

รายงานโครงการวิจัยฉบับสมบูรณ์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับ
เศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนก
อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Development of Creative Handicrafts from Local Wisdom
for Grassroots Economic Improvement in Accordance with
Buddhism in Nong Khanak Sub-district, Tha Ruea District,
Phra Nakhon Si Ayutthaya Province

ว. 001/2568

โดย

รศ. ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณม

ผศ. ดร.อรชร ไกรจักร์

ดร.กรรณิการ์ ขาวเงิน

พระมหาวัชรธรรม์ ศรีชัย

พระมหาดวงเด่น ตุนิน, ผศ. ดร.

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรกฎาคม พ.ศ. 2568

งบประมาณสนับสนุนงานมูลฐาน (Fundamental Fund)

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568

จากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800768011

รายงานโครงการวิจัยฉบับสมบูรณ์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับ
เศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนา
อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ว. 001/2568

โดย

รศ. ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณม

ผศ. ดร.อรชร ไกรจักร์

ดร.กรรณิการ์ ขาวเงิน

พระมหาวรญาณธรณ์ ศรีชัย

พระมหาดวงเด่น ตุนิน, ผศ. ดร.

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรกฎาคม พ.ศ. 2568

งบประมาณสนับสนุนงานมูลฐาน (Fundamental Fund)

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568

จากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800768011

Complete Research Project Report
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Development of Creative Handicrafts from Local Wisdom for Grassroots
Economic Improvement in Accordance with Buddhism in Nong Khanak

Sub-district, Tha Ruea District,
Phra Nakhon Si Ayutthaya Province

ว. 001/2568

By

Assoc. Prof. Dr.Maechee Kritsana Raksachom

Asst. Prof. Dr.Orachon Kraichakr

Dr.Kannikar Khaw-ngern

Phramaha Warantorn Srikhuy

Phramaha Duangden Tunin, Asst. Prof. Dr.

Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University

July B.E. 2568

Funded by

National Science, Research and Innovation (NSRF)

Fiscal Year: B.E. 2568

Grant Number: MCURS 800768011

- ชื่อรายงานการวิจัย** : การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนาก อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- คณะผู้วิจัย** : รศ. ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม
 ผศ. ดร.อรชร ไกรจักร์
 ดร.กรรณิการ์ ขาวเงิน
 พระมหาวรญาณธรณ์ ศรีขุ้ย
 พระมหาดวงเด่น ตุนิน, ผศ. ดร.
- หน่วยงาน** : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ (1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น (2) เพื่อพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ (3) เพื่อประเมินผลการรับรู้ต่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) กำหนดพื้นที่วิจัย คือ ตำบลหนองขนาก อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใช้เครื่องมือการวิจัย คือ แบบสนทนากลุ่ม แบบสะท้อนผล แบบประเมิน มีผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม 10 คน มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม 16 คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มและปฏิบัติการวิจัยตามกิจกรรมการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) การวิเคราะห์เชิงบรรยาย (Narrative Analysis) และสถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยมีดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า สภาพปัญหาเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมในตำบลหนองขนากมีทั้งสิ้น 3 ประเด็น ได้แก่ การขาดการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ การขาดแคลนทุนการผลิต และการขาดช่องทางการตลาด ส่วนความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น มี 4 ประเด็น ได้แก่ ความต้องการเรียนรู้ศิลปหัตถกรรมลวดลายใหม่และเรียนรู้ทักษะใหม่ ความต้องการช่องทาง

การตลาด ความต้องการจัดตั้งกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการ และความต้องการเงินทุนกองกลางเพื่อการผลิตภายในกลุ่มอาชีพ

2. ผลการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ พบว่า การสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ พบว่า WISE Model มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ด้านความรู้ (W - Wisdom) หมายถึง การเรียนรู้เพื่อเข้าใจคุณค่าแท้จริงของภูมิปัญญาท้องถิ่น การเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์อัตลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่น รู้เท่าทันบริบททางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการละเมิดคุณค่าดั้งเดิมและไม่สร้างความขัดแย้งภายในชุมชน องค์ประกอบที่ 2 ด้านการสร้างสรรค์ (I - Innovation) หมายถึง ความสามารถในการนำความคิดสร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมให้มีคุณภาพ มีความประณีตสวยงาม องค์ประกอบที่ 3 ด้านการขายที่ตระหนักถึงสังคม (S - Socially Conscious Selling) หมายถึง ความสามารถในการดำเนินกิจการการผลิตและการจำหน่ายศิลปหัตถกรรมอย่างยั่งยืน มีศักยภาพในการแข่งขันในตลาดปัจจุบัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว และองค์ประกอบที่ 4 ด้านจริยธรรม (E - Ethics) หมายถึง การยึดมั่นต่อหลักจริยธรรมในการผลิตและจำหน่ายสินค้าศิลปหัตถกรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความเป็นธรรม การไม่ละเมิดคุณค่าทางวัฒนธรรม รวมถึงการใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม WISE Model ดังกล่าวนี้เป็นรากฐานในการออกแบบกิจกรรมการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ กล่าวคือ องค์ประกอบที่ 1 ด้านความรู้ (W - Wisdom) และองค์ประกอบที่ 2 ด้านการสร้างสรรค์ (I - Innovation) นำมาสู่การกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนางานศิลปอย่างสร้างสรรค์ องค์ประกอบที่ 3 ด้านการขายที่ตระหนักถึงสังคม (S - Socially Conscious Selling) นำมาสู่การกำหนดกิจกรรมค้าขายแฟร์ดูแลชุมชน และองค์ประกอบที่ 4 ด้านจริยธรรม (E - Ethics) นำมาสู่การกำหนดกิจกรรมการปลูกฝังจริยธรรมในการผลิตและจำหน่าย ทั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ขับเคลื่อนการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธตามกิจกรรม 3 กิจกรรมดังกล่าว ตั้งแต่วันที่ 9 พฤษภาคม - 7 มิถุนายน พ.ศ. 2568 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 30 วัน โดยมุ่งพัฒนาชาวบ้านให้มีความรู้และทักษะการทำศิลปหัตถกรรม 2 ชิ้นงานสำคัญ ได้แก่ กระเป๋าสีใส่แก้ว อะคริลิกและกระเป๋าวายเทียม มุ่งส่งเสริมทักษะด้านการตลาดแก่ชาวบ้าน ทั้งนี้ชาวบ้านสามารถจำหน่ายสินค้าได้จริงรวมรายได้เบื้องต้น 10,800 บาท และมุ่งปลูกฝังแนวคิดด้านจริยธรรมในการสร้างสร้งงานศิลปหัตถกรรมในแนวคิดเรื่องการค้าขายอย่างเป็นธรรมผ่านการบรรยายและการพูดคุยกับชาวบ้านในขณะลงพื้นที่พบปะชาวบ้าน

3. ผลการประเมินการรับรู้ต่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ พบว่า ระดับการรับรู้โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.57 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการขายที่ตระหนักถึงสังคม (S – Socially Conscious Selling) มีระดับการรับรู้มากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.94 รองลงมาคือ ด้านการสร้างสรรค์ (I - Innovation) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.52 ด้านองค์ความรู้ (W - Wisdom) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.42 และด้านจริยธรรม (E-Ethics) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.38 ตามลำดับ

Research Report title : Development of Creative Handicrafts from Local Wisdom for Grassroots Economic Improvement in accordance with Buddhism in Nong Khana Sub-district, Tha Ruea District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province

Researchers : Assoc. Prof. Dr.Maechee Kraitsana Raksachom
Asst. Prof. Dr.Orachon Kraichakr
Dr.Kannikar Khaw-ngern
Phramaha Warantorn Srikhuy
Phramaha Duangden Tunin, Asst. Prof. Dr.

Department : Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

This study aimed to achieve three objectives: (1) to examine the existing problems and needs related to the development of handicrafts based on local wisdom, (2) to develop creative handicrafts derived from local wisdom to enhance the grassroots economy in accordance with Buddhist principles, and (3) to evaluate the perception the development of creative handicrafts from local wisdom for the enhancement of the grassroots economy following Buddhist guidelines. The methodology used in this study was Action Research, with the research site located in Nong Khanak Sub-district, Tha Ruea District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. The research instruments included focus group discussion protocols, reflective assessment forms, and evaluation forms. The participants consisted of 10 individuals in focus group discussions and 16 participants involved in the developmental activities. Data were collected through group discussions and participatory action research processes, focusing on developing handicrafts from local wisdom to improve the grassroots economy through a Buddhist approach. The data analysis methods used were Content Analysis, Narrative Analysis, and Descriptive Statistics, including means and standard deviations. The research findings are as follows:

1. The results of the study on the current problems and needs in the development of handicrafts based on local wisdom revealed the following. In regard to the problems related to handicrafts in Nong Khanak Sub-district, three key issues were identified: (1) lack of participation from the younger generation, (2) insufficient production capital, and (3) limited access to marketing channels. As for the needs for developing handicrafts from local wisdom, four major areas were identified: (1) the need to learn new craft patterns and acquire new craftsmanship skills, (2) the need for expanded marketing channels, (3) the need for the formal establishment of occupational groups, and (4) the need for a revolving fund to support production within these occupational groups.

2. The results of developing creative handicrafts from local wisdom to enhance the grassroots economy in accordance with Buddhist principles revealed the following. A conceptual model, referred to as the WISE Model, was developed to guide the creative handicraft development process. The model comprises four components. The first component, W – Wisdom (Knowledge Dimension), refers to learning that fosters an understanding of the intrinsic value of local wisdom, the preservation of local cultural identity, and awareness of socio-cultural and economic contexts. This knowledge helps prevent the violation of traditional values and mitigates potential conflicts within the community. The second component, I – Innovation (Creativity Dimension), emphasizes the ability to apply creative thinking to the development of handicrafts, enhancing their quality, intricacy, and aesthetic value. The third component, S – Socially Conscious Selling (Ethical Marketing Dimension), involves the capacity to manage the production and sale of handicrafts in a sustainable manner, with competitiveness in current markets and long-term self-reliance. The fourth component, E – Ethics (Moral Dimension), entails adherence to ethical principles in the production and distribution of handicrafts, including honesty, fairness, respect for cultural values, and the use of environmentally friendly materials. The WISE Model served as a foundation for designing development activities to foster creative handicrafts rooted in local wisdom and aimed at enhancing the grassroots economy through a Buddhist approach. Specifically, the Wisdom (W) and Innovation (I) components informed the design of learning activities that guided participants from understanding local wisdom to applying it in creative artistic development. The Socially Conscious Selling (S) component led to the implementation of fair-trade activities that

supported community well-being. The Ethics (E) component resulted in activities that cultivated ethical consciousness in the production and marketing of handicrafts. The research team implemented these three sets of activities between May 9 and June 7, 2025, spanning a total of 30 days. The initiative focused on enhancing villagers' knowledge and skills in producing two primary handicraft products, including (1) acrylic tumbler bags, and (2) synthetic rattan handbags. In addition, marketing skills were promoted among the villagers. The community was able to sell their products, generating an initial total income of 10,800 Baht. The project also aimed to instill ethical perspectives in creative craftsmanship and to foster the concept of fair trade through lectures and informal conversations conducted during field visits and community engagement.

3. The results of the perception assessment on the development of creative handicrafts from local wisdom to enhance the grassroots economy, in accordance with Buddhist principles, revealed the following. The overall level of perception was rated at the highest level, with a mean score of 4.57. When examined by dimension, the findings showed that the Socially conscious Selling (S) dimension received the highest level of perception, with a mean score of 4.94, followed by the Innovation (I) dimension with a mean score of 4.52. The Wisdom (W) dimension had a mean score of 4.42, and the Ethics (E) dimension had a mean score of 4.38, respectively.

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนก อำเภอบ้านไร่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) คณะผู้วิจัยจึงขอขอบคุณและอนุโมทนาสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) มา ณ โอกาสนี้

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณพระพรหมวัชรธีรอาจารย์, ศ. ดร. อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้เมตตาลงนามอนุมัติโครงการวิจัย พระครูสุธีกิตติบัณฑิต (ภาษา กิตติโสภโณ), รศ. ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ พระมหาเสรีชน นริสโร, ดร. รองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ พระมหาชุตีภัก อภินนโท ป.ธ. 9 ผู้อำนวยการส่วนวางแผน และส่งเสริมการวิจัย ที่ได้เมตตาสอบถามความก้าวหน้าการทำวิจัยและให้ข้อเสนอแนะในการทำงานวิจัย

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณและอนุโมทนาผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ตรวจเครื่องมือวิจัยพร้อมกับให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานวิจัย ประกอบด้วย พระมหาทวี มหาปัญญา, ผศ. ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิชา ศศ. ดร. วุฒินันท์ กันตเตียน อาจารย์ประจำภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ผศ. ดร. ชันทอง วัฒนประดิษฐ์ อาจารย์ประจำวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ (IBSC) ผศ. ดร. สมคิด เศรษฐกิจ อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิชา-อาทิศย ดร. เพ็ญพรรณ เพ็ญพูลอย อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ และพระมหานุกูล อภิปัญญา ดร. อาจารย์พิเศษบัณฑิตวิทยาลัย

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณพระครูสุธีกิตติบัณฑิต (ภาษา กิตติโสภโณ), รศ. ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ พร้อมทั้งขอขอบคุณและอนุโมทนา รศ. ดร. อำนาจ บัวศิริ ที่กรุณาเมตตาตรวจความถูกต้องสมบูรณ์ของรายงานการวิจัยพร้อมกับให้ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงแก้ไขรายงานการวิจัยให้เกิดความสมบูรณ์

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณและอนุโมทนานายนพดล หวังวีระ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนก นายสามารถ พวงเงิน และนายจำเนียร ไชเมธี รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนก นางสาวอดิภักชานต์ ช่างเสวก ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนก นางประมาน ชันดี ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนก นายนรากร หนูแก้ว รอง

ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองชนาก และสมาชิกสภาฯ อบต. บ้านหนองสรวง หมู่ที่ 5 ที่อนุญาตให้คณะผู้วิจัยเข้าไปทำวิจัยในตำบลหนองชนาก อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณและอนุโมทนานางอัจฉนา อินโต หัวหน้าสำนักปลัด นางสาววิลยา ปัญจพัฒนศิริ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการที่ให้การตอบรับคณะผู้วิจัย พร้อมกับอำนวยความสะดวก ให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำวิจัยตลอดโครงการ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณและอนุโมทนาอาจารย์สุวดี พงมณี และคณะ ที่กรุณาให้เกียรติเป็นวิทยากรในการให้ความรู้แก่ชาวบ้านในการทำกระเป๋ใส่แก้วอะคริลิกและกระเป๋าวายเทียม

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณและอนุโมทนาชาวบ้านในพื้นที่ตำบลหนองชนากที่เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการวิจัยและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ประกอบด้วย นางกิมเฮียง พันธุ์พยัคฆ์, นางผ่องศรี เอกสุวรรณ, นางละเอียด ศุภกานิต, นางสมบัติ ใบไกร, นายนรากร หนูแก้ว, นางวาสนา กลิ่นมัลย์, นางทิพรัตน์ จิวนุช, นางสาวปรียาภรณ์ กระจำงศรี, นางสุธาทิพย์ สอนมะลิ, นางสาวसरिसา งามนิคม, นางสาวนิตญา ประสงค์ธรรม, นางสาวลี ประสงค์งาม, นางประไพ ประสงค์ธิล, นางสมบัติ เพื่องทอง, นางเกษร พิมพ์รัตน์, นายบรรยงค์ ตรงศรีเรือง

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณและอนุโมทนานายพชรวิทย์ ทองประยูร นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี นางสาวจรัสลักษณ์ ทองโอฬาร นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย ที่กรุณาทำบัญชีรายจ่ายเกี่ยวกับกิจกรรมในโครงการวิจัย ช่วยสัมภาษณ์ชาวบ้านตลอดโครงการ และช่วยเตรียมเอกสารต่าง ๆ สำหรับการลงพื้นที่ นายวิทยา ปานไข่ นักวิชาการศึกษา ที่กรุณาถ่ายภาพกิจกรรมในโครงการวิจัย ทำโปสเตอร์สำหรับใช้ในโครงการวิจัยและออกแบบภูมิบัตร นายณัฐวุฒิ วาเกศวาน นิสิตปริญญาโทรุ่นที่ 36 หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคเสาร์-อาทิตย์ ที่กรุณาถ่ายคลิปวิดีโอเกี่ยวกับการทำกิจกรรมในโครงการวิจัย นางสาวจรงใจ เกรียงบุรพา นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย ที่กรุณาถ่ายภาพในช่วงลงพื้นที่สำรวจสภาพปัญหาและความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น แม่ชีณัณญา ฐาปโอฬาร เลขานุการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคเสาร์-อาทิตย์ ที่กรุณาช่วยจัดเก็บเอกสารการเงินและสแกนเอกสารต่าง ๆ สำหรับใส่ภาคผนวก

คณะผู้วิจัย

30 กรกฎาคม 2568

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อ.....	ก
ABSTRACT.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ณ
สารบัญตาราง.....	ตม
สารบัญภาพ.....	ณ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ท
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 คำถามการวิจัย.....	3
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย	4
1.4 ขอบเขตการวิจัย.....	4
1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา.....	4
1.4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่	5
1.4.3 ขอบเขตด้านผู้เข้าร่วมการวิจัย	5
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	5
1.6 ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย	6
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน	7
2.1.1 ความหมายและความเป็นมาของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน	7
2.1.2 ความสำคัญของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน.....	10
2.1.3 ประเภทของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน	11
2.1.4 ลักษณะเฉพาะของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน	12
2.1.5 กระบวนการสร้างงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน.....	15
2.1.6 คุณค่าของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน	15
2.1.6.1 คุณค่าด้านชีวิตประจำวันของบุคคล	16
2.1.6.2 คุณค่าด้านสังคมส่วนร่วม.....	16
2.1.7 แนวทางการส่งเสริมและการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน	17

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (ต่อ)	
2.1.8 บทบาทของรัฐกับการส่งเสริมศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน.....	18
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	19
2.2.1 ความหมายและลักษณะของภูมิปัญญา	19
2.2.2 ประเภทของภูมิปัญญา.....	20
2.2.2.1 เกณฑ์การยอมรับและการถือปฏิบัติ.....	20
2.2.2.2 เกณฑ์องค์ความรู้ของภูมิปัญญา.....	21
2.2.3 ความหมายและลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	22
2.2.4 ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	23
2.2.5 ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น	25
2.2.5.1 เกณฑ์ตามวัตถุประสงค์การใช้งาน	25
2.2.5.2 เกณฑ์ตามองค์ความรู้เฉพาะด้านของประเทศไทย	26
2.2.6 การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	27
2.2.7 ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นและประเทศเชิงสร้างสรรค์.....	29
2.2.7.1 แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นสร้างสรรค์ในเศรษฐกิจระดับชุมชนสู่ระดับประเทศ.....	29
2.2.7.2 การจัดตั้งศูนย์กลางนวัตกรรมในระดับภูมิภาค.....	31
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจฐานราก	33
2.3.1 ความหมายของเศรษฐกิจฐานราก	33
2.3.2 องค์ประกอบสำคัญของเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง	34
2.3.3 เศรษฐกิจฐานรากในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี	35
2.3.4 ตัวชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก	37
2.3.5 แนวทางและกระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก	42
2.3.6 กระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก.....	43
2.3.6.1 กระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากระดับกลุ่ม ชุมชน และตำบล	43
2.3.6.2 กระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากระดับจังหวัด.....	44
2.3.7 มาตรการส่งเสริมการลงทุนเศรษฐกิจฐานราก	45
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน	46
2.4.1 ความหมายและลักษณะของชุมชน.....	46

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (ต่อ)	
2.4.2 การเกิดขึ้นของชุมชน	49
2.4.3 ประเภทของชุมชน	51
2.4.3.1 การแบ่งตามจำนวนประชากร	51
2.4.3.2 การแบ่งตามลักษณะของกิจกรรมหลัก	51
2.4.3.3 การแบ่งตามลักษณะนิเวศวิทยา	52
2.4.3.4 การแบ่งตามหน่วยการปกครอง	52
2.4.3.5 การแบ่งตามวิวัฒนาการของเศรษฐกิจ	53
2.4.3.6 การแบ่งตามลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชน	53
2.4.3.7 การแบ่งตามระดับการพัฒนา	54
2.4.4 หน้าที่ของชุมชน	55
2.4.5 แนวคิดในการพัฒนาชุมชน	56
2.4.6 หลักการพัฒนาชุมชน	59
2.4.7 ลักษณะของการพัฒนาชุมชน	61
2.4.8 องค์ประกอบของการพัฒนาชุมชน	63
2.4.9 เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน	64
2.4.10 กระบวนการพัฒนาชุมชน	65
2.5. แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมตามแนวพุทธในระบบเศรษฐกิจ	69
2.5.1 ความหมายของจริยธรรม	69
2.5.2 ความสำคัญของจริยธรรมต่อเศรษฐกิจ	71
2.5.3 เศรษฐกิจกับพุทธธรรม	72
2.5.4 ตัวอย่างการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวพุทธ	74
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	77
2.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย	88
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	90
3.1 รูปแบบการวิจัย	90
3.2 พื้นที่วิจัย	91
3.3 ผู้เข้าร่วมการวิจัย	92
3.3.1 ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม	92

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย (ต่อ)	
3.3.2 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม.....	93
3.4 เครื่องมือการวิจัย.....	93
3.4.1 แบบสนทนากลุ่ม.....	94
3.4.2 แบบสะท้อนผล.....	94
3.4.3 แบบประเมิน.....	95
3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัย.....	97
3.5.1 การวินิจฉัยปัญหา.....	97
3.5.2 การวางแผนปฏิบัติการ.....	99
3.5.3 การปฏิบัติตามแผน.....	102
3.5.4 การประเมิน.....	104
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	104
3.6.1 การวิเคราะห์เนื้อหา.....	104
3.6.2 การวิเคราะห์เชิงบรรยาย.....	105
3.6.3 การวิเคราะห์ด้วยสถิติพรรณนา.....	106
3.7 สรุปกระบวนการวิจัย.....	107
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	109
4.1 ผลการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	109
4.1.1 สภาพปัญหา.....	110
4.1.2 ความต้องการ.....	119
4.2 การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ.....	121
4.2.1 การสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ.....	122
4.2.1.1 การศึกษาแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก.....	122
4.2.1.2 การศึกษาอริยมรรคมีองค์ 8.....	124

สารบัญ

เรื่อง

หน้า

บทที่ 4 ผลการวิจัย (ต่อ)

4.2.1.3 การบูรณาการเพื่อสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรม สร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ	125
4.2.2 จาก WISE Model สู่การออกแบบกิจกรรมการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จาก ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ	127
4.2.3 การขับเคลื่อนการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับ เศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ	129
4.2.3.1 กิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนางานศิลปอย่างสร้างสรรค์.....	129
4.2.3.2 กิจกรรมค้าขายแฟร์ดูแลชุมชน	148
4.2.3.3 กิจกรรมการปลูกฝังจริยธรรมในการผลิตและจำหน่าย.....	154
4.3 ผลการประเมินการรับรู้ต่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อ ยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ.....	155
4.3.1 ผลประเมินการรับรู้ต่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อ ยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ.....	155
4.3.2 การเปรียบเทียบสภาพก่อน-หลังการพัฒนาเพื่อสะท้อนการยกระดับเศรษฐกิจฐานราก ตามแนวพุทธผ่านการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น	163
4.4 องค์ความรู้จากการวิจัย.....	168
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	170
5.1 สรุป.....	170
5.1.1 ผลการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญา ท้องถิ่น	170
5.1.2 ผลการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจ ฐานรากตามแนวพุทธ	171
5.1.3 ผลการประเมินการรับรู้ต่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ	174
5.2 อภิปรายผล.....	175
5.2.1 อภิปรายผลการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจาก ภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	175

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ (ต่อ)	
5.2.2 อภิปรายผลการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับ เศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ	178
5.2.3 อภิปรายผลการประเมินการรับรู้ต่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญา ท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ	183
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	184
5.3.1 ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย.....	185
5.3.2 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์	185
5.3.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป	185
บรรณานุกรม	186
ภาคผนวก ก ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย	192
ภาคผนวก ข เครื่องมือการวิจัย.....	194
ภาคผนวก ค หนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย	199
ภาคผนวก ง หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการสนทนากลุ่ม	205
ภาคผนวก ฉ ใบสมัครเข้าร่วมกิจกรรม, เอกสารชี้แจงต่อผู้สมัครเข้าร่วมโครงการวิจัย	215
ภาคผนวก ช จดหมายเชิญวิทยากรสอนศิลปหัตถกรรม	235
ภาคผนวก ซ ภาพถ่ายการลงพื้นที่.....	236
ภาคผนวก ฌ การรับรองการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์	240
ภาคผนวก ญ บทความวิจัย	243
ประวัติผู้วิจัย	281

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
ตาราง 1 ตัวชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก.....	37
ตาราง 2 จำนวนผู้เข้าร่วมสนทนา.....	92
ตาราง 3 จำนวนชาวบ้านผู้เข้าร่วมกิจกรรม	93
ตาราง 4 กิจกรรมการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ.....	100
ตาราง 5 สรุปกระบวนการวิจัย.....	107
ตาราง 6 จาก WISE MODEL สู่ออกแบบกิจกรรมพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ	128
ตาราง 7 การตั้งราคา (PRICING).....	150
ตาราง 8 ยอดขายและยอดจองสินค้า	151
ตาราง 9 การพยากรณ์การขาย.....	154
ตาราง 10 เพศ	156
ตาราง 11 อายุ	156
ตาราง 12 ระดับการศึกษา	156
ตาราง 13 อาชีพ	157
ตาราง 14 ประสบการณ์.....	157
ตาราง 15 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลประเมินการรับรู้ต่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ (WISE MODEL) โดยภาพรวม.....	158
ตาราง 16 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการประเมินด้านองค์ความรู้ (W-WISDOM).....	158
ตาราง 17 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการประเมินด้านการสร้างสรรค์ (I-INNOVATION) ...	159
ตาราง 18 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการประเมินด้านการขายที่ตระหนักถึงสังคม (S – SOCIALLY CONSCIOUS SELLING).....	160
ตาราง 19 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการประเมินด้านจริยธรรม (E-ETHICS)	160
ตาราง 20 การเปรียบเทียบสภาพก่อน-หลังการพัฒนาเพื่อสะท้อนการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ.....	167

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี	76
ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย	89
ภาพที่ 3 วงจรการปฏิบัติการวิจัยของ GERALD SUSMAN	91
ภาพที่ 4 ผลลัพธ์ศิลปะหัตถกรรมของชาวบ้านจาก หมู่ที่ 11	117
ภาพที่ 5 ผลลัพธ์ศิลปะหัตถกรรมของชาวบ้านจาก หมู่ที่ 3 หมู่ที่ 5 หมู่ที่ 8.....	118
ภาพที่ 6 การสนทนากลุ่ม ณ สถานที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนาก	120
ภาพที่ 7 WISE MODEL	127
ภาพที่ 8 การสอนวิธีการทำกระเป๋าส่งแ้วอะคริลิกโดยอาจารย์สุวดี พองมณี	132
ภาพที่ 9 ชาวบ้านเรียนรู้การทำกระเป๋าส่งแ้วอะคริลิกกับวิทยากร ครั้งที่ 1	132
ภาพที่ 10 ชาวบ้านฝึกทำกระเป๋าส่งแ้วอะคริลิกด้วยตนเองที่บ้าน ครั้งที่ 1	133
ภาพที่ 11 ชาวบ้านเรียนรู้การทำกระเป๋าส่งแ้วอะคริลิกกับวิทยากร ครั้งที่ 2.....	134
ภาพที่ 12 ชาวบ้านฝึกทำกระเป๋าส่งแ้วอะคริลิกด้วยตนเองที่บ้าน ครั้งที่ 2	134
ภาพที่ 13 ผลงานของชาวบ้าน: กระเป๋าส่งแ้วอะคริลิก	138
ภาพที่ 14 การสอนวิธีการทำกระเป๋าส่งแ้วอะคริลิกโดยอาจารย์สุวดี พองมณี	141
ภาพที่ 15 ชาวบ้านเรียนรู้การทำกระเป๋าส่งแ้วอะคริลิกกับวิทยากร ครั้งที่ 1.....	142
ภาพที่ 16 ชาวบ้านฝึกทำกระเป๋าส่งแ้วอะคริลิกด้วยตนเองที่บ้าน ครั้งที่ 1.....	142
ภาพที่ 17 ชาวบ้านเรียนรู้การทำกระเป๋าส่งแ้วอะคริลิกกับวิทยากร ครั้งที่ 2.....	143
ภาพที่ 18 ชาวบ้านฝึกทำกระเป๋าส่งแ้วอะคริลิกด้วยตนเองที่บ้าน ครั้งที่ 2.....	144
ภาพที่ 19 กระเป๋าส่งแ้วอะคริลิก: ผลงานของชาวบ้าน	148
ภาพที่ 20 กิจกรรมการเรียนรู้การตลาด.....	150
ภาพที่ 21 การจำหน่ายสินค้ากระเป๋าส่งแ้วอะคริลิก	152
ภาพที่ 22 การจำหน่ายสินค้ากระเป๋าส่งแ้วอะคริลิก	153
ภาพที่ 23 การปลูกฝังแนวคิดด้านจริยธรรม	155
ภาพที่ 24 ชาวบ้านกล่าวขอบคุณผ่านไลน์กลุ่ม	163
ภาพที่ 25 องค์ความรู้จากการวิจัย	168

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในรายงานการวิจัยเล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย 2539 ดังนี้

ที.ส. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
อภิ.วิ. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก	วิภังค์		(ภาษาไทย)

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เศรษฐกิจฐานราก หมายถึง ระบบเศรษฐกิจของชุมชนที่ดำเนินการภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืนในมิติต่าง ๆ ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ โดยชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ และสมาชิกในชุมชนมีคุณธรรม จริยธรรม มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน¹ อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2567 สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า (สนค.) ร่วมกับมูลนิธิสถาบันวิจัยนโยบายเศรษฐกิจการคลัง (สวค.) ได้สำรวจข้อมูลเศรษฐกิจชุมชนฐานรากจากผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชน 28,413 ตำบลตัวอย่างจากกว่า 7,000 ตำบลทั่วประเทศ พบว่า (1) ด้านรายได้ของครัวเรือน กว่า 85.1% ของครัวเรือนยังคงมีรายได้ไม่เพียงพอ 41.1% ของครัวเรือนประสบปัญหาในการออม ขณะที่ 59.3% ของครัวเรือนมีการออมเพิ่มขึ้นจากปีที่แล้ว ซึ่งมีอัตราการออมอยู่ที่ 54.7% ส่วนที่เหลือไม่มีการออมเนื่องจากรายได้ไม่เพียงพอและมีภาระหนี้สิน (2) ด้านหนี้สิน พบว่า 65.3% ของครัวเรือนมีหนี้สิน (3) ด้านความต้องการความช่วยเหลือจากภาครัฐ พบว่า 30.5% ต้องการความช่วยเหลือด้านการเงิน และ 29.0% ต้องการโอกาสในการประกอบอาชีพ เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงในอนาคตจะพบว่า (1) ด้านรายได้ครัวเรือนส่วนใหญ่ 51.3% คาดว่าจะมีรายได้คงเดิม ส่วนการใช้จ่ายครัวเรือน 62.2% คาดว่ารายจ่ายจะเพิ่มขึ้น (2) ด้านหนี้สิน 29.5% เชื่อว่าหนี้สินจะเพิ่มขึ้น และ (3) ด้านความมั่นคงในรายได้/อาชีพ 48.8% มองว่าในปีหน้ารายได้หรืออาชีพจะไม่มั่นคง² ผลการสำรวจข้างต้นนี้ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาเรื่องรายได้และหนี้สินอาจจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในชีวิตของประชาชนในระยะยาว และสามารถนำไปสู่การเพิ่มความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม หากไม่มีการแก้ไขที่ตรงจุดจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

¹ คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก, คู่มือการส่งเสริมการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานราก, (กรุงเทพมหานคร: สำนักสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน และสำนักสื่อสารการพัฒนา สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2559), หน้า 19-20.

² สำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย, รายได้-การประกอบอาชีพ ปัญหาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.ocsb.go.th/2024/economic-news/30414/> [8 มีนาคม 2568].

ศิลปหัตถกรรม หมายถึง ผลงานฝีมือที่ถูกสร้างขึ้นด้วยความละเอียดประณีตและงดงาม เพื่อสะท้อนถึงคุณค่าทางวัฒนธรรม ศิลปหัตถกรรมดังกล่าวนี้ นับว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของประเทศไทย โดยมีความสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านการเพิ่มรายได้จากเงินตราต่างประเทศ ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมของไทยได้รับการยอมรับในระดับสากล เนื่องจากมีความสวยงามและประณีต พร้อมทั้งมีประโยชน์ใช้สอย ส่งผลให้สินค้าประเภทนี้ได้รับความนิยมจากต่างประเทศ ประเทศไทยสามารถส่งออกผลิตภัณฑ์เหล่านี้ในปริมาณมาก เนื่องจากมีแรงงานที่เพียงพอในการผลิตสินค้าคุณภาพ (2) ด้านการเพิ่มมูลค่าจากทรัพยากรภายในประเทศ ศิลปหัตถกรรมของไทยมีการใช้ทรัพยากรจากท้องถิ่นเป็นหลัก ซึ่งเป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ในประเทศ โดยพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้น เช่น อัญมณี เครื่องเรือนจากหวาย เครื่องจักสาน (3) ด้านการเพิ่มการจ้างงาน การผลิตศิลปหัตถกรรมในประเทศไทยช่วยส่งเสริมการจ้างงานในหลาย ๆ สาขา เช่น การผลิตอัญมณี ซึ่งต้องอาศัยแรงงานจำนวนมากในการชุดพลอย การเจียรไน และการตกแต่งอัญมณี รวมทั้งการทอผ้าไหมที่ต้องใช้แรงงานในการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม และทอผ้า ถึงแม้ว่าจะมีการใช้เครื่องจักรเข้ามาช่วย แต่ยังคงต้องอาศัยแรงงานจำนวนมากในการผลิต (4) ด้านการพัฒนาชนบท การผลิตศิลปหัตถกรรมในท้องถิ่นมักใช้ทรัพยากรจากพื้นที่นั้น ๆ และมีการสร้างโรงงานอุตสาหกรรมขนาดย่อมในชุมชน ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาพื้นที่ชนบทและลดการย้ายถิ่นของคนในชนบทไปยังเมืองหลวง นอกจากนี้ยังช่วยให้คนในชนบทมีรายได้เสริมจากการทำงานศิลปหัตถกรรมควบคู่ไปกับการทำการเกษตร³

มาถึงตรงนี้ จะเห็นได้ว่า ศิลปหัตถกรรมมีความสำคัญในแง่ของการสร้างรายได้ การเพิ่มมูลค่าให้กับทรัพยากรภายในประเทศ การเพิ่มการจ้างงาน และการพัฒนาชนบท ในแง่นี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า การที่ประชาชนในประเทศไทยประสบปัญหาด้านการเงิน คือ รายได้ไม่เพียงพอ มีหนี้สิน สามารถแก้ไขเยียวยาได้ด้วยการส่งเสริมให้ประชาชนมีทักษะการทำศิลปหัตถกรรมหรือสร้างศิลปหัตถกรรมให้ประณีตสวยงาม แล้วส่งเสริมให้ประชาชนจำหน่ายสินค้าอันเป็นงานศิลปหัตถกรรมเพื่อให้พวกเขามีรายได้เสริม เพียงพอต่อการดำเนินชีวิต อย่างไรก็ตาม การจะแก้ไขปัญหาด้านการเงินให้กับประชาชนทั่วประเทศ เป็นเรื่องที่เกินขีดความสามารถของงานวิจัยนี้ เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านงบประมาณในการวิจัย ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกพื้นที่วิจัยที่เหมาะสมสำหรับการทำวิจัย คือ ตำบลหนองขาก อำเภอนาทม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้งนี้เนื่องจาก ประชาชนในตำบลหนองขากมีทักษะการทำศิลปหัตถกรรม เช่น ตะกร้า พวงหรีด⁴ และยิ่งไปกว่านั้น

³ นฤทธิ วัฒนฤ, ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไทย, (กรุงเทพมหานคร: วาดศิลป์, 2555), หน้า 11-15.

⁴ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองขาก, ผลิตภัณฑ์ชุมชน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://nongkhanak.go.th/public/list/data/index/menu/1171> [30 มีนาคม 2568].

คณะผู้วิจัยได้สอบถามข้อมูลเบื้องต้นกับนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองชนาก พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลหนองชนากส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปหัตถกรรมแก่ประชาชนในพื้นที่ แต่ประชาชนไม่สามารถนำองค์ความรู้มาต่อยอดเป็นอาชีพหลักได้ เนื่องจากขาดตลาดรองรับสินค้าและมีข้อจำกัดด้านการกระจายสินค้า⁵ นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยได้สำรวจสภาพปัญหาเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ตำบลหนองชนากเบื้องต้นด้วยการสอบถามข้อมูลจากนักพัฒนาชุมชนประจำองค์การบริหารส่วนตำบลหนองชนาก พบว่า ในปี พ.ศ. 2567 ตำบลหนองชนาก จำนวนประชากรมีทั้งหมด 27,535 คน มีผู้มีงานทำ 27,410 คน มีผู้ว่างงาน 150 คน รายได้เฉลี่ยต่อคน/เดือน 7,880 บาท⁶ ข้อมูลนี้สามารถวิเคราะห์ได้ว่า อัตรารายได้เฉลี่ยต่อคนในตำบลหนองชนากอยู่ที่เพียง 7,880 บาทต่อเดือน ซึ่งเป็นรายได้ที่ไม่สูงนัก หากเปรียบเทียบกับค่าครองชีพที่สูงในปัจจุบัน ข้อนี้สะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางของเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยรวม ส่วนจำนวนผู้ว่างงานอยู่ที่ 150 คน ซึ่งเป็นสัดส่วนที่ไม่สูงนัก แต่ก็บ่งชี้ให้เห็นได้ว่า มีการจ้างงานที่ไม่ทั่วถึง สิ่งเหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากผ่านการส่งเสริมทักษะฝีมือแรงงาน เพื่อเพิ่มช่องทางสร้างรายได้ให้แก่ประชาชน และลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในพื้นที่ ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยจึงเล็งเห็นว่า การส่งเสริมให้ชาวบ้านพัฒนางานศิลปหัตถกรรมให้มีความประณีต สวยงาม แล้วจำหน่ายให้แก่ลูกค้าทั่วไป เป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถช่วยยกระดับเศรษฐกิจฐานรากได้ อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากล้วนต้องดำเนินการบนพื้นฐานของจริยธรรม เพื่อส่งเสริมการสร้างสรรคงานหัตถกรรมอย่างถูกต้อง ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม และเพื่อผลักดันเศรษฐกิจฐานรากให้เติบโตอย่างยั่งยืน ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้ คณะผู้วิจัยจึงมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองชนากตามลำดับ

1.2 คำถามการวิจัย

1. สภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นอย่างไร
2. การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธเป็นอย่างไร

⁵ สัมภาษณ์ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองชนาก, กรกฎาคม 2567 (ระบุวันที่ไม่ได้ เพราะเป็นการพูดคุยกันก่อนเริ่มพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อเสนอขอทุนการวิจัยประจำปีงบประมาณ 2568).

⁶ สัมภาษณ์ นักพัฒนาชุมชนประจำวันองค์การบริหารส่วนตำบลหนองชนาก, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

3. การประเมินผลการรับรู้ต่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธเป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. เพื่อพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ
3. เพื่อประเมินผลการรับรู้ต่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ

1.4 ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาในการวิจัยนี้แบ่งออกเป็น 3 ส่วนตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

1. สภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น มี 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ (1) สภาพปัญหาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย การขาดการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่, การขาดแคลนทุนการผลิต และการขาดช่องทางการตลาด และ (2) ความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย ความต้องการเรียนรู้ศิลปหัตถกรรมลวดลายใหม่และเรียนรู้ทักษะใหม่, ความต้องการช่องทางการตลาด, ความต้องการจัดตั้งกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการ และความต้องการเงินทุนกองกลางเพื่อการผลิตภายในกลุ่มอาชีพ
2. การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ มี 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ (1) การสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ประกอบด้วย การศึกษาแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก การศึกษาอริยมรรคมีองค์ 8 และการบูรณาการเพื่อสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ (2) จาก WISE Model สู่การออกแบบกิจกรรมพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญา

ท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ และ (3) การขับเคลื่อนการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ประกอบด้วย กิจกรรมที่ 1 กิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนางานศิลปอย่างสร้างสรรค์ กิจกรรมที่ 2 กิจกรรมค้าขายแฟร์ดูแลชุมชน กิจกรรมที่ 3 การปลูกฝังจริยธรรมในการผลิตและจำหน่าย

3. การประเมินผลการรับรู้ต่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ มี 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ (1) ผลประเมินการพัฒนาการรับรู้ต่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ (2) การเปรียบเทียบสภาพก่อน-หลังการพัฒนาเพื่อสะท้อนการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ

1.4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่การวิจัย คือ ตำบลหนองขาก อำเภอนาทม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1.4.3 ขอบเขตด้านผู้เข้าร่วมการวิจัย

ผู้เข้าร่วมการวิจัยในการวิจัยครั้งนี้ เป็นชาวบ้านในพื้นที่ตำบลหนองขาก อำเภอนาทม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1. ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม คือ ชาวบ้าน จำนวน 10 คน ที่มีประสบการณ์งานศิลปหัตถกรรม
2. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาศิลปหัตถกรรม คือ ชาวบ้าน 16 คน ที่มีความสนใจและมีประสบการณ์งานศิลปหัตถกรรม

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การพัฒนา หมายถึง การสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยส่งเสริมให้ชาวบ้านได้เรียนรู้และฝึกทำศิลปหัตถกรรมลวดลายใหม่พร้อมกับส่งเสริมให้ชาวบ้านจำหน่ายสินค้าผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมเพื่อสร้างรายได้

ศิลปหัตถกรรม หมายถึง ผลงานที่สร้างสรรค์ด้วยมืออย่างพิถีพิถันและงดงาม

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ที่สั่งสมและได้รับการถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น

เศรษฐกิจฐานราก หมายถึง ระบบเศรษฐกิจที่เน้นการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีอาชีพ มีรายได้ สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยอาศัยศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นหลัก

ตามแนวพุทธ หมายถึง การขับเคลื่อนการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามกิจกรรมที่ออกแบบตามคำอธิบายในรายละเอียดขององค์ประกอบใน WISE Model

1.6 ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

1. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเรียนรู้ในชุมชนและสถานศึกษา
2. ชาวบ้านมีความรู้และทักษะในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่มีความสวยงาม ทันสมัย สอดคล้องกับความต้องการของตลาด
3. ชาวบ้านเกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น
4. ชาวบ้านได้รับความรู้เรื่องการค้าขายอย่างเป็นธรรม ตระหนักถึงความซื่อสัตย์และความโปร่งใสในการดำเนินธุรกิจ
5. ชาวบ้านสามารถสร้างรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรม

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขาม อำเภอนาทม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” คณะผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น เศรษฐกิจฐานราก การพัฒนาชุมชน จริยธรรมตามแนวพุทธในระบบเศรษฐกิจ โดยนำองค์ความรู้ที่ได้จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และใช้เป็นตะเกียงส่องทางในการปฏิบัติการวิจัย ดังมีรายละเอียดตามลำดับต่อไปนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

2.1.1 ความหมายและความเป็นมาของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

ศิลปหัตถกรรม สามารถแยกได้ 2 คำ ได้แก่ ศิลปะ และหัตถกรรม คำว่า ศิลปะ หมายถึง งานฝีมือหรืองานช่างที่แสดงออกถึงอารมณ์ความรู้สึกโดยเฉพาะ ซึ่งมีความหมายเดียวกันกับคำว่า วิจิตรศิลป์¹ ส่วนคำว่า หัตถกรรม หมายถึง การใช้แรงคนเป็นปัจจัยสำคัญในการกระบวนการผลิต ฝีมือเป็นอวัยวะสำคัญในการสร้างสรรค์งานหัตถกรรม งานหัตถกรรมแต่ละชิ้นจะถูกสร้างสรรค์อย่างประณีตสวยงาม สะท้อนถึงวัฒนธรรม อัตลักษณ์ของชาติไทย² เมื่อสองคำนี้มารวมกันจึงสามารถให้ความหมายได้ว่า ศิลปหัตถกรรม หมายถึง ชิ้นงานฝีมือที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นมาอย่างประณีตสวยงามอันสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรม

จะอย่างไรก็ตาม หากพิจารณาความหมายของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ซึ่งเป็นชิ้นงานที่ชาวบ้านในแต่ละท้องถิ่นสร้างขึ้นมานับฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง คำว่า ศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นจึงหมายถึง ชิ้นงานหรือผลงานที่ชาวบ้านในแต่ละท้องถิ่นสร้างสรรค์ขึ้นมาอย่างประณีตสวยงามเพื่อประโยชน์แก่การใช้สอย³

¹ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน 2525, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, 2525), หน้า 783.

²ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ศิลปหัตถกรรม อักษร ก-ฮ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2550), หน้า 661.

³นฤทธิ์ วัฒนภู, ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไทย, (กรุงเทพมหานคร: วาดศิลป์, 2555), หน้า 6.

ศิลปหัตถกรรมนั้นมีความเป็นมาโดยลำดับดังนี้

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม อาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่มทำให้เกิดสังคมระดับต่าง ๆ ทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การล่าสัตว์ การหาอาหารเพื่อความอยู่รอดของชีวิต ต่อมา มนุษย์ใช้สติปัญญาสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตซึ่งเกี่ยวข้องกับปัจจัย เช่น การทำอาวุธล่าสัตว์มาประกอบอาหาร การปกปิดร่างกายด้วยใบไม้ การสร้างที่อยู่อาศัยโดยใช้วัสดุธรรมชาติ การใช้สมุนไพรธรรมชาติในการรักษาโรค การสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความฉลาดปราดเปรื่องของมนุษย์ การทดลอง การพยายามพิชิตเพื่อเอาชนะธรรมชาติ⁴ นอกจากนี้ การสร้างสรรค์ต่าง ๆ ของมนุษย์ก็ไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อการค้าขายเหมือนในปัจจุบันแต่มีเป้าหมายเพื่อใช้สอยเท่านั้น ศิลปหัตถกรรมถูกสร้างสรรค์ขึ้นเป็นครั้งแรกในยุคหินเก่า นั่นก็คือ ขวานกำปั้นหรือขวานหินกะเทาะซึ่งถูกสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อใช้สอย ภายหลังถูกตกแต่งให้ประณีตสวยงามและสะดวกต่อการใช้งาน ในเวลาต่อมา มนุษย์สามารถสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมบนฐานรสนิยมมาตามลำดับเพื่อประโยชน์แก่การใช้สอย⁵

พัฒนาการของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมีระยะเวลายาวนานหลายพันปีมาแล้ว พื้นที่ของประเทศไทยที่เชื่อว่าเป็นถิ่นอาศัยของคนในอดีตและคนกลุ่มดังกล่าวสร้างสรรค์เครื่องมือหินไว้นั้นก็คือ ถ้ำในดอยสะเก็ดหรือในอำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ, อำเภอบางบาล จังหวัดลพบุรี, อำเภอสองแคว, อำเภอร้อยแก้ว จังหวัดแพร่ หลักฐานดังกล่าวนี้เรียกว่า เครื่องมือสับตัด และในเวลาต่อมาเครื่องมือสับตัดถูกพัฒนามาเป็นเครื่องมืออิฐบิเทียที่มีลักษณะเหมือนเครื่องมือหินกะเทาะรูปไข่ ทรงกลม ปลายแหลม ซึ่งถูกค้นพบที่ถ้ำผี จังหวัดแม่ฮ่องสอน ส่วนศิลปหัตถกรรมที่เก่าแก่ไม่แพ้กันซึ่งถูกค้นพบที่บ้านเชียง อำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี คือ เครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียงซึ่งมีลักษณะรูปทรงแตกต่างกัน ตกแต่งด้วยลวดลายเป็นเส้นขดรอบภาชนะและทาสี นอกจากนี้ ศิลปหัตถกรรมทางโบราณวัตถุยังถูกค้นพบอีกจำนวนในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย เช่น งานโลหะ งานถักทอ เครื่องประดับ เครื่องแก้ว เป็นต้น⁶

จะอย่างไรก็ตาม ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกันออกไป โดยมีเหตุผล 6 ประการดังนี้

⁴ อ้างแล้ว, หน้า 9.

⁵ วัฒนะ จุฑะวิภาต, ศิลปะพื้นบ้าน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552), หน้า 13.

⁶ นฤทธิ์ วัฒนภู, ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไทย, (กรุงเทพมหานคร: วาดศิลป์, 2555), หน้า 10.

1. ความจำเป็นทางประโยชน์ใช้สอย อาชีพการงานและหน้าที่ของมนุษย์มีความแตกต่างกัน มนุษย์ในแต่ละพื้นที่จึงมีความจำเป็นในการใช้สอยสิ่งของแตกต่างกัน เช่น มนุษย์ที่อาศัยใกล้แม่น้ำจะประกอบอาชีพประมง จึงมีความจำเป็นต้องใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำ มนุษย์ที่อาศัยบนภูเขา จำเป็นต้องล่าสัตว์ป่าและเก็บพืชพันธุ์ธัญญาหารในป่ามาเลี้ยงชีวิต

2. วัสดุหรือวัตถุดิบ สถาปณภูมิศาสตร์ส่งผลให้วัตถุดิบแต่ละภูมิภาคมีความแตกต่างกัน เครื่องมือหรือชิ้นงานที่ถูกสร้างสรรค์ในแต่ละภูมิภาคจึงมีความแตกต่างกันออกไป เช่น ภาคเหนือ ป่าไม้มีความอุดมสมบูรณ์ ผู้คนจึงปลูกบ้านสร้างเรือนโดยใช้ไม้เป็นวัสดุหลักพร้อมกับแกะสลักไม้ให้มีลวดลายสวยงาม ส่วนจังหวัดจันทบุรี ซึ่งอยู่ในเขตภาคตะวันออก ต้นกกในแหล่งน้ำเจริญงอกงาม ผู้คนจึงทำเครื่องลาดโดยใช้ต้นกกเป็นวัสดุหลักพร้อมกับตกแต่งให้มีลวดลายสวยงาม เสื้อจันทบูรของจังหวัดจันทบุรีจึงมีชื่อเสียงอย่างมาก

3. รสนิยมตกทอด กลุ่มคนในแต่ละท้องถิ่นมีความชอบหรือรสนิยมแตกต่างกัน และรสนิยมของกลุ่มคนได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น เช่น สีแดงเป็นรสนิยมของชาวจีน ซึ่งพวกเขามีความเชื่อว่า สีแดงเป็นสิริมงคล เมื่อพวกเขาประดิษฐ์สิ่งของต่าง ๆ จะนิยมใช้สีแดงเป็นหลัก และอีกหนึ่งกรณีก็คือ ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พวกเขาจะนิยมทอผ้าให้มีสีสันฉูดฉาดสดใส

4. สังคมและขนบธรรมเนียมประเพณี มนุษย์เมื่ออาศัยอยู่ร่วมกันเป็นสังคมจะช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน บ่อยครั้งเมื่อมนุษย์ประสบปัญหาภัยทางธรรมชาติ พวกเขาจะพยายามค้นหาวิธีการแก้ไขปัญหามาให้เบาะบางลง เช่น กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ใกล้แม่น้ำมีความเชื่อว่า แม่น้ำมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยสัตว์น้ำ และแม่น้ำมีความสะอาดเพราะได้รับการดูแลรักษาจากพระแม่คงคา เมื่อเป็นเช่นนี้ พวกเขาจึงร่วมทำกระทงเพื่อขอขมาและแสดงความกตัญญูต่อพระแม่คงคา จนเกิดเป็นประเพณีลอยกระทงขึ้นมา

5. คติความเชื่อ มนุษย์ทุกคนมีความเชื่อแตกต่างกัน พฤติกรรมของมนุษย์สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อของพวกเขา ฉะนั้น การจะทราบว่าจะศรัทธาในสิ่งใด ๆ มีความเชื่ออย่างไร เราจำเป็นต้องสังเกตพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมนั้น ๆ เช่น มนุษย์ในบางสังคมซึ่งมีความเชื่อว่า บ้านเรือนมีเทวดาปกปักรักษา คอยปัดเป่าสิ่งชั่วร้าย พวกเขาจึงได้สร้างศาลพระภูมิขึ้นมาเพื่อเป็นสถานที่สถิตของเทวดาประจำบ้าน

6. สภาพแวดล้อม งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในแต่ละภูมิภาคมีความแตกต่างกันทั้งนี้ เพราะสภาพแวดล้อมไม่เหมือนกัน ตัวอย่างเช่น ภาคกลาง อากาศค่อนข้างร้อน ผู้คนจึงสร้างบ้านยกใต้ถุนสูง ทำหน้าต่างขนาดใหญ่เพื่อรับลมได้สะดวก ส่วนภาคเหนือ อากาศค่อนข้างเย็น ผู้คนจึงสร้าง

บ้านแตกต่างจากภาคกลาง ความแตกต่างของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในแต่ละภูมิภาคล้วนมีสาเหตุมาจากสภาพแวดล้อมทั้งสิ้น⁷

สรุปความได้ว่า ศิลปหัตถกรรมท้องถิ่น หมายถึง ชิ้นงานหรือผลงานที่ชาวบ้านในแต่ละท้องถิ่นสร้างสรรค์ขึ้นมาอย่างประณีตสวยงามเพื่อประโยชน์แก่การใช้สอย ซึ่งมีพัฒนาการมาอย่างยาวนานตั้งแต่ยุคหิน ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกัน มีเหตุผล 6 ประการด้วยกัน ได้แก่ ความจำเป็นทางประโยชน์ในการใช้สอย ความแตกต่างด้านวัตถุดิบ รสนิยมตกทอด สังคมชนบทรรมนิยมประเพณี คติความเชื่อ และสภาพแวดล้อม

2.1.2 ความสำคัญของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นงานที่สร้างสรรค์โดยใช้วัสดุภายในท้องถิ่นบนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อใช้สอยในการดำเนินชีวิตประจำวัน ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมีความสำคัญ 4 ประการดังนี้

1. ด้านการเพิ่มรายได้เงินตราต่างประเทศ ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมของประเทศไทยเป็นสินค้ามีคุณภาพ สวยงาม ประณีต และใช้ประโยชน์ได้ จนได้รับความสนใจจากต่างประเทศ ประเทศไทยได้ส่งออกสินค้าประเภทนี้จำนวนมาก เพราะมีแรงงานเพียงพอต่อการผลิตสินค้าที่เป็นผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรม ซึ่งประเทศที่ให้ความสนใจผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมของประเทศไทย โดยส่วนใหญ่จะเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สวิตเซอร์แลนด์ ฝรั่งเศส สหราชอาณาจักร เบลเยียม เป็นต้น

2. ด้านการสร้างมูลค่าแก่ทรัพยากรภายในประเทศ ศิลปหัตถกรรมของประเทศไทยจะใช้ทรัพยากรภายในท้องถิ่นเป็นหลัก ซึ่งเป็นการประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ภายในประเทศ ต่อมามีการพัฒนาศิลปหัตถกรรมมาอย่างต่อเนื่อง จนสร้างมูลค่าให้กับศิลปหัตถกรรมได้ เช่น อัญมณี เครื่องเรือนหวาย เครื่องจักสาน จะอย่างไรก็ตาม ศิลปหัตถกรรมบางประเภทของประเทศไทยก็ไม่ได้ใช้ทรัพยากรภายในประเทศ แต่นำเข้าทรัพยากรจากต่างประเทศมาทำเป็นศิลปหัตถกรรม เช่น ดอกไม้ประดิษฐ์ซึ่งต้องใช้เม็ดพลาสติกและผ้าโพลีเอสเตอร์

3. ด้านการเพิ่มการจ้างงาน การทำศิลปหัตถกรรมของประเทศไทยมีส่วนช่วยให้เกิดการจ้างงาน เช่น อัญมณี ขั้นตอนการทำอัญมณี ประกอบด้วย การขุดจากบ่อพลอยหรือการทำเหมืองพลอย การตกแต่งเจียรไนให้สวยงาม ซึ่งขั้นตอนดังกล่าวต้องอาศัยแรงงานจำนวนมาก ประมาณ 400,000 คน หรือการทอผ้าไหม ขั้นตอนของการทอผ้าไหม ประกอบด้วย การปลูกหม่อน การเลี้ยง

⁷ อ้างแล้ว, หน้า 11-15.

ไหม การสาวไหม การทอผ้าไหม ซึ่งขั้นตอนดังกล่าวต้องใช้แรงงานจำนวนมากในการผลิต ถึงแม้ในปัจจุบันจะมีเครื่องจักรเข้ามาช่วย แต่ยังต้องอาศัยแรงคน

4. ด้านการพัฒนาชนบท การผลิตสินค้าจำพวกศิลปหัตถกรรมมักจะใช้ทรัพยากรภายในท้องถิ่น ก่อตั้งโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็กในท้องถิ่นและจ้างแรงงานภายในท้องถิ่นมาทำงาน การดำเนินการเช่นนี้ส่งผลให้เกิดการพัฒนาชนบท คนในชนบทไม่ต้องเดินทางเข้ามาทำงานในเมืองหลวงมากจนเกินไป และพวกเขามีรายได้เสริมควบคู่กับรายได้จากการทำเกษตรกรรม⁸

สรุปความได้ว่า ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมีความสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ ด้านการเพิ่มรายได้เงินตราต่างประเทศ ด้านการสร้างมูลค่าแก่ทรัพยากรภายในประเทศ ด้านการเพิ่มการจ้างงาน และด้านการพัฒนาชนบท

2.1.3 ประเภทของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

ผลงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชาวบ้านได้สร้างสรรค์ขึ้นมาจำนวนมากตามภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ในการใช้สอย หากจะจำแนกประเภทของศิลปหัตถกรรมก็สามารถจำแนกได้หลากหลายประเภท แต่ในที่นี้ขอยกตัวอย่างเพียง 8 ประเภทที่มีความเป็นเอกลักษณ์ดังนี้

1. เครื่องปั้นดินเผา เป็นงานประติมากรรมที่มีลักษณะรูปแบบต่าง ๆ โดยส่วนใหญ่เป็นภาชนะสำหรับใส่อาหาร เครื่องดื่ม เครื่องปั้นดินเผามีอยู่ในทุกภูมิภาคของประเทศไทย เช่น เครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน จังหวัดนครราชสีมา อาทิ กระถางต้นไม้ โอ่งน้ำ เครื่องประดับตกแต่งที่ทำด้วยงานดินเผา

2. เครื่องจักสาน เป็นงานศิลปหัตถกรรมที่มีอยู่ในทั่วทุกภูมิภาคซึ่งชาวบ้านสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อประโยชน์ในการจับสัตว์ กักขังสัตว์ ใส่อาหาร และใช้เป็นส่วนประกอบของบ้าน ส่วนวัตถุดิบที่นำมาใช้ทำเครื่องจักสานจะนิยมใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ภายในท้องถิ่น เช่น จังหวัดจันทบุรี ซึ่งมีแหล่งน้ำที่มีต้นกกจำนวนมาก ชาวบ้านจึงนำมาสานเป็นเสื่อจนกลายเป็นหัตถกรรมที่มีชื่อเสียง อันเป็นที่รู้จักกันในนามว่า เสื่อจันทบูร

3. งานแกะสลัก เป็นงานประติมากรรมชนิดหนึ่งที่ชาวบ้านนำไม้ตามธรรมชาติมาแกะสลัก แต่ในบางจังหวัดนำหินมาแกะสลัก เช่น จังหวัดสระบุรีนำหินมาแกะสลักเป็นรูปปั้นไว้เคารพ และใน

⁸ ส่วนวิจัยอุตสาหกรรมฝ่ายวิชาการ, “หัตถกรรมไทย”, เอกสารวิชาการธนาคารกสิกรไทย, ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 (2529): 5-13.

บางจังหวัด ก็นิยมนำเทียนมาแกะสลัก เช่น จังหวัดอุบลราชธานีแกะสลักเทียนให้มีรูปทรงและลวดลายต่าง ๆ ในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา

4. งานฉลุหนัง เป็นงานศิลปหัตถกรรมอย่างหนึ่งที่นิยมนำหนังสัตว์มาฉลุลวดลายเพื่อสร้างสรรค์เป็นตัวละครตามวรรณคดีต่าง ๆ สำหรับแสดงหนังใหญ่

5. งานผ้า เป็นงานศิลปหัตถกรรมอย่างหนึ่งที่มนุษย์นำเส้นใยมาถักทอเป็นเครื่องนุ่งห่มเพื่อปกปิดร่างกาย เพื่อสร้างความอบอุ่นให้กับร่างกาย งานผ้าในแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้เพราะมีเทคนิควิธีการแตกต่างกัน เช่น การจก การขีด การเขียนลวดลายด้วยเทียน การมัดย้อม

6. งานกระดาษ เป็นงานศิลปหัตถกรรมอย่างหนึ่งที่นิยมนำกระดาษชนิดต่าง ๆ เช่น กระดาษสา กระดาษว่าว กระดาษแก้ว กระดาษจากใยจากธรรมชาติ มาสร้างสรรค์ชิ้นงานต่าง ๆ อาทิ ร่ม ตุ๊กตา โคมแขวน พวงกระดาษ หัวโขน

7. งานโลหะ เป็นงานศิลปหัตถกรรมนิยมโลหะมาสร้างสรรค์ชิ้นงานต่าง ๆ เทคนิคที่ใช้ในการสร้างสรรค์ เช่น การหล่อ การตอกสลัก การตัดพับแผ่นโลหะ ส่วนโลหะที่ใช้ในการผลิตมีหลายชนิด เช่น ทองเหลือง เงิน สังกะสี

8. งานปูนปั้น เป็นงานศิลปหัตถกรรมอย่างหนึ่งที่นิยมนำปูนมาสร้างสรรค์ชิ้นงานต่าง ๆ ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะนิยมปั้นปูนเพื่อประดับตามศาสนสถานทางพระพุทธศาสนา⁹

สรุปความได้ว่า ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน มี 8 ประเภทที่สำคัญ ได้แก่ เครื่องปั้นดินเผา เครื่องจักสาน งานแกะสลัก งานฉลุหนัง งานผ้า งานกระดาษ งานโลหะ และงานปูนปั้น

2.1.4 ลักษณะเฉพาะของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมีลักษณะสำคัญดังนี้

1. ความเรียบง่าย รูปแบบวิถีชีวิตของชาวบ้านมีความเรียบง่าย ไม่หรูหรา ใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ไม่เร่งรีบ ศิลปหัตถกรรมที่ชาวบ้านสร้างสรรค์ขึ้นมาจึงมีลักษณะเรียบง่าย สวยงามตามธรรมชาติ เน้นประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก “สวยเพราะชื่อ สวยเพราะบริสุทธิ์” จึงเป็นลักษณะที่โดดเด่นของศิลปหัตถกรรมของชาวบ้านอันสะท้อนให้เห็นถึงความคิด วัฒนธรรม ความเชื่อ ความบริสุทธิ์

⁹ นฤทธิ วัฒนภู, ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไทย, (กรุงเทพมหานคร: วาดศิลป์, 2555), หน้า 23-35.

ของพวกเขา นอกจากนี้ บทเพลงและการละเล่นพื้นเมืองทั้งเนื้อร้องจึงไพเราะ งดงามตามแบบฉบับชาวบ้านอันสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวบ้าน

2. ประโยชน์ใช้สอย ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านโดยใหญ่ล้วนถูกสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อประโยชน์แก่การใช้สอยในชีวิตประจำวัน จะเห็นได้ว่า ชาวบ้านได้สานตะกร้าเนื้อละเอียดมีหูหิ้ว ซึ่งสามารถใช้หาบ หิ้ว เก็บใส่สิ่งของต่าง ๆ ได้อย่างสะดวก จะอย่างไรก็ตาม บางครั้งศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านถูกสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อประกวด เพื่อหล่อเลี้ยงจิตใจ เพื่อใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา หรือความเชื่อ

3. วัสดุท้องถิ่น การสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านแต่ละชนิด จะคัดเลือกวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง วัสดุในแต่ละท้องถิ่นมีคุณภาพแตกต่างกัน จึงส่งผลให้ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่นมีคุณภาพแตกต่างกันไปด้วย นอกจากนี้ รูปแบบวิธีการและเทคนิคในการทำศิลปหัตถกรรมจึงขึ้นอยู่กับวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น เราจะพบเห็นได้ว่า ท้องถิ่นแต่ละแห่งมีศิลปหัตถกรรมแตกต่างกันออกไป เช่น เครื่องเงินจะอยู่ที่ภาคเหนือ เครื่องถมจะอยู่ที่ภาคใต้ ร่มจะอยู่ที่ภาคเหนือ ฉลุหนังตะลุงจะอยู่ที่ภาคใต้ โองมั่งกรจะอยู่ที่ภาคกลาง แคนจะอยู่ที่ภาคอีสาน จะอย่างไรก็ตาม ปัจจุบันสังคมมีความเปลี่ยนแปลง ช่างฝีมือบางคนจะนำเข้าวัสดุจากท้องถิ่นอื่นมาสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมของตนเอง แต่ถึงกระนั้นวัสดุในท้องถิ่นก็ยังคงมีความสำคัญต่อการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมเช่นเดิม

4. แบบอย่างสกุลช่างท้องถิ่น ความเชื่อ แบบแผน กรรมวิธีการถ่ายทอดสืบต่อกันมา การบอกเล่า การฝึกอบรมให้ทำตามแบบมีผลต่อการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมของช่างฝีมือ กล่าวอีกอย่างก็คือช่างฝีมือสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมตามความรู้ ความเชื่อและตามพื้นฐานการดำเนินชีวิตในสังคมของตน ด้วยเหตุนี้ ศิลปหัตถกรรมในแต่ละท้องถิ่นจึงมีความแตกต่างกัน เช่น พระพุทธรูป บ้าน กระบวย ตักน้ำ งอบ เป็นต้น

5. ไม่รู้มากในกฎเกณฑ์ ชาวบ้านไม่ได้มีความรู้หรือมีความแตกฉานในศาสตร์ต่าง ๆ เมื่อชาวบ้านสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมจึงทำตามความคิดของตน ไม่ได้ยึดหลักการใด ๆ เลย จะคิดเฉพาะว่า สิ่งใดมีความจำเป็นใช้ในชีวิตประจำวัน และลงมือทำตามความจำเป็น พร้อม ๆ กับเลือกใช้วัสดุภายในท้องถิ่น เช่น สานตะกร้าเพื่อใส่ข้าว สานตะข้องเพื่อใส่ปลา ข้อดีของการไม่รู้จักกฎเกณฑ์ในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมก็คือ ชาวบ้านได้ทำศิลปหัตถกรรมตามความชอบของตน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงปัญญาและจิตใจที่ถูกต้องสังคมวัฒนธรรมกล่อมเกลามาอย่างต่อเนื่อง

6. ความสวยงาม เนื่องด้วยชาวบ้านมีข้อจำกัดด้านวัสดุอุปกรณ์ ความรู้ และสิ่งสนับสนุน ชาวบ้านจึงสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมตามธรรมชาติ ไม่ได้เน้นความสวยงาม หรือสุนทรีย์อะไร ๆ แต่ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านกลับแฝงไปด้วยความงามตามธรรมชาติในแบบของตัวเอง

7. ราคาถูก ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านถูกสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวัน และถูกนำไปจำหน่ายในราคาถูก เพื่อให้ชาวบ้านได้ซื้อไปใช้เพียงพอต่อความต้องการใช้ อย่างไรก็ตาม ศิลปหัตถกรรมมีราคาถูกไม่ได้หมายความว่า ด้อยคุณค่า แต่ที่ต้องการกำหนดราคาถูก เพราะวัสดุที่ใช้ทำศิลปหัตถกรรมมีอยู่ในท้องถิ่นและศิลปหัตถกรรมถูกสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อประโยชน์แก่การใช้สอยของคนหมู่มาก หากมีราคาสูง ชาวบ้านที่มีกำลังทรัพย์น้อยก็จะไม่สามารถใช้ประโยชน์ศิลปหัตถกรรมได้¹⁰

อย่างไรก็ดี ลักษณะของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในแต่ละพื้นที่ มีความหลากหลายและแตกต่างกันไปตามปัจจัยหลัก 4 ประการ ดังนี้ (1) ความเชื่อ ประเพณี และวิถีชีวิตของคนในแต่ละชุมชน เช่น เครื่องจักสานประเภทกระบี่หรือก่องข้าว ที่ใช้ในการบริโภควัวเหนียวซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมในกลุ่มชาติพันธุ์ไทยยวน ลื้อ และลาวในภาคเหนือ รวมถึงชุมชนเชื้อสายลาวในภาคอีสานและบางพื้นที่ของภาคกลาง ความแตกต่างของรูปทรงและลวดลายของก่องข้าวในแต่ละพื้นที่แสดงถึงค่านิยมเฉพาะของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์และชุมชน (2) ลักษณะการใช้งานที่เฉพาะเจาะจงของแต่ละภูมิภาค เช่น ภาชนะจักสานของชาวบ้านในอำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่เรียกว่า “โตร์ระ” ใช้สำหรับใส่ผลผลิตจากไร่หรือสวน ซึ่งมีรูปร่างไม่เหมือนกับกระบุงหรือหลัวในภาคอื่น ๆ แสดงให้เห็นถึงการออกแบบที่ตอบสนองต่อการใช้งานจริงในบริบทท้องถิ่น (3) วัสดุธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่นั้น ๆ เช่น ในภาคใต้ เครื่องจักสานมักผลิตจากพืชท้องถิ่นอย่างกระจูด ลำเจียก และย่านลิเภา ซึ่งมีมากในพื้นที่ ส่งผลให้รูปแบบและลักษณะการใช้งานของเครื่องจักสานในภาคใต้มีความแตกต่างจากภูมิภาคอื่น ๆ (4) ประเพณีและรสนิยมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เช่น หญิงชาวไทยพวนหรือไทยยวน มักนิยมสวมใส่ผ้าซิ่นลายขวาง โดยตกแต่งชายผ้าด้วยลายจกที่เรียกว่าผ้าตีนจก หรือ “ซิ่นตีนจก” ซึ่งมีลักษณะเฉพาะต่างจากผ้าซิ่นของชาวลาวในภาคอีสาน ที่นิยมทอผ้าลายตามยาว เช่น ผ้ามัดหมี่หรือผ้าขิดผสมมัดหมี่ โดยทั่วไปจะไม่มีตีนซิ่น หรือมีเพียงแถบเล็ก ๆ เพื่อเสริมความแข็งแรงบริเวณปลายผ้าเท่านั้น¹¹

สรุปความได้ว่า คุณลักษณะเฉพาะของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน มี 7 ประการ ได้แก่ ความเรียบง่าย ประโยชน์ในการใช้สอย วัสดุที่นำมาทำมีอยู่ในท้องถิ่น แบบอย่างสกุลช่างท้องถิ่น ไม่รู้มากในกฎเกณฑ์ ความสวยงาม และราคาถูก

¹⁰ วัฒนะ จุฑะวิภาต, ศิลปะพื้นบ้าน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552), หน้า 21-26.

¹¹ วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, “ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน : เอกลักษณะเฉพาะถิ่น”, วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย, ปีที่ 30 ฉบับที่ 1 พ.ศ. (2553): 173-174.

2.1.5 กระบวนการสร้างงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

ในการสร้างงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านแต่ละประเภท มักมีลำดับขั้นตอนที่สามารถแบ่งออกเป็น 3 ช่วงสำคัญ ดังนี้

1. การเตรียมวัสดุ ก่อนเริ่มสร้างงาน ช่วงจำเป็นต้องเตรียมวัสดุให้พร้อมสำหรับการใช้งาน เช่น การหมักและนวดดินสำหรับงานปั้น หรือการแช่น้ำและตากแห้งต้นกกเพื่อใช้ในการจักสาน วัสดุที่ผ่านการเตรียมอย่างเหมาะสมจะเอื้อต่อการทำงานในขั้นตอนถัดไปและส่งผลกระทบต่อคุณภาพของชิ้นงาน

2. การสร้างชิ้นงาน เป็นขั้นตอนหลักที่นำวัสดุที่เตรียมไว้มารูปเป็นงานหัตถกรรม โดยดำเนินการอย่างเป็นระบบ เช่น การตีเหล็กเพื่อทำมีดอรัญญิก เริ่มจากการเผาเหล็กให้ร้อนจนแดง แล้วตีขึ้นรูปให้ได้รูปทรงที่ต้องการ ก่อนจะนำไปเจียรตบแต่งเพื่อความเรียบร้อย และสุดท้ายประกอบเข้ากับด้ามและปลอกมีดให้สมบูรณ์

3. การตกแต่งชิ้นงาน ขั้นตอนนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของชิ้นงาน บางประเภทอาจต้องตกแต่งเพื่อความประณีตและความงาม เช่น การตกแต่งขอบของกระบุง หรือการขูดลวดลายบนภาชนะดินเผาเพื่อสร้างเอกลักษณ์ แม้บางงานอาจไม่จำเป็นต้องมีขั้นตอนนี้อย่างละเอียด แต่การมีกรอบขั้นตอนอย่างชัดเจนช่วยให้สามารถวิเคราะห์และเข้าใจกระบวนการสร้างงานได้ดียิ่งขึ้น¹²

สรุปได้ว่า กระบวนการสร้างงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านโดยทั่วไปประกอบด้วยการเตรียมวัสดุ เช่น หมักหรือแช่วัสดุให้พร้อมใช้งาน จากนั้นจึงเข้าสู่ขั้นตอนการสร้างชิ้นงาน เช่น การตีและขึ้นรูปเหล็ก และปิดท้ายด้วยการตกแต่ง เช่น การสร้างลวดลายบนภาชนะดินเผา ทั้งนี้ แม้บางงานอาจละเว้นบางขั้นตอนได้ แต่การมีกระบวนการที่เป็นระบบช่วยให้เข้าใจภาพรวมของการผลิตงานได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2.1.6 คุณค่าของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

ศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นงานฝีมือที่ถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น และมีการพัฒนาปรับปรุงแก้ไขตามความเปลี่ยนแปลงของสังคม เมื่อพิจารณาคุณค่าของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เราสามารถจำแนกได้ 2 ด้าน¹³ดังนี้

¹² นวลลอ ทินานนท์, ศิลปะพื้นบ้านไทย, (โครงการจัดพิมพ์หนังสือประกอบการสอน คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2543), หน้า 80.

¹³ วัณณะ จุฑะวิภาต, ศิลปะพื้นบ้าน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552), หน้า 29-31.

2.1.6.1 คุณค่าด้านชีวิตประจำวันของบุคคล

คุณค่าด้านชีวิตประจำวันของบุคคล มี 2 ประการดังนี้

1. ด้านการอำนวยความสะดวก ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันของคนเรา ช่วยทำให้การดำเนินชีวิตของคนมีความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น เช่น มีถ้วยชามสำหรับใส่อาหาร มีหม้อสำหรับหุงข้าว หากไม่มีสิ่งเหล่านี้การดำเนินชีวิตประจำวันของเราก็จะเป็นไปอย่างติดขัดไม่สะดวก

2. ด้านการก่อให้เกิดความประณีต ช่างฝีมือเมื่อสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจะนิยมทำตามรสนิยม ความคิดของตน ด้วยเหตุนี้ ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจึงเป็นงานที่สะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกนึกคิดของช่างฝีมือ นอกจากนี้ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมีคุณค่าด้านสุนทรีย์ ก่อให้เกิดความสบายใจแก่บุคคลผู้พบเห็น และยิ่งไปกว่านั้น เมื่อบุคคลใช้สอยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจะใช้ด้วยความระมัดระวัง เนื่องจากกลัวศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจะเกิดความเสียหาย นั่นหมายความว่าศิลปหัตถกรรมมีความประณีตในตัวเองอยู่แล้ว อีกทั้งยังส่งผลให้บุคคลที่ใช้สอยมีความประณีตเรียบร้อยด้วย

2.1.6.2 คุณค่าด้านสังคมส่วนร่วม

คุณค่าด้านสังคมส่วนร่วม มี 5 ประการดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นงานที่น่าวัสดุในท้องถิ่นมาสร้างสรรค์เป็นชิ้นงานต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านยังมีส่วนสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค และระดับประเทศ

2. ด้านวัฒนธรรม ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมีรูปร่าง ทรวดทรง สี และลวดลายแตกต่างกันออกไปตามรสนิยมของแต่ละท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ จะอย่างไรก็ตาม เนื่องด้วยในปัจจุบันองค์กรสหประชาชาติได้มุ่งมั่นรักษาวรรณธรรมของชาติต่าง ๆ ที่กำลังสูญหายไป ทั้งนี้เพราะประชาชนในแต่ละชาตินิยมชมชอบวัฒนธรรมของชาติอื่น ไม่สนใจอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาติตนเอง

3. ด้านอาชีพ การสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านสามารถทำเป็นอาชีพได้ ซึ่งเป็นอาชีพที่ลงทุนน้อย ใช้แรงงานแต่ต้องอาศัยความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ หากทำอาชีพนี้อย่างจริงจัง ย่อมสามารถเจริญก้าวหน้าได้ไม่แพ้อาชีพอื่น ๆ

4. ด้านการพัฒนาประเทศ การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องดำเนินการใน 2 มิติ คือ การพัฒนาด้านวัตถุและการพัฒนาด้านจิตใจ สำหรับการพัฒนาด้านวัตถุ เป็นการนำทรัพยากรมา

สร้างสรรค์เป็นศิลปหัตถกรรมต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน เพื่อเป็นสินค้าทางเศรษฐกิจ ข้อดีของการนำศิลปหัตถกรรมเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจคือ การสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมมีต้นทุนน้อย มีวัตถุดิบสำหรับใช้ทำที่สามารถหาได้ตามท้องถิ่น เกิดการจ้างงานในท้องถิ่น ส่วนการพัฒนาด้านจิตใจมีความสัมพันธ์กับความสุนทรีย์ของศิลปหัตถกรรม หมายความว่า เมื่อคนได้ใช้สอยศิลปหัตถกรรมที่สวยงามประณีต จิตใจของเขาก็จะประณีตไปดงามตามลำดับ

5. ด้านความมั่นคงของชาติ ได้แก่ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ความมั่นคงทางวัตถุและจิตใจ ความมั่นคงทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญให้ประเทศชาติเจริญมั่นคง ซึ่งศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมีส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญมั่นคง ทั้งนี้เนื่องจากศิลปหัตถกรรมเป็นสินค้าประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญในระบบเศรษฐกิจ

สรุปความได้ว่า คุณค่าของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านแบ่งออกเป็น 2 ด้านหลัก ๆ ได้แก่ ด้านชีวิตประจำวันของบุคคล ประกอบด้วย การอำนวยความสะดวก การก่อให้เกิดความประณีต และด้านสังคมส่วนรวม ประกอบด้วย การมีส่วนสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ ชำรงรักษาวัฒนธรรม สร้างงานสร้างอาชีพ พัฒนาประเทศ สร้างความมั่นคงของชาติ

2.1.7 แนวทางการส่งเสริมและการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

การส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมีแนวทาง 5 ประการดังนี้

1. การปรับทัศนคติของตน ทัศนคติมีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุกับการเห็นคุณค่าของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ซึ่งบางคนอาจจะเห็นได้จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน และรับรู้มาโดยตลอดว่า เป็นงานที่มีความสำคัญและมีคุณค่า แต่การที่บุคคลจะทราบซึ่งถึงคุณค่าของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจริง ๆ ไม่ใช่เรื่องง่ายเลย บางครั้งบางคนมักจะเปรียบเทียบศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านกับศิลปหัตถกรรมชั้นสูงจนทำให้ไม่เห็นคุณค่าของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านอันเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของตนเลย ฉะนั้น การปรับทัศนคติจึงเป็นก้าวแรกของการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

2. การศึกษาให้รู้จริง การส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจำเป็นต้องศึกษาเรียนรู้ผลงานศิลปหัตถกรรมจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อทราบถึงองค์ประกอบและชิ้นส่วนต่าง ๆ ของผลงานศิลปหัตถกรรม โดยอาจจะเลือกศึกษาเพียงผลงานที่ตนมีความสนใจก็ได้ เนื่องจากการศึกษาเรียนรู้ผลงานศิลปหัตถกรรมบางอย่างที่ตนสนใจอย่างแจ่มชัดเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ทำให้บุคคลมีความรักและความภาคภูมิใจในศิลปหัตถกรรม

3. การแบ่งปันความรู้แก่บุคคลอื่น มีความสำคัญต่อการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เนื่องจากการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับบุคคลอื่นเป็นการสร้างการรับรู้ศิลปหัตถกรรม

พื้นบ้าน และเป็นไปได้ว่าบุคคลอื่นชื่นชอบในศิลปหัตถกรรมจนมาศึกษาศิลปหัตถกรรมอย่างจริงจังต่อไป

4. การเลือกใช้งานตามโอกาส การใช้ประโยชน์จากศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นหนึ่งแนวทางในการส่งเสริมอนุรักษ์ เพราะเป็นการประกาศถึงคุณค่าของศิลปหัตถกรรม เช่น การใส่เสื้อผ้าพื้นบ้าน การใช้ผลิตภัณฑ์พื้นบ้านในการดำเนินชีวิตประจำวัน

5. ทนต่อคำว่าชม เป็นไปได้ว่า การใช้ชิ้นงานศิลปหัตถกรรมหรือการสนใจศึกษาเรียนรู้ศิลปหัตถกรรมอาจจะทำให้บุคคลอื่นมองว่า เราเป็นบุคคลล้ำสมัย จะอย่างไรก็ตาม หากเรามีความอดทน มีความภาคภูมิใจ และซาบซึ้งถึงคุณค่าของศิลปหัตถกรรม สิ่งเหล่านี้จะหล่อหลอมให้เรามีบุคลิกภาพแบบบ้าน ๆ ตามความสนใจของเรา¹⁴

สรุปความได้ว่า แนวทางการส่งเสริมและการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน มี 5 ประการ ได้แก่ การปรับทัศนคติ การศึกษาให้รู้จริง การแบ่งปันความรู้แก่บุคคลอื่น การเลือกใช้งานตามโอกาส และการทนต่อคำว่ากล่าว

2.1.8 บทบาทของรัฐกับการส่งเสริมศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

รัฐมีบทบาทในการส่งเสริมศิลปหัตถกรรมดังนี้

1. ด้านการผลิต รัฐมีบทบาทในการส่งเสริมศิลปหัตถกรรมในด้านการผลิต ด้วยการให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิตศิลปหัตถกรรม จัดอบรมฝึกหัดฝีมือแรงงานให้มีทักษะความสามารถในการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรม ปรับปรุงพัฒนาศิลปหัตถกรรมให้มีความทันสมัยสอดคล้องกับความต้องการของตลาด ส่งเสริมผลิตภัณฑ์งานศิลปหัตถกรรมในตลาดโลก โดยส่งออกไปจำหน่ายนอกประเทศ ส่งเสริมให้คนผู้มีความสนใจงานศิลปหัตถกรรม และประกอบเป็นอาชีพเพื่อหารายได้ดูแลครอบครัว การดำเนินงานดังกล่าวข้างต้นของรัฐได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมการพัฒนาชุมชน สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชุมชน กรมการประชาสัมพันธ์ ศูนย์ศิลปาชีพ สมาคมแม่บ้านทหารบก สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย

2. ด้านการตลาด รัฐมีบทบาทในการส่งเสริมศิลปหัตถกรรมในด้านการตลาดด้วยการจัดแสดงสินค้าหัตถกรรมเพื่อการส่งออกทั้งในและต่างประเทศ จัดนิทรรศการสินค้าศิลปหัตถกรรมในเทศกาลประจำปีตามจังหวัดต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ให้เป็นที่รับรู้ การดำเนินงาน

¹⁴ นฤทธิ์ วัฒนภู, ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไทย, (กรุงเทพมหานคร: วาดศิลป์, 2555), หน้า 49-50.

ดังกล่าวข้างต้นของรัฐได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมพาณิชย์สัมพันธ์ กระทรวงพาณิชย์ กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

3. ด้านการเงิน รัฐมีบทบาทในการส่งเสริมศิลปหัตถกรรมในด้านการเงิน ด้วยการให้เงินกู้ยืมเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ประกอบการโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่และขนาดย่อมที่ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับสินค้าศิลปหัตถกรรม

4. ด้านวิชาการ รัฐมีบทบาทในการส่งเสริมศิลปหัตถกรรมในด้านการวิชาการ ด้วยการจัดพิมพ์เอกสารชุดความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรม จัดเสวนาวิชาการเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมในประเด็นเกี่ยวกับการการผลิต การพัฒนาและการนำศิลปหัตถกรรมเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจ การดำเนินงานของรัฐดังกล่าวข้างต้นได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมพาณิชย์สัมพันธ์ กรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการเกษตร¹⁵

สรุปความได้ว่า รัฐมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมศิลปหัตถกรรมพื้นฐาน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการผลิต ด้านการตลาด ด้านการเงิน และด้านวิชาการ

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.2.1 ความหมายและลักษณะของภูมิปัญญา

ภูมิปัญญา หมายถึง ผลผลิตทางปัญญาหรือองค์ความรู้ของมนุษย์ที่สั่งสมจากประสบการณ์มาเป็นระยะเวลายาวนาน มีการคิดต่อยอดพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และมีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา และแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของคนในสังคม

ภูมิปัญญาสามารถจำแนกได้ 2 ลักษณะดังนี้

1. ภูมิปัญญานามธรรม หมายถึง ทฤษฎี ปรัชญา หลักการอันลึกซึ้งที่แฝงไปด้วยความหมาย จำต้องอาศัยการคิดวิเคราะห์จึงจะสามารถเข้าใจได้ เช่น นิทาน คำบอกเล่า บทเพลง ภาษา วรรณคดี และคำสั่งสอนเกี่ยวข้องปฏิบัติของบรรพบุรุษ

¹⁵ ส่วนวิจัยอุตสาหกรรมฝ่ายวิชาการ, “หัตถกรรมไทย”, เอกสารวิชาการธนาคารกสิกรไทย, ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 (2529): 25-27.

2. ภูมิปัญญาภูมิปัญญา หมายถึง ผลผลิตเชิงประจักษ์หรืออัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มชนเผ่า เช่น จิตรกรรม หัตถกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม เครื่องดนตรี เครื่องนุ่งห่ม อาหาร¹⁶

สรุปความได้ว่า ภูมิปัญญา หมายถึง องค์ความรู้ที่สั่งสมมาเป็นระยะเวลายาวนาน ซึ่งมีการคิดต่อยอดพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และมีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ภูมิปัญญาแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ ภูมิปัญญานามธรรม หมายถึง ทฤษฎี ปรัชญา หลักการที่แฝงไปด้วยความหมาย และภูมิปัญญาภูมิปัญญาภูมิปัญญา หมายถึง ผลผลิตที่ปรากฏอย่างประจักษ์ รับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส

2.2.2 ประเภทของภูมิปัญญา

การจำแนกประเภทภูมิปัญญา สามารถจำแนกได้หลายประเภททั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่า ใช้เกณฑ์อะไรในการจำแนกประเภท ซึ่งเกณฑ์ในการจำแนกประเภทภูมิปัญญา มี 2 เกณฑ์ด้วยกัน ได้แก่ เกณฑ์การยอมรับและการถือปฏิบัติ และเกณฑ์องค์ความรู้ของภูมิปัญญา¹⁷ ดังมีรายละเอียดดังนี้

2.2.2.1 เกณฑ์การยอมรับและการถือปฏิบัติ

การใช้เกณฑ์การยอมรับและการถือปฏิบัติในการจำแนกประเภทภูมิปัญญา สามารถจำแนกภูมิปัญญาได้ 3 ประเภทดังนี้

1. ภูมิปัญญาระดับชาติ (National Wisdom) หมายถึง องค์ความรู้ ทักษะ ความสามารถที่สามารถแก้ไขปัญหาวิกฤติต่าง ๆ ในชาติ จนได้กลายเป็นที่ยอมรับของคนในชาติ เช่น การพูดและการเขียนภาษาไทย มารยาทไทย ระบบการปกครองแบบพ่อปกครองลูกที่ใช้ในสมัยพ่อขุนรามคำแหง การไม่ยอมตกเป็นอาณานิคมของประเทศตะวันตกในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

2. ภูมิปัญญาระดับท้องถิ่น (Local Wisdom) หมายถึง องค์ความรู้ ทักษะ ความสามารถประจำแต่ละท้องถิ่นซึ่งมีความสำคัญในการแก้ไขปัญหาและนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น การสานกระติบข้าวของชาวอีสาน การใช้กระดาดสาในการทำร่มของชาวเหนือ การปรุงน้ำบูดูของชาวใต้

3. ภูมิปัญญาระดับบุคคล (Individual Wisdom) หมายถึง องค์ความรู้ ทักษะ ความคิด ความสามารถ วิธีการเฉพาะบุคคล ซึ่งเขานำมาใช้ในการดำเนินชีวิตและแก้ไขปัญหาจนประสบความสำเร็จ และถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อรักษาภูมิปัญญาไว้ เช่น นายตาชิตา พนาสุมนา เป็น

¹⁶ หทัยรัตน์ บุญโยปษ์ภูมย์, ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรือง, 2561), หน้า 2-3.

¹⁷ อ้างแล้ว, หน้า 3-5.

หมอสุมไพรชาวปกาเกอะญอในจังหวัดเชียงใหม่ ใช้ระยะเวลายาวนานถึง 50 ปี ในการศึกษา สุมไพรเพื่อนำมาใช้ในการรักษาโรค และทุกครั้งที่รักษาโรคท่านจะเก็บเฉพาะสุมไพรจากป่าเท่านั้น มาใช้ในการรักษาโรค ท่านจะไม่นำสุมไพรจากป่ามาปลูกที่บ้าน เพราะมีความเชื่อว่า การรักษาโรค ด้วยการใส่สุมไพรจากป่าจะมีประสิทธิภาพมากกว่า

2.2.2.2 เกณฑ์องค์ความรู้ของภูมิปัญญา

การใช้เกณฑ์องค์ความรู้ของภูมิปัญญาในการจำแนกภูมิปัญญา สามารถจำแนกภูมิปัญญา ได้ 9 ประเภทดังนี้

1. ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม หมายถึง ความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ใน สถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากการบูรณาการองค์ความรู้ ทักษะ เทคนิคด้านการเกษตรร่วมกับ เทคโนโลยี เช่น การทำเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ไขปัญหาการเกษตร การตลาด การผลิต การทำ เกษตรโดยใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม เป็นต้น
2. ภูมิปัญญาด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม หมายถึง การแปรรูปผลผลิตโดยใช้ เทคโนโลยีสมัยใหม่ พร้อมกับการคำนึงถึงความปลอดภัย ความคุ้มค่า และความเป็นธรรมต่อผู้บริโภค และในขณะเดียวกันคนในท้องถิ่นสามารถพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจได้ เช่น กลุ่มยางพารา กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น
3. ภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย หมายถึง ความสามารถในการรักษาสุขภาพและ ป้องกันโรคโดยใช้องค์ความรู้ประจำท้องถิ่น ส่งผลให้คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองด้านสุขภาพ อนามัยได้ เช่น การใช้ยาจากสุมไพร การนวดแผนโบราณ การใช้ลูกประคบ เป็นต้น
4. ภูมิปัญญาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสามารถในการอนุรักษ์ การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างเหมาะสม เช่น การบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ การทำแนวปะการังเทียม การอนุรักษ์ป่าชายเลน และป่าต้นน้ำ เป็นต้น
5. ภูมิปัญญาด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน หมายถึง ความสามารถในการสร้างความมั่นคง ทางชีวิตของสมาชิกกลุ่มด้วยการสะสมและการบริหารกองทุน เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์ การจัดระบบ สวัสดิการบริการชุมชน การจัดตั้งกองทุนรักษาพยาบาล การจัดสวัสดิการชุมชน เป็นต้น
6. ภูมิปัญญาด้านศิลปหัตถกรรม หมายถึง ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงาน ทางศิลปะสาขาต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ การละเล่นพื้นบ้าน และนันทนาการ เป็นต้น

7. ภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม หมายถึง ความสามารถในการอนุรักษ์ภาษา ซึ่งคือ ภาษาถิ่น ภาษาไทยในภูมิภาคท้องถิ่นต่าง ๆ และการสร้างสรรค์ผลงานทางภาษา เช่น วรรณกรรม ท้องถิ่น สารานุกรมภาษาท้องถิ่น การปริวรรตหนังสือโบราณ

8. ภูมิปัญญาด้านปรัชญาศาสนาและประเพณี หมายถึง ความสามารถในการนำคำสอนทางปรัชญา ศาสนา และประเพณีมาใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมในด้านเศรษฐกิจและสังคม เช่น การถ่ายทอดวรรณกรรมและคำสอน

9. ภูมิปัญญาด้านโภชนาการ หมายถึง ความสามารถในการประดิษฐ์ การทำอาหาร และยาที่เหมาะสมต่อร่างกาย การผลิตสินค้าและบริการ

สรุปความได้ว่า ประเภทของภูมิปัญญา เราสามารถใช้เกณฑ์ในการจำแนกได้ 2 เกณฑ์ ได้แก่ (1) เกณฑ์การยอมรับและการถือปฏิบัติ และ (2) เกณฑ์องค์ความรู้ของภูมิปัญญา การใช้เกณฑ์การยอมรับและการถือปฏิบัติในการจำแนกภูมิปัญญา สามารถจำแนกภูมิปัญญาได้ 3 ประเภท ได้แก่ ภูมิปัญญาระดับชาติ ภูมิปัญญาระดับท้องถิ่น ภูมิปัญญาระดับบุคคล ในทางกลับกัน หากเราใช้เกณฑ์องค์ความรู้ในการจำแนกประเภทภูมิปัญญา เราสามารถจำแนกภูมิปัญญา ได้ 9 ประเภท ได้แก่ ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม ภูมิปัญญาด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ภูมิปัญญาด้านการแพทย์แผนไทย ภูมิปัญญาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ภูมิปัญญาด้านศิลปหัตถกรรม ภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม ภูมิปัญญาด้านด้านปรัชญา ศาสนาและประเพณี และภูมิปัญญาด้านโภชนาการ

2.2.3 ความหมายและลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หมายถึง ประสบการณ์ หรือการเรียนรู้ที่สั่งสมมาอย่างยาวนานและมีการคิดค้นพัฒนาต่อยอดอย่างต่อเนื่อง และมีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนกลายเป็นความรู้ ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนของคนในท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวถูกนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหา การปรับชีวิตให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรม หรืออัตลักษณ์ของพื้นที่

ภูมิปัญญาท้องถิ่นปรากฏให้เห็นทั้งในรูปแบบที่เป็นนามธรรม เช่น โลกทัศน์ ความเชื่อ ความคิด ปรัชญาการดำเนินชีวิต และทั้งในรูปแบบที่เป็นรูปธรรม เช่น เทคโนโลยี วิธีการหาเลี้ยงชีพ การทำเกษตร ศิลปะ เครื่องมือที่ใช้ในการทำเกษตรกรรม ประเพณีวัฒนธรรม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะสำคัญดังนี้

1. องค์ความรู้มีความเป็นหนึ่งอันเดียวกันกับกิจกรรมหรือวิถีชีวิต

2. วิธีความสัมพันธ์ที่สมดุลระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ
3. การเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลาและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง กล่าวอีกอย่างก็คือ มีลักษณะเป็นพลวัต (Dynamics)
4. ตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรม
5. มีเอกลักษณ์เฉพาะตน¹⁸

สรุปความได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ ความเชื่อ ความสามารถที่สั่งสมมาเป็นระยะเวลายาวนานและมีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวนี้มีลักษณะสำคัญ คือ เป็นองค์ความรู้ที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิต เป็นความสัมพันธ์ที่สมดุลระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ มีลักษณะเป็นพลวัต เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรม และมีเอกลักษณ์เฉพาะตน

2.2.4 ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้ ความเชื่อ ความสามารถที่สั่งสมมาเป็นระยะเวลายาวนานและการมีบอกต่อจากรุ่นสู่รุ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีความหมายและความสำคัญต่อผู้คนประจำท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วยเหตุนี้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีความสำคัญดังต่อไปนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญในแง่ที่แสดงออกถึงจารีตประเพณีวัฒนธรรม การคิดค้นสิ่งประดิษฐ์เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินชีวิต เช่น การนวดแผนไทย สมุนไพรไทย เป็นต้น
2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญในแง่ที่ก่อให้เกิดความคิดริเริ่มและความคิดสร้างสรรค์เพื่อสร้างคุณค่าต่อสังคมทั้งในลักษณะที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เช่น ภูมิปัญญาการบวชป่าไม้ แพทย์แผนไทย เป็นต้น
3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญในแง่ที่สร้างอาชีพใหม่ ๆ ซึ่งมีรากฐานมาจากการผลิต การแปรรูปผลิตภัณฑ์ประจำท้องถิ่น

¹⁸ กลุ่มปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรมด้านการเกษตรองวิจัยและพัฒนาางานส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานส่งเสริมการเกษตร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2562), หน้า 2-3.

4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญในแง่การสร้างอัตลักษณ์ เกียรติยศ ของท้องถิ่นให้แพร่หลาย เช่น การทอผ้ากบัวของตำบลนาเรือง อำเภอนาเยีย จังหวัดอุบลราชธานี การทำขนมหม้อข้าวหม้อแกงของจังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น

5. ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญในแง่การนำเสนอศิลปะสร้างสรรค์ อัตลักษณ์ของบรรพบุรุษ จนกลายเป็นที่รู้จักทั้งในประเทศและต่างประเทศ เช่น จิตรกรรมลายไทย ศิลปะการต่อสู้มวยไทย การฟ้อนรำ เครื่องดนตรีไทย

6. ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญในแง่การเสริมสร้างการดำเนินชีวิตอย่างสงบสุข การมีอุปนิสัยที่มีความโดดเด่นแตกต่างกันออกไป เช่น ความมีน้ำใจ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การรักความสงบ

7. ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญในแง่การส่งเสริมเศรษฐกิจและพัฒนาสังคม เช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา ซึ่งประเพณีที่ได้รับการยอมรับจากชาวต่างชาติ

8. ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญในแง่ความเป็นหนึ่งเดียวกันในชาติ สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ

9. ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญในแง่การทำให้ชาวไทยมีความภาคภูมิใจในศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิของความเป็นไทย

10. ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญในแง่การนำไปใช้ในการปรับตัวให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย¹⁹

11. ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญในแง่ที่สะท้อนให้เห็นถึงความรู้ ประสบการณ์ที่สั่งสมมาเป็นระยะเวลายาวนาน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับรูปแบบการดำเนินชีวิตประจำท้องถิ่นนั้น ๆ

12. ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญในแง่ที่เป็นการเชื่อมโยงคนกับคน สังคมกับสิ่งแวดล้อม เช่น ความเชื่อเรื่องพระแม่ธรณี พระแม่คงคา พระแม่โพสพ พระภูมิเจ้าที่ ความเชื่อดังกล่าวมานี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนให้ความสำคัญกับการดูแลสิ่งแวดล้อม²⁰

¹⁹ รัตนะ บัวสนธิ์, การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษาชุมชนในเขตภาคกลางตอนล่าง, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2535), หน้า 21.

²⁰ ประเวศ วะสี, การศึกษาชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น: ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งพลีลชีง), หน้า 10.

13. ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญในแง่ที่ส่งเสริมระบบการเคารพกันตามลำดับอาวุโส

สรุปความได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญในแง่ที่แสดงออกถึงจารีตประเพณี วัฒนธรรม การคิดค้นสิ่งประดิษฐ์เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินชีวิต มีความสำคัญในแง่ที่ก่อให้เกิดความคิดริเริ่มและความคิดสร้างสรรค์เพื่อสร้างคุณค่าต่อสังคม มีความสำคัญในแง่ที่สร้างอาชีพใหม่ ๆ มีความสำคัญในแง่การสร้างอัตลักษณ์ เกียรติยศของท้องถิ่นให้แพร่หลาย มีความสำคัญในแง่การนำเสนอ ศิลปะสร้างสรรค์ อัตลักษณ์ของบรรพบุรุษจนกลายเป็นที่รู้จักทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีความสำคัญในแง่การเสริมสร้างการดำเนินชีวิตอย่างสงบสุข การมีอุปนิสัยที่มีความโดดเด่นแตกต่างกันออกไป มีความสำคัญในแง่การส่งเสริมเศรษฐกิจและพัฒนาสังคม มีความสำคัญในแง่ความเป็นหนึ่งอันเดียวกันในชาติ สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ มีความสำคัญในแง่การทำให้ชาวไทยมีความภาคภูมิใจในศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิของความเป็นไทย มีความสำคัญในแง่การนำไปใช้ในการปรับตัวให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย มีความสำคัญในแง่ที่สะท้อนให้เห็นถึงความรู้ ประสบการณ์ที่สั่งสมมาเป็นระยะเวลายาวนานซึ่งมีความสัมพันธ์กับรูปแบบการดำเนินชีวิตประจำท้องถิ่นนั้น ๆ มีความสำคัญในแง่ที่เป็นการเชื่อมโยงคนกับคน สังคมกับสิ่งแวดล้อม และมีความสำคัญในแง่ที่ส่งเสริมระบบการเคารพกันตามลำดับอาวุโส

2.2.5 ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีหลายประเภททั้งนี้ขึ้นอยู่กับการใช้เกณฑ์ใดในการจัดประเภท ดังมีรายละเอียดดังนี้

2.2.5.1 เกณฑ์ตามวัตถุประสงค์การใช้งาน

การใช้เกณฑ์ตามวัตถุประสงค์การใช้งานในการจัดประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถจำแนกภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ 3 ประเภทดังนี้

1. ความอยู่รอดของชีวิต หมายถึง การใช้สอยปัจจัย 4 คือ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และรักษาโรคเพื่อการดำรงอยู่รอดแห่งชีวิต เช่น ชาวใต้ทำปลาตุกร้าเพื่อเก็บอาหารไว้นาน ๆ ชาวอีสานสั๊กยาเพื่อลดอาการปวดศีรษะ ปวดตามข้อเท้า และถอนพิษต่าง ๆ

2. เทคนิคและเครื่องมือสำหรับการเลี้ยงชีพ เช่น การใช้วัสดุธรรมชาติกำจัดศัตรูพืช การใช้สักรธรรมชาติย้อมผ้า การจักสาน การทำหัตถกรรม การทำเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ

3. วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อและตำนาน เช่น ภาคใต้นิยมสวดพระมาลัยในงานศพ ชาวอีสานมีพิธีทำปราสาทผึ้งเพื่ออุทิศบุญแก่ผู้ล่วงลับ²¹

2.2.5.2 เกณฑ์ตามองค์ความรู้เฉพาะด้านของประเทศไทย

การใช้เกณฑ์ตามองค์ความรู้เฉพาะด้านของประเทศไทยในการจัดประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถจำแนกภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ 7 ประเภทดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับความเชื่อและศาสนา ในแต่ละท้องถิ่นจะมีความเชื่อแตกต่างกันออกไป แต่โดยภาพรวม มักเป็นความเชื่อในทางศาสนาพุทธหรือศาสนาพราหมณ์ และอาจมีการปะปนกันบ้าง เช่น ตำนานสุริยคราสและจันทรคราส ตำนานกบกินเดือน

2. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรม ซึ่งมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นอย่างมาก ทั้งนี้ช่วยให้พวกเขามีขวัญและกำลังใจเพิ่มมากขึ้น เช่น ประเพณีลงเลขของชาวอำเภอไม้แก่น จังหวัดปัตตานี ซึ่งจัดขึ้นเพื่อทำพิธีบูชาเซ่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์และวิญญาณทั้งหลาย และเพื่อสร้างบ้านจำลองบนแพแล้วนำไปลอยในทะเล โดยมีความเชื่อว่าความทุกข์จะลอยไปกับทะเล

3. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับศิลปะการแสดง ซึ่งการแสดงในแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเชื่อ ศาสนา คติธรรม สภาพสังคมและเศรษฐกิจ เช่น การแสดงขับลือของชาวไทยลื้อ ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและวิถีชีวิต

4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับอาหารและผักผลไม้ ซึ่งหมายถึง เทคนิควิธีการเก็บรักษาอาหารไว้นาน การคัดเลือกสรรผักไม้สำหรับบริโภค เช่น การทำพุงปลาหรือแกงไตปลาของชาวใต้เพื่อถนอมรักษาอาหารไว้เป็นระยะเวลานาน

5. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการละเล่นและกีฬา ซึ่งเป็นกิจกรรมทำเพื่อพักผ่อน หย่อนใจ และแข่งขัน เช่น การแข่งโคมลอยลอดห่วงของชาวอำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด

6. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับงานช่างฝีมือ ไม่ว่าจะเป็นสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม หัตถกรรมอันสะท้อนถึงความคิด ความเชื่อของบรรพบุรุษ เช่น ชาวสุรินทร์ทำประจำโดย

²¹ หทัยรัตน์ บุญโยปษ์ภูมร, ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรือง, 2561), หน้า 6-7.

ละลายเม็ดเงินแล้วหล่อเป็นแท่ง รีดเป็นแผ่นบาง ๆ ม้วนเชื่อมให้เป็นเม็ด ตกแต่งให้สวยงาม แกะสลัก ลวดลาย เจาะรูตรงกลางสำหรับร้อยต่อกันเป็นเครื่องประดับ

7. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับสมุนไพร ตำรายา และการแพทย์ท้องถิ่นซึ่งเป็น ประสพการณ์ของบรรพบุรุษและมีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ภูมิปัญญาด้านมีความสำคัญต่อการอยู่รอด ของมนุษย์เป็นอย่างมาก เช่น ชาวอีสานสัทยาเพื่อรักษาอาการปวดศีรษะ ปวดข้อ ถอนพิษต่าง ๆ ส่วน น้ำยาสำหรับใช้สักรักรูมาจากว่านจาย ว่านแก้เส้นขอด ว่านขมิ้นขาว ว่านถอนพิษร้อยแปด น้ำมันบั้ง แดง

8. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ซึ่ง ภูมิปัญญาด้านนี้มีความสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาเกษตรกรรม เช่น การทำเหมืองฝายเพื่อให้ น้ำไหล เข้าสู่แปลงทำนา ²²

สรุปความได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้เกณฑ์ตามวัตถุประสงค์การใช้งานในการจัดแบ่ง มี 3 ประเภท ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านความอยู่รอดของชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านวิธีการทำ เครื่องมือสำหรับเลี้ยงชีพ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อและตำนาน ส่วนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้เกณฑ์ตามองค์ความรู้เฉพาะด้านของประเทศไทยในการจัดแบ่ง มี 8 ประเภท ได้แก่ ภูมิปัญญาด้านความเชื่อและศาสนา ภูมิปัญญาด้านประเพณีและพิธีกรรม ภูมิปัญญา ด้านศิลปะการแสดง ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารและผักผลไม้ ภูมิปัญญาด้านการละเล่นและกีฬา ภูมิปัญญาด้านงานช่างฝีมือ ภูมิปัญญาด้านสมุนไพรตำรายาและแพทย์ท้องถิ่น และภูมิปัญญาด้านการ ดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

2.2.6 การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น

การจัดภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่สืบต่อไป และมีความสำคัญต่อการปรับปรุงภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เหมาะสมกับยุคสมัย ทั้งนี้เนื่องจากภูมิปัญญา ท้องถิ่นมีความเป็นพลวัตเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อม กาลเวลา และกระแสวัฒนธรรมใหม่ ฉะนั้น แนวทางการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น มี 4 แนวทางดังนี้

1. การอนุรักษ์ (Conservation) หมายถึง ชุมชนมีความภาคภูมิใจและมองเห็นความสำคัญ ของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กำลังจะหายไป โดยสร้างคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ปรากฏชัดเจนอยู่สืบ ต่อไป และนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างมูลค่าด้วยการทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีรายได้

²² อ้างแล้ว, หน้า 7-8.

2. การรื้อฟื้น (Recovery) หมายถึง การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สูญหายกลับมาใช้ใหม่และประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมกับกาลเวลาเพื่อใช้ประโยชน์สืบต่อไป เช่น ลายผ้าทอพื้นบ้านที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ เมื่อนำมารื้อฟื้นใหม่และทำเป็นงานชิ้นใหม่โดยใช้ภูมิปัญญาเดิมจะทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นได้

3. การประยุกต์ (Modification) หมายถึง การประยุกต์ภูมิปัญญาให้สอดคล้องกับ ความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมบนฐานองค์ความรู้เดิม เช่น งานหัตถกรรม เปลี่ยนจากการใช้ไม้ไผ่มาเป็นผักตบชวาแทน ในกรณีที่พื้นที่นั้นมีผักตบชวาจำนวนมาก

4. การพัฒนาต่อยอด (Development) หมายถึง การบูรณาการองค์ความรู้ใหม่ร่วมกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิมเพื่อสร้างสรรค์ภูมิปัญญาใหม่หรือนวัตกรรม (Innovation) ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิด ประโยชน์อย่างกว้างขวางและอนุรักษ์คุณค่าของภูมิปัญญาดั้งเดิมไว้ เช่น การพัฒนาสีย้อมผ้าเป็นผง สำเร็จรูป การพัฒนาสมุนไพรพื้นบ้านเป็นแคปซูล การพัฒนาปลาร้าผงและปลาร้าก้อนเพื่อความ สะดวกต่อการบริโภค

จะอย่างไรก็ตาม การจัดการหรือการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นมีกระบวนการเรียนรู้และ ขั้นตอนการดำเนินงานตามลำดับดังนี้

1. การรวบรวม หมายถึง การเก็บรวบรวมและจัดหมวดหมู่ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเป็น ระบบ ซึ่งการเก็บรวบรวมสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การสอบถาม การสัมภาษณ์ การจัดเวทีชาวบ้าน ส่วนการจัดหมวดหมู่สามารถทำได้หลายรูปแบบ เช่น การจัดหมวดหมู่ตามกลุ่มภูมิปัญญา (ภูมิปัญญา ด้านการทำมาหากิน ภูมิปัญญาด้านประเพณีและวัฒนธรรม) การจัดหมวดหมู่ตามแหล่งที่มาของภูมิปัญญา (ภูมิปัญญาของภาค จังหวัดและชุมชน)

2. การวิเคราะห์ หมายถึง การพิจารณาว่า ภูมิปัญญาใดควรได้รับการอนุรักษ์ รื้อฟื้น ประยุกต์ หรือพัฒนาต่อยอด ทั้งนี้ควรคำนึงถึงความเหมาะสม ความสำคัญ การใช้ประโยชน์ ความเป็นไปได้ และโอกาสการพัฒนา

3. การกลั่นกรอง หมายถึง การจัดลำดับและการคัดเลือกภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาอนุรักษ์ รื้อฟื้น ประยุกต์ หรือพัฒนาต่อยอด โดยให้ความสำคัญกับการได้รับประโยชน์ของชุมชนเจ้าของเป็นหลัก

4. การพัฒนา หมายถึง การนำภูมิปัญญาไปพัฒนาเป็นเทคโนโลยี ซึ่งสามารถใช้ประโยชน์ ได้มากขึ้น

5. การทดสอบ หมายถึง การพิจารณาว่าภูมิปัญญาที่จะนำไปใช้มีความเหมาะสมกับ ความสภาพท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมหรือไม่ อย่างไร

6. การขยายผล หมายถึง การขยายผลการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาเฉพาะกลุ่มและขยายผลในวงกว้าง

7. การสร้างเครือข่าย หมายถึง การสร้างการมีส่วนร่วมโดยรวมพลังกัน กำหนดภาระงานและหน้าที่ตามศักยภาพของแต่ละฝ่าย²³

สรุปความได้ว่า การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น มี 4 วิธีด้วยกัน ได้แก่ การอนุรักษ์ การรื้อฟื้น การประยุกต์ และการพัฒนาต่อยอด จะอย่างไรก็ตาม การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นมีกระบวนการดำเนินงานตามลำดับ 7 ขั้นตอนด้วยกัน ได้แก่ การรวบรวม การวิเคราะห์ การกลั่นกรอง การพัฒนา การทดสอบ การขยายผล และการสร้างเครือข่าย

2.2.7 ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นและประเทศเชิงสร้างสรรค์

ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นที่ประจักษ์ในประเทศไทย ภูมิภาคแต่ละแห่งมีความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกัน กล่าวคือ เศรษฐกิจและสังคมในกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง และภาคตะวันออกจะเจริญเติบโตมากกว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันตกภาคใต้ ดังนั้น การสร้างสังคมแห่งโอกาสความเท่าเทียมและความเป็นธรรมทางสังคมจึงเป็นภารกิจที่ถูกกำหนดไว้ในนโยบาย Thailand 4.0 เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนทุกคนมีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรอย่างเท่าเทียมกัน มีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งเมื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกนำมาใช้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจจึงมีแนวทางดำเนินการดังนี้

2.2.7.1 แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นสร้างสรรค์ในเศรษฐกิจระดับชุมชนสู่ระดับประเทศ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น ควรได้รับการนำมาเพิ่มมูลค่าด้วยการทำเป็นสินค้าและบริการในเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ และควรได้รับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ทั้งนี้ เพื่อแสดงความเป็นเจ้าของของภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างประโยชน์ให้กับประชาชนในท้องถิ่น เพื่อเชิดชูศักยภาพ คุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นควรถูกนำไปใช้ประโยชน์ในระบบเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งการจะทำเช่นนี้ได้ต้องอาศัยปัจจัยหลายประการดังนี้

²³ กลุ่มปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรมด้านการเกษตรกองวิจัยและพัฒนาางส่งเสริมการเกษตรกรมส่งเสริมการเกษตร, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานส่งเสริมการเกษตร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2562), หน้า 6-9.

1. การฟื้นฟูและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Restoration and Conservation) หมายถึง การธำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กำลังจะสูญหายไปให้คงอยู่สืบต่อไปภายใต้ความสามัคคีของคนในท้องถิ่น เช่น จังหวัดสกลนครมีภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการย้อมคราม ภายหลังภูมิปัญญาด้านนี้แทบจะสูญหายไปหมด ต่อมาจึงได้เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการวิธีการสกัดและการย้อมคราม

2. การสร้างสรรค์และผลิตสินค้าและบริการ (Creation and Production) หมายถึง การพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิมเป็น สินค้าและบริการเชิงสร้างสรรค์ เช่น บ้านดุง จังหวัดอุดรธานีมีดอกเกลือและโคลนในนาเกลือ คุณกฤษฎา วัฒนกุลได้สร้างสรรค์ดอกเกลือและโคลนจากนาเกลือเป็นผลิตภัณฑ์สปาที่ปลอดภัย และทำการประชาสัมพันธ์สินค้าว่า คุณสมบัติของดอกเกลือและโคลนจากนาเกลือมีส่วนช่วยขัดผิว และเพิ่มความนุ่มชุ่มชื้นของผิว มีส่วนผสมของแร่ธาตุหลากหลายชนิดซึ่งมีประโยชน์ต่อสุขภาพ หากต้องการนำไปใช้พอกหน้าและส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ควรนำผลิตภัณฑ์ดอกเกลือและโคลนจากนาเกลือไป ผสมกับสมุนไพรชนิดต่าง ๆ นอกจากนี้ยังได้สร้างโรงสปาเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการแช่น้ำที่ ไหลมาจากนาเกลืออีกด้วย

3. การบริโภคและการมีส่วนร่วม (Consumption and Participation) หมายถึง การใช้ สอยสินค้าและบริการเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกัน และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับภูมิปัญญา ท้องถิ่นร่วมกัน จะเห็นได้ว่า เมื่อถึงเทศกาลแห่เทียนเข้าพรรษา ชาวบ้านในจังหวัดอุบลราชธานีจะ ร่วมกันหล่อเทียน แกะสลักให้สวยงาม พร้อมกับการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเข้ามาชม มาเรียนรู้ การทำเทียน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้จิตวิญญาณและวัฒนธรรมของจังหวัดอุบลราชธานี

4. การเผยแพร่ (Dissemination) หมายถึง การนำเสนอภูมิปัญญาท้องถิ่นตาม ช่องทางต่าง ๆ เพื่อสร้างความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การจำหน่ายสินค้าตาม ร้านค้า การจัดทำภาพยนตร์ ละคร และรายการโทรทัศน์ โดยแทรกภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าไปด้วย ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ “เรื่องเล่าจากเมืองเหนือ” ซึ่งสะท้อนถึงวิถีชีวิตของชาวชนบทและเก็บเกี่ยว ข้าว “พริกแกง” ซึ่งสะท้อนถึงการอนุรักษ์อาหารไทย “มหาลัยวัวชน” ซึ่งสะท้อนถึงเรื่องราววิถีชีวิต ของคนภาคใต้และกีฬาวัวชน เป็นต้น

5. การศึกษาและการฝึกอบรม (Education and Training) หมายถึง การจัดตั้งศูนย์ การเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นสินค้าและบริการ เช่น โรงเรียนสอนศิลปะ ศูนย์ศิลปาชีพ สถานประกอบการ เป็นต้น ตัวอย่างที่เห็นได้อย่างชัดเจน คือ จังหวัดพังงามีภูมิปัญญาด้านการทำน้ำพริกกุ้งเสียบ ซึ่งนำกุ้งมาแปรรูปเป็นกุ้งเสียบ เงินองค์ ด้รวมกลุ่มกันกับเพื่อน ๆ ก่อตั้งเป็น “กลุ่มเงิน้อง” ทำสินค้าน้ำพริกกุ้งเสียบเป็นสินค้า OTOP ระดับ 5 ดาว ซึ่งเป็นลำดับที่ 1 ของจังหวัดพังงา โดยนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในการแปรรูปสินค้า

ภายหลังได้รับรางวัล Primary GMP Award 2017 ซึ่งเป็นรางวัลต้นแบบของสถานประกอบการแม่ค้าดีเด่นด้านผลิตภัณฑ์อาหารชุมชน

6. โครงสร้างพื้นฐานและระบบตลาด หมายถึง การจัดทำฐานข้อมูลการค้าการตลาดระดับชุมชนจังหวัด ภาค และประเทศให้เชื่อมโยงกัน เพื่อความสะดวกและความคล่องตัวในการทำธุรกรรมการผลิตการค้าของผู้ประกอบการในแต่ละระดับ

7. การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property Protection) หมายถึง การพิทักษ์ผลประโยชน์ของผู้สร้างสรรค์นวัตกรรมหรือผลงานทรัพย์สินทางปัญญา ในรูปแบบของการจดสิทธิบัตร อนุสิทธิบัตร การทำเครื่องหมายการค้า ความลับทางการค้า การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และจดลิขสิทธิ์ และมีการดำเนินการตามกฎหมายต่อผู้ละเมิดหรือนำทรัพย์สินทางปัญญาของบุคคลอื่นไปใช้ประโยชน์ นอกจากนี้ ควรมีการจัดทำฐานข้อมูลกลางระดับชาติเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อผลักดันการเจรจาจัดทำข้อตกลงในเวทีการค้าระหว่างประเทศ เช่น จังหวัดลำพูนมีภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านผ้าไหมยกดอก ในปี พ.ศ.2550 ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication) ของประเทศไทย และในปี พ.ศ.2559 ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication) ที่ประเทศอินโดนีเซีย²⁴

2.2.7.2 การจัดตั้งศูนย์กลางนวัตกรรมในระดับภูมิภาค

การจัดตั้งศูนย์กลางนวัตกรรมในระดับภูมิภาคหรือศูนย์กลางทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์มีส่วนสำคัญในการสร้างมูลค่าให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาค ในประเทศไทย มีจำนวน 7 ศูนย์ ดังนี้

1. กลุ่ม Creative Lanna เป็นกลุ่มประจำจังหวัดภาคเหนือตอนบน มีความสำคัญในการนำภูมิปัญญาประเพณีล้านนาหรือของกลุ่มชาติพันธุ์มาพัฒนาเพื่อสร้างมูลค่าในทางเศรษฐกิจและการบริการ เช่น ธุรกิจสิ่งทอแปรรูปของกลุ่มทอผ้ากะเหรี่ยงบ้านหลายแก้ว อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ ที่สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ผ้าทอโดยบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิมกับความนิยมของตลาดต่างประเทศ จนสามารถสร้างมูลค่าได้อย่างมหาศาลและได้รับความนิยมจากชาวญี่ปุ่น

2. กลุ่ม Historical Culture and Arts and Northeastern Heritage/Festivals เป็นกลุ่มประจำจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งมีอาณาเขตติดกับประเทศกัมพูชาและลาว ซึ่งมีเป้าหมาย

²⁴ หทัยรัตน์ บุญโยปษ์ภูมิก, ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรือง, 2561), หน้า 138-142.

ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น วัฒนธรรมล้านช้าง วัฒนธรรมขอมโบราณ วัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขง นอกจากนี้ กลุ่มนี้ยังมีเป้าหมายในการบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถาน และจัดกิจกรรมตามสถานที่ท่องเที่ยว

3. กลุ่ม National Heritage, Local Sport (Boat Rowing) and Contemporary Arts เป็นกลุ่มประจำจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง ภาคกลางตอนบนและตอนกลาง กลุ่มนี้มีเป้าหมายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาติและชุมชนต่าง ๆ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม เมืองโบราณ ศิลปะร่วมสมัย

4. กลุ่ม Marine Sports and Recreation เป็นกลุ่มประจำจังหวัดภาคตะวันออกซึ่งอยู่ติดชายฝั่งทะเล กลุ่มนี้มีเป้าหมายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพักผ่อน โดยจัดสถานที่พักผ่อนรับนักท่องเที่ยว และจัดกิจกรรมให้กับนักท่องเที่ยว เช่น กิจกรรมดำน้ำ ตกปลา ล่องแพ นอกจากนี้ กลุ่มนี้ยังมีเป้าหมายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ใกล้ทะเล

5. กลุ่ม Srivijaya Culture and Heritage and Buddhist Way of Life เป็นกลุ่มประจำจังหวัดภาคใต้ของไทย ซึ่งมีเป้าหมายส่งเสริมการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม รวมไปถึงการส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้า OTOP เพื่อการท่องเที่ยว

6. กลุ่ม Panoramic Tourism เป็นกลุ่มประจำจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน ซึ่งมีเป้าหมายส่งเสริมการท่องเที่ยวทางทะเล เช่น เกาะภูเก็ต เกาะลันตา เกาะพีพี เกาะลันตา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น การดำน้ำ การดูปะการัง ปีนหน้าผา เป้าหมายสูงสุดของกลุ่มนี้ คือ การพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลที่มีคุณภาพเพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจของประเทศและกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามันให้มีความเข้มแข็ง และกลายเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวระดับโลก

7. กลุ่ม Multi Culture and Arts เป็นกลุ่มประจำจังหวัดภาคใต้ชายแดนซึ่งเป็นดินแดนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม กลุ่มนี้มีเป้าหมายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอันมีอัตลักษณ์เฉพาะ และส่งเสริมการผลิตสินค้าและบริการโดยใช้อัตลักษณ์ประจำท้องถิ่นของตน²⁵

สรุปความได้ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มี 2 แนวทางที่ต้องดำเนินการ คือ การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นสร้างสรรค์ในเศรษฐกิจระดับชุมชนสู่ระดับประเทศ และการจัดตั้งศูนย์กลางนวัตกรรมในระดับภูมิภาค การดำเนินการตามแนวทาง 2 ประการดังกล่าวนี้มี

²⁵ อ้างแล้ว, หน้า 142-145.

ส่วนสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน และส่งเสริมการเข้าถึงทรัพยากรอย่างเท่าเทียม ส่งเสริมการกระจายรายได้ ซึ่งเป็นไปตามนโยบาย Thailand 4.0 คือ การสร้างสังคมแห่งโอกาส ความเท่าเทียมและความเป็นธรรมทางสังคม

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจฐานราก

2.3.1 ความหมายของเศรษฐกิจฐานราก

เศรษฐกิจฐานราก หมายถึง ระบบเศรษฐกิจชุมชนที่ดำเนินการภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเกื้อกูลต่อการพัฒนาในมิติต่าง ๆ ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม ประชากร ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ชาวบ้านในชุมชนมีคุณธรรมจริยธรรม ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เศรษฐกิจฐานรากเป็นระบบเศรษฐกิจที่ส่งเสริมให้ปัจเจกชนในท้องถิ่นร่วมมือกัน เน้นการสร้างภูมิคุ้มกันภายในท้องถิ่นและภายนอกท้องถิ่น ไม่ได้เน้นการแข่งขันกันระหว่างปัจเจกชนด้วยกัน

แนวทางการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนควรมีความครอบคลุมในทุกด้าน ได้แก่ การสร้างความมั่นคงด้านการลงทุน การสร้างกระบวนการผลิต การแปรรูป การให้บริการ การสรรหาตลาด การผลิตอาหาร และการสร้างปัจจัยขั้นพื้นฐานที่จำเป็นให้เพียงพอต่อการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันของชาวบ้านในท้องถิ่น ต่อมา ควรมีการก่อตั้งวิสาหกิจชุมชนเพื่อเป็นธุรกิจชุมชนขนาดใหญ่และขนาดเล็ก บนฐานความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น พร้อมกับพัฒนาเทคนิค องค์ความรู้ เทคโนโลยีให้เท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพื่อให้ชาวบ้านและชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีรายได้เพียงพอต่อการดำเนินชีวิต เป็นผู้ประกอบการ เป็นผู้ให้บริการ และมีตลาดรองรับสินค้าจากชุมชน

ระบบเศรษฐกิจฐานราก เปิดโอกาสให้คนทุกช่วงวัยมีพื้นที่ในการสร้างสรรค์สินค้าและบริการ และเน้นการสร้างความสัมพันธ์กับเศรษฐกิจอื่น ๆ บนฐานมิตรภาพ ความเป็นธรรม และความเสมอภาค²⁶

สรุปความได้ว่า ระบบเศรษฐกิจฐานราก หมายถึง ระบบเศรษฐกิจชุมชนที่ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ เน้นการสร้างความร่วมมือระหว่างชาวบ้านภายในท้องถิ่น มีการพัฒนาในมิติต่าง ๆ ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม ประชากร ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ ชาวบ้านใน

²⁶ คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก, คู่มือการส่งเสริมการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานราก, (กรุงเทพมหานคร: สำนักสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน และสำนักสื่อสารการพัฒนา สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2559), หน้า 19-20.

ชุมชนมีคุณธรรมจริยธรรม ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและการประกอบธุรกิจชุมชน

2.3.2 องค์ประกอบสำคัญของเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง

องค์ประกอบสำคัญของเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง มี 10 ประการดังนี้

1. การรวมพลังสามัคคีทำงานร่วมกัน การมีอำนาจในการเจรจาต่อรอง และการมีประสิทธิภาพในประสานงานภายในและภายนอก
2. การจัดระบบการเงินของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพและมีความเข้มแข็ง สามารถใช้เงินเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม อาชีพ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และประชาชนในชุมชน
3. การจัดระบบทุนชุมชนครอบคลุมในทุกมิติ เช่น ทุนทางสังคม ทุนมนุษย์ ทุนฟื้นฟูทรัพยากร วัฒนธรรมภูมิปัญญา อัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น และประวัติศาสตร์
4. การจัดทำฐานข้อมูลครอบคลุมทั้งฐานข้อมูลภายใน ได้แก่ ระบบของท้องถิ่น อาชีพ รายได้ รายจ่าย การผลิต ฐานเศรษฐกิจ ที่ดิน วิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน และฐานข้อมูลภายนอก ได้แก่ การวางแผน การตัดสินใจ การติดตาม การวัดผลและรายงานผล
5. ความมีมาตรฐานและความมีประสิทธิภาพของระบบการผลิตชุมชนระดับพื้นฐานและระดับก้าวหน้า ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจภายนอกได้
6. การสร้างความร่วมมือในทุกระดับ ได้แก่ ระดับกลุ่มต่อกลุ่ม กลุ่มกับชุมชน ตำบล อำเภอ และจังหวัด เพื่อบรรลุเป้าหมายและเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ลักษณะของความร่วมมือในทุกระดับ เช่น เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ เครือข่ายข้าว เครือข่ายประมงพื้นบ้าน เครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน เครือข่ายภูมินิเวศวิถีวัฒนธรรม
7. การสร้างกฎกติกา จารีตประเพณีในการอยู่ร่วมกัน การจัดระบบสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การเป็นมิตรต่อธรรมชาติ และการอยู่ร่วมกันในสังคมบนฐานเมตตาธรรม
8. การทำกิจกรรม การประกอบกิจการด้านเศรษฐกิจและสังคม การดำเนินชีวิตตามหลักคุณธรรมและจริยธรรม
9. การเป็นเจ้าของร่วมกัน การทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อการพัฒนาชุมชนในมิติต่าง ๆ

10. การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ หมายความว่า ประชาชนสามารถให้ข้อเสนอแนะ ร่วมคิด ร่วมทำอย่างสร้างสรรค์ บนฐานคุณธรรมจริยธรรม ทุกครัวเรือนสามารถพึ่งพาตนเองได้²⁷

สรุปความได้ว่า องค์ประกอบสำคัญของเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง ประกอบด้วย การรวมกลุ่มกัน การจัดระบบการเงินทุนของชุมชน การจัดระบบทุนชุมชน การจัดทำระบบฐานข้อมูลของชุมชน การพัฒนาระบบการผลิตขั้นพื้นฐานและก้าวหน้า การสร้างความร่วมมือในทุกระดับ การกำหนดกฎกติกาในการอยู่ร่วมกัน การมีคุณธรรมจริยธรรม การมีสำนึกความเป็นเจ้าของร่วมกัน และการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในพื้นที่

2.3.3 เศรษฐกิจฐานรากในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

ประเทศไทยมียุทธศาสตร์แรก คือ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - พ.ศ. 2580) ซึ่งถูกนำไปปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสร้างความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืนให้กับประเทศไทย เพื่อสร้างความสุขแก่คนไทยทุกคน เพื่อยกระดับในด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย การยกระดับศักยภาพของประเทศ การพัฒนาคนทุกช่วงวัย การสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม การสร้างความเจริญที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และการทำประโยชน์ส่วนรวมต่อประชาชนโดยหน่วยงานภาครัฐ และทำการประเมินผลการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย (1) ความอยู่ดีมีสุขของคนไทยและสังคมไทย (2) ชีตความสามารถในการแข่งขัน การพัฒนาเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ (3) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ (4) ความเท่าเทียมและความเสมอภาคของสังคม (5) ความหลากหลายทางชีวภาพ คุณภาพสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ

ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม มี 4 ประเด็นดังนี้

1. การลดความเหลื่อมล้ำและการสร้างความเป็นธรรมในทุกมิติ ประกอบด้วย (1) การพัฒนาโครงสร้างเศรษฐกิจฐานราก (2) การปรับปรุงแก้ไขระบบภาษีและการให้ความคุ้มครองผู้บริโภค (3) การสร้างโอกาสในการเข้าถึงยึดครองที่ดินและทรัพยากรอย่างทั่วถึง (4) การพัฒนาฝีมือแรงงานไทยให้มีการผลิตที่มีคุณภาพและให้ความคุ้มครองแรงงานไทย (5) การสร้างหลักหลักประกันทางสังคมแก่คนทุกช่วงวัย ทุกเพศภาวะ และทุกกลุ่มอย่างทั่วถึง (6) การช่วยเหลือกลุ่มคนยากจนและกลุ่มผู้ด้อยโอกาสด้วยการมอบทุนช่วยเหลือ (7) การให้ความช่วยเหลือกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและกลุ่มผู้ด้อยโอกาสได้เข้าถึงบริการสาธารณสุขและการศึกษาโดยตรงบนฐานความเป็นธรรมทางสังคม (8) การสร้างกระบวนการยุติธรรมให้มีความเป็นธรรมสำหรับทุกคนอย่างทั่วถึง

²⁷ อ้างแล้ว, หน้า 21-22.

2. การกระจายศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยี ประกอบด้วย (1) พัฒนาภูมิภาคให้เป็นศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี (2) กำหนดแผนพัฒนาจังหวัดในด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างครอบคลุมทุกมิติ (3) การจัดระบบเมืองที่เอื้อต่อการสร้างชีวิตและสังคมที่มีคุณภาพปลอดภัย เพื่อรับมือกับสังคมสูงวัยและการขยายตัวของเมือง ซึ่งมีแนวโน้มกำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต (4) การปรับโครงสร้างและแก้ไขกฎหมายระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อวางระบบและกลไกการบริหารงานในระดับภาคและจังหวัด (5) การใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูล ความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรมในการพัฒนาเชิงพื้นที่ (6) การพัฒนากำลังแรงงานในพื้นที่

3. การเสริมสร้างพลังทางสังคม ประกอบด้วย (1) การรวมพลังของภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อสร้างสังคมให้มีความเข้มแข็ง มีความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือกัน มีคุณธรรม (2) การเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ (3) การสนับสนุนความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน (4) การสร้างสรรค์สังคมด้วยการส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศและบทบาทของสตรี (5) การสนับสนุนการใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคมและวัฒนธรรมในการพัฒนา (6) การสนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อสร้างสรรค์เพื่อรองรับสังคมดิจิทัล

4. การเพิ่มขีดความสามารถของท้องถิ่นในการพัฒนาการพึ่งพาตนเองและการจัดการตนเอง ประกอบด้วย (1) การเพิ่มขีดความสามารถด้านการจัดการชีวิตระดับครัวเรือนด้วยการส่งเสริมการปรับพฤติกรรม (2) การส่งเสริมการพัฒนาชุมชนให้มีศักยภาพและสามารถพึ่งพาตนเองได้ (3) การสร้างความเป็นประชาธิปไตยในชุมชนเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน (4) การพัฒนาชุมชนให้มีภูมิคุ้มกันทางปัญญา

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ที่ 4 ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรมในทุกมิติ ขยายศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างโอกาสการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนาประเทศ พัฒนาชุมชนให้มีความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ และพัฒนาสังคมให้มีคุณภาพ จะอย่างไรก็ดี การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจะบรรลุผลสำเร็จได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม ภาคประชาชน ส่วนเป้าหมายอันเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ได้แก่ (1) ความแตกต่างด้านรายได้และการเข้าถึงบริการภาครัฐระหว่างประชากร (2) ความก้าวหน้าของ

การพัฒนาคน (3) ความก้าวหน้าในการพัฒนาจังหวัด ให้เป็นศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี (4) คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ²⁸

สรุปความได้ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจะประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน ส่วนตัวชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ได้แก่ (1) ความแตกต่างด้านรายได้และการเข้าถึงบริการภาครัฐระหว่างประชากร (2) ความก้าวหน้าของการพัฒนาคน (3) ความก้าวหน้าในการพัฒนาจังหวัด ให้เป็นศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี (4) คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

2.3.4 ตัวชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

ตัวชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ประกอบด้วยตัวชี้วัดระดับบุคคล/สมาชิก ตัวชี้วัดระดับกลุ่ม ตัวชี้วัดระดับชุมชน/หมู่บ้าน ตัวชี้วัดระดับตำบล ตัวชี้วัดระดับจังหวัด ซึ่งแต่ละระดับตัวชี้วัดมีความแตกต่างกันออกไป²⁹ ดังมีรายละเอียดดังนี้

ตาราง 1 ตัวชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

ระดับตัวชี้วัด	เชิงคุณภาพ	เชิงปริมาณ
ระดับบุคคล/ สมาชิก	1. การบัญชีครัวเรือน 2. การมีอาชีพและความมั่นคงทางรายได้ 3. มีสุขภาพแข็งแรง 4. รูปแบบวิถีชีวิต วิธีการผลิตเพื่อการบริโภค ไม่เป็นไปเพื่อการเบียดเบียนตนเอง บุคคลอื่น และสิ่งแวดล้อม 5. การมีจิตสาธารณะ	1. เงินออมในรอบปีมีปริมาณเพิ่ม มากขึ้นจำนวน.....บาท 2. หนี้สินที่ไม่สร้างรายได้ในรอบ ปีที่ผ่านมาลดลงจำนวน.....บาท 3. ทรัพย์สินในรอบปีที่ผ่านมา เพิ่มขึ้นจำนวน.....บาท

²⁸ คณะทำงานการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ, **สานพลังประชารัฐ**, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ คอร์เปอเรชั่นส์, 2566), หน้า 191-192.

²⁹ คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก, **คู่มือการส่งเสริมการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานราก**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน และสำนักสื่อสารการพัฒนา สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2559), หน้า 23-36.

ระดับตัวชี้วัด	เชิงคุณภาพ	เชิงปริมาณ
ระดับกลุ่ม	1. การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มในการทำกิจกรรมพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างเสมอต้นเสมอปลาย 2. การบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ โปร่งใส ตรวจสอบได้ โดยรายงานผลการดำเนินงาน รายงานการเงินต่อสมาชิกกลุ่มและสาธารณชน ทุก....เดือน 3. การจัดทำฐานข้อมูลสมาชิกกลุ่มเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไฟล์ข้อมูลอย่างครบถ้วน 4. การจัดสรรผลกำไร รายได้จากการดำเนินงาน เพื่อประโยชน์ส่วนร่วมและเพื่อประโยชน์สาธารณะ 5. สมาชิกกลุ่มมีที่มาจากหลากหลาย (วัย เพศ อายุ กลุ่ม/องค์กร) และมีการแบ่งงานหน้าที่อย่างชัดเจน 6. การดำเนินกิจกรรมที่ไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ตนเอง บุคคลอื่น และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม 7. การต่อยอดกิจกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เพื่อให้กิจกรรมเกิดการขยายผล 8. การผลิต การแลกเปลี่ยน การแบ่งปัจจัยการผลิต ผลผลิต และสามารถเชื่อมโยงปัจจัยการผลิต ผลผลิตกับตลาดภายนอกได้	1. ร้อยละ....ของครัวเรือนในชุมชน สมัครเป็นสมาชิกกลุ่มด้านเศรษฐกิจชุมชน 2. การเพิ่มขึ้นของจำนวนสมาชิกกลุ่ม...คน 3. การเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องของจำนวนเงินกองทุนหรือเงินทุนหมุนเวียน 4. การเพิ่มขึ้นของจำนวนรายได้/ผลกำไรจากการดำเนินงาน
ระดับชุมชน/หมู่บ้าน	1. การวิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหา และทุนชุมชนในทุกรอบปี 2. ชาวบ้านในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนชีวิตชุมชน/แผนแม่บทชุมชนและ	1. ร้อยละ 50 ของครัวเรือนในชุมชน จัดทำบัญชีครัวเรือน

ระดับตัวชี้วัด	เชิงคุณภาพ	เชิงปริมาณ
	เป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งแผนแม่บทดังกล่าวมีความครอบคลุมปัจจัย 4 และมีการนำแผนนำไปใช้ในการพัฒนาคน อาชีพ สวัสดิการ เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน 3. การเชื่อมโยงกลุ่มการผลิต การแปรรูป การบริการในชุมชน เพื่อรับผลประโยชน์ร่วมกัน 4. การบูรณาการทุนชุมชนจากหลากหลายทุนเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก 5. การจัดทำระบบข้อมูลและชุดความรู้ของชุมชนเพื่อนำไปใช้ประโยชน์	2. ร้อยละ....ของครัวเรือนในชุมชนมีความมั่นคงทางอาชีพและรายได้ 3. ร้อยละ 20 ของครัวเรือนในชุมชนสามารถผลิตเพื่อการบริโภคได้เอง 4. ร้อยละ....ของครัวเรือนในชุมชนมีสมาชิกวัยทำงานมีงานทำ 5. ร้อยละ 20 ของครัวเรือนในชุมชน มีหนี้สินที่ก่อให้เกิดรายได้ลดลง 6. ร้อยละ....ของครัวเรือนในชุมชนมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้น 7. ร้อยละ...ครัวเรือนในชุมชนมีเงินออมเพิ่มขึ้น 8. ร้อยละ 50 ของครัวเรือนที่มีอาชีพเป็นเกษตรกร มีรูปแบบการผลิตที่ไม่เบียดเบียนตนเอง บุคคลอื่น และสิ่งแวดล้อม 9. การเพิ่มขึ้นของพื้นที่ทำเกษตรอินทรีย์/เกษตรยั่งยืนจำนวน.....ไร่
ระดับตำบล	1. แผนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากปรากฏในแผนพัฒนาตำบลอย่างชัดเจน 2. การสร้างเครือข่ายกลุ่มการผลิต การแปรรูป การบริการในระดับตำบล โดยชุมชนภายใน	1. ร้อยละ 50 ของครัวเรือนในตำบล จัดทำบัญชีครัวเรือน

ระดับตัวชี้วัด	เชิงคุณภาพ	เชิงปริมาณ
	ตำบลเข้าร่วมเป็นภาคีเครือข่ายกัน เพื่อการแลกเปลี่ยนสินค้า ความรู้ และการต่อรอง 3. การสร้างเครือข่ายการผลิต การแปรรูป และการบริการระหว่างตำบล เพื่อเกื้อกูลกันและกัน 4. การเชื่อมโยงเครือข่ายการผลิต การแปรรูป และการบริการกับภาคธุรกิจ ภาคีการพัฒนา 5. การมีกองทุนระดับตำบลซึ่งสถานะเป็นนิติบุคคลและคนในตำบลเป็นเจ้าของ 6. การสร้างกลไกการจัดการอย่างมีส่วนร่วม เพื่อเป็นศูนย์กลางซื้อขาย รวบรวม กระจายสินค้าและเชื่อมโยงการตลาดและการเจรจาทางการค้า ในระดับชุมชน ตำบล และจังหวัด เช่น การทำสหกรณ์ เพื่อสนับสนุนการพัฒนา ระบบการผลิตและการตลาด 7. ความสามารถในการพึ่งพาตนเองในการสร้างเศรษฐกิจฐานราก โดยอาจพิจารณาจากการบริหารจัดการหนี้สินได้ การมีรายได้มากกว่ารายจ่าย การมีระบบเศรษฐกิจฐานรากครบวงจร การทำวิจัย พัฒนา ถ่ายทอดองค์ความรู้ การจัดสรรทรัพยากรอย่างสมดุล และมีประสิทธิภาพ การได้รับความร่วมมือจากภาคธุรกิจและภาคีการพัฒนา การมีแผนนโยบายของหน่วยงานที่สนับสนุนชัดเจน	2. ร้อยละ....ของครัวเรือนในตำบลมีความมั่นคงทางอาชีพและรายได้ 3. ร้อยละ 20 ของครัวเรือนในตำบลสามารถผลิตเพื่อการบริโภคได้เอง 4. ร้อยละ 20 ของครัวเรือนในตำบลมีหนี้สินที่ก่อให้เกิดรายได้ลดลง 5. ร้อยละ....ของครัวเรือนในตำบลมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้น 6. ร้อยละ...ของครัวเรือนในตำบลมีเงินออมเพิ่มขึ้น 7. จำนวนกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ที่หลากหลายและครอบคลุมระบบการผลิต การแปรรูป การตลาด การสื่อสาร การจัดการข้อมูลและการบริการเชื่อมโยงตั้งแต่ระดับกลุ่มสู่ระดับตำบล 8. จำนวนกลุ่มด้านเศรษฐกิจชุมชนที่มีการดำเนินกิจกรรมต่อเนื่องกลุ่มหรือร้อยละ....ของกลุ่มด้านเศรษฐกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็งต่อจำนวนกลุ่มเศรษฐกิจชุมชนทั้งหมดในตำบล 9. ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของผลตอบแทนจากการดำเนินกิจกรรม

ระดับตัวชี้วัด	เชิงคุณภาพ	เชิงปริมาณ
		การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเมื่อเปรียบเทียบกับปีที่ผ่านมา 10. จำนวนผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่มีคุณภาพ สามารถจำหน่ายในตลาดท้องถิ่นและตลาดภายนอกท้องถิ่นได้.....ชนิด/รายการ 11. จำนวนพื้นที่ที่ทำการเกษตรอินทรีย์/เกษตรยั่งยืนเพิ่มขึ้น....ไร่
ระดับจังหวัด	1. การมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจระดับฐานราก 2. การมีกลไกร่วมในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากในระดับจังหวัด ซึ่งประกอบด้วย ภาคชุมชน ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม 3. การมีผังเมืองทางกายภาพ ผังการใช้พื้นที่อันแสดงถึงศักยภาพของพื้นที่ที่เหมาะสมกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในจังหวัดอย่างมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของร่วมกัน 4. การมีกลไกร่วมในการบริหารจัดการสินค้าจากชุมชน ตำบล และกระจายสินค้าระหว่างชุมชน จังหวัด โดยมีการเชื่อมโยงกับภาคเอกชน 5. การเชื่อมโยงเครือข่ายเศรษฐกิจฐานรากระดับจังหวัด ซึ่งสามารถต่อรองเชื่อมโยงทุนชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาและมีผลลัพธ์ที่ชัดเจน และมีการขยายผลประเด็นงานหรือ	1. การจัดการระดับคุณภาพของระบบการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก 2. จำนวนผลผลิตที่โดดเด่นของจังหวัด ซึ่งมีรากฐานมาจากภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีของคนในจังหวัด 3. การปรับเปลี่ยนกฎกติกา หรือการสนับสนุนในระดับนโยบายที่เอื้อต่อการประกอบกิจการของชุมชน ซึ่งดูจากจำนวนกติกาและนโยบายที่มีการกำหนด หรือรับรอง หรือปรับเปลี่ยนในจังหวัดต่อปี 4. จำนวนเอสเอ็มอี (SME) ของชุมชนท้องถิ่นที่มีมาตรฐานเชิงคุณภาพ

ระดับตัวชี้วัด	เชิงคุณภาพ	เชิงปริมาณ
	ฐานการผลิตที่หลากหลาย เช่น ผลไม้ การผลิต การประมง การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นต้น 6. การผลักดันนโยบายรัฐในการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์หลากหลายรูปแบบทั้งในระดับพื้นที่และในระดับชาติ	5. การมีพื้นที่ทำเกษตรอินทรีย์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมดในจังหวัด 6. จำนวนพื้นที่ที่มีการจัดโซนการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปความได้ว่า ตัวชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ประกอบด้วยตัวชี้วัดระดับบุคคล/สมาชิก ตัวชี้วัดระดับกลุ่ม ตัวชี้วัดระดับชุมชน/หมู่บ้าน ตัวชี้วัดระดับตำบล และตัวชี้วัดระดับจังหวัด ซึ่งแต่ละระดับตัวชี้วัดมีความแตกต่างกันออกไป และในแต่ละตัวชี้วัดจะวัดทั้งในด้านคุณภาพและด้านปริมาณ จำนวนพื้นที่ที่ทำเกษตรอินทรีย์/

2.3.5 แนวทางและกระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก

การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากจะสามารถเห็นผลได้อย่างชัดเจน ควรดำเนินการตามแนวทางตามลำดับดังนี้

1. ใช้พื้นที่ตำบลเป็นตัวตั้ง และทำการกำหนด (1) เป้าหมาย คือ ความยั่งยืนของระบบเศรษฐกิจชุมชน (2) ยุทธศาสตร์ คือ การน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการสร้างระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนฐานราก (3) เครื่องมือ คือ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ภูมิปัญญาท้องถิ่น และนวัตกรรมเทคโนโลยี (4) มาตรการ คือ กำหนดเขตเศรษฐกิจ ชุมชนพิเศษในทุกพื้นที่ (5) หลักการ คือ เศรษฐกิจปลอดภัย หรือเศรษฐกิจสีเขียว (6) พื้นที่ดำเนินการ คือ ตำบลหรือท้องถิ่น (7) พื้นที่บูรณาการ คือ การรวมตัวกันตั้งแต่ 2-3 ตำบลขึ้นไป เพื่อขับเคลื่อนงานที่เกี่ยวข้องร่วมกัน (8) พื้นที่จัดการ คือ การสร้างเครือข่ายระดับอำเภอครบวงจร ตั้งแต่การผลิต บริโภค แปรรูป ซื้อขาย ทุน กำไรในพื้นที่ระดับอำเภอ

2. สร้างและพัฒนาแกนนำตำบล อำเภอ จังหวัด ทั้งนี้หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในพื้นที่ต้องรับรู้ มีความเข้าใจในเป้าหมาย และวางแผนร่วมกัน

3. การสร้างกลไกในการขับเคลื่อนในระดับประเทศ จังหวัด อำเภอ ตำบล ชุมชน เช่น การสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างตัวแทนแต่ละระดับร่วมกับหน่วยงานภาคี การกำหนดเป้าหมายและวางแผนการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากร่วมกัน การจัดทำแผนพัฒนาต่าง ๆ เช่น แผนพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการผลิต แผนการจัดระบบการกระจายสินค้า แผนการสร้างตลาดในพื้นที่

4. การพัฒนาองค์ความรู้พื้นฐานแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในชุมชน เพื่อสร้างระบบฐานข้อมูล องค์ความรู้ และเผยแพร่ ทั้งนี้เพื่อการจัดการทรัพยากรในชุมชนอย่างเหมาะสม

5. การจัดการองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น การจัดการทุนชุมชน การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนและกลไกในระดับต่าง ๆ การจัดการความสัมพันธ์ของเครือข่ายในแนวราบและแนวดิ่งเพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก การสร้างระบบเศรษฐกิจฐานรากโดยใช้ทุนที่มีอยู่³⁰

สรุปความได้ว่า แนวทางและกระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก ได้แก่ (1) การใช้พื้นที่ตำบลเป็นตัวตั้ง และทำการกำหนดเป้าหมาย ยุทธศาสตร์ เครื่องมือ มาตรการ หลักการ พื้นที่ดำเนินการ พื้นที่บูรณาการ พื้นที่จัดการ (2) การสร้างและพัฒนาแกนนำตำบล อำเภอ จังหวัด (3) การสร้างกลไกในการขับเคลื่อนในระดับประเทศ จังหวัด อำเภอ ตำบล ชุมชน (4) การพัฒนาองค์ความรู้พื้นฐานแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในชุมชน (5) การจัดการองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนในด้านต่าง ๆ

2.3.6 กระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก

กระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากแบ่งออกเป็น 2 ส่วน³¹ ดังนี้

2.3.6.1 กระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากระดับกลุ่ม ชุมชน และตำบล

เนืองด้วยกลุ่ม ชุมชน และตำบล เป็นแหล่งรวมทุกอาชีพ พวกเขาพร้อมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน ฉะนั้น เมื่อต้องการจะขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากในระดับกลุ่ม ชุมชน และตำบล อย่างเป็นรูปธรรมควรดำเนินการตามลำดับดังนี้

1. ก่อนจะพัฒนาคน วางแผน และทำงานร่วมกัน ควรสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ประกอบด้วย (1) สสำรวจครัวเรือนและกลุ่ม พร้อมกับจัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับครัวเรือนสมาชิกและกลุ่มให้ถูกต้องครบถ้วน (2) นำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจมาวิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหา ทุนต่าง ๆ ของชุมชน เพื่อสร้างระบบฐานข้อมูล และชุดความรู้เกี่ยวกับศักยภาพชุมชนอันจะก่อให้เกิดประโยชน์ได้ (3) ร่วมกันจัดทำแผนชีวิตชุมชนหรือแผนแม่บทชุมชนเพื่อนำไปสู่การจัดทำแผนพัฒนาตำบลในมิติต่าง ๆ เช่น สังคม วัฒนธรรม ประเพณี การเมือง ทั้งนี้เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก (4) ดำเนินการพัฒนาคน สร้างอาชีพ จัดสวัสดิการตามแผนในชุมชน เพื่อสร้าง

³⁰ อ้างแล้ว, หน้า 36-38.

³¹ อ้างแล้ว, หน้า 41-45.

ความเปลี่ยนแปลงในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม (5) ในทุก ๆ ปี จะต้องพิจารณาทบทวนระบบข้อมูล กลุ่ม ชุมชน ตำบล เพื่อให้เกิดการพัฒนาในด้าน ๆ อื่นที่เกี่ยวข้อง

2. การสร้างกลไกการจัดการอย่างมีส่วนร่วมในระดับตำบล ประกอบด้วย (1) การใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นกลไกในการเชื่อมโยงหลากหลายกลุ่ม หลากหลายอาชีพ หลากหลายวัย เข้ามา รวมตัวกันเพื่อการจัดการร่วมกัน (2) การจัดตั้งศูนย์กลางการรวบรวมผลิตผล-วัตถุดิบ การซื้อขาย การกระจายสินค้า ซึ่งอาจจะใช้ระบบสหกรณ์ก็ได้ ทั้งนี้เพื่อเชื่อมโยงกับตลาด เพื่อสร้างอำนาจในการเจรจาต่อรอง (3) จัดทำฐานข้อมูลเพื่อส่งเสริมการพัฒนาระบบการผลิตและตลาดของศูนย์กลาง หรือสหกรณ์

3. การสร้างกองทุนระดับตำบลที่เป็นนิติบุคคล ซึ่งคำว่า กองทุนตำบล หมายถึง การเชื่อมโยงทุนในตำบลที่แตกต่างกันแล้วนำมาใช้ประโยชน์ร่วมกันในนามกลุ่ม หรือทุนที่เกิดจากการรวมหุ้นของกลุ่ม หรือการมีธนาคารกลางของชุมชน

4. การพัฒนาและสร้างระบบการเชื่อมโยงเครือข่ายระดับตำบล ประกอบด้วย (1) การสร้างเครือข่ายกลุ่มการผลิต การแปรรูป การบริการในระดับตำบล เพื่อแลกเปลี่ยนสินค้า ความรู้ การต่อรอง (2) การสร้างเครือข่ายกลุ่มการผลิต การแปรรูป การบริการระหว่างตำบล เพื่อให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (3) การสร้างความสัมพันธ์ระดับตำบล เพื่อยกระดับสู่การขับเคลื่อนในระดับจังหวัด

5. การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถอดบทเรียนและความรู้จากการทำงาน เพื่อพัฒนา งานให้ดีขึ้น เพื่อขยายผลงานในเชิงพื้นที่และนโยบาย

2.3.6.2 กระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากระดับจังหวัด

กระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากระดับจังหวัดควรดำเนินการเพื่อให้เกิดผล อย่างเป็นรูปธรรมตามลำดับดังนี้

1. การสร้างความร่วมมือระหว่างภาคชุมชน ภาคประชาสังคม และภาคเอกชนเพื่อ รวมพลังเป็นวาระการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ทั้งนี้เพื่อจัดทำแผนพัฒนาระบบ เศรษฐกิจฐานรากของจังหวัด ซึ่งแผนดังกล่าวควรประกอบไปด้วย (1) แผนปฏิบัติการพัฒนาเศรษฐกิจ ฐานรากของภาคชุมชนระดับจังหวัด (2) แผนปฏิบัติการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากภายใต้การร่วมมือ ระหว่างภาคชุมชนและหน่วยงานภาครัฐระดับตำบล และอำเภอ (3) แผนพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากระดับ จังหวัดภายใต้การมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ (4) แผนพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน ภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นไปเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

2. การสร้างกลไกขับเคลื่อนในจังหวัด ประกอบด้วย (1) การสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างภาคชุมชน ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม ในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก (2) การสร้างเครือข่ายกับภาคเอกชนเพื่อการบริหารจัดการสินค้าและการกระจายสินค้าของชุมชน และตำบล

3. การเชื่อมโยงงานของจังหวัดในทุกประเด็น

4. การสร้างเครือข่ายเชิงประเด็นที่เป็นเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน เช่น การผลิต การแปรรูป การท่องเที่ยวโดยชุมชน สถาบันการเงิน การประมง เป็นต้น

5. การสร้างระบบการบริหารจัดการและการจัดทำระบบฐานข้อมูล

สรุปความได้ว่า กระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ กระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากระดับกลุ่ม ชุมชน ตำบล และกระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากระดับจังหวัด โดยเน้นการสร้างร่วมมือกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการผลิต การแปรรูป การจำหน่าย และบริหารจัดการอย่างโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้

2.3.7 มาตรการส่งเสริมการลงทุนเศรษฐกิจฐานราก

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนได้ออกมาตรการส่งเสริมการลงทุนเศรษฐกิจฐานราก โดยปรับปรุงมาจากมาตรการส่งเสริมการลงทุนท้องถิ่น 4 ประเด็นสำคัญดังนี้

1. การส่งเสริมการยกระดับขีดความสามารถขององค์กรท้องถิ่นภายใต้การให้การสนับสนุนของผู้ประกอบการที่มีศักยภาพ เช่น องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น สหกรณ์ วิสาหกิจชุมชน เป็นต้น

2. การส่งเสริมให้ผู้ประกอบการให้การสนับสนุนครอบคลุมในทุกกิจการ ไม่ใช่ให้การสนับสนุนเฉพาะกิจการด้านเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียว

3. การขยายขอบข่ายของผู้รับการสนับสนุนให้กว้างมากขึ้น โดยครอบคลุมกิจการด้านการเกษตร อุตสาหกรรมเบา และกิจการด้านการท่องเที่ยว

4. การเพิ่มวงเงินการยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลจากเดิมร้อยละ 100 ของเงินลงทุนในการสนับสนุนปรับเป็นร้อยละ 120 ของเงินลงทุนในการสนับสนุน

สิทธิและประโยชน์ของผู้ที่ได้รับการสนับสนุนการลงทุนซึ่งเป็นผู้ให้การสนับสนุนการลงทุนตามมาตราการนี้ จะได้รับการยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล 3 ปี สำหรับกิจการที่กำลังดำเนินการอยู่เดิม และได้รับการยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลในมูลค่าไม่เกิน 120 ของเงินลงทุนที่จ่ายไปจริงในการสนับสนุน เช่น ค่าก่อสร้างโรงงาน ค่าเครื่องจักรและอุปกรณ์ ค่าใช้จ่ายในการฝึกอบรม เป็นต้น

ผู้ประกอบการที่ต้องการให้การสนับสนุนส่งเสริมจะต้องดำเนินการตามแผนความร่วมมือกับท้องถิ่นอย่างชัดเจนในการให้การสนับสนุนกิจการตามที่กำหนดไว้ โดยมีเงินขั้นต่ำในการให้การสนับสนุนแต่ละโครงการไม่น้อยกว่า 1 ล้านบาท แต่ในกรณีที่ให้การสนับสนุนหลายรายในโครงการเดียวกัน ผู้ประกอบการต้องให้การสนับสนุนรายละไม่น้อยกว่า 2 แสนบาท และต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน 3 ปี นับตั้งแต่วันที่ออกบัตรส่งเสริม

ตัวอย่างการสนับสนุนเพื่อยกระดับขีดความสามารถขององค์กรปกครองท้องถิ่น เช่น การให้การสนับสนุนเครื่องจักรออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ การฝึกอบรมเพื่อยกระดับเทคโนโลยีหรือมาตรการการผลิต การสนับสนุนการใช้เทคโนโลยี IOT เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนา Smart Tourism เพื่อบูรณาการข้อมูลด้านการท่องเที่ยว เป็นต้น

เป้าหมายของการออกมาตรการส่งเสริมการลงทุนเศรษฐกิจฐานรากมีเพื่อยกระดับวิสาหกิจชุมชน สหกรณ์ในด้านขีดความสามารถและคุณภาพของผลิตภัณฑ์ เพื่อเป็นกลไกสำคัญในการเชิญเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการยกระดับเศรษฐกิจฐานราก และเพื่อเป็นช่องทางการขยายผลการวิจัยออกไปอย่างกว้างขวาง³²

สรุปความได้ว่า มาตรการส่งเสริมการลงทุนเศรษฐกิจฐานราก มี 4 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ การส่งเสริมการยกระดับขีดความสามารถขององค์กรท้องถิ่นภายใต้การให้การสนับสนุนของผู้ประกอบการที่มีศักยภาพ การส่งเสริมให้ผู้ประกอบการให้การสนับสนุนครอบคลุมในทุกกิจการ การขยายขอบข่ายของผู้รับการสนับสนุนให้กว้างมากขึ้น การเพิ่มวงเงินการยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลจากเดิมร้อยละ 100 ของเงินลงทุนในการสนับสนุนปรับเป็นร้อยละ 120 ของเงินลงทุนในการสนับสนุน

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

2.4.1 ความหมายและลักษณะของชุมชน

ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยร่วมกัน ติดต่อสื่อสาร พึ่งพาอาศัยกัน และอาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกัน และสนธยา พลศรี ได้กล่าวถึงลักษณะของชุมชนไว้ดังนี้

1. สมาชิกอาศัยอยู่ร่วมกัน มีการสื่อสารพูดคุยกัน ประพฤติต่อกันอย่างเหมาะสม ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

³²กองบรรณาธิการ ICN, “สร้างเศรษฐกิจยั่งยืนด้วยมาตรการส่งเสริมการลงทุนเศรษฐกิจฐานราก”, สมาคมสโมสรนักลงทุน, ฉบับที่ 18 (พฤษภาคม 2019): 4-5.

2. ลักษณะทางประชากรศาสตร์ปรากฏในสมาชิกของชุมชน เช่น โครงสร้างของประชากร ประกอบด้วย เพศ อายุ อัตราการเกิด อัตราการตาย การอพยพ การโยกย้ายถิ่นฐาน เป็นต้น

3. มีการกำหนดอาณาบริเวณสำหรับเป็นที่อยู่อาศัยและทำกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกชุมชน ส่วนขนาดของอาณาบริเวณขึ้นอยู่กับจำนวนของสมาชิกชุมชน หากสมาชิกชุมชนมีจำนวนมาก อาณาบริเวณจะใหญ่ หากสมาชิกชุมชนมีน้อยอาณาบริเวณจะแคบ

4. มีการจัดระเบียบทางสังคมเพื่อสัมพันธ์อันดีงามของสมาชิกชุมชน เช่น บรรทัดฐานของสังคม วัฒนธรรม

5. สมาชิกชุมชนมีการปฏิสัมพันธ์กัน เช่น สื่อสารพูดคุยกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน มีความรักใคร่กลมเกลียวกัน

6. วัตถุประสงค์และเป้าหมายในการดำเนินชีวิตของสมาชิกชุมชนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

7. ผลกระทบบางเกิดขึ้นแก่สมาชิกชุมชนอย่างถาวร

8. สมาชิกชุมชนเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ร่วมกัน³³

ในขณะที่ Ife. J.W. ได้กล่าวถึงลักษณะของชุมชนไว้ว่า

1. ขนาดที่ไม่เกินความสามารถของมนุษย์ กล่าวคือ ชุมชนมีจำนวนสมาชิกเหมาะสม มีศูนย์กลางของชุมชนที่ชัดเจน สมาชิกชุมชนรู้จักกันและกันได้อย่างทั่วถึง รู้สึกความเป็นเจ้าของของชุมชน และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนได้สะดวก

2. ความเป็นตัวตนและความเป็นเจ้าของ กล่าวคือ สมาชิกชุมชนยอมรับอัตลักษณ์และคุณค่าของชุมชนด้วยความรู้สึกความเป็นเจ้าของ ไม่ได้แยกตนออกจากชุมชน

3. มีพันธะหน้าที่ กล่าวคือ สมาชิกชุมชนกระทำตามพันธกิจและหน้าที่ตามที่ได้กำหนดร่วมกันภายในชุมชน มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เพื่อสร้างและธำรงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของชุมชน

³³ สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พรีนติ้ง เฮาส์, 2554), หน้า 22-23.

4. มีความใกล้ชิดสนิทสนมแบบสังคมชนบท กล่าวคือ สมาชิกชุมชนมีความใกล้ชิดสนิทสนมซึ่งกันและกัน ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวก และใช้ศักยภาพของตนเพื่อสร้างประโยชน์แก่สมาชิกด้วยกัน และชุมชนโดยตรง

5. มีวัฒนธรรมร่วมกัน กล่าวคือ ชุมชนมีวัฒนธรรมร่วมกันที่แสดงออกถึงอัตลักษณ์และวิถีชีวิตของชุมชน³⁴

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า สนธยา พลศรี และ Ife. J.W. ได้อธิบายลักษณะของชุมชนโดยภาพกว้าง ๆ ไว้ว่า สมาชิกชุมชนอาศัยอยู่ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารพูดคุยกัน ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กำหนดบรรทัดฐานทางสังคม ทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง มีความรักหรือรู้สึกความเป็นเจ้าของในชุมชนที่ตนอยู่อาศัย จะอย่างไรก็ตาม สนธยา พลศรี และ Ife. J.W. ก็ไม่ได้จำแนกลักษณะของชุมชนให้ชัดเจน ด้วยเหตุนี้ สุรสิทธิ์ วิทยาธรัฐ จึงได้กล่าวถึงลักษณะของชุมชนโดยจำแนกออกเป็น 4 ด้านดังนี้

1. ชุมชนทางกายภาพ คือ ชุมชนที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ มีอาณาเขตที่อยู่อาศัยแน่นอน
2. ชุมชนทางสังคมและวัฒนธรรม คือ ชุมชนที่รวมกลุ่มทำกิจกรรมทางสังคม เช่น กลุ่มศรัทธาวัตถุ กลุ่มฌาปนกิจ กลุ่มเหมืองฝาย
3. ชุมชนจัดตั้งเพื่อกิจกรรมเฉพาะอย่าง คือ ชุมชนที่รวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อบรรลุเป้าหมายเดียวกัน เช่น กลุ่มรักษาดอยอินทร์ กลุ่มฮักเมืองน่าน
4. ชุมชนทางเครือข่ายสื่อสาร คือ ชุมชนที่มีการติดต่อสื่อสารกัน เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน³⁵

สรุปความได้ว่า ลักษณะของชุมชน คือ มีการหนดอาณาเขตที่อยู่อาศัยชัดเจน สมาชิกชุมชนอาศัยอยู่ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสาร รู้สึกความเป็นเจ้าของชุมชน มีการกำหนดบรรทัดฐานทางสังคม มีวัฒนธรรมชุมชนเป็นของตนเอง ทำกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมร่วมกัน รวมถึงกิจกรรมอื่น ๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกชุมชนด้วยกันและชุมชนของตน

³⁴James William Ife, *Community Development Creating Community Alternatives vision Analysis and Practice*, (Australia, Longman, 1999), Pp. 90-91.

³⁵ สุรสิทธิ์ วิทยาธรัฐ, *การสื่อสารเพื่อการพัฒนา*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 2549), หน้า 5.

2.4.2 การเกิดขึ้นของชุมชน

การเกิดขึ้นของชุมชนมีกระบวนการ 4 ขั้นตอนดังนี้

1. บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมาอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การแต่งงาน การทำธุรกิจ การทำงาน การศึกษา การทำกิจกรรมทางศาสนา การตั้งถิ่นฐาน บ้านเรือน ณ อาณาเขตแห่งใดแห่งหนึ่ง

2. กลุ่มบุคคลที่อยู่ร่วมกัน ได้จัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ครอบครัว บริษัท สมาคมวิชาชีพ สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์บางอย่างร่วมกัน

3. กลุ่มสังคมหรือองค์กรทางสังคมมีการกำหนดสถานที่ทำกิจกรรมร่วมกัน ส่งผลให้สมาชิกในกลุ่มหรือองค์กรมีความสนิทสนมและช่วยเหลือเกื้อกูลกันมากขึ้น

4. กลุ่มสังคมที่รวมตัวกัน ได้ขยายตัวเป็นชุมชน หมู่บ้าน ตำบล เป็นต้น³⁶

การที่บุคคลมารวมกลุ่มกันจนกลายเป็นกลุ่มสังคมและได้ขยายตัวเป็นชุมชน หมู่บ้าน ตำบล มีสาเหตุ 10 ประการดังนี้

1. ความเป็นสัตว์สังคมของมนุษย์ กล่าวคือ ธรรมชาติของมนุษย์จะต้องอยู่อาศัยร่วมกัน บุคคลอื่น พึ่งพาอาศัยบุคคลอื่น ไม่สามารถใช้ชีวิตเพียงลำพังได้

2. การตั้งถิ่นฐานและการย้ายถิ่นฐานของมนุษย์ กล่าวคือ คนจำนวนหนึ่งกำหนดอาณาเขตเพื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัย ต่อมา คนอื่น ๆ ได้มาอาศัยอยู่เพิ่มขึ้น จนกลายเป็นกลุ่มสังคม ละแวกบ้านและชุมชนตามลำดับ

3. การขยายตัวของอุตสาหกรรม กล่าวคือ เมื่อสังคมเมืองมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านอุตสาหกรรม โรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ประชาชนอาศัยอยู่กันอย่างแออัด ด้วยเหตุนี้ ผู้ประกอบการจึงต้องย้ายโรงงานอุตสาหกรรมไปตั้งในพื้นที่ว่างเปล่าที่มีราคาถูกและมีพื้นที่ใช้สอยมาก ดังนั้น ผู้ประกอบการ คนงาน จึงย้ายบ้านมาตั้งในพื้นที่ใกล้โรงงานเพื่อความสะดวกในการเดินทาง ภายหลังคนมาอาศัยอยู่ร่วมกันมากขึ้นจึงกลายเป็นชุมชนตามลำดับ

³⁶ สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พรินต์ติ้ง เฮ้าส์, 2554), หน้า 26-27.

4. การขยายตัวของเมือง กล่าวคือ ชุมชนเมืองมีประชาชนอาศัยอยู่จำนวนมาก และเป็นศูนย์กลางด้านการค้าธุรกิจ การบริหาร การบริการต่าง ๆ ส่งผลให้คนอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนเมือง ด้วยเหตุนี้ ชุมชนเมืองจึงได้ขยายตัวตามการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชาชน

5. การประกอบธุรกิจเกี่ยวกับบ้านและที่ดิน กล่าวคือ นักธุรกิจบ้านและที่ดินได้จัดทำโครงการบ้านจัดสรรโดยซื้อที่ดินว่างเปล่าและปลูกบ้านเพื่อจำหน่ายให้กับกลุ่มคนที่มีกำลังเพียงพอที่จะซื้อ ส่งผลให้เกิดชุมชนจำนวนมาก

6. นโยบายของรัฐ กล่าวคือ รัฐบาลมีนโยบายที่เกื้อกูลต่อการเกิดขึ้นของชุมชน เช่น การจัดสรรที่อยู่อาศัยและที่ทำกินให้กับประชาชน การปฏิรูปที่ดิน โครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกและภาคใต้ โครงการนิคมอุตสาหกรรมในภูมิภาคและจังหวัดต่าง ๆ

7. การหนีภัยของมนุษย์ กล่าวคือ เมื่อมนุษย์ได้รับผลกระทบจากภัยธรรมชาติ เช่น แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด ฝนแล้ง น้ำท่วม และภัยที่สร้างขึ้นโดยมนุษย์ เช่น สงคราม อาชญากรรม การเมือง พวกเขาจึงต้องย้ายถิ่นฐานไปอาศัยในอาณาเขตที่ปลอดภัยกว่าเดิม

8. สภาพทางภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมเหมาะสม กล่าวคือ อาณาเขตบางแห่งที่ภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการตั้งถิ่นฐาน เช่น ตั้งอยู่ริมแม่น้ำ ดินดี ทรัพยากรมีมาก ภูมิประเทศสวยงาม ด้วยเหตุนี้ มนุษย์จึงเข้าไปตั้งถิ่นฐานรกรากเพื่ออาศัยในอาณาเขตเช่นนี้

9. ความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กล่าวคือ เมื่อมนุษย์มีความรู้ ประดิษฐ์เครื่องมือต่าง ๆ ได้อย่างมากมาย มนุษย์จึงสามารถเข้าไปตั้งถิ่นฐานได้ทุกแห่ง เช่น การเกิดขึ้นสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย

10. การขยายตัวของการคมนาคม กล่าวคือ การสร้างถนน สถานีขนส่ง สถานีรถไฟ สนามบิน ท่าเรือ ส่งผลให้การเดินทางสะดวก และเหมาะแก่การทำธุรกิจและที่อยู่อาศัย ด้วยเหตุนี้ มนุษย์จึงเข้ามาอาศัยในอาณาเขตที่มีการคมนาคมสะดวก³⁷

สรุปความได้ว่า การเกิดขึ้นของชุมชน มี 4 ขั้นตอน ได้แก่ (1) บุคคลตั้งแต่สองขึ้นไปมาอาศัยอยู่ร่วมกัน (2) มีการกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์บางอย่างร่วมกัน เช่น ครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา (3) มีการทำกิจกรรมร่วมกันจนสมาชิกเกิดความรักใคร่สนิทสนมกัน (4) เกิดการขยายตัวเป็นละแวกบ้าน หมู่บ้าน ตำบลตามลำดับ ส่วนสาเหตุการเกิดขึ้นของชุมชน มีหลายประการด้วยกัน เช่น มนุษย์ไม่สามารถใช้ชีวิตเพียงลำพังได้ ต้องอยู่

³⁷ อ้างแล้ว, หน้า 25-26.

ร่วมกับบุคคลอื่น การสร้างโรงงานอุตสาหกรรมในเขตนอกตัวเมือง ซึ่งส่งผลให้ผู้ประกอบการและคนงานย้ายถิ่นฐานไปปลูกบ้านในพื้นที่ใกล้โรงงาน ความเหมาะสมด้านภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมสำหรับการตั้งถิ่นฐาน การมีโครงการบ้านจัดสรร และการมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยที่สามารถก่อตั้งชุมชนได้ทุกพื้นที่

2.4.3 ประเภทของชุมชน

ชุมชนแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ตามเกณฑ์ที่แตกต่างกันออกไปดังนี้

2.4.3.1 การแบ่งตามจำนวนประชากร

การแบ่งประเภทชุมชนตามจำนวนประชากร สามารถจำแนกชุมชนได้ 7 ประเภท ดังนี้

1. หมู่บ้านเล็ก (Hamlet) เป็นชุมชนที่มีประชากรไม่เกิน 250 คน
2. หมู่บ้าน (Village) เป็นชุมชนที่มีประชากรราว 250-1,000 คน
3. เมือง (Town) เป็นชุมชนที่มีประชากรราว 1,000 – 5,000 คน
4. นครเล็ก (Small City) เป็นชุมชนที่มีประชากรราว 5,000 – 25,000 คน
5. นครขนาดกลาง (Middle City) เป็นชุมชนที่มีประชากรราว 25,000 – 100,000 คน
6. นครขนาดใหญ่ (Metropolis) เป็นชุมชนที่มีประชากรราว 100,000 คน – 1,000,000 คน
7. มหานคร (Big Metropolis) เป็นชุมชนที่มีประชากรมากกว่า 1,000,000 คน³⁸

2.4.3.2 การแบ่งตามลักษณะของกิจกรรมหลัก

การแบ่งชุมชนตามลักษณะของกิจกรรมหลัก สามารถแบ่งได้ 3 ประเภทดังนี้

1. ชุมชนศูนย์การค้า (Trade Center) หมายถึง ชุมชนที่เป็นศูนย์กลางของร้านค้าสินค้าชนิดต่าง ๆ เช่น ร้านค้าจำหน่ายสิ่งของสำหรับใช้ในชีวิตประจำวัน ร้านค้าขายอาหาร ผัก ผลไม้ ร้านค้าจำหน่ายเครื่องอุปโภคบริโภค และในกรณีเป็นชุมชนขนาดใหญ่จะมีห้างสรรพสินค้าสำหรับจำหน่ายสินค้าทุกชนิด

³⁸ ลำพอง บุญช่วย, การศึกษากับการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชัยศิริการพิมพ์, 2524), หน้า 6.

2. ชุมชนศูนย์การขนส่ง (Transportation Center) หมายถึง ชุมชนที่เกิดขึ้นตาม การก่อตั้งสถานขนส่ง เช่น ชุมชนทางรถไฟ ภายในชุมชนพ่อค้าแม่ค้าจะเตรียมสินค้า อาหาร เครื่องดื่ม เพื่อจำหน่ายให้แก่ผู้โดยสาร

3. ชุมชนศูนย์กลางการบริการต่าง ๆ (Service Center) หมายถึง ชุมชนที่มีการให้บริการ ต่าง ๆ ซึ่งตั้งอยู่ใกล้สถานที่สำคัญ เช่น สถานที่ท่องเที่ยว ศูนย์ราชการ โรงเรียน³⁹

2.4.3.3 การแบ่งตามลักษณะนิเวศวิทยา

การแบ่งประเภทของชุมชนตามลักษณะนิเวศวิทยา สามารถแบ่งได้ 4 ประเภทดังนี้

1. ชุมชนบริการขั้นต้น หมายถึง ชุมชนที่ทำหน้าที่ผลิตวัตถุดิบสำหรับจำหน่าย เช่น ชุมชนทำไร่นา ชุมชนทำเหมืองแร่ ชุมชนโรงเลื่อย

2. ชุมชนจำหน่ายหรือชุมชนการค้า หมายถึง ชุมชนที่เป็นศูนย์กลางของการจำหน่าย สินค้าที่ได้รับมาจากชุมชนบริการขั้นต้น

3. ชุมชนอุตสาหกรรม หมายถึง ชุมชนที่มีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่และขนาดเล็ก ซึ่งทำหน้าที่ผลิตสินค้าและจัดจำหน่ายจนได้รายได้จำนวนมาก

4. ชุมชนประเภทพิเศษ หมายถึง ชุมชนที่ไม่ใช่แหล่งเศรษฐกิจหรือไม่มีโรงงาน อุตสาหกรรมผลิตสินค้า เช่น ชุมชนศูนย์กลางศึกษา ศูนย์กลางทางการเมือง⁴⁰

2.4.3.4 การแบ่งตามหน่วยการปกครอง

การแบ่งชุมชนตามหน่วยการปกครอง สามารถจำแนกได้ 3 ลักษณะดังนี้

1. การปกครองส่วนกลาง แบ่งออกเป็น กรม ทบวง กรม
2. การปกครองส่วนภูมิภาค แบ่งออกเป็น หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด
3. การปกครองส่วนท้องถิ่น แบ่งออกเป็น องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหาร ส่วนจังหวัด เทศบาลตำบล เทศบาลเมือง เทศบาลนคร เมืองพัทยา กรุงเทพมหานคร⁴¹

³⁹ ชีรวัดน์ นิจนตร, การศึกษากับการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการ ฝึกหัดครู, 2528), หน้า 6-7.

⁴⁰ เสถียร เหลืองอร่าม, การพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ม.ป.ป.), หน้า 65-68.

⁴¹ สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พรีส ดิง แฮร์ส, 2554), หน้า 29-30.

2.4.3.5 การแบ่งตามวิวัฒนาการของเศรษฐกิจ

การแบ่งชุมชนตามวิวัฒนาการของเศรษฐกิจ สามารถจำแนกได้ 4 ประเภทดังนี้

1. ชุมชนล่าสัตว์และเก็บอาหารป่า หมายถึง ชุมชนที่เกิดขึ้นเมื่อประมาณ 1 ล้านปีมาแล้ว ลักษณะของชุมชน คือ มีสมาชิก 10-100 คน อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เพิงผาหรือถ้ำที่มีความปลอดภัย ดำรงชีวิตด้วยการล่าสัตว์และเก็บพืชป่าตามธรรมชาติ ความสัมพันธ์ทางสังคมของสมาชิกชุมชนมีลักษณะเป็นเครือญาติ มีความเชื่อในสิ่งเร้นลับทางธรรมชาติ อาศัยอยู่ในบริเวณต่าง ๆ ชั่วคราว โดยพิจารณาถึงความอุดมสมบูรณ์ทางอาหารเป็นหลัก หากขาดแคลนอาหารก็จะย้ายไปตั้งถิ่นฐานในที่อื่น
2. ชุมชนเกษตรกรรม หมายถึง ชุมชนที่อาศัยอยู่เป็นหลักแหล่ง ทำการเพาะปลูก รู้จักใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการเพาะปลูก เลี้ยงปศุสัตว์ เก็บสะสมอาหารเพื่อบริโภคในครัวเรือน และนำบางส่วนไปแลกเปลี่ยนกับเพื่อนบ้านหรือนำไปจำหน่าย สมาชิกชุมชนมีไร่นาเป็นของตนเอง ภายในชุมชนมีการจัดระเบียบสังคม มีผู้นำชุมชนทำหน้าที่ปกครองชุมชน
3. ชุมชนอุตสาหกรรม หมายถึง ชุมชนที่มีโรงงานอุตสาหกรรม มีการใช้เทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพสูงในการผลิต มีการแบ่งชนชั้น คือ นายทุน ผู้จัดการ และผู้ใช้แรงงาน ทุกคนในชุมชนมีความสัมพันธ์แบบนายจ้างลูกจ้าง ไม่ใช่ความสัมพันธ์แบบเครือญาติเหมือนในชุมชนเกษตรกรรม และไม่มีใครเป็นหนี้บุญคุณใคร กิจกรรมในชุมชนเน้นการผลิต การบริโภค และการแสวงหากำไรเป็นหลัก
4. ชุมชนการค้าและบริหาร หมายถึง ชุมชนที่รับสินค้าจากโรงงานอุตสาหกรรมแล้วจำหน่ายแก่ลูกค้าภายในชุมชนนี้ การคมนาคมสะดวก เทคโนโลยีการสื่อสารมีความทันสมัย มีบริษัท ห้างร้าน ห้างสรรพสินค้า ผู้คนจับจ่ายใช้สอยได้อย่างสะดวกสบาย⁴²

2.4.3.6 การแบ่งตามลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

การแบ่งชุมชนตามลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชน สามารถจำแนกได้ 2 ประเภทดังนี้

1. ชุมชนชนบท (Rural Community) หมายถึง ชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตชนบท ประชากรมีจำนวนน้อย สมาชิกชุมชนมีความรักใคร่กลมเกลียวกัน รักษาขนบธรรมเนียมประเพณี ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยชุมชนชนบท แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ (1) ชุมชนชนบทดั้งเดิม หมายถึง ชุมชนที่ตั้งอยู่ห่างไกล การคมนาคมไม่สะดวก มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และเลี้ยงปศุสัตว์ ดำรงชีวิตอย่างพอเพียง (2) ชุมชนชนบททั่วไป หมายถึง ชุมชนที่เจริญมากกว่า

⁴²อ้างแล้ว, หน้า 30-31.

ชุมชนชนบทดั้งเดิม ระบบเศรษฐกิจมีลักษณะแบบพอเพียง ประชากรมีรายได้จากการรับจ้างและการทำเกษตรกรรม ได้รับการบริการขั้นพื้นฐานจากรัฐ เช่น ถนน น้ำ ไฟฟ้า⁴³

2. ชุมชนเมือง (Urban Community) หมายถึง ชุมชนที่มีประชากรหนาแน่น เต็มไปด้วยตึกกรมบ้านช่อง มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นศูนย์กลางการค้าและการบริการต่าง ๆ มีการจ้างงานในหลากหลายอาชีพ ความสัมพันธ์ของประชากรในชุมชนมีลักษณะแบบตัวใครตัวมัน อยู่ร่วมกันเพราะอาศัยผลประโยชน์ การปกครองในชุมชนเมืองจะใช้รูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เช่น สุขาภิบาล เทศบาล มหานคร

2.4.3.7 การแบ่งตามระดับการพัฒนา

1. ชุมชนด้อยพัฒนา หมายถึง ชุมชนที่ความล้าหลังด้านการศึกษา วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สมาชิกชุมชนมีความเชื่อในสิ่งที่เหนือธรรมชาติ ความสัมพันธ์ทางสังคมของสมาชิกชุมชนมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ จะคบหากันก็ต่อเมื่อแสวงหาผลประโยชน์ของตนเองเป็นหลัก

2. ชุมชนพร้อมพัฒนา หมายถึง ชุมชนที่มีความพร้อมด้านการศึกษา นำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามาใช้ สมาชิกชุมชนมีการติดต่อสื่อสารและทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน และมีกลุ่มหรือองค์กรทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ชุมชนเช่นนี้มีความพร้อมในการพัฒนาได้อย่างรวดเร็ว

3. ชุมชนด้อยพัฒนา หมายถึง ชุมชนที่สมาชิกชุมชนมีความพร้อมใจกันในการพัฒนาชุมชนด้วยเทคนิคและวิธีการที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน

4. ชุมชนเร่งรัดพัฒนา หมายถึง ชุมชนที่มีผู้นำที่มีความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างดี มีความพร้อมด้านทรัพยากร มีเทคนิควิธีการที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาชุมชนอย่างรวดเร็วโดยไม่เกิดผลกระทบต่อชุมชน

5. ชุมชนพัฒนา หมายถึง ชุมชนที่มีศักยภาพมีความเข้มแข็ง ไม่พึ่งพาอาศัยชุมชนอื่นสามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง⁴⁴

⁴³ สมยศ พุ่มพัว, สังคมชนบทกับการพัฒนา, (สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2534), หน้า 72-74.

⁴⁴ สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรินติ้ง เฮาส์, 2554), หน้า 34-35.

สรุปความได้ว่า ชุมชนสามารถแบ่งได้หลายประเภท ได้แก่ การแบ่งตามจำนวนประชากร การแบ่งตามลักษณะของกิจกรรมหลัก การแบ่งตามลักษณะนิเวศวิทยา การแบ่งตามหน่วยการปกครอง การแบ่งตามวิวัฒนาการของเศรษฐกิจ การแบ่งตามความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และการแบ่งตามระดับการพัฒนา

2.4.4 หน้าที่ของชุมชน

เนื่องด้วยธรรมชาติของมนุษย์ไม่สามารถอยู่ได้ด้วยตนเองเพียงลำพัง มนุษย์ต้องอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นคณะ หรือเป็นชุมชน พึ่งพาอาศัยกันและกัน มีปฏิริยาโต้ตอบกันและกัน ด้วยเหตุนี้ เมื่อมนุษย์อาศัยอยู่ร่วมกันจนกลายเป็นชุมชน ชุมชนจึงมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อสมาชิกชุมชน 10 ประการ ดังนี้

1. การให้บริการขั้นพื้นฐานเพื่ออำนวยความสะดวกสบายและความสุขแก่สมาชิกชุมชน และเพื่อถ่ายทอดวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีท้องถิ่น รวมถึงควบคุมความประพฤติของสมาชิกชุมชน เช่น สถานพยาบาลที่ทำหน้าที่รักษาโรคที่เกิดขึ้นแก่สมาชิกชุมชน สถานศึกษาหรือโรงเรียนที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดวิชาการความรู้แก่ลูกหลานในชุมชน สถาบันศาสนาที่ทำหน้าที่อบรมจริยธรรม สร้างความสงบสุขแก่สมาชิกภายในชุมชน

2. การอำนวยความสะดวกขั้นเบื้องต้นที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของสมาชิกชุมชน ได้แก่ น้ำประปาสำหรับอุปโภคบริโภค ไฟฟ้าสำหรับส่องแสงสว่างในยามค่ำคืน ถนนสำหรับการเดินทางเข้าออกชุมชน สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ สถานที่ออกกำลังกาย จะอย่างไรก็ตาม อาจจะมีบางชุมชนไม่มีความพร้อมดังกล่าวข้างต้น ผู้นำชุมชนจึงควรมีความเข้มแข็ง คำนึงถึงความสะดวกในการดำเนินชีวิตของสมาชิกชุมชนเป็นสำคัญ

3. การก่อตั้งหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อทำหน้าที่จัดระเบียบทางสังคม ตัดสินใจกระทำการบางอย่างแทนสมาชิกชุมชน แตกต่างจากในอดีต หัวหน้าเผ่าหรือหัวหน้าหมู่บ้านจะเป็นตัวแทนของสมาชิกชุมชน

4. การให้การควบคุมครองชีวิต ทรัพย์สิน และรักษาความสงบภายในชุมชน สำหรับชุมชนเมือง การคุ้มครองเป็นหน้าที่ของตำรวจ ส่วนในชุมชนชนบทบางแห่ง การคุ้มครองเป็นภารกิจที่ชาวบ้านช่วยกันโดยมีการจัดเวรยามผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปตามวาระ และในบางแห่งการคุ้มครองเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

5. การจัดบริการปัจจัย 4 คือ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เพื่อรักษาสุขภาพพลามัยและอำนวยความสะดวกแก่การดำเนินชีวิตของสมาชิกชุมชน

6. การส่งเสริมเศรษฐกิจภายในชุมชน โดยจัดให้มีการอบรมให้ความรู้การประกอบอาชีพ การกำหนดให้มีการผลิตที่แตกต่างกันออกไป เพื่อไม่ให้มีผลผลิตมากเกินไปเกินความต้องการ และการใช้แรงงานตามช่วงอายุวัยโดยคำนึงถึงความสามารถของแรงงานเป็นสำคัญ

7. การทำหน้าที่ผลิตสมาชิกใหม่ในชุมชน อย่างไรก็ดี บางชุมชนไม่ได้ควบคุมอัตราการเกิดของสมาชิกใหม่ สมาชิกใหม่ชุมชนจึงมีจำนวนมาก การเลี้ยงดูหรือการดูแลสมาชิกใหม่ไม่ได้มีคุณภาพเท่าที่ควรจะเป็น ส่งผลให้ชุมชนประสบปัญหาตามมาอีกมากมาย

8. การให้การศึกษา การปลูกฝังจิตสำนึกแก่สมาชิกชุมชน โดยจัดระบบการศึกษาตั้งแต่การศึกษาในครอบครัว การศึกษาในโรงเรียน และการศึกษาในชุมชน

9. การกำหนดข้อกติกา ข้อปฏิบัติเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยภายในชุมชน การจัดสวัสดิการแก่สมาชิกชุมชน

10. การปลูกฝังค่านิยมดีงามแก่สมาชิกชุมชน การสร้างความรู้สึภาคภูมิใจ ความรู้สึกการเป็นเจ้าของแก่สมาชิกชุมชน รวมถึงการจัดสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ สมาชิกชุมชนควรดูแลเอาใจใส่กันและกัน ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน⁴⁵

สรุปความได้ว่า เมื่อมนุษย์มาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน ชุมชนมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อสมาชิกชุมชน ได้แก่ การอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานแก่สมาชิกชุมชน เช่น สถานศึกษา สถานพยาบาล สถาบันศาสนา การจัดโครงสร้างขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า ถนน การจัดตั้งหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อสร้างประโยชน์ต่อชุมชนและเป็นตัวแทนสมาชิกชุมชน การให้ความคุ้มครองร่างกาย ชีวิต ทรัพย์สิน การรักษาความสงบสุขภายในชุมชน การให้บริการปัจจัย 4 ขั้นพื้นฐาน ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค การส่งเสริมเศรษฐกิจภายในชุมชน การผลิตสมาชิกใหม่ชุมชน การให้การศึกษา อบรมจริยธรรมแก่สมาชิกชุมชน การจัดระเบียบทางสังคมเพื่อความสงบเรียบร้อยภายในชุมชน

2.4.5 แนวคิดในการพัฒนาชุมชน

เนื่องด้วยในประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศ ประชาชนมีความยากลำบาก สุขภาพไม่ดี และสังคมด้อยการพัฒนา ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นที่มาของแนวคิดการพัฒนาชุมชน เพื่อแก้ไข

⁴⁵ ไพรัดน์ เตชะรินทร์, การบริหารงานพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2524), หน้า 24-30.

ปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนให้หมดไป ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ฉะนั้น แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาชุมชน มีดังนี้

1. ความร่วมมือระหว่างรัฐและชุมชน (Partnership) แนวคิดนี้มีความเชื่อว่า การมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐและชุมชนจะให้การพัฒนาเกิดความยั่งยืน ผลของการพัฒนาเป็นไปตามเป้าหมาย ลักษณะการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐและชุมชน คือ ชุมชนทำหน้าที่ค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา วางแผนดำเนินงาน ปฏิบัติตามแผน กำกับติดตาม และประเมินผล ส่วนภาครัฐให้การสนับสนุนด้านวิชาการ วัสดุอุปกรณ์ ในทางกลับกัน หากการพัฒนาชุมชนเป็นหน้าที่ของภาครัฐเพียงฝ่ายเดียว หรือเป็นหน้าที่ของชุมชนเพียงฝ่ายเดียว ย่อมประสบความสำเร็จได้ยาก และอาจนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างภาครัฐและชุมชนได้ และยิ่งไปกว่านั้นหากภาครัฐปล่อยให้การพัฒนาชุมชนเป็นหน้าที่ของชุมชนเพียงอย่างเดียว การกระทำเช่นนี้ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวในการบริหารงานของภาครัฐ

2. การช่วยเหลือตนเอง (Aids Self Help) แนวคิดนี้มีความเชื่อว่า การพัฒนาชุมชนให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ โดยไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐเป็นวิธีการที่ดี ทั้งนี้เพราะการที่ภาครัฐเข้ามาช่วยเหลือชุมชนตลอดเวลา สะท้อนให้เห็นความไร้ประสิทธิภาพของการพัฒนาชุมชน ลักษณะของชุมชนที่ช่วยเหลือตนเอง คือ ประชาชนสร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ด้วยตนเอง

3. ความคิดริเริ่มของชุมชน (Local Initiative) ความคิดริเริ่มเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประชาชนพัฒนาชุมชนโดยไม่ต้องรอโครงการจากภาครัฐหรือทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ อย่างไรก็ตาม ความคิดริเริ่มมีสาเหตุมาจากภายนอก เช่น ประชาชนพึงความเห็นและได้รับการกระตุ้นจากหน่วยงานภาครัฐจนเกิดความคิดริเริ่ม แต่ความคิดริเริ่มนี้กลับไม่สอดคล้องกับความต้องการและปัญหาในชุมชน จะอย่างไรก็ตาม ความคิดริเริ่มอาจเกิดขึ้นจากหัวใจของประชาชนได้ หากประชาชนในชุมชนตระหนักถึงปัญหาและความเดือดร้อนภายในชุมชน

4. ความต้องการของชุมชน (Felt Needs) วัฒนธรรม โครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจเป็นที่มาของปัญหาและความต้องการในชุมชน จะเห็นได้ว่า วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปอีกทิศทางหนึ่ง และในขณะเดียวกัน ความต้องการของชุมชนก็เปลี่ยนแปลงไปอีกทิศทางหนึ่ง ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับการบริโภคเป็นสำคัญ แต่ก็มีชุมชนบางที่มีความทันสมัย ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาเป็นหลัก จะอย่างไรก็ตาม ไม่ว่าชุมชนจะใช้แนวคิดใดในการดำเนินงานภายในชุมชน ความยืดหยุ่น และการปรับตัวมีความจำเป็นสภาพการณ์ที่สิ่งแวดล้อมมีความเปลี่ยนแปลง

5. ความสมดุลในการพัฒนา (Balanced Development) เนื่องด้วยชุมชนมีความต้องการมาก การที่ชุมชนคำนึงถึงความสามารถของหน่วยงานภาครัฐในการจัดสรรทรัพยากรจึงมีความจำเป็น ฉะนั้น เมื่อชุมชนต้องการสิ่งใด ชุมชนควรดำเนินการด้วยตนเองส่วนหนึ่ง และควรได้รับการช่วยเหลือจากภาครัฐอีกส่วนหนึ่ง ไม่ใช่เป็นภาระหน้าที่ของภาครัฐเพียงฝ่ายเดียว นอกจากนี้ ความสมดุลในการพัฒนาอีกแง่มุมหนึ่งก็คือ การพัฒนารูปธรรมและนามธรรมพร้อมกัน โดยมุ่งสร้างความเจริญทางด้านวัตถุภายในชุมชน และการเติบโตทางจิตวิญญาณของประชาชนในชุมชน ไม่ได้มุ่งเน้นสร้างสรรค์วัตถุเพียงฝ่ายเดียว หรือมุ่งเน้นพัฒนาจิตใจเพียงฝ่ายเดียว ทั้งนี้เพราะอาจทำให้เกิดความไม่สมดุลของการพัฒนา

6. การศึกษาภาคชีวิต (Long-Life Education) ภารกิจอีกด้านหนึ่งของการพัฒนาชุมชน คือ การจัดการศึกษาแก่ประชาชนทุกช่วงวัยตลอดชีวิต เสริมสร้างความรู้การประกอบอาชีพทำงานฝีมือ งานช่าง แก่ประชาชนภายในชุมชน การพัฒนาประชาชนให้มีความรับผิดชอบ รักความเป็นประชาธิปไตย ให้ความสำคัญกับการพัฒนา

7. การพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ (Wholistic Program) เนื่องด้วยปัญหาชุมชนมีที่มาจากหลากหลายสาเหตุ การพัฒนาชุมชนจึงต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและใช้วิธีการที่หลากหลาย โดยดำเนินการพร้อมเพรียงกัน ตัวอย่างเช่น การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้าน ต้องมีการพัฒนาทักษะและพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดเล็กพร้อม ๆ กัน ดังนั้น ในการแก้ไขปัญหาภายในชุมชน ควรศึกษาปัญหาอย่างละเอียด ทั้งนี้เพื่อให้โครงการที่กำหนดขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหา สามารถรับมือกับปัญหาที่แทรกซ้อนขึ้นมาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

8. การพัฒนาชุมชนเป็นการดำเนินงานที่เริ่มต้นจากท้องถิ่น ซึ่งมีวัตถุประสงค์สอดคล้องกับนโยบายพัฒนาประเทศ (The Mainstream of National Development) หมายความว่า ภาครัฐจะมีนโยบายสำหรับการพัฒนาประเทศในทิศทางต่าง ๆ หากท้องถิ่นพัฒนาชุมชนโดยไม่คำนึงถึงนโยบายของประเทศ ท้องถิ่นอาจจะไม่ได้รับการสนับสนุนด้านวัสดุ และกำลังคนจากภาครัฐเท่าที่ควร⁴⁶

สรุปความได้ว่า แนวคิดในการพัฒนาชุมชนมีสาเหตุมาจากการที่ประชาชนมีคุณภาพชีวิตไม่ดีเท่าที่ควร มีความยากลำบาก สังคมมีความล้าหลัง การพัฒนาชุมชนจึงมีเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาความยากลำบากภายในชุมชน โดยแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ความร่วมมือระหว่าง

⁴⁶ จีรพรรณ กาญจนะจิตรา, การพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ 14, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2541), หน้า 15-19.

หน่วยงานภาครัฐและชุมชน ชุมชนพึ่งพาตนเองโดยรอความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐเพียงอย่างเดียว การปรับตัวและการมีความยืดหยุ่นในสถานการณ์ที่สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลง การพัฒนาอย่างสมดุลไม่เน้นหนักด้านวัตถุหรือจิตใจเพียงอย่างเดียว แต่พัฒนาทั้งสองอย่างไปพร้อม ๆ กัน การจัดการศึกษาแก่ประชาชนทุกช่วงวัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาทักษะอาชีพของประชาชน การพัฒนาโดยใช้วิธีการที่หลากหลายและอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการพัฒนาให้สอดคล้องกับนโยบายพัฒนาประเทศ

2.4.6 หลักการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและเป็นขั้นตอน ด้วยเหตุนี้หลักการสำหรับการพัฒนาชุมชนมีดังนี้

1. หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาชุมชนเป็นงานที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมรับผลประโยชน์ ภายใต้หลักความสมัครใจ ไม่ใช่ความเกรงใจหรือการถูกบังคับ ทั้งนี้เพราะหากประชาชนเข้ามาส่วนร่วมจะทำให้กิจกรรมพัฒนาชุมชนดำเนินไปอย่างต่อเนื่องจนประสบความสำเร็จ และเกิดการพัฒนามิติอื่น ๆ สืบต่อไป

2. หลักการพึ่งพาตนเองของชุมชน การที่หน่วยงานภาครัฐเข้าไปให้การช่วยเหลือชุมชนมากเกินไป เป็นอีกหนึ่งปัญหาที่ทำให้ชุมชนไม่สามารถพึ่งพาตนเอง ทั้ง ๆ ที่เป้าหมายของการพัฒนาชุมชนอยู่ที่การพึ่งพาตนเองตามศักยภาพ ทรัพยากร และความสามารถของชุมชน ฉะนั้น การพัฒนาชุมชน จึงหมายถึง การทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ทั้งนี้เพราะประชาชนในชุมชนทราบบริบทสิ่งแวดล้อมของชุมชนเป็นอย่างดีมากกว่าหน่วยงานภายนอก การที่ประชาชนแก้ไขปัญหาภายในชุมชนและพัฒนาชุมชนของตนเองเป็นเรื่องที่ทำได้ดีกว่าหน่วยงานภาครัฐอย่างแน่นอน และเป็น การแบ่งเบาภาระของหน่วยงานภาครัฐด้วยเช่นกัน

3. หลักการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม กลุ่มและองค์กรเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชุมชน เนื่องด้วยเป็นแหล่งรวบรวมความรู้ ความสามารถและศักยภาพ กลุ่มและองค์กรควรทำงานร่วมกัน กล่าวคือ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ ไม่ควรแยกกันทำงานหรือหลักกิจกรรมพัฒนาชุมชนให้เป็นภาระหน้าที่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพราะงานพัฒนาชุมชนเป็นภาระหน้าที่ของทุกคนที่อยู่ในชุมชน และที่สำคัญหากกลุ่มและองค์กรทำงานร่วมกัน แม้จะมีบุคคลบางคนในกลุ่มหรือองค์กรไม่สามารถเข้าร่วมพัฒนาชุมชน แต่กิจกรรมพัฒนาชุมชนยังคงสามารถดำเนินการต่อไปได้

4. หลักการค้นหาและพัฒนาผู้นำ ประชาชนจะเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชนก็ต่อเมื่อพวกเขาได้รับการติดต่อประสานงานจากผู้นำชุมชนที่มีความรู้ ความสามารถและเป็นยอมรับของ

พวกเขา ฉะนั้น การค้นหาผู้นำชุมชนที่มีความรู้ ความสามารถ มีบุคลิกภาพดี เป็นที่เคารพยำเกรงของประชาชนในพื้นที่ จะช่วยทำให้กิจกรรมพัฒนาชุมชนดำเนินการอย่างราบรื่นและได้รับความร่วมมือจากประชาชนในพื้นที่

5. หลักการประสานงาน การพัฒนาชุมชนเป็นงานต้องอาศัยความร่วมมือจากหลากหลายภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งก็หมายความว่า การประสานงานเป็นเรื่องที่จำเป็นในการพัฒนาชุมชน ทั้งนี้ การพัฒนาชุมชนจะต้องใช้กำลังคน และทรัพยากร ฉะนั้น การประสานงานในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนจะทำให้การพัฒนาชุมชนดำเนินไปตามลำดับ เป็นระบบ ไม่สูญเสียทรัพยากรแรงงาน และเวลา

6. หลักความเข้าใจในวัฒนธรรมชุมชน วัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ (1) วัฒนธรรมเชิงรูปธรรม เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ สิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ (2) วัฒนธรรมเชิงนามธรรม ได้แก่ ความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมชุมชนในแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้เพราะวิถีชีวิตของประชาชนในแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกัน จะอย่างไรก็ตาม การเข้าใจวัฒนธรรมชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญของการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

7. หลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน ลักษณะร่วมกันระหว่างแนวคิดประชาธิปไตยและการพัฒนาชุมชน คือ การให้ความสำคัญสิทธิ เสรีภาพ อิสรภาพ ความเสมอภาค ภราดรภาพของประชาชน ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาชุมชนจึงเป็นภาระหน้าที่ของประชาชนทุกคน และในกรณีเกิดปัญหาความขัดแย้งทางความคิด ประชาชนต้องใช้หลักประชาธิปไตย กล่าวคือ การยอมรับเสียงข้างมาก การเปิดโอกาสให้แสดงความเห็น และในกรณีมีผลประโยชน์เกิดขึ้นต่อชุมชน ประชาชนต้องได้รับผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน

8. หลักการสมทบ เนื่องด้วยชุมชนมีความสามารถและทรัพยากรที่จำกัด การพัฒนาชุมชนในบางมิติอาจจะไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้เพราะเกินความสามารถของชุมชน ฉะนั้น ชุมชนควรได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อให้กิจกรรมพัฒนาชุมชนสามารถขับเคลื่อนไปต่อไป จะอย่างไรก็ดี หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนควรให้การสนับสนุนช่วยเหลือชุมชนตามความเหมาะสมเพื่อส่งเสริมศักยภาพของชุมชน ไม่ควรให้ความช่วยเหลือมากเกินไป เพราะจะทำให้ชุมชนไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้

9. หลักการขยายผล เนื่องด้วยการพัฒนาชุมชนมีการกำหนดโครงการและกิจกรรมจำนวนมาก ฉะนั้น ควรมีการถอดบทเรียนจากโครงการและกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จ แล้วนำบทเรียนดังกล่าวไปปรับใช้ในโครงการและกิจกรรมที่มีลักษณะเดียวกัน นอกจากนี้ควรขยายผลโครงการและกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จไปยังชุมชนอื่น ๆ ผ่านการประชาสัมพันธ์ การเผยแพร่

องค์ความรู้ และการสร้างเครือข่าย การขยายผลเป็นหลักการสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาชุมชน เพราะเป็นการประกาศความสำเร็จของชุมชนและเป็นการกระตุ้นให้ชุมชนอื่น ๆ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชน

10. หลักการจัดการชุมชน การจัดการชุมชนมีความหมายครอบคลุมในหลายมิติ เช่น ความสามารถในการจัดการตนเอง ความสามารถในการวางแผน ความสามารถในการปฏิบัติงานตามแผน ความสามารถในการประเมินผล เป็นต้น การพัฒนาชุมชนจะมีประสิทธิภาพได้ต้องอาศัย หลักการจัดการชุมชน⁴⁷

สรุปความได้ว่า หลักการสำคัญในการพัฒนาชุมชน ได้แก่ การได้รับความร่วมมือจากประชาชน ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ กลุ่มคนและองค์กรที่เกี่ยวข้องทำงานร่วมเป็นทีม ไม่แตกแยก สามัคคีกัน มีผู้นำชุมชนทำหน้าที่ประสานประชาชนร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชน มีการประสานงาน หน่วยงานจากหลากหลายภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อประหยัดงบประมาณ กำลังพล และเวลา มีความเข้าใจ วัฒนธรรมชุมชนเป็นอย่างดี ใช้หลักประชาธิปไตยในการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนและแก้ไขปัญหา ในกรณีความขัดแย้งทางความคิด ความเห็น หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนเข้ามาให้การสนับสนุน ชุมชนในกรณีชุมชนไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้เนื่องด้วยเกินขีดความสามารถและทรัพยากรของชุมชน ชุมชนถอดบทเรียนจากโครงการและกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จไปปรับใช้กับโครงการและกิจกรรม ที่มีลักษณะเหมือนกันและขยายผลไปยังชุมชนอื่นผ่านการประชาสัมพันธ์ การสร้างเครือข่าย เพื่อให้ ชุมชนอื่นตระหนักเห็นความสำคัญของการพัฒนาชุมชน และชุมชนสามารถจัดการตนเองได้ หมายความว่า ชุมชนมีความสามารถในการวางแผน การปฏิบัติงาน การประเมินผลการดำเนินงาน การแก้ไขปัญหาอุปสรรคหลังจากประเมินผล

2.4.7 ลักษณะของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนมี 4 ลักษณะ ได้แก่ (1) กรรมวิธี (2) วิธีการ (3) โครงการหรือแผนงาน (4) ขบวนการของการเปลี่ยนแปลง ดังนี้

1. การพัฒนาชุมชนเป็นกรรมวิธี (CD as Process) การพัฒนาชุมชนเป็นกรรมวิธีอย่างหนึ่งในการสร้างความเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนอย่างมีระบบและมีขั้นตอน และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ภายในชุมชน ตัวอย่างเช่น ขั้นตอนของการพัฒนาชุมชน เริ่มแรกจะศึกษาและสำรวจสภาพชุมชน

⁴⁷ สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พรีนติ้ง เฮาส์, 2554), หน้า 62-65.

ขั้นตอนที่สอง การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน ขั้นตอนที่สาม การจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการ ขั้นตอนที่สี่ การวางแผนเพื่อการพัฒนา ขั้นตอนที่ห้า การดำเนินงานตามแผน และขั้นตอนที่หก การประเมินผลการดำเนินงาน

2. การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการ (CD as Method) การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการเป็นสิ่งที่นำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่า หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น จะใช้เลือกใช้วิธีการใด ตัวอย่างเช่น การให้รางวัล เป็นอีกหนึ่งวิธีการในการพัฒนาชุมชนให้ดำเนินไปตามขั้นตอน

3. การพัฒนาชุมชนเป็นโครงการ (CD as Program) การพัฒนาชุมชนเป็นโครงการซึ่งต้องมีการกำหนดโครงการ วางแผนอย่างเป็นระบบ และกำหนดรายละเอียดกิจกรรมต่าง ๆ ตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ คือ การดำเนินงานเป็นไปตามแผนที่ได้กำหนดไว้ และมีการรายงานผลเป็นสถิติ โครงการพัฒนาชุมชนมักปรากฏในรูปของแผนพัฒนาและโครงการ เช่น แผนสังคมสงเคราะห์ โครงการอนามัย

การพัฒนาชุมชนโดยกำหนดโครงการเพื่อสร้างความเจริญในชุมชน มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) การวางแผนอย่างเป็นระบบ (2) การพึ่งพาตนเอง (3) การได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการ บุคลากร และวัสดุ (4) การมีส่วนร่วมของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

4. การพัฒนาชุมชนเป็นขบวนการ (CD as Movement) การพัฒนาชุมชนเป็นขบวนการในการปรับเปลี่ยนความเห็น และมุมมอง มุ่งให้ประชาชนยอมรับวิธีการที่นักวิชาการกำลังให้ความช่วยเหลือชุมชนในเรื่องที่เกินความสามารถของประชาชน

จะอย่างไรก็ตาม การพัฒนาถูกนักวิชาการตีความแตกต่างกันออกไป บางท่านมีความเห็นว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกรรมวิธี (CD as Process) เพราะเป็นการสร้างความเปลี่ยนแปลงภายในชุมชน เช่น การยกระดับสังคมเกษตรกรรมสู่ความเป็นสังคมอุตสาหกรรม บางท่านมีความเห็นว่า การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการ (CD as Method) เพราะเป็นสิ่งที่นำชุมชนไปสู่เป้าหมายปลายทางที่ต้องการ บางท่านมีความเห็นว่า การพัฒนาชุมชนเป็นโครงการ (CD as Program) เพราะมุ่งเน้นการทำงานตามที่ได้ระบุไว้ในแผน และบางท่านมีความเห็นว่า การพัฒนาชุมชนเป็นขบวนการ (CD as Movement) ซึ่งมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ไม่ได้อาศัยโครงการเพียงอย่างเดียว⁴⁸

⁴⁸ จีรพรรณ กาญจนะจิตรา, การพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ 14, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2541), หน้า 19-21.

สรุปความได้ว่า การพัฒนาชุมชนมี 4 ลักษณะด้วยกัน ได้แก่ การพัฒนาชุมชนเป็นกรรมวิธี การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการ การพัฒนาชุมชนเป็นโครงการ และการพัฒนาชุมชนเป็นขบวนการ เหตุผลที่การพัฒนาชุมชนมี 4 ลักษณะ เพราะนักวิชาการแต่ท่านมีความเห็นแตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้ ลักษณะของการพัฒนาชุมชนจึงเป็นไปตามความเห็นของนักวิชาการ

2.4.8 องค์ประกอบของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนเป็นการแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของชุมชน เพื่อยกระดับชุมชนให้มีความเจริญ สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งการพัฒนาชุมชนมีองค์ประกอบที่สำคัญ 9 ประการดังนี้

1. คนในชุมชน ความสามารถ และศักยภาพของประชาชนในชุมชน มีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนโดยตรง เพราะเป็นเจ้าของปัญหาและมีความเข้าใจบริบทสิ่งแวดล้อมชุมชนเป็นอย่างดี
2. สิ่งแวดล้อมในชุมชน การพัฒนาชุมชนจะดำเนินการได้อย่างราบรื่น เพราะมีความพร้อมทางด้านสิ่งแวดล้อม 2 ส่วน ได้แก่ (1) สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ ต้นไม้ แม่น้ำ ลำธาร สัตว์ป่า (2) สิ่งแวดล้อมที่ถูกสร้างขึ้นโดยฝีมือของมนุษย์ เช่น การจัดระเบียบทางสังคม สถาบันทางสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม เทคโนโลยี
3. วัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนามีความจำเป็นต่อการพัฒนาชุมชน เพราะช่วยให้กิจกรรมพัฒนาชุมชนดำเนินการได้อย่างราบรื่น วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการพัฒนาชุมชน เช่น เครื่องใช้สำนักงาน วัสดุก่อสร้าง ยานพาหนะ เครื่องมือ เครื่องจักร
4. กลวิธีหรือวิธีการพัฒนา การพัฒนาชุมชนจำเป็นต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น การจัดอบรมเชิงปฏิบัติ การจัดระเบียบชุมชน การแต่งตั้งผู้นำชุมชน การจัดตั้งกลุ่มอาชีพและองค์กรชุมชน การวางแผนและการขับเคลื่อนงานตามแผน การกำกับติดตามและการประเมินผล
5. กระบวนการพัฒนาชุมชน การดำเนินงานพัฒนาชุมชนมีกระบวนการอย่างเป็นระบบ ได้แก่ การศึกษาชุมชน การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน การวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหา การกำหนดวิธีการดำเนินงาน การขับเคลื่อนงานตามแผน การประเมินผล การพิจารณาผลการดำเนินงาน เพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น
6. การได้รับการสนับสนุนงานภาครัฐและเอกชน ปัญหาบางอย่างในชุมชนเป็นปัญหาที่เกินขีดความสามารถของชุมชนในการแก้ไข ด้วยเหตุนี้ การที่หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนเข้ามาให้การสนับสนุนช่วยเหลือจะทำให้ประชาชนเห็นความสำคัญและให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน

7. การบริหารและการจัดการ กลุ่มคน องค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ภายในและภายนอกชุมชนมีส่วนสำคัญในการพัฒนาชุมชน ด้วยเหตุนี้ การเตรียมการการดำเนินงาน และภายหลังจากการดำเนินงานเป็นเรื่องที่ต้องมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบและเป็นขั้นตอน

8. นักพัฒนาชุมชน นักพัฒนาชุมชนเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการดึงศักยภาพของชุมชนออกมาใช้เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน จะอย่างไรก็ตาม มีข้อเสนอแนะว่า ในระยะแรกนักพัฒนาชุมชนควรมาจากหน่วยงานภาครัฐ แต่ต่อมา นักพัฒนาชุมชนควรสร้างประชาชนในชุมชนให้เป็นนักพัฒนาชุมชนเพื่อดำเนินงานแทนตนเอง

9. การประสานงาน เนื่องด้วยการพัฒนาชุมชนมีกลุ่มคน องค์กรจากหลากหลายภาคส่วน ด้วยเหตุนี้ การประสานจึงเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับการพัฒนาชุมชน เพราะจะช่วยให้กิจกรรมการพัฒนาชุมชนดำเนินไปตามทิศทางและถูกต้องตามแผนที่ได้กำหนดไว้⁴⁹

สรุปความได้ว่า องค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาชุมชน ได้แก่ คนในชุมชน สิ่งแวดล้อมในชุมชน วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการพัฒนาชุมชน กลวิธีหรือวิธีการพัฒนาชุมชน กระบวนการพัฒนาชุมชน การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน การบริหารและการจัดการ นักพัฒนาชุมชน และการติดต่อประสานงาน

2.4.9 เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนจำเป็นต้องใช้กระบวนการและวิธีการที่หลากหลายเพื่อบรรลุเป้าหมาย 2 ประการ คือ การพัฒนาคนให้มีความสุข และการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ดังนี้

1. การพัฒนาคนให้มีความสุข หมายถึง การทำให้คนมีคุณธรรมจริยธรรม มีความสุขทางด้านจิตใจ มีจิตเมตตาเอื้อเฟื้อต่อเพื่อนมนุษย์ เข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริง

2. การพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง มี 10 ลักษณะ ด้วยกัน ประกอบด้วย (1) การสร้างจิตสำนึกให้กับสมาชิกชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้พวกเขารู้สึกเป็นเจ้าของของชุมชน การสร้างความเท่าเทียมในชุมชน ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน (2) การทำให้สมาชิกชุมชนมีความผูกพัน มีความรักในชุมชน และมีความเชื่อทางศาสนาเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเป็นปึกแผ่นและพลังเดียวกัน (3) การส่งเสริมการเรียนรู้ภายในชุมชน ติดตามข่าวสารด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม แลกเปลี่ยนรู้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน และนำองค์ความรู้ไปใช้ในการพัฒนา

⁴⁹ สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรินติ้ง เฮาส์, 2554), หน้า 51-52.

ชุมชนของตนเอง (4) การมีความสามัคคี มีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมกันพัฒนาชุมชนและแก้ไขปัญหาด้วยความพร้อมเพรียงกัน (5) การทำให้กลุ่มคนและชุมชนสามารถจัดการตนเองได้อย่างเป็นระบบ มีการดำเนินงาน และประเมินผลอย่างมีคุณภาพ (6) การสร้างเครือข่ายกับกลุ่มคนและองค์กรชุมชนต่าง ๆ เพื่อรวมพลังสามัคคีในการพัฒนาชุมชน จนกว่าประสบความสำเร็จ (7) การพัฒนาผู้นำชุมชนให้มีจิตใจกว้าง พร้อมรับฟังข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากเพื่อนสมาชิกชุมชน ทั้งนี้เพื่อรวมพลังสามัคคี น้ำหนึ่งใจเดียวกันในการพัฒนาชุมชน ไม่ใช่เป็นภาระหน้าที่ของผู้นำชุมชนเพียงคนเดียว (8) การพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ทั้งในยามปกติและยามวิกฤต (9) การส่งเสริมให้สมาชิกชุมชนมีความรักใคร่ปรองดองกัน ไม่เบียดเบียนกันและกัน อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข (10) การส่งเสริมให้ชุมชนรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อส่งต่อให้กับลูกหลาน⁵⁰

สรุปความได้ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการเพื่อการแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของชุมชน แต่ทั้งนี้ เป้าหมายของการพัฒนาชุมชนอยู่ที่การพัฒนาคนในชุมชนให้มีความสุขและพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้

2.4.10 กระบวนการพัฒนาชุมชน

กระบวนการพัฒนาชุมชน หมายถึง ขั้นตอนการดำเนินงานเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงในชุมชน มี 7 ขั้นตอน⁵¹ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาชุมชน (Community Study) หมายถึง การสำรวจข้อมูลภาพรวมของชุมชนเพื่อทราบข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ปัญหาชุมชน ความต้องการของชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภายนอก วัฒนธรรมประเพณี ค่านิยม ความสามารถ ศักยภาพ และทรัพยากรของชุมชน ส่วนวิธีการศึกษาชุมชนจะใช้การสังเกต (Observation) การสัมภาษณ์ (Interview) การใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) การศึกษาข้อมูลจากผู้รู้และแหล่งวิชาการต่าง ๆ การสำรวจ (Surveys) การวิจัย (Research) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาชุมชนมีความสำคัญในการกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนสืบต่อไป

⁵⁰ โกวิท พวงงาม, การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553), หน้า 160-162.

⁵¹ ดุรายละเอียดยุติ สอนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พรินติ้ง เฮาส์, 2554), หน้า 87-126.

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ปัญหาชุมชน เนื่องด้วยการพัฒนาชุมชนมีเป้าหมายอยู่ที่การแก้ไข ปัญหาชุมชน ด้วยเหตุนี้ การวิเคราะห์ปัญหาชุมชนจึงมีความสำคัญในกระบวนการพัฒนาชุมชน ปัญหาชุมชนแบ่งออกเป็น 5 ประเภทด้วยกัน ดังนี้

1. ปัญหาด้านเศรษฐกิจ เช่น ความยากจน การขาดงบประมาณ สินค้าราคาตกต่ำ
2. ปัญหาด้านสังคม เช่น ประชากรเพิ่มมากขึ้น การศึกษาไม่ได้ประสิทธิภาพเท่าที่ควร
3. ปัญหาด้านวัฒนธรรม เช่น กระแสวัตถุนิยม การยอมรับวัฒนธรรมตะวันตกมากเกินไป
4. ปัญหาด้านการเมืองการปกครอง เช่น การขาดการมีส่วนร่วมทางการเมือง การโกง การเลือกตั้ง
5. ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ถูกทำลาย ภูมิอากาศเปลี่ยนแปลง

จะอย่างไรก็ตาม ปัญหาชุมชนทุกอย่างมีระดับความรุนแรงมากน้อยแตกต่างกัน การจะ ดำเนินการแก้ไขปัญหาในชุมชน จำเป็นต้องพิจารณาถึงระดับความรุนแรงของปัญหาด้วย ทั้งนี้เพราะ เราจะทราบว่า ปัญหาใดควรได้รับการแก้ไขก่อน ปัญหาใดควรได้รับการแก้ไขภายหลัง ด้วยเหตุนี้ ระดับความรุนแรงของปัญหาชุมชน จึงถูกแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. ปัญหาที่ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนมากที่สุด เป็นความต้องการของชาวบ้านอย่างแท้จริง
2. ปัญหาที่ชาวบ้านได้รับความขัดข้องอยู่บ้างในบางโอกาส และเป็นความต้องการของ ชาวบ้าน แต่ปัญหานี้อาจจะยังไม่จำเป็นต้องเร่งรีบแก้ไข เพราะไม่ได้สร้างความเดือดร้อน ความลำบาก ให้แก่ชาวบ้านตลอดเวลา
3. ปัญหาในชุมชนที่ชาวบ้านไม่ได้รู้สึกว่าเป็นปัญหา ปัญหาเช่นนี้ควรได้รับการอธิบาย การชี้ให้เห็นคุณโทษจากผู้เชี่ยวชาญ ทั้งนี้เพื่อให้ชาวบ้านเห็นปัญหาว่า เป็นปัญหา และร่วมมือกัน แก้ไขต่อไป

การจะทราบประเภทของปัญหาและระดับความรุนแรงของปัญหาในชุมชน จำเป็นต้อง ศึกษาวิเคราะห์ชุมชนอย่างเป็นระบบ ได้แก่ การค้นหาปัญหาที่แท้จริงของชุมชน ทั้งนี้เพื่อทราบว่า ปัญหาดังกล่าวนี้อาจสร้างความเดือดร้อนต่อประชาชนอย่างไร ต่อมา ค้นหาสาเหตุของปัญหาชุมชน ทั้งนี้ เพื่อทราบว่า ปัญหาดังกล่าวมีต้นตอมาจากอะไร และท้ายที่สุด ทำการแสวงหาแนวทางการแก้ไข ปัญหา โดยนำปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่ค้นพบมาพิจารณาเพื่อหากำหนดวิธีการแก้ไขปัญหาต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 การจัดลำดับปัญหาและความต้องการของชุมชน เนื่องจากชุมชนมีปัญหามากมาย การพัฒนาชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาหลายอย่างพร้อม ๆ กัน เป็นเรื่องที่ทำได้ยาก ฉะนั้น ปัญหาที่มีความสำคัญมากที่สุดและควรได้รับการแก้ไขอย่างทันด่วนที่ ควรเข้าเกณฑ์ 3 ประการดังนี้

1. ปัญหาที่สร้างความเดือดร้อนแก่ประชาชนมากที่สุด และหากไม่ได้รับการแก้ไข อาจเป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมาย
2. ปัญหาที่เมื่อได้รับการแก้ไขแล้ว สามารถแก้ไขปัญห่อื่น ๆ ได้ในขณะเดียวกัน
3. ปัญหาที่ประชาชนสามารถแก้ไขได้ตามกำลังความสามารถของตน

ขั้นตอนที่ 4 การวางแผนและโครงการเพื่อพัฒนาชุมชน แผน (Plan) ประกอบด้วย โครงการ ตั้งแต่ 2 โครงการขึ้นไป ส่วนโครงการ (Project) เป็นส่วนย่อยภายใต้แผน ฉะนั้น การวางแผนและโครงการ จึงหมายถึง การกำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงาน และลำดับการดำเนินงาน เพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนที่ได้ศึกษาวิเคราะห์มาแล้วในขั้นตอนที่ 2 ส่วนลำดับในการวางแผนและโครงการ จะประกอบด้วย (1) การกำหนดโครงการ หมายถึง การศึกษาสภาพปัญหา การค้นหาสาเหตุของปัญหา การวิเคราะห์แนวทางการแก้ไขปัญหา และจัดทำรายละเอียดของโครงการ ประกอบด้วย ชื่อของโครงการ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ เป้าหมาย วิธีดำเนินงาน ระยะในการดำเนินงาน งบประมาณ ผู้รับผิดชอบโครงการ การติดตามและประเมินผล และผลที่คาดว่าจะได้รับ (2) การประเมินและอนุมัติโครงการ หมายถึง การนำเสนอโครงการต่อผู้อนุมัติโครงการ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อนุมัติพิจารณาความเป็นไปได้ของโครงการ ความสอดคล้องกับปัญหาชุมชน และความถูกต้องตามหลักการกำหนดโครงการ

ขั้นตอนที่ 5 การดำเนินงานพัฒนาชุมชน เมื่อโครงการได้รับการอนุมัติแล้ว ลำดับต่อมา คือ การดำเนินงานพัฒนาชุมชน ซึ่งต้องดำเนินการใน 2 ส่วน ดังนี้

1. การบริหารโครงการ หมายถึง การดำเนินงานเพื่อให้เป็นไปตามแผนและโครงการที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ฉะนั้น การบริหารโครงการ มีข้อปฏิบัติ 2 ส่วน ได้แก่ (1) แนวทางการบริหารโครงการ ประกอบด้วย การรวบรวมข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจการทำงานเป็นทีม การมอบหมายงานและหน้าที่อย่างชัดเจน การประชุมเพื่อปรึกษาในการตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาชุมชน การบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับรายละเอียดการดำเนินโครงการ (2) ขั้นตอนการบริหารโครงการ ประกอบด้วย การอำนวยการและมอบหมายงานตามแผนงานที่กำหนด การชี้แจงข้อมูลเกี่ยวกับโครงการต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การประสานงานอย่างชัดเจน การตรวจสอบและควบคุมงานอย่างเหมาะสม การประเมินผลเป็นช่วง ๆ เพื่อปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานให้สอดคล้องกับโครงการ

2. การควบคุมติดตามโครงการ เป็นงานสำคัญอีกอย่างในการพัฒนาชุมชน ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบวิธีการงาน สร้างขวัญกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน เพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลแก่โครงการ และเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำเสนอผู้บังคับบัญชา จะอย่างไรก็ตาม การติดตามควบคุมโครงการ ถูกแบ่งออกเป็น 6 รูปแบบ ได้แก่ (1) การควบคุมและติดตามด้านปริมาณ (2) การควบคุมและการติดตามด้านคุณภาพ (3) การควบคุมและติดตามด้านเวลา (4) การควบคุมและติดตามด้านงบประมาณ (5) การควบคุมและติดตามด้านวิชาการ และ (6) การควบคุมและติดตามด้านความคุ้มค่า

ขั้นตอนที่ 6 การประเมินผล หมายถึง การควบคุมประสิทธิผลและประสิทธิภาพของการพัฒนาชุมชน การประเมินผลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ (1) การประเมินผลด้านปริมาณ เพื่อทราบจำนวนของงานที่ได้ดำเนินการในโครงการ (2) การประเมินผลด้านคุณภาพ เพื่อทราบความคุ้มค่าของโครงการและผลกระทบจากโครงการที่เกิดขึ้นต่อบุคคลและชุมชน ส่วนขั้นตอนในการประเมินผลแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นการเตรียมความพร้อมก่อนประเมินโครงการ หมายถึง การจัดเตรียมรายละเอียดเกี่ยวข้องกับโครงการก่อนที่จะประเมิน ประกอบด้วย ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการ บุคคลที่เกี่ยวข้องในโครงการ ขอบข่ายของโครงการ วิธีการดำเนินงานในโครงการ วัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ องค์ประกอบของโครงการ และความเป็นไปได้ของโครงการ

2. ขั้นการประเมินโครงการ หมายถึง หมายถึง การประเมินผลกิจกรรม งบประมาณ ทรัพยากร ผลที่ได้รับ ผลกระทบและประสิทธิภาพของโครงการ

3. ขั้นภายหลังการประเมินโครงการ หมายถึง การสรุปผลการประเมินเพื่อทราบถึงประสิทธิภาพและผลกระทบของโครงการ ระยะเวลา และการใช้ประโยชน์จากโครงการ

ขั้นตอนที่ 7 การทบทวนเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรค เมื่อทำการประเมินโครงการและสรุปผลการประเมิน มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทบทวนโครงการเพื่อให้ทราบว่า โครงการประสบปัญหาและอุปสรรคอย่างไร และโครงการควรดำเนินการอย่างไร ปัญหาและอุปสรรคถึงจะหมดไป ฉะนั้นในการทบทวนเพื่อแก้ไขปัญหาและชุมชน มีแนวทางการในการดำเนินการดังนี้

1. การดำเนินการแก้ไขปัญหาทันทีเมื่อทราบว่าปัญหาเกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อป้องกันความเสียหายอันพึงจะเกิดขึ้น

2. การจัดหมวดหมู่ปัญหาและอุปสรรค เช่น ปัญหาเกี่ยวกับบุคลากร งบประมาณ วิธีการดำเนินงาน การบริหาร การประสานงาน ทั้งนี้เพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคได้อย่างครอบคลุม

3. การกำหนดลำดับการแก้ไขปัญหาและอุปสรรค โดยคำนึงถึงระดับความรุนแรงของปัญหา ความสัมพันธ์กับปัญหาอื่น ๆ และความสามารถในการแก้ไขปัญหของประชาชน

4. การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อปรับปรุงแก้ไขงานให้มีความสมบูรณ์ ทั้งนี้ควรพูดด้วยคำสุภาพ เพื่อป้องกันไม่ให้บุคคลผู้ปฏิบัติงานเสียหน้า

5. การเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนรับทราบปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น เพื่อระดมสมองหาแนวทางแก้ไขปัญหาและลงมือแก้ไขปัญหาร่วมกัน

6. การบันทึกปัญหาและอุปสรรค เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาขึ้นอีกต่อไป

สรุปความได้ว่า กระบวนการพัฒนาชุมชน หมายถึง ขั้นตอนการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหชุมชนโดยมีเป้าหมายให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ มี 7 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาชุมชน ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ปัญหาชุมชน ขั้นตอนที่ 3 การจัดลำดับปัญหาและความต้องการของชุมชน ขั้นตอนที่ 4 การวางแผนและโครงการเพื่อพัฒนาชุมชน ขั้นตอนที่ 5 การดำเนินงานพัฒนาชุมชน ขั้นตอนที่ 6 การประเมินผลงาน และขั้นตอนที่ 7 การทบทวนเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรค

2.5. แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมตามแนวพุทธในระบบเศรษฐกิจ

พุทธธรรมเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจมีดังนี้

2.5.1 ความหมายของจริยธรรม

จริยธรรม หมายถึง แนวทางกำหนดหลักความประพฤติของมนุษย์ โดยมีรากฐานมาจากหลักธรรมชาติและเหตุผล พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) อธิบายว่าคำว่า “จริยธรรม” มาจาก “จริย” ซึ่งแปลว่า ความประพฤติ และ “ธรรม” ซึ่งแปลว่า หลัก รวมกันจึงหมายถึง “หลักความประพฤติ” ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่ถูกต้องและสอดคล้องกับความจริงของธรรมชาติ ครอบคลุมสี่ขอบเขต ได้แก่ ชีวิตของมนุษย์เอง สิ่งมีชีวิตและสรรพสิ่งในธรรมชาติ ธรรมชาติแวดล้อม และสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น⁵² ในบริบทของทฤษฎีจริยธรรม Mina Khatibi และ Khormaei Farhad อธิบายว่าจริยธรรมมุ่งตอบคำถามสำคัญสองข้อ คือ มาตรฐานทางศีลธรรมหรือค่านิยมใดที่เราควรใช้ในการประเมินการกระทำและการตัดสินใจ และมาตรฐานเหล่านี้ควรได้รับการพิสูจน์อย่างไร ทฤษฎี

⁵² พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), *สังจธรรมกับจริยธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, 2532), หน้า 10-12.

จริยธรรมแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก ได้แก่ ทฤษฎีแบบมีจุดมุ่งหมาย (Teleological Theories) เช่น ทฤษฎีผลลัพธ์นิยม (Consequentialism) และทฤษฎีหน้าที่นิยม (Deontological Theories) ซึ่งรวมถึงแนวคิดของ Kant ที่เน้นการทำตามหลักการที่แน่นอน และแนวคิดของ Ross ที่มีลักษณะยืดหยุ่นมากขึ้น⁵³ Prabhakar Krishnamurthy อธิบายเพิ่มเติมว่า จริยธรรมเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ว่า สิ่งใดถูกหรือผิดและการทำสิ่งที่ถูกต้อง แม้ว่าความหมายของ “สิ่งที่ถูกต้อง” อาจไม่ชัดเจนเสมอไป สถานการณ์ในที่ทำงานมักไม่ได้เป็นเรื่องของคำตอบที่ชัดเจนว่าใช่หรือไม่ใช่ เช่น ในกรณีของ Azim Premji ที่สอนพนักงานว่า “สีเทาคือสีดำ” หมายถึง หากมีข้อสงสัยเกี่ยวกับธุรกรรม ก็ไม่ควรดำเนินการ จริยธรรมบางครั้งอาจขึ้นอยู่กับสถานการณ์ นอกจากนี้ จริยธรรมสามารถมองว่าเป็น “วิทยาศาสตร์แห่งการปฏิบัติ” โดยมีหลักการพื้นฐานที่ควบคุมวิถีชีวิตของเรา นักปรัชญา เช่น ไสเครติสและเพลโตได้ให้แนวทางเกี่ยวกับพฤติกรรมที่มีจริยธรรม หลายครั้งความเชื่อทางจริยธรรมที่เกิดขึ้นใหม่มักกลายเป็นกฎหมายหรือข้อบังคับ ดังนั้น การปฏิบัติตามกฎหมายจึงถือเป็นหนึ่งในคุณธรรมพื้นฐานของจริยธรรม นอกจากนี้ จริยธรรมยังเกี่ยวข้องกับค่านิยมทางศีลธรรม เช่น ความเคารพ ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม และความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นตัวชี้แนะวิธีที่เราควรปฏิบัติตน⁵⁴ ส่วนกิตติยา โสภณโกไคย กล่าวไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง หลักการหรือกฎที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ ซึ่งพัฒนามาจากธรรมชาติของมนุษย์เอง โดยมนุษย์มีสติปัญญาและเหตุผล ทำให้สามารถแยกแยะความถูกผิด สิ่งที่ดีหรือไม่ควรทำได้ จริยธรรมประกอบด้วย 4 ลักษณะสำคัญ ได้แก่ (1) การตัดสินใจทางจริยธรรม (2) หลักการและการตัดสินใจทางจริยธรรม (3) หลักการทางจริยธรรมเป็นสากล และ (4) ทักษะเกี่ยวกับจริยธรรม⁵⁵

สรุปความได้ว่า จริยธรรมคือหลักความประพฤติที่ถูกต้องและสอดคล้องกับธรรมชาติหรือสัจธรรม ซึ่งครอบคลุมทั้งการดำรงชีวิตของมนุษย์ การปฏิบัติต่อสิ่งมีชีวิตและธรรมชาติ จริยธรรมมีบทบาทสำคัญในการตั้งคำถามเกี่ยวกับมาตรฐานทางศีลธรรมที่เราควรใช้ เมื่อตัดสินใจการกระทำหรือการตัดสินใจ และวิธีการพิสูจน์มาตรฐานเหล่านั้น ทฤษฎีจริยธรรมแบ่งเป็นสองประเภทหลัก ได้แก่ ทฤษฎีที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ (Teleological theories) และทฤษฎีหน้าที่นิยม (Deontological theories)

⁵³ Mina Khatibi, and Khormaei Farhad, "Morality and Ethics: A Brief Review", *Journal of Life Science and Biomedicine*, Vol.6 No.3 (2016): 66-67.

⁵⁴ Prabhakar Krishnamurthy, "An Introduction to Ethics", *SSRN Electronic Journal*, (March 2011) DOI: 10.2139/ssrn.1781502. Available at: 3.

⁵⁵ กิตติยา โสภณโกไคย, “คุณธรรม จริยธรรม และการดำรงอยู่กับสังคมประชาธิปไตย”, สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน, ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2553): 114.

2.5.2 ความสำคัญของจริยธรรมต่อเศรษฐกิจ

จริยธรรมมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจ เนื่องจากมีอิทธิพลโดยตรงต่อพฤติกรรมของบุคคล และองค์กรในสังคม ส่งผลต่อความมั่นคงและความยั่งยืนของระบบเศรษฐกิจโดยรวม พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวว่า จริยธรรมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของคุณธรรมและคุณค่าทางจิตใจ ซึ่งส่งผลกระทบต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ตัวอย่างเช่น สังคมที่มีอัตราอาชญากรรมสูงและขาดความปลอดภัยย่อมกระทบต่อธุรกิจ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เนื่องจากนักท่องเที่ยวอาจไม่กล้าเดินทางไปยังสถานที่ที่มีความเสี่ยงสูง⁵⁶ Viviana A. Zelizer กล่าวว่า จริยธรรมช่วยลดต้นทุนการทำธุรกรรม และเสริมสร้างความเชื่อมั่นในข้อตกลงทางธุรกิจ องค์กรต่าง ๆ มักนำจริยธรรมไปกำกับพฤติกรรมของบุคลากรผ่าน “ข้อกำหนดจริยธรรม” ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานขององค์กร⁵⁷ ในขณะที่ Christoph Luetge เน้นย้ำว่า ความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความไว้วางใจระหว่างคู่ค้า โดยเฉพาะในโลกที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การยึดมั่นในจริยธรรมจึงเป็นกลยุทธ์ที่ช่วยสร้างความน่าเชื่อถือขององค์กร และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของบริษัทในระยะยาว⁵⁸ Jan Komorowski เสนอว่า จริยธรรมเป็นปัจจัยพื้นฐานในการบริหารจัดการเศรษฐกิจ ซึ่งมีรากฐานมาจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และองค์กรทางธุรกิจ ความยุติธรรมและความโปร่งใสช่วยลดความไม่เป็นธรรม และการเอารัดเอาเปรียบในระบบเศรษฐกิจ การมองเศรษฐกิจจากมุมมองทางจริยธรรมช่วยสร้างสมดุลระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวและผลประโยชน์ส่วนรวม ในทางตรงกันข้าม หากให้ความสำคัญกับอัตนิยม (Egoism) และละเลยจริยธรรม จะนำไปสู่การละเมิดความไว้วางใจในสังคม และก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม⁵⁹ ในแง่ของการพัฒนาธุรกิจ M.A. Hoang Thi Phuong Loan กล่าวว่า การดำเนินธุรกิจอย่างมีจริยธรรมส่งผลดีต่อองค์กรในหลายมิติ เช่น การดึงดูดการลงทุน การรักษาภาพลักษณ์ที่ดี และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มีคุณภาพ จริยธรรมทางธุรกิจยังช่วยเพิ่มมูลค่าของบริษัทโดยดึงดูดนักลงทุนและส่งเสริมความมั่นคงทางการเงิน นอกจากนี้ บริษัทยังสามารถลดความเสี่ยงด้านกฎหมาย

⁵⁶ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), *ทางออกจากระบบเศรษฐกิจที่ครอบงำสังคมไทย*, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, 2543), หน้า 12.

⁵⁷ Viviana A. Zelizer, “Ethics in the Economy”, *Journal of Business Ethics*, Vol.8 No.1 (2007): 9.

⁵⁸ Christoph Luetge, “Economic Ethics, Business Ethics and the Idea of Mutual Advantages”, *Business Ethics: A European Review*, Vol. 14 No.3 (2005): 12-13.

⁵⁹ Jan Komorowski, “Ethical Considerations in Solving Economic Problems”, *Journal of Management and Financial Sciences*, Vol. 46 (2001): 35-37.

และปรับปรุงความสัมพันธ์กับสาธารณชน โดยดำเนินงานตามแนวทางที่โปร่งใสและมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม การสร้างระบบเศรษฐกิจที่ยั่งยืนจำเป็นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างผลประโยชน์ของธุรกิจและสังคมโดยรวม⁶⁰

สรุปความได้ว่า จริยธรรมมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจ โดยส่งผลต่อพฤติกรรมของบุคคลและองค์กร ทำให้ระบบเศรษฐกิจมีความมั่นคงและยั่งยืน สังคมที่มีจริยธรรมช่วยลดต้นทุนการทำการธุรกรรม สร้างความเชื่อมั่นในธุรกิจ และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความไว้วางใจทางเศรษฐกิจ ระบบเศรษฐกิจที่ยั่งยืนจึงต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างผลประโยชน์ของธุรกิจและสังคม

2.5.3 เศรษฐกิจกับพุทธธรรม

ระบบเศรษฐกิจ (Economic System) หมายถึง โครงสร้างทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการรวมตัวของสถาบันต่าง ๆ ซึ่งดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค แต่ละระบบมีแนวทางปฏิบัติ นโยบาย และกฎเกณฑ์เฉพาะที่ใช้กำหนดทิศทางการดำเนินงานของหน่วยเศรษฐกิจในสังคม โดยสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภทหลัก ได้แก่

1. ระบบเศรษฐกิจแบบเสรี (Unplanned Economy หรือ Private Enterprise Economy) เป็นระบบที่ภาคเอกชนมีอำนาจควบคุมปัจจัยการผลิตและมีอิสระในการตัดสินใจเกี่ยวกับการผลิตและบริโภคโดยไม่มีการแทรกแซงจากภาครัฐ กลไกราคาและกลไกตลาดเป็นตัวขับเคลื่อนหลักของระบบนี้ จึงมักถูกเรียกว่า “ระบบทุนนิยม” (Capitalism) หรือ “ระบบเศรษฐกิจแบบเสรี”
2. ระบบเศรษฐกิจแบบวางแผน (Planned Economy หรือ Authoritarian Socialism) เป็นระบบที่ภาครัฐมีบทบาทสำคัญในการควบคุมและจัดสรรทรัพยากรทางเศรษฐกิจ รัฐบาลเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตและกำหนดแนวทางการผลิตทั้งหมด ตั้งแต่การเลือกสินค้าที่จะผลิต วิธีการผลิต ไปจนถึงการจัดสรรผลผลิตให้กับประชาชน ระบบนี้มักเรียกว่า “ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม”
3. ระบบเศรษฐกิจแบบผสม (Mixed Economy หรือ Semi-Planned Economy) เป็นระบบที่ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนมีบทบาทร่วมกันในการตัดสินใจเกี่ยวกับการผลิต การกระจายทรัพยากร และการจัดสรรผลประโยชน์ โดยทั่วไป รัฐบาลจะเข้ามาควบคุมเฉพาะในบางภาคส่วนที่มี

⁶⁰ M.A. Hoang Thi Phuong Loan, *The Importance of Business Ethics in Business Development*, [online], Retrieved from <https://tapchigiaothong.vn> [October 20, 2024]

ความสำคัญ ขณะที่ภาคเอกชนยังคงดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจภายใต้กลไกตลาด ระบบนี้เป็น การผสมผสานระหว่างลักษณะของระบบทุนนิยมและระบบสังคมนิยม เพื่อสร้างความสมดุลและเพิ่ม ประสิทธิภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจ⁶¹

ระบบเศรษฐกิจ มีความสำคัญตามหลักพุทธธรรมในหลายมิติ ดังนี้

1. เป็นปัจจัยในการสร้างความสุขในระดับพื้นฐาน วัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจเป็นหนึ่งใน องค์ประกอบที่ส่งผลต่อความสุขในชีวิต พระพุทธศาสนารับรู้และยอมรับว่า ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ช่วยสร้างความสุขและความมั่นคงให้แก่ชีวิต ทำให้บุคคลมีความพร้อมในการดำเนินชีวิตประจำวัน

2. เป็นฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและศักยภาพของมนุษย์ เศรษฐกิจไม่เพียงแต่เป็น เครื่องมือในการดำรงชีพเท่านั้น แต่ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตและ ศักยภาพของบุคคลในระยะยาว

3. กิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นกระบวนการในการพัฒนาตนเอง พุทธศาสนามองว่า กิจกรรมทางเศรษฐกิจไม่ใช่เพียงเครื่องมือในการแสวงหาทรัพย์สินหรือความมั่นคงทางวัตถุ แต่ยังเป็น กิจกรรมที่สามารถใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและศักยภาพทางจิตใจได้ทุกครั้ง การทำงานหรือ ประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ถูกต้องจะสามารถนำบุคคลไปสู่การพัฒนาตนเองได้อย่างลึกซึ้ง

พุทธศาสนามองว่า ชีวิตไม่ได้ถูกแยกออกจากเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่เป็นองค์รวมที่ ประกอบไปด้วยปัจจัยและกิจกรรมหลายด้าน ซึ่งทั้งหมดล้วนมีส่วนสำคัญในการพัฒนาความสามารถ และคุณภาพชีวิต การดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับหลักธรรม ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดความหลุดพ้นจาก พินธนาการทางโลก แต่ยังเป็นการฝึกฝนและพัฒนาตนเองในทุกกิจกรรมที่ทำ กิจกรรมทางเศรษฐกิจ สามารถเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาศักยภาพทางจิตใจ เช่นเดียวกับการปฏิบัติธรรม การผสมผสานเศรษฐกิจเข้ากับแผนการพัฒนาตนเองตามแนวทางพุทธธรรมจึงเป็นแนวทางที่ทำให้ ทุกกิจกรรมทางเศรษฐกิจกลายเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติธรรม การปฏิบัติที่ถูกต้องในด้านเศรษฐกิจ หรือการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องทางเศรษฐกิจเรียกว่า “สัมมาอาชีวะ” ซึ่งหมายถึงการเลี้ยงชีพที่ ถูกต้อง ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งของมรรคมีองค์ 8 จัดเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่นำไปสู่การบรรลุ ถึงจุดหมายปลายทางของพระพุทธศาสนา การปฏิบัติทางเศรษฐกิจที่ถูกต้องหรือสัมมาอาชีวะเป็น ส่วนสำคัญของระบบการฝึกฝนพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ และการเพิ่มพูนคุณภาพชีวิต โดย สัมมาอาชีวะมีบทบาทในการช่วยให้บุคคลสามารถก้าวไปสู่ความเป็นอิสระและสันติสุข ซึ่งเป็น

⁶¹ สุกัญญา ตันธณวัฒน์, อสัมภินพงค์ ฉัตราคม, วรณี จิเจริญ, อติ ไทยานันท์, เศรษฐศาสตร์ทั่วไป, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2552), หน้า 103-104.

จุดหมายของมรรคมืองค์ 8 ส่วนการสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่นในมรรคมืองค์ 8 ซึ่งแต่ละองค์ประกอบต้องมีการประสานและอิงอาศัยซึ่งกันและกัน เพื่อบรรลุถึงจุดหมายของพุทธศาสนา คือ การดำเนินชีวิตที่ดีงาม การปฏิบัติทางเศรษฐกิจจึงไม่สามารถแยกออกจากองค์ประกอบอื่น ๆ ของระบบชีวิตที่ดีงามได้⁶²

สรุปความได้ว่า หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องเศรษฐกิจ มี 3 ประการ ได้แก่ (1) เศรษฐกิจมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสุขในระดับพื้นฐาน พุทธศาสนายอมรับว่า ความมั่นคงทางเศรษฐกิจมีส่วนช่วยให้เกิดความสุขและความมั่นคงในชีวิต ทำให้บุคคลมีความพร้อมในการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างมีความสุข (2) เศรษฐกิจไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือในการดำรงชีพเท่านั้น แต่ยังเป็นปัจจัยที่สำคัญในการส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตและศักยภาพของบุคคลในระยะยาว ซึ่งช่วยให้บุคคลสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ (3) พุทธศาสนาเห็นว่า กิจกรรมทางเศรษฐกิจไม่ใช่เพียงเครื่องมือในการแสวงหาทรัพย์สินหรือความมั่นคงทางวัตถุเท่านั้น แต่ยังเป็นกิจกรรมที่สามารถใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและศักยภาพทางจิตใจได้ทุกครั้ง ด้วยเหตุนี้ การผสมผสานเศรษฐกิจเข้ากับวิถีการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมจึงเป็นแนวทางที่ทำให้ทุกกิจกรรมทางเศรษฐกิจกลายเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติธรรม การปฏิบัติทางเศรษฐกิจที่ถูกต้องหรือ “สัมมาอาชีพะ” เป็นองค์ประกอบหนึ่งของมรรคมืองค์ 8 ซึ่งเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่นำไปสู่การบรรลุถึงจุดหมายปลายทางของพระพุทธศาสนา สัมมาอาชีพะมีบทบาทในการช่วยให้บุคคลสามารถก้าวไปสู่ความเป็นอิสระและสันติสุข

2.5.4 ตัวอย่างการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวพุทธ

ในกุกกทันตสูตร พระพุทธเจ้าทรงอธิบายการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวพุทธ โดยได้ยกเรื่องพระเจ้ามหาวชิตมาอธิบายดังนี้

เมื่อกาลเวลาล่วงมานานแล้ว พระเจ้ามหาวชิตทรงดำริว่า พระองค์ทรงมีโภคสมบัติจำนวนมาก มีพีชัญญหารเต็มท้องพระคลัง เราควรบูชาบุญอันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อเราตลอดกาลนาน ลำดับนั้น พระเจ้ามหาวชิตจึงได้รับสั่งให้อำมาตย์บุโรหิตแนะนำการบูชาบุญ อำมาตย์บุโรหิตกราบทูลว่า บัดนี้บ้านเมืองลำบาก โจรเข้ามาปล้นสิ่งของของประชาชนในบ้านเมือง ประชาชนลำบากมีคุณภาพชีวิตไม่ดี อย่างไรก็ดี หากพระองค์จะรับสั่งให้จับโจรมาลงโทษ โจรที่ไม่ได้ถูกจับ ก็จะมาปล้นสิ่งของภายในบ้านเมืองเช่นเดิม ดังนั้น พระองค์ควรดำเนินการตามวิธีการดังนี้

⁶² พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), ทางออกจากระบบเศรษฐกิจที่ครอบงำสังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, 2543), หน้า 52-55.

1. พระราชทานพันธุ์พืชและอาหารให้แก่พลเมืองผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและเลี้ยงปศุสัตว์

2. พระราชทานต้นทุนให้แก่พลเมืองผู้ประกอบอาชีพค้าขาย

3. พระราชทานอาหารและเงินเดือนแก่ข้าราชการผู้ทำหน้าที่ด้วยความขยัน

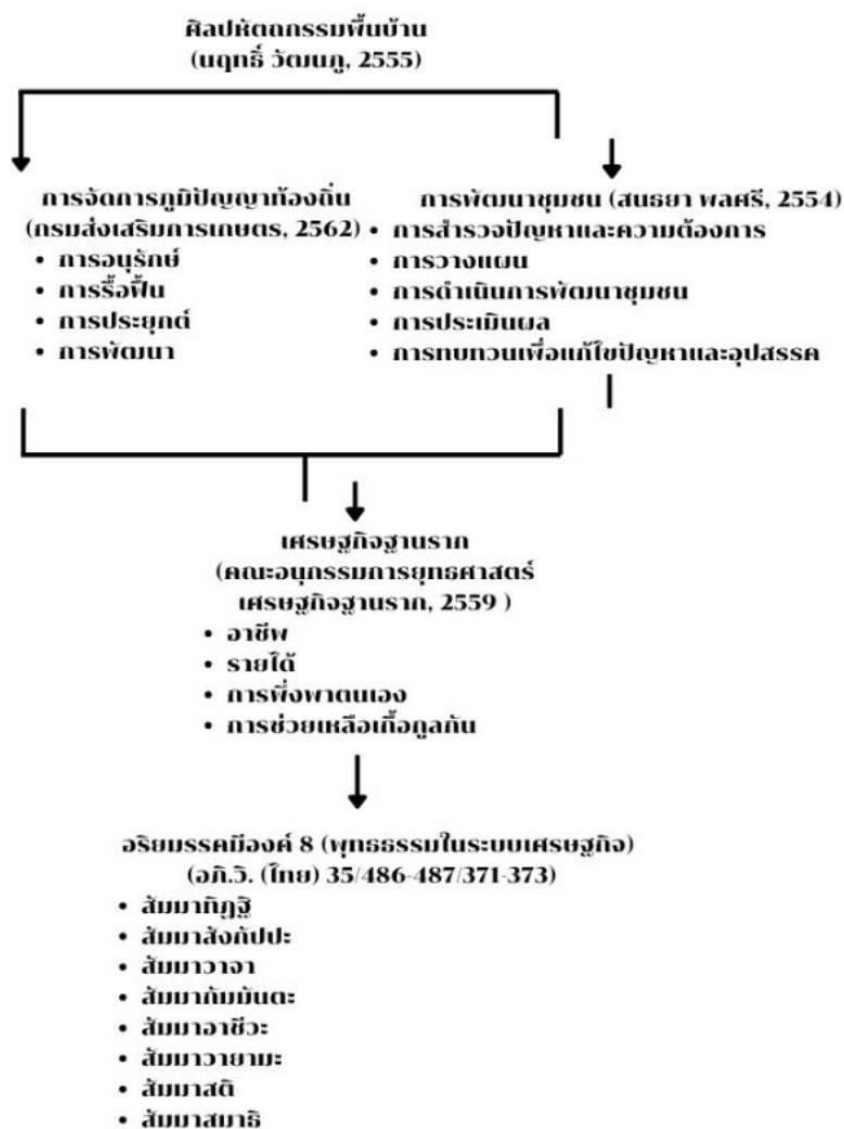
เมื่อพระองค์ดำเนินการตามวิธีการดังกล่าว ประชาชนในบ้านเมืองจะอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก ไม่เบียดเบียนกันและกัน

หลังจากนั้น พระเจ้ามหาวชิตจึงได้ดำเนินการตามคำแนะนำของอำมาตย์ปุโรหิต ส่งผลให้บ้านเมืองสงบสุข ประชาชนมีความสุข มีความสามัคคีกัน รักใคร่กลมเกลียวกัน หลังจากที่ได้พระเจ้ามหาวชิตได้แก้ไขปัญห เศรษฐกิจในบ้านเมืองตามคำแนะนำของอำมาตย์ปุโรหิตแล้ว พระองค์จึงได้บูชาญัตตามพระราชประสงค์⁶³

สรุปความได้ว่า ในกฎทนต์สูตร พระพุทธเจ้าได้ยกเรื่องพระเจ้ามหาวชิตมาอธิบายถึงการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวพุทธ กล่าวคือ พระเจ้ามหาวชิตทรงมีโศกสมบัติจำนวนมากและพืชธัญญาหารเต็มท้องพระคลัง พระองค์ทรงพิจารณาว่า ควรจะบูชาญัตเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อพระองค์ตลอดกาล จึงได้เรียกอำมาตย์ปุโรหิตเพื่อขอคำแนะนำในการบูชาญัต อำมาตย์ปุโรหิตได้กราบทูลว่า บ้านเมืองกำลังประสบปัญหาด้วยโจรปล้นชิงของของประชาชน ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ลำบาก อำมาตย์ปุโรหิตแนะนำว่า แทนที่พระองค์จะใช้ทรัพย์สินในการบูชาญัต พระองค์ควรดำเนินการตามวิธีการต่อไปนี้ (1) พระราชทานพันธุ์พืชและอาหาร ให้แก่เกษตรกรและผู้เลี้ยงปศุสัตว์ (2) พระราชทานต้นทุน ให้แก่ผู้ประกอบอาชีพค้าขาย (3) พระราชทานอาหารและเงินเดือนแก่ข้าราชการที่ทำงานด้วยความขยัน ทั้งนี้เพราะการดำเนินการเช่นนี้จะทำให้ประชาชนในบ้านเมืองมีความสุขและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ไม่เบียดเบียนกันและกัน หลังจากที่ได้ปฏิบัติตามคำแนะนำเหล่านี้ บ้านเมืองก็สงบสุข ประชาชนมีความสุข และมีความสามัคคีกัน

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาชุมชน เศรษฐกิจฐานราก และพุทธธรรมในระบบเศรษฐกิจ สามารถสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเพื่อใช้เป็นตะเกียงส่องทางในการปฏิบัติการวิจัยได้ว่า

⁶³ ที.สี. (ไทย) 9/336-338/130-132.

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี

จากกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีสามารถอธิบายได้ว่า ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นองค์ความรู้ และทักษะที่ได้รับการสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านนี้อยู่ในหมวดภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งมีแนวทางในการจัดการ 4 วิธี ได้แก่ (1) การอนุรักษ์ (2) การรื้อฟื้น (3) การประยุกต์ และ (4) การพัฒนา โดยใช้การพัฒนาชุมชน 5 ขั้นตอน เป็นแนวทางในการขับเคลื่อน ได้แก่ (1) การสำรวจปัญหาและความต้องการ (2) การวางแผน (3) การดำเนินการพัฒนาชุมชน

(4) การประเมินผล และ (5) การทบทวนเพื่อแก้ไขปัญหาลดอุปสรรค จุดท้ายก็จะนำไปสู่การส่งเสริมระบบเศรษฐกิจฐานราก คือ ประชาชนมีอาชีพ มีรายได้ พึ่งพาตนเอง และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และที่สำคัญ ระบบเศรษฐกิจฐานรากที่ว่านี้จะเป็นธรรม เพราะมีอริยมรรคมีองค์ 8 โดยเฉพาะสัมมาอาชีพเป็นรากฐานในการกำกับ

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กริตพร แก้วแกมเสือ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมย่านลิเภา จ.นครศรีธรรมราช” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมจักสานย่านลิเภา ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์ กลุ่มผู้ประกอบการตัวอย่างจำนวน 3 กลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการผลิตงานจักสานย่านลิเภา มี 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ (1) การเตรียมเส้นย่านลิเภา (2) การขึ้นรูปทรงและสร้างลวดลายผลิตภัณฑ์ (3) การประกอบและตกแต่งผลิตภัณฑ์ ในส่วนของการขึ้นรูปทรงและสร้างลวดลายผลิตภัณฑ์ มีทั้งหมด 6 วิธีหลัก ได้แก่ (1) การขึ้นรูปแบบทียบ (2) การขึ้นรูปด้วยการขึ้นกรอง (3) การขึ้นรูปด้วยโครงเสียบ (4) การขึ้นรูปแบบโปร่ง (5) การขึ้นรูปโดยการสานล้อมต้นแบบ (6) การขึ้นรูปเป็นแผ่นเพื่อนำไปเย็บขึ้นรูป ซึ่งแต่ละวิธีส่งผลต่อรูปทรง ลวดลาย และระดับความประณีตของผลิตภัณฑ์ ตลอดจนแนวทางการพัฒนาและต่อยอดทักษะฝีมือของช่างจักสานย่านลิเภาให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม⁶⁴

Cherisse Hoyte ได้ศึกษาเรื่อง “Artisan entrepreneurship: a question of personality structure?” พบว่า วัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการกำหนดความเชื่อ และแนวปฏิบัติของช่างฝีมือ ซึ่งประกอบด้วย ความเปิดกว้าง ความรับผิดชอบ ความขยันขันแข็ง การเข้าสังคม และความเห็นอกเห็นใจ องค์ประกอบเหล่านี้สามารถมีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการประกอบกิจการ รวมถึงมีผลกระทบต่อการตัดสินใจและกลยุทธ์ทางธุรกิจด้วย การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า ช่างฝีมือมักมีระดับ ความเปิดกว้างสูง ซึ่งช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในงานฝีมือของตน นอกจากนี้ ความเห็นอกเห็นใจยังมีบทบาทสำคัญในหลักปฏิบัติทางธุรกิจที่มุ่งเน้นชุมชน เพื่อสร้างเครือข่ายทางสังคมที่แข็งแกร่ง และสร้างความสัมพันธ์ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญต่อความสำเร็จ การตรวจสอบลักษณะบุคลิกภาพที่สนับสนุน

⁶⁴ กริตพร แก้วแกมเสือ, “กระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมย่านลิเภา จ.นครศรีธรรมราช”, วารสารศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2561): 102.

การประกอบการช่างฝีมือ สามารถช่วยให้เกิดความเข้าใจวิธีการที่ผู้ประกอบการกำลังเผชิญกับความท้าทาย รวมถึงการใช้ทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อประสบความสำเร็จในกิจการ⁶⁵

ชัชวาลย์ รัตนพันธุ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การออกแบบผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมย่านลือเกา จังหวัดนครศรีธรรมราชให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย” มีวัตถุประสงค์เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ใช้การวิจัยวิธีวิจัยแบบผสมผสาน เก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยการสำรวจรูปแบบผลิตภัณฑ์เดิมและสัมภาษณ์กลุ่มผู้ประกอบการจาก 5 ชุมชนในพื้นที่ พบว่า กลุ่มเป้าหมายแบ่งตามช่วงอายุเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 56-75 ปี, 40-55 ปี, และ 20-39 ปี จากนั้นทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มเป้าหมายเพื่อรวบรวมข้อมูลความต้องการในด้านต่าง ๆ และกำหนดทิศทางการออกแบบผลิตภัณฑ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบจำนวน 5 คน ได้ประเมินผลงานการออกแบบพบว่า ผลิตภัณฑ์ประเภทกระเป๋าหิ้วรูปทรงทึบยาวเหมาะสมกับกลุ่มอายุ 56-75 ปี โดยได้คะแนน 80% ส่วนผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องประดับต่างหูรูปทรงจินตนาการเหมาะสมกับกลุ่มอายุ 40-55 ปี โดยได้คะแนน 100% และผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องประดับสร้อยคอรูปทรงภูมิปัญญาเหมาะสมกับกลุ่มอายุ 40-55 ปี ได้คะแนน 60% ขณะที่ผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องประดับกำไลรูปทรงภูมิปัญญาเหมาะสมกับกลุ่มอายุ 40-55 ปี ได้คะแนน 60% และผลิตภัณฑ์ประเภทกระเป๋าสะพายข้างรูปทรงสี่เหลี่ยมและรูปทรงใบโพธิ์มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน เหมาะสมกับกลุ่มอายุ 20-39 ปี โดยได้คะแนน 40% จากนั้นได้ทำการปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญและทดลองสร้างต้นแบบผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย⁶⁶

Woralun Boonyasurat, Grit Piriyatachagul, Panupong Thammawong and Nichapa Niratsayaputi ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “Crafts and Folk Art Tourism Development in Chiang Mai Towards UNESCO Creative Cities Network Membership” มีเป้าหมายเพื่อ (1) สำรวจทรัพยากรและสร้างแผนที่ตั้งของชุมชนหัตถกรรมและศิลปะพื้นบ้านในจังหวัดเชียงใหม่ (2) ประเมินศักยภาพด้านการท่องเที่ยวและความพร้อมของทุนชุมชนเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดเชียงใหม่ (3) เสนอแนวทางการพัฒนาชุมชนหัตถกรรมต้นแบบในจังหวัด

⁶⁵ Cherisse Hoyte, "Artisan entrepreneurship: a question of personality structure?", *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, Vol. 25 No. 4 (September 2019): 615-632.

⁶⁶ ชัชวาลย์ รัตนพันธุ์, “การออกแบบผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมย่านลือเกาจังหวัดนครศรีธรรมราชให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย”, *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี*, ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2565): 86.

เชียงใหม่ เพื่อเข้าสู่เครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ของยูเนสโก (UNESCO Creative Cities Network) เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (4) เสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการชุมชนและเครือข่ายเพื่อเข้าสู่เครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ของยูเนสโก เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ใช้การวิจัยแบบผสมผสาน พร้อมทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกตการณ์ทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และการแจกแบบสอบถาม แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า ทรัพยากรด้านหัตถกรรมและศิลปะพื้นบ้านของจังหวัดเชียงใหม่สามารถจำแนกออกเป็น 7 ประเภท ได้แก่ งานเครื่องปั้นดินเผา และงานหล่อ งานผ้าและงานปัก งานแกะสลักไม้และผลิตภัณฑ์จากไม้ งานจักสาน งานกระดาษ งานโลหะประดับลวดลาย และงานเครื่องเงิน ซึ่งกระจายตัวอยู่ในสามพื้นที่หลัก คือ พื้นที่ในตัวเมืองเชียงใหม่ที่ตั้งอยู่ภายในกำแพงเมือง พื้นที่รอบนอกที่อยู่ใกล้ตัวเมือง และพื้นที่ที่อยู่ห่างจากตัวเมืองออกไปนอกเขตอำเภอเมือง ส่วนศักยภาพด้านการท่องเที่ยวและความพร้อมของชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะด้านการบริหารจัดการที่ได้รับคะแนนเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ความสามารถของผู้ประกอบการเชิงสร้างสรรค์ และความพร้อมด้านพื้นที่และสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ที่มีความพร้อมในการพัฒนาไปสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล ส่วนแนวทางการพัฒนาชุมชนหัตถกรรมต้นแบบเพื่อเข้าสู่เครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ของยูเนสโกได้รับการเสนอขึ้นโดยอาศัยปัจจัยหลักสี่ประการในการพัฒนา เพื่อให้ชุมชนสามารถเติบโตได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังเสนอแนวทางการบริหารจัดการชุมชนและเครือข่ายในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายดังกล่าวได้อย่างเป็นระบบ ภายใต้กรอบแนวคิดที่เรียกว่า “POLC of CM CREATION Model” ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้สามารถพัฒนาตนเองไปสู่การเป็นเมืองสร้างสรรค์ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลกได้อย่างยั่งยืน⁶⁷

ณรงค์ศักดิ์ เจียมกิจวัฒนา และฉัตรวิรัช องค์กรสิงห์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การใช้สื่อออนไลน์ในงานศิลปหัตถกรรมของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่” มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ ได้แก่ (1) เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัจจุบัน องค์กรประกอบ กระบวนการ ปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนความสำเร็จในการใช้สื่อออนไลน์ในงานศิลปหัตถกรรมของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ และ (2) เพื่อเสนอแนวทางในการใช้สื่อออนไลน์ในงานศิลปหัตถกรรมของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัด

⁶⁷ Woralun Boonyasurat, Grit Piriyatachagul, Panupong Thammawong and Nichapa Niratsayaputi, “Crafts and Folk Art Tourism Development in Chiang Mai Towards UNESCO Creative Cities Network Membership”, *Journal of Sustainable Development*, Vol. 15 No. 4 (2022): 84.

เชียงใหม่ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง ซึ่งประกอบด้วย (1) ผู้นำวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ (2) สมาชิกของวิสาหกิจชุมชนที่ทำงานในด้านศิลปหัตถกรรมแต่ละประเภท และ (3) กลุ่มผู้บริโภคที่มีความรู้และมีประสบการณ์ในการใช้ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมมากกว่า 2 ปี และมีการใช้สื่อออนไลน์ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งหมด 20 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ การสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการศึกษาพบว่า (1) สถานการณ์ปัจจุบันของการใช้สื่อออนไลน์ในงานศิลปหัตถกรรมวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ แต่ละชุมชนใช้หลากหลายรูปแบบ การตลาดออนไลน์ เช่น การใช้เว็บไซต์เพื่อเผยแพร่ข้อมูล การใช้โซเชียลมีเดียต่าง ๆ เช่น Facebook, Twitter, LINE, E-mail รวมถึงการทำ VR หรือ 3D และ METAWORLD ปัญหาหลักที่พบคือ การไม่ดำเนินการต่อหลังจากการวางแผน (2) แนวทางในการใช้สื่อออนไลน์สำหรับวิสาหกิจชุมชนในงานศิลปหัตถกรรมจังหวัดเชียงใหม่คือ การใช้เครื่องมือการตลาดออนไลน์ที่เหมาะสมเพื่อให้ธุรกิจประสบความสำเร็จ เช่น การใช้ E-mail, เว็บไซต์, การตลาดเชิงเนื้อหา, การตลาดผ่านสื่อสังคมออนไลน์, และการตลาดผ่านเครื่องมือค้นหา รวมถึงการวางแผนเกี่ยวกับการประกันความเสียหายของสินค้า เพื่อเสริมสร้างรายได้และการพัฒนานวัตกรรมในงานศิลปหัตถกรรมของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่⁶⁸

พระยุพธนา นิติสโร (บุญมี), สมคิด พุ่มทุเรียน และวิทยา ชินบุตร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมการพัฒนาอาชีพตามภูมิปัญญาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลวังสำโรง อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร” มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางในการส่งเสริมการพัฒนาอาชีพตามภูมิปัญญาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลวังสำโรง อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร ใช้วิธีการวิจัยแบบผสม เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการแจกแบบสอบถามแก่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 309 คนจากประชากรทั้งหมด 1,341 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 13 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า แนวทางในการส่งเสริมการพัฒนาอาชีพตามภูมิปัญญาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลวังสำโรง ประกอบด้วย (1) ด้านบุคลากร ควรมีการจัดส่งสมาชิกกลุ่มไปอบรม เพิ่มทักษะความรู้แก่สมาชิก และมีการจัดสรรบุคลากรที่มีประสิทธิภาพเพื่อฝึกทักษะให้แก่กลุ่มพัฒนาอาชีพ (2) ด้านงบประมาณ ควรสนับสนุนงบประมาณที่จำเป็นในการซ่อมแซมอุปกรณ์ที่เสียหาย และมีการจัดการ

⁶⁸ ณรงค์ศักดิ์ เจียมกิจวัฒนา และฉัตรวิรัช องค์กรสิงห์, “การใช้สื่อออนไลน์ในงานศิลปหัตถกรรมของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่”, วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์, ปีที่ 38 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2566): 50. 50-60.

การใช้จ่ายงบประมาณอย่างโปร่งใสและเท่าเทียม พร้อมทั้งเปิดเผยบัญชีรายรับรายจ่ายเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ 3) ด้านวัสดุและอุปกรณ์ ควรสนับสนุนวัสดุและอุปกรณ์ที่จำเป็นในการผลิตวางแผนการใช้วัสดุและอุปกรณ์อย่างมีประสิทธิภาพและประเมิณผลการใช้งานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ทันสมัยและมีคุณภาพ 4) ด้านการจัดการ ควรมีการประชาสัมพันธ์ข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ มีการพัฒนาสถานที่และสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกให้เหมาะสม รวมถึงจัดสถานที่แสดงผลงานและประสานงานระหว่างกลุ่มและองค์กรต่าง ๆ เพื่อให้การทำงานของกลุ่มประสบความสำเร็จ⁶⁹

หทัยชนก คตะสมบุรณ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์” มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากบนฐานการพัฒนาอย่างยั่งยืน ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกต ในประเด็นที่เกี่ยวกับความรู้ของสมาชิกในชุมชน และสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ภายในชุมชน แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า (1) การพัฒนาเศรษฐกิจในระดับชุมชนควรสอดคล้องกับบริบทของชุมชนเอง โดยส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ใหม่ ๆ เพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจฐานรากผ่านการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการลดค่าใช้จ่ายและเพิ่มรายได้ของครัวเรือน (2) การเสริมสร้างทักษะและกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกในชุมชน โดยกำหนดแนวทางการพัฒนาที่เน้นการพึ่งพาตนเองบนพื้นฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (3) พฤติกรรมของคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงในทุกมิติ โดยเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง และการเข้าร่วมกิจกรรมเสริมสร้างศักยภาพ เช่น การอบรมเชิงปฏิบัติการ (4) การส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันผ่านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชุมชน ทั้งภายในและระหว่างพื้นที่ พร้อมทั้งพัฒนานวัตกรรมชุมชนเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งช่วยให้เศรษฐกิจของชุมชนมีความมั่นคงและเสริมสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ยังเอื้อให้เกิดการแบ่งปันทรัพยากรและการดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ผ่านนวัตกรรมภายในชุมชน⁷⁰

⁶⁹ พระยุธนา นิติสโร (บุญมี), สมคิด พุ่มทุเรียน และวิทยา ชินบุตร, “การส่งเสริมการพัฒนาอาชีพตามภูมิปัญญาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลวังสำโรง อำเภอดงพนาหิน จังหวัดพิจิตร”, *วารสารวิจัยวิชาการ*, ปีที่ 4ฉบับที่ 3(กรกฎาคม-กันยายน 2564): 23-24.

⁷⁰ หทัยชนก คตะสมบุรณ์, “การพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์” , *Journal of MCU Peace Studies*, Vol.8 No.2 (March - April 2020): 474.

สมคิด นันตี๊ะ, อรพินท์ อินวงศ์ และสิทธิชัย อุ่นสวน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การยกระดับสินค้าด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา” มีวัตถุประสงค์การวิจัย (1) เพื่อศึกษาสินค้าและผลงานด้านศิลปะเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา (2) เพื่อศึกษากระบวนการยกระดับสินค้าและผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา (3) เพื่อเสนอแนวทางการยกระดับสินค้าและผลงานด้านศิลปะเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนาให้ได้มาตรฐาน ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร การวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการภาคสนาม ผลการศึกษาว่า การจัดการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าของศิลปินมีบทบาทสำคัญในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ โดยได้รับการสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายในหลายด้าน ทั้งในแง่ของการพัฒนาคุณภาพสินค้า การนำแนวคิดสร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มมูลค่า และการสร้างมาตรฐานให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล อันเป็นผลมาจากฝีมือช่างที่มีความละเอียดประณีต และมีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ ซึ่งช่วยให้การพัฒนาผลิตภัณฑ์ศิลปะสามารถเพิ่มมูลค่าได้อย่างมีประสิทธิภาพ การดำเนินธุรกิจในกลุ่มนี้ต้องคำนึงถึงปัจจัยสำคัญได้แก่ ความต้องการของผู้บริโภค และกลุ่มเป้าหมายที่สนใจผลิตภัณฑ์ศิลปะ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 7 ประเด็นหลัก ได้แก่ (1) การสร้างภาพลักษณ์ที่ช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับผลงาน (2) การพัฒนาแนวทางการผลิตสินค้าศิลปะเชิงพาณิชย์ (3) การปรับปรุงผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า (4) การวางกลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ (5) การสร้างเครือข่ายเพื่อเชื่อมโยงผลงานศิลปะ (6) การสนับสนุนและส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าของผลงานศิลปะ และ (7) การอนุรักษ์และสืบสานศิลปะที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัจจัยเหล่านี้มีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จของการจำหน่ายสินค้าและผลงานศิลปะเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา โดยช่วยให้สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ศิลปะ และส่งเสริมให้ศิลปินสามารถพัฒนาผลงานให้ตรงกับความต้องการของตลาดได้ดียิ่งขึ้น⁷¹

Naphat Soicjit, Akkarajet Chaiyaphum, Tawatchai Kahaban, Yuttapong Khuenkhaew, Suchanart Singhapat and Naruechit Saenpakdee ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “Fostering Grassroots Economy of the Local Community: A Lesson Learned Study” มีเป้าหมายเพื่อ (1) ศึกษาบทเรียนที่ชุมชนได้รับจากกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และ (2) เสนอแนวทางการเรียนรู้และพัฒนาาร่วมกันเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจของชุมชนให้เข้มแข็ง การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้แนวทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรม กลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา ได้แก่ สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 15 คน และคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

⁷¹ สมคิด นันตี๊ะ, อรพินท์ อินวงศ์ และ สิทธิชัย อุ่นสวน, “การยกระดับสินค้าด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา”, *วารสารปัญญาปณิธาน*, ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2564): 99.

เพิ่มเติมแบบเฉพาะเจาะจงอีก 185 คน เก็บข้อมูลด้วยวิธีสัมภาษณ์ สันทนากลุ่ม และวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากภายใต้โครงการมหาวิทยาลัยสู่ตำบล (U2T) ผลการศึกษาพบว่า (1) การเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ เริ่มจากการทำความเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้น และร่วมกันหาทางออกโดยอาศัยบทเรียนจากประสบการณ์ของชุมชน ผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญในการรวบรวมแนวคิดและร่วมมือแก้ไขปัญหา และ (2) การพัฒนาความรู้ในระดับชุมชนช่วยส่งเสริมให้เศรษฐกิจฐานรากเติบโต และสนับสนุนการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัจจัยหลักที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน ได้แก่ ด้านการผลิต ด้านคุณภาพ และด้านการตลาด ทั้งนี้ ภาครัฐและเอกชนควรให้การสนับสนุนเพื่อสร้างเสถียรภาพและความยั่งยืนให้กับเศรษฐกิจฐานราก รวมถึงส่งเสริมองค์ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ในด้านการตลาดและการควบคุมคุณภาพผลิตภัณฑ์⁷²

ปรียศรี พรหมจินดา และโสเมฉาย บุญญานันต์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมจักสานไทยร่วมสมัยของวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมสู่ความยั่งยืน กรณีศึกษาพหุเทศะพื้นที่” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมไทยร่วมสมัยภายในวิสาหกิจชุมชน รวมถึงศึกษากระบวนการพัฒนาที่ส่งเสริมให้ศิลปหัตถกรรมดังกล่าวเกิดความยั่งยืน ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เลือกศึกษาจากกรณีตัวอย่างของวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์เตยปาหนันบ้านดุน และวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมกระจูดวรรณ เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และขยายด้วยวิธีแบบก้อนหิมะ (Snowball Sampling) ผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้องและกลุ่มตัวอย่างรวมจำนวน 12 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การวิเคราะห์เอกสาร และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า วิสาหกิจชุมชนที่ดำเนินการผลิตหัตถกรรมจักสานจากวัตถุดิบในท้องถิ่น ยังคงสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าทางจิตใจและภูมิปัญญา โดยมีศาสนาเป็นแกนกลางของกิจกรรมในชุมชน ชาวบ้านยังคงดำรงชีวิตแบบเครือญาติ เปิดรับวัฒนธรรมร่วมสมัยจากภายนอกอย่างค่อยเป็นค่อยไป ผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมอย่างเข้มแข็ง ชุมชนมีความตระหนักในการรักษาสมดุลของระบบนิเวศแหล่งวัตถุดิบ และมุ่งเน้นการคงไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอันทรงคุณค่า อย่างไรก็ตาม วิสาหกิจชุมชนยังคงประสบปัญหาหลายประการ ได้แก่ ลวดลายจักสานแบบดั้งเดิมกำลังเลือนหายไปจากวิถีชีวิต เยาวชนในชุมชนขาดโอกาสในการเรียนรู้และสืบทอดทักษะจักสาน

⁷² Naphat Soicjit, Akkarajet Chaiyaphum, Tawatchai Kahaban, Yuttapong Khuenkhaew, Suchanart Singapat and Naruechit Saenpakdee, “Fostering Grassroots Economy of the Local Community: A Lesson Learned Study”, *Journal of Educational Issues*, Vol. No. (2022): 846.

สมาชิกบางส่วนไม่เลือกใช้ผลิตภัณฑ์จักสานในการดำเนินชีวิตประจำวัน อีกทั้งยังเกิดภาวะเสียสมดุลในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน และมีการใช้สารเคมีในบางขั้นตอนของกระบวนการผลิต ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพในระยะยาว ส่วนแนวทางในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจักสานไทยให้ร่วมสมัยและยั่งยืน วิสาหกิจชุมชนจำเป็นต้องมีความเข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับบทบาทของตนในฐานะผู้ผลิตที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างสร้างสรรค์ ควบคู่ไปกับการต่อยอดศิลปวัฒนธรรมที่มีอยู่ให้เข้ากับยุคสมัย การถ่ายทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่ การปรับตัวให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลง และการได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากภาครัฐ ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญสู่ความสำเร็จ ข้อค้นพบเหล่านี้เป็นการให้ข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้แนวทางดังกล่าวกับวิสาหกิจชุมชนศิลปหัตถกรรมในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อสร้างคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์ และพัฒนาต่อยอดสู่แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) ซึ่งสามารถเชื่อมโยงอัตลักษณ์ท้องถิ่นเข้ากับตลาดสมัยใหม่ได้อย่างยั่งยืน⁷³

นพรัตน์ ไชยชนะ, วีระวัฒน์ อุดมทรัพย์, มะร่อแซะ เล้าะและ, สุภพงษ์ สุขขาวนา, พงนิย์ สุขขาวนา, วีระ ยุคุณธร และวิยะดา พลชัย ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากผ่านทุนทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์มอญบ้านวังกะ ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี” มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากผ่านการใช้ทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์มอญในชุมชนบ้านวังกะ ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 25 คน ซึ่งมีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับวัฒนธรรมและเศรษฐกิจของชุมชน เก็บรวบรวมข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การวิเคราะห์เชิงประเด็น (Thematic Analysis) ใช้เทคนิคสามเส้า (Triangulation) เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลวิจัย ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์มอญในชุมชนบ้านวังกะมีทุนทางวัฒนธรรมที่หลากหลายและมีความลึกซึ้ง รวมถึงความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมดั้งเดิม เช่น ประเพณีลอยเรือสะเดาะเคราะห์และสงกรานต์มอญบ้านวังกะ ประเพณีเหล่านี้จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี และมีบทบาทสำคัญในการสร้างรายได้ให้กับชุมชน เนื่องจากสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั้งในและนอกพื้นที่ ส่งผลให้มีการกระจายรายได้ทั่วชุมชน เช่น ค่าธรรมเนียมเข้าชมงาน ค่าที่พัก ค่าอาหารและเครื่องดื่ม ตลอดจนการจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น เช่น ผ้าทอมอญ เครื่องประดับ และงานฝีมืออื่น ๆ รายได้เฉลี่ยของชุมชนเพิ่มขึ้นประมาณ 30% ในช่วงที่มีการจัดงานประเพณีสำคัญ

⁷³ ปรียศรี พรหมจินดา และโสเมฉาย บุญญนันต์, “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมจักสานไทยร่วมสมัยของวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมสู่ความยั่งยืน กรณีศึกษาหุตะตะพื้นที่”, วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, ปีที่ 6 ฉบับที่ 12 (ธันวาคม 2564): 576-577.

โดยเฉพาะช่วงเทศกาลสงกรานต์ที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามามากกว่า 3,000 คนต่อปี ส่งผลให้เกิดเงินหมุนเวียนในชุมชนมากกว่า 500,000 บาทต่อปี การใช้ทุนทางวัฒนธรรมไม่เพียงแต่ช่วยรักษาอัตลักษณ์และถ่ายทอดวัฒนธรรมของชุมชนมอญบ้านวังกะ แต่ยังมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืน แนวทางดังกล่าวสามารถช่วยเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก พร้อมทั้งเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนมอญบ้านวังกะในระยะยาว⁷⁴

ชุมพล รอดแจ่ม, ปัญญา จันทกิจ, เอกโอฬาร โชติอนุสรณ์, วุฒิพงษ์ จันทรเมืองไทย และจักรวาล สุขไมตรี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมและพัฒนาขีดความสามารถในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจฐานรากของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดสมุทรสงคราม” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์และปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ รวมถึงประเมินผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดสมุทรสงคราม โดยมีกลุ่มเป้าหมาย 4 กลุ่ม ได้แก่ (1) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 30 คน (2) กลุ่มตัวอย่าง 200 คน (3) ผู้เข้าร่วมอบรม 30 คน และ (4) ผู้เชี่ยวชาญ 5 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่ม และแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการคำนวณค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ และวิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า (1) การศึกษาสถานการณ์และปัญหาด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนแสดงให้เห็นถึงจุดแข็งในด้านมรดกวัฒนธรรมและความสามัคคีของชุมชน แต่ยังพบข้อจำกัดในเรื่องของการขาดแคลนโปรแกรมฝึกอบรมและทรัพยากรทางการเงิน โดยผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (EFA) พบ 4 ปัจจัยหลัก ได้แก่ การพัฒนาเครือข่ายชุมชน การพัฒนาทักษะเฉพาะทาง การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ และการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น (2) การส่งเสริมและพัฒนาขีดความสามารถผ่านการอบรมเน้น 4 ด้านหลัก ได้แก่ การสร้างจุดเด่นของผลิตภัณฑ์ เทคนิคการนำเสนอผลิตภัณฑ์ กลยุทธ์การนำเสนอการท่องเที่ยวในชุมชน และการประเมินต้นทุนผลิตภัณฑ์ (3) ผลการประเมินชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมั่นในประสิทธิภาพของโครงการ โดยมีความสอดคล้อง

⁷⁴ นพรัตน์ ไชยชนะ, วีระวัฒน์ อุดมทรัพย์, มะร่อแซะ เล้าะและ, สุภพงษ์ สุขขาวนา, พงนิย์ สุขขาวนา, วีระ ยุคณธร, และ วิยะดา พลชัย, “การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากผ่านทุนทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์มอญบ้านวังกะ ตำบลหนองลู อำเภอสี่พระยา จังหวัดกาญจนบุรี”, *Trends of Humanities and Social Sciences Research*, ปีที่ 12 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ตุลาคม 2567): 99-100.

ในทุกด้าน ทั้งความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และประโยชน์ที่ได้รับ ซึ่งมีผลต่อการสร้างเศรษฐกิจฐานรากที่มั่นคงและยั่งยืน⁷⁵

ฤติยา เกิดผล, ดวงมณี ทองคำ และปรีชภรณ์ เศรษฐเสถียร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาระบบสนับสนุนมาตรฐานการผลิตสำหรับวิสาหกิจชุมชนเกษตรแปรรูปเพื่อสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจฐานรากในภาคตะวันออก” มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมการผลิตของวิสาหกิจชุมชนเกษตรแปรรูปให้เป็นไปตามมาตรฐาน และพัฒนาระบบสนับสนุนการผลิตสำหรับวิสาหกิจชุมชนในภาคตะวันออกของประเทศไทย เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมาตรฐานการผลิตในจังหวัดจันทบุรี จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาพัฒนาเป็นแบบสอบถามและเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรการคำนวณขนาดตัวอย่างของยามานะ โดยตั้งค่าความเชื่อมั่นที่ 90% จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ได้คือ 76 คน และเก็บแบบสอบถามรวมทั้งหมด 80 ชุด โดยมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามที่ 0.902 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาเพื่อหาค่าระดับความสำคัญของปัจจัย และวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจเพื่อจัดกลุ่มองค์ประกอบต่าง ๆ ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่ส่งเสริมการผลิตให้เป็นไปตามมาตรฐานประกอบด้วย 3 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านบุคลากร ด้านการผลิต และด้านสถานที่ผลิต การพัฒนาระบบสนับสนุนมาตรฐานการผลิตสำหรับวิสาหกิจชุมชนเกษตรแปรรูปในภาคตะวันออก ประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้ (1) ด้านบุคลากร มี 3 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ ผู้นำวิสาหกิจชุมชน ผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการผลิต และการปฏิบัติตามกฎระเบียบ (2) ด้านการผลิต มี 3 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ การควบคุมการผลิต การขนถ่ายวัสดุ การจัดเก็บและบำรุงรักษา (3) ด้านสถานที่ผลิต มี 4 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ การวางผังสถานที่ผลิต การจัดการสิ่งแวดล้อมภายนอก สภาพแวดล้อมการทำงาน และสุขอนามัย⁷⁶

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น สามารถสังเคราะห์องค์ความรู้จากการวิจัยเพื่อใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนงานวิจัยได้ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากมีองค์ประกอบหลักสำคัญ ได้แก่ (1) การผลิตสินค้า (2) คุณภาพของสินค้า (3) การตลาด (4) การได้รับการสนับสนุน

⁷⁵ ชุมพล รอดแจ่ม, ปัญญา จันทกิจ, เอกโอฬาร โชติอนุสรณ์, วุฒิพงษ์ จันทร์เมืองไทย และจักรวาล สุขไมตรี, “การส่งเสริมและพัฒนาขีดความสามารถในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจฐานรากของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดสมุทรสงคราม”, *วารสารเศรษฐวิทย์ปริทัศน์*, ปีที่ 4 ฉบับที่ 3 (2567): 577-578.

⁷⁶ ฤติยา เกิดผล, ดวงมณี ทองคำ และปรีชภรณ์ เศรษฐเสถียร, “การพัฒนาระบบสนับสนุนมาตรฐานการผลิตสำหรับวิสาหกิจชุมชนเกษตรแปรรูปเพื่อสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจฐานรากในภาคตะวันออก”, *Journal of Roi Kaensarn Academ*, ปีที่ 9 ฉบับที่ 11 (พฤศจิกายน 2567): 842.

จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องศิลปหัตถกรรม หรือทุนทางวัฒนธรรม นับว่ามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก อย่างไรก็ตาม การสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมเพื่อจำหน่ายในท้องตลาด ชาวบ้านหรือสมาชิกในวิสาหกิจชุมชน ต้องเตรียมความพร้อม วัสดุอุปกรณ์ ต้นแบบศิลปหัตถกรรม วิธีการประกอบ และการตกแต่ง และที่สำคัญ ในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรม จำเป็นต้องคำนึงถึงความต้องการรสนิยมของกลุ่มเป้าหมายหรือลูกค้าแต่ละช่วงวัย ทั้งนี้เนื่องจากลูกค้าแต่ละช่วงวัยมีความชอบ มีรสนิยมแตกต่างกัน และยิ่งไปกว่านั้นชาวบ้านหรือสมาชิกในวิสาหกิจชุมชนควรสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมให้มีอัตลักษณ์เฉพาะที่โดดเด่น นำเสนอชิ้นงานให้มีความน่าสนใจเพื่อดึงดูดความสนใจของลูกค้า และเมื่อจำหน่ายในท้องตลาด ควรกำหนดราคาเหมาะสมกับต้นทุนการผลิต ไม่เอาไรต์เอาเปรียบลูกค้าอย่างที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า การจำหน่ายสินค้ามี 3 ช่องทาง ได้แก่ (1) การจำหน่ายทางตรง (2) การจำหน่ายผ่านตัวแทน (3) การจำหน่ายผ่านช่องทางออนไลน์ ชาวบ้านหรือสมาชิกในวิสาหกิจชุมชนสามารถจำหน่ายช่องทางใดก็ได้ตามความถนัด อย่างไรก็ตาม งานวิจัยบางเล่มที่ได้ทบทวนข้างต้นเสนอให้ใช้สื่อออนไลน์ในการจำหน่ายสินค้าศิลปหัตถกรรม อาทิ สื่อสังคมออนไลน์ เว็บไซต์ E-mail การตลาดเชิงเนื้อหา เพราะสามารถเข้าถึงกลุ่มลูกค้าได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปในการทำธุรกิจว่า การจำหน่ายสินค้าศิลปหัตถกรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้ประสบความสำเร็จไม่ใช่เรื่องง่าย แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า จะไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ งานวิจัยที่ได้ทบทวนข้างต้นเสนอให้ผู้ประกอบการ คือ ชาวบ้านหรือสมาชิกในวิสาหกิจชุมชนมีความรับผิดชอบ มีความขยัน สร้างเครือข่ายทางสังคม และยิ่งไปกว่านั้นหากต้องการให้ธุรกิจจำหน่ายสินค้าศิลปหัตถกรรมสามารถส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างยั่งยืน ชาวบ้านหรือสมาชิกในวิสาหกิจชุมชนควรพัฒนาองค์ความรู้ ทักษะอย่างต่อเนื่อง สร้างภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง กำหนดแนวทางการพัฒนาอย่างชัดเจน น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน

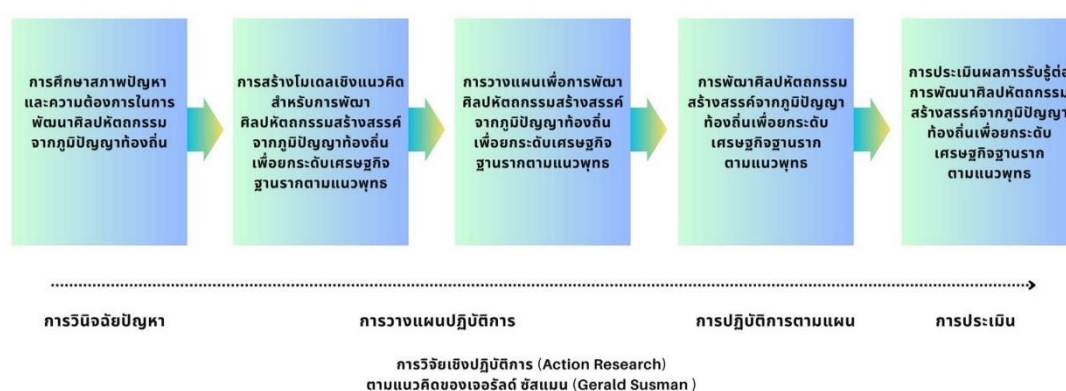
องค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์ผลการวิจัยที่ได้ทบทวนมาข้างต้น นับว่าเป็นตะเกียงส่องทางในการขับเคลื่อนงานวิจัยครั้งนี้ ทั้งนี้เพราะการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำพาชาวบ้านที่มีฝีมือสร้างสรรค์สินค้าศิลปหัตถกรรม ค้นหาช่องทางจำหน่ายสินค้าเพื่อส่งเสริมให้ชาวบ้านมีอาชีพ มีรายได้ มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น ทั้งนี้ก็เพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น คณะผู้วิจัยพบเห็นช่องว่างเชิงความรู้ (Knowledge Gap) กล่าวคือ งานวิจัยโดยส่วนใหญ่มุ่งส่งเสริมหรือมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากโดยใช้ศิลปหัตถกรรมเป็นรากฐาน แต่คณะผู้วิจัยไม่พบเห็นงานวิจัยใดที่นำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการร่วมกับศิลปหัตถกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเศรษฐกิจฐานราก เพื่อนำไปสู่การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากเลย ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า หากการวิจัยครั้งนี้

บูรณาการแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก ร่วมกับบอริยมรรคมีองค์ 8 ตามวิธีบูรณาการที่ 2 คือ การปรับพระพุทธรูปศาสนาเข้าหาศาสตร์ ตามแนวคิดของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) เพื่อสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ และนำโมเดลนี้ไปใช้ในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ในพื้นที่ตำบลหนองขนาก อำเภอนาทม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นอกจากจะทำให้ชาวบ้านมีอาชีพ มีรายได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นแล้ว ยังเป็นการเติมเต็มช่องว่างงานวิจัยที่ผ่านมาอีกด้วย แน่นอนว่าการเติมเต็มช่องว่างงานวิจัยในอดีตเหล่านี้ จะทำให้องค์ความรู้ในวงการวิชาการก้าวหน้าไปอีกระดับหนึ่ง และคณะผู้วิจัยคาดหวังเป็นอย่างยิ่งว่า องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้จะเกิดประโยชน์แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และกลายเป็นรากฐาน (Based on) ให้กับนักวิจัยรุ่นใหม่ต่อยอดองค์ความรู้ต่อไป

2.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สืบเนื่องจากที่ได้กล่าวมาแล้วในความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาเป็นเบื้องต้นว่า ประชาชนในพื้นที่ตำบลหนองขนากมีทักษะการทำศิลปหัตถกรรม โดยองค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนากให้การสนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปหัตถกรรม แต่ประชาชนไม่สามารถนำองค์ความรู้มาพัฒนาเป็นอาชีพหลักได้เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านการตลาด นอกจากนี้ ประชาชนในพื้นที่ตำบลหนองขนาก มีรายได้เฉลี่ยต่อคน/เดือน 7,880 บาท ซึ่งเป็นจำนวนค่อนข้างน้อยเมื่อพิจารณาค่าครองชีพที่สูงในปัจจุบัน และประชาชนมีงานทำ จำนวน 27,410 คน ว่างาน จำนวน 150 คน โดยเฉพาะจำนวนผู้ว่างงานอาจจะไม่มาก แต่ก็สะท้อนให้เห็นถึงการจ้างงานที่ไม่ทั่วถึง จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี เพื่อใช้องค์ความรู้จากการทบทวนเป็นตะเกียงส่องทางในการทำงานวิจัย โดยสรุปได้ว่า ศิลปหัตถกรรม หมายถึง องค์ความรู้และทักษะที่สืบทอดมาอย่างยาวนานจนถึงปัจจุบัน จัดอยู่ในหมวดหมู่ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสามารถบริหารจัดการได้ 4 วิธี ได้แก่ (1) การอนุรักษ์ (2) การรื้อฟื้น (3) การพัฒนา (4) การต่อยอด การสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นจะด้วยวิธีการใดก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นอนุรักษ์ การรื้อฟื้น การประยุกต์ หรือการพัฒนา ล้วนแล้วแต่เป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากทั้งนั้น เพราะเมื่อสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมเสร็จแล้ว จะต้องนำไปใช้ประโยชน์ภายในครัวเรือนและนำไปจำหน่ายในท้องตลาด อย่างไรก็ดี การสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการพัฒนาชุมชน 5 ขั้นตอนเป็นแนวทางดำเนินงาน ได้แก่ (1) การสำรวจปัญหาและความต้องการ (2) การวางแผน (3) การดำเนินการพัฒนาชุมชน (4) การประเมินผล (5) การทบทวนและแก้ไข้ปัญหา ผลของการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก ย่อมส่งผลให้ประชาชนมีอาชีพ มีรายได้ สามารถพึ่งพาตนเองได้

ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชน และที่สำคัญ ระบบเศรษฐกิจฐานรากนี้จะตั้งอยู่บนหลักแห่งความเป็นธรรมเพราะอริยมรรคมีองค์ 8 เป็นหลักธรรมกำกับ โดยเฉพาะหลักสัมมาอาชีวะ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการประกอบอาชีพที่ถูกต้อง ไม่เบียดเบียนตนเอง บุคคลอื่น และสิ่งแวดล้อม ดังนั้น ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยจึงได้ใช้องค์ความรู้จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี เป็นกรอบในการกำหนดแนวคิดในการวิจัย และใช้แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการของ Gerald Susman 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวินิจฉัยปัญหา การวางแผนปฏิบัติการ การปฏิบัติการตามแผน และการประเมิน เป็นกรอบในการขับเคลื่อนการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขาก อำเภอนาทม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ (1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น (2) เพื่อพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ (3) เพื่อประเมินผลการรับรู้ต่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ โดยมีกระบวนการวิจัยตามลำดับดังนี้

3.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ในพื้นที่ตำบลหนองขาก อำเภอนาทม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการมีหลักการสำคัญดังนี้

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับชุมชนในเวลาเดียวกัน พร้อมกับศึกษาระบบของชุมชนผ่านการทำงานร่วมกันระหว่างสมาชิกในชุมชน เพื่อขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงที่สร้างสรรค์ อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของการวิจัยลักษณะนี้ขึ้นอยู่กับความร่วมมือระหว่างนักวิจัยและชุมชนผู้เป็นเจ้าของปัญหา โดยเน้นการเรียนรู้และพัฒนาไปด้วยกันอย่างต่อเนื่องตลอดกระบวนการ¹ อย่างไรก็ตาม ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการของ Gerald Susman มาใช้ในการศึกษาวิจัย ซึ่งมี 4 ขั้นตอนดังนี้

1. การวินิจฉัยปัญหา (Diagnosing)
2. การวางแผนปฏิบัติการ (Action plan)
3. การปฏิบัติตามแผน (Taking Action)
4. การประเมิน (Evaluation)²

¹วรรณดี สุทธิสาร, การวิจัยเชิงปฏิบัติการ การวิจัยเพื่อเสริมภาพและการสร้างสรรค์, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร: สยามปริทัศน์, 2562), หน้า 2.

² อ่างแล้ว, 72-73.

ภาพที่ 3 วงจรการปฏิบัติการวิจัยของ Gerald Susman

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ 4 ขั้นตอนของ Gerald Susman ดังกล่าวข้างต้นได้ถูกนำมาใช้ในการศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัย 3 ข้อ กล่าวคือ (1) ขั้นตอนที่ 1 การวินิจฉัยปัญหา ถูกนำมาใช้เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น (2) ขั้นตอนที่ 2 คือ การวางแผนปฏิบัติการ (3) ขั้นตอนที่ 3 คือ การปฏิบัติตามแผน ถูกนำมาใช้เพื่อพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ และ (4) ขั้นตอนที่ 4 คือ การประเมิน ถูกนำมาใช้เพื่อประเมินผลการรับรู้ต่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ

3.2 พื้นที่วิจัย

คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกพื้นที่การวิจัย คือ ตำบลหนองขนาк อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เนื่องจากชาวบ้านในพื้นที่มีทักษะด้านศิลปหัตถกรรม เช่น การทำตะกร้าและพวงหรีด นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยได้สอบถามข้อมูลเบื้องต้นจากนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนาк พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนาкมีนโยบายสนับสนุนการเรียนรู้ศิลปหัตถกรรมแก่ชาวบ้าน อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านยังไม่สามารถนำความรู้นี้ไปต่อยอดเป็นอาชีพหลักได้ เนื่องจากปัญหาด้านการตลาดและข้อจำกัดในการกระจายสินค้า นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยได้สำรวจสภาพเศรษฐกิจฐานรากของตำบลหนองขนาк ผ่านการสอบถามนักพัฒนาชุมชนประจำองค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนาк

พบว่า ในปี พ.ศ. 2567 ตำบลหนองขนามีประชากรทั้งหมด 27,535 คน โดยในจำนวนนี้มีผู้มีงานทำ 27,410 คน ผู้ว่างงานมี 150 คน รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือนอยู่ที่ 7,880 บาท ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับต่ำเมื่อเทียบกับค่าครองชีพในปัจจุบัน ส่วนจำนวนผู้ว่างงานมีไม่สูงนัก แต่ประเด็นนี้ก็แสดงให้เห็นถึงปัญหาการจ้างงานที่ไม่ทั่วถึง ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยจึงได้กำหนดวัตถุประสงค์การวิจัยครั้งนี้เพื่อพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนา อำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3.3 ผู้เข้าร่วมการวิจัย

ผู้เข้าร่วมการวิจัยในการวิจัยครั้งนี้มีดังนี้

3.3.1 ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 คือ การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น คณะผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม คือ ชาวบ้าน 10 คน ที่มีประสบการณ์การทำศิลปหัตถกรรมตามกลยุทธ์การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้ เนื่องจากคณะผู้วิจัยตระหนักว่า การพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธจะยั่งยืนได้ จำเป็นต้องสอดคล้องกับความต้องการของชาวบ้านอย่างแท้จริง

ชาวบ้านที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม 10 ดังกล่าวข้างต้นมาจากหลากหลายหมู่บ้านในพื้นที่ตำบลหนองขนา กล่าวคือ ผู้เข้าร่วมสนทนา 1 คน มาจากหมู่ที่ 3 บ้านหนองหัวลิง, ผู้เข้าร่วมสนทนา 2 คน มาจากหมู่ที่ 5 บ้านหนองสรวง, ผู้เข้าร่วมสนทนา 1 คน มาจากหมู่ที่ 8 บ้านหนองขนา, ผู้เข้าร่วมสนทนา 6 คน มาจากหมู่ที่ 11 บ้านโคกคราม (บ่อแร่) ดังตารางสังเคราะห์ดังนี้

ตาราง 2 จำนวนผู้เข้าร่วมสนทนา

หมู่บ้าน	จำนวนผู้เข้าร่วมสนทนา
หมู่ที่ 3 บ้านหนองหัวลิง	1 คน
หมู่ที่ 5 บ้านหนองสรวง	2 คน
หมู่ที่ 8 บ้านหนองขนา	1 คน
หมู่ที่ 11 บ้านโคกคราม(บ่อแร่)	6 คน

3.3.2 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 คือ การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ และวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 คือ การประเมินผลการรับรู้ต่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ คณะผู้วิจัยจึงได้ประกาศรับสมัครชาวบ้านผู้มีประสบการณ์การทำศิลปหัตถกรรมรวมถึงผู้มีความสนใจอย่างแท้จริงเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ โดยใช้กลยุทธ์การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ในการคัดเลือก การประกาศรับสมัครชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้ได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลหนองขากในการประชาสัมพันธ์แก่ชาวบ้านในหมู่บ้านต่าง ๆ ของตำบลหนองขาก ด้วยเหตุนี้ ชาวบ้านที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้มีจำนวน 16 คน โดยมาจาก 6 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 3 บ้านหนองหัวลิง, หมู่ที่ 4 บ้านแถว, หมู่ที่ 5 บ้านหนองสรวง, หมู่ที่ 8 บ้านหนองขาก, หมู่ที่ 11 บ้านโคกคราม(บ่อแร่), หมู่ที่ 12 บ้านหนองม่วง ในพื้นที่ตำบลหนองขาก อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้งนี้ชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้านมีจำนวนเข้าร่วมมากน้อยแตกต่างกันตามความสนใจ ดังมีรายละเอียดดังนี้

ตาราง 3 จำนวนชาวบ้านผู้เข้าร่วมกิจกรรม

หมู่บ้าน	จำนวนชาวบ้านผู้เข้าร่วมกิจกรรม
หมู่ที่ 3 บ้านหนองหัวลิง	4 คน
หมู่ที่ 4 บ้านแถว	1 คน
หมู่ที่ 5 บ้านหนองสรวง	3 คน
หมู่ที่ 8 บ้านหนองขาก	2 คน
หมู่ที่ 11 บ้านโคกคราม(บ่อแร่)	5 คน
หมู่ที่ 12 บ้านหนองม่วง	1 คน

3.4 เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือการวิจัยมีความสำคัญต่อการเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้เพราะการได้มาซึ่งข้อมูลจะต้องอาศัยเครื่องมือการวิจัย หากไม่มีเครื่องมือการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัยจะดำเนินไปอย่างไร้ทิศทาง ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยจึงได้สร้างเครื่องมือเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัย ดังมีรายละเอียดดังนี้

3.4.1 แบบสนทนากลุ่ม

แบบสนทนากลุ่ม หมายถึง แนวคำถามแบบปลายเปิดที่ใช้สนทนากลุ่มร่วมกับชาวบ้าน ผู้เข้าร่วมการสนทนา คณะผู้วิจัยได้สร้างแบบสนทนากลุ่มตามลำดับดังนี้

1. ทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น สังเคราะห์องค์ความรู้จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และใช้องค์ความรู้ดังกล่าวเป็นกรอบในการสร้างแบบสนทนากลุ่ม

2. นำเสนอร่างแบบสนทนากลุ่มต่อผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน พร้อมกับปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

3. นำเสนอร่างแบบสนทนากลุ่มและโครงร่างรายงานการวิจัย 3 บท ต่อสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

4. จัดเตรียมแบบสนทนากลุ่ม เพื่อดำเนินการสนทนากลุ่มร่วมกับชาวบ้านผู้เข้าร่วมการสนทนา โดยมีสาระสำคัญดังนี้

ส่วนที่ 1 สภาพปัญหา

- ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างหรือพัฒนาศิลปหัตถกรรมในชุมชน
- อุปสรรคหลักที่ทำให้ศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ไม่ได้รับการพัฒนาหรือไม่ประสบความสำเร็จ
- ข้อจำกัดหรือความยากลำบากในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากรุ่นสู่รุ่น

ส่วนที่ 2 ความต้องการ

- ความต้องการของชุมชนในการพัฒนาศิลปหัตถกรรม
- ความต้องการให้มีการฝึกอบรมหรือพัฒนาทักษะเพื่อช่วยเพิ่มมูลค่าสินค้า หรือขยายตลาด
- การพัฒนาศิลปหัตถกรรมที่เหมาะสมสำหรับชุมชน

3.4.2 แบบสะท้อนผล

แบบสะท้อนผล หมายถึง เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมความคิด ประสบการณ์ และข้อเสนอแนะของชาวบ้านผู้เข้าร่วมกิจกรรม หลังจากการดำเนินกิจกรรมเสร็จสิ้น โดยมุ่งหวังให้ชาวบ้านได้ทบทวนหรือสะท้อนสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในกระบวนการ คณะผู้วิจัยได้สร้างแบบสะท้อนผลตามลำดับดังนี้

1. ทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น สังเคราะห์องค์ความรู้จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และใช้องค์ความรู้ดังกล่าวเป็นกรอบในการสร้างแบบสะท้อนผล

2. นำเสนอร่างแบบสะท้อนผลต่อผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน พร้อมกับปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

3. นำเสนอร่างแบบสะท้อนผลและโครงร่างรายงานการวิจัย 3 บท ต่อสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

4. จัดเตรียมแบบสะท้อนผลเพื่อชาวบ้านผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยมีสาระสำคัญดังนี้

- การเรียนรู้เทคนิคใหม่ ๆ ในการทำกระเป๋าทอหยาบ/กระเป๋าสีเส้แก้วอะคริลิก
- ขั้นตอนการทำกระเป๋าทอหยาบ/กระเป๋าสีเส้แก้วอะคริลิกที่ยังรู้สึกไม่ถนัด
- แนวคิดหรือไอเดียในการพัฒนารูปแบบกระเป๋าทอหยาบ/กระเป๋าสีเส้แก้วอะคริลิกเพิ่มเติมจากที่เรียนมา

3.4.3 แบบประเมิน

แบบประเมิน หมายถึง แบบตรวจสอบรายการสำหรับตัดสินคุณภาพหรือคุณค่าของสิ่งที่ต้องการประเมิน³ คณะผู้วิจัยได้สร้างแบบประเมินตามลำดับดังนี้

1. สร้างแบบประเมินโดยอิงคำอธิบายขององค์ประกอบในโมเดล และในขณะเดียวกันได้ใช้ศึกษาแนวคิดศิลปหัตถกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เศรษฐกิจฐานราก จริยธรรมตามแนวพุทธในระบบเศรษฐกิจ เป็นกรอบในการตรวจสอบความถูกต้องของแบบประเมิน

2. เสนอร่างแบบประเมินต่อผู้ทรงคุณวุฒิ 3 คน เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของข้อคำถาม (Content Validity) โดยกำหนดเกณฑ์สำหรับการให้คะแนนของผู้ทรงคุณวุฒิดังนี้

- 1 หมายถึง เหมาะสม สอดคล้องกับวัตถุประสงค์
- 0 หมายถึง ไม่แน่ใจ
- 1 หมายถึง ไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

³ พิชิต ฤทธิฐาน, การประเมินโครงการ: แนวคิดและการประยุกต์ใช้, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท แฮส ออฟ เคอร์มิสท์ จำกัด, 2562), หน้า 23.

และได้กำหนดเกณฑ์คัดเลือก ค่า IOC ของข้อคำถามดังนี้

ค่า IOC 1.00 คือ เลือกใช้

ค่า IOC 0.50-0.99 คือ พิจารณาปรับปรุงข้อคำถาม

ค่า IOC ต่ำกว่า 0.50 คือ ตัดข้อคำถามทิ้ง

น้ำหนักของข้อคำถามแต่ละข้อมาหาค่า IOC (Index of Item Objective Congruency) ซึ่งข้อคำถามแต่ละข้อจะต้องได้มากกว่าหรือ เท่ากับ 0.5 โดยใช้สูตรการหาค่า IOC ดังนี้

$$\text{สูตร} \quad \text{IOC} = \frac{\Sigma R}{N}$$

เมื่อ IOC แทน ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย

ΣR แทน ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาทั้งหมด

N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญ⁴

ผลการหาค่า IOC คือ ข้อคำถามทุกข้อ ได้ค่า IOC 1.00

3. นำแบบประเมินไปทดลองใช้กับประชากรในการวิจัยที่ไม่ใช่กลุ่มอาสาสมัคร จำนวน 30 คน ในตำบลบ้านป้อม อำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แล้วนำผลการตอบแบบประเมินมา หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค (Cronbach's Alpha Coefficient)

$$\text{สูตร} \quad \alpha = \frac{n}{n-1} \left\{ 1 - \frac{\sum s_i^2}{s_t^2} \right\}$$

เมื่อ α คือ ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของแบบประเมิน

n คือ จำนวนข้อของแบบประเมิน

s_i^2 คือ ความแปรปรวนของแบบประเมินรายข้อ

s_t^2 คือ ความแปรปรวนของแบบประเมินทั้งฉบับ

⁴ พวงรัตน์ ทวีรัตน์, *วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์*, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพมหานคร: สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2540), หน้า 117.

ผลการตรวจเพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค (Cronbach's Alpha Coefficient) พบว่า เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.91

4. จัดพิมพ์แบบประเมินเพื่อใช้ในการศึกษาวิจัยต่อไป

แบบประเมินแบ่งออกเป็น 4 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ด้านองค์ความรู้ (W - Wisdom)

ส่วนที่ 2 ด้านการสร้างสรรค์ (I - Innovation)

ส่วนที่ 3 ด้านการขายที่ตระหนักถึงสังคม (S – Socially Conscious Selling)

ส่วนที่ 4 ด้านจริยธรรม (E - Ethics)

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อพัฒนาศิลปหัตถกรรม สร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ในพื้นที่ตำบลหนองขาก อำเภอนาทม จังหวัดพะเยา โดยเก็บรวบรวมข้อมูลและปฏิบัติการวิจัยตามแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการของ Gerald Susman 4 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การวินิจฉัยปัญหา (Diagnosing) (2) การวางแผนปฏิบัติการ (Action plan) (3) การปฏิบัติตามแผน (Taking Action) (4) การประเมิน (Evaluation) มีรายละเอียดดังนี้

3.5.1 การวินิจฉัยปัญหา

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้วยวิธีการสนทนากลุ่มดังนี้

1. คณะผู้วิจัยได้ติดต่อประสานงานเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลหนองขาก เพื่อขอความช่วยเหลือให้ช่วยคัดเลือกชาวบ้านที่มีประสบการณ์การทำศิลปหัตถกรรมตามกลยุทธ์การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อเข้าร่วมการสนทนากลุ่ม โดยมีชาวบ้านสมัครใจและสะดวกเข้าการสนทนากลุ่ม จำนวน 10 คน นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยได้ขอความช่วยเหลือให้เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลหนองขากนัดหมายชาวบ้านในการเข้าร่วมการสนทนากลุ่มตามวันเวลาและสถานที่ที่กำหนด

2. ในวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2568 คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ร่วมกับชาวบ้าน จำนวน 10 คน ณ สถานที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลหนองขาก เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

การสนทนากลุ่มในครั้งนี้ เริ่มต้นด้วย (1) คณะผู้วิจัยชี้แจงความเป็นมาของโครงการวิจัย และวัตถุประสงค์การสนทนากลุ่ม พร้อมกับขออนุญาตชาวบ้านในการบันทึกเสียงการสนทนากลุ่มเพื่อนำข้อมูลมาประกอบการเขียนรายงานการวิจัย และได้แจ้งชาวบ้านว่า “เมื่อการดำเนินการวิจัยเสร็จสิ้น คณะผู้วิจัยจะทำลายเทปบันทึกการสนทนากลุ่ม และในการเขียนรายงานการวิจัย คณะผู้วิจัยจะปกปิดชื่อของท่านเป็นความลับด้วยการสมมตินามให้ เช่น นายเอ นายบี” (2) คณะผู้วิจัยได้สนทนากลุ่มร่วมกับชาวบ้าน จำนวน 10 คน ตามข้อคำถามที่กำหนดไว้ในแบบสนทนากลุ่ม (3) อย่างไรก็ตามเนื่องจากชาวบ้านบางคนมีบุคลิกภาพที่ค่อนข้างพุดน้อย คณะผู้วิจัยจึงได้ใช้เทคนิคการกระตุ้นการสื่อสาร (Communication Facilitation Techniques) เพื่อให้พวกเขาได้กล่าวถึงสภาพปัญหาที่เป็นอยู่และความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. คณะผู้วิจัยได้ประมวลข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการออกแบบกิจกรรมการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธสืบต่อไป

อย่างไรก็ดี คณะผู้วิจัยขอชี้แจงว่า ในการสนทนากลุ่ม ชาวบ้านที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่มจำนวน 10 มาจากหลากหลายหมู่บ้านในพื้นที่ตำบลหนองขาก กล่าวคือ ผู้เข้าร่วมการสนทนา 1 คน มาจากหมู่ที่ 3 บ้านหนองหัวลิง, ผู้เข้าร่วมการสนทนา 2 คน มาจากหมู่ที่ 5 บ้านหนองสรวง, ผู้เข้าร่วมการสนทนา 1 คน มาจากหมู่ที่ 8 บ้านหนองขาก, ผู้เข้าร่วมการสนทนา 6 คน มาจากหมู่ที่ 11 บ้านโคกคราม (บ่อแร่)

ชาวบ้าน จำนวน 10 คนนี้เมื่อแบ่งเป็นกลุ่ม สามารถจำแนกได้ 2 กลุ่ม ดังนี้ (1) กลุ่มหนึ่งประกอบด้วย ผู้เข้าร่วมการสนทนา 1 คน จากหมู่ที่ 3 บ้านหนองหัวลิง, ผู้เข้าร่วมการสนทนา 2 คน จากหมู่ที่ 5 บ้านหนองสรวง, ผู้เข้าร่วมการสนทนา 1 คน จากหมู่ที่ 8 บ้านหนองขาก (2) กลุ่มสองประกอบด้วย ผู้เข้าร่วมการสนทนา 6 คน จากหมู่ที่ 11 บ้านโคกคราม (บ่อแร่) กลุ่มชาวบ้าน 2 กลุ่มนี้ไม่ได้รวมกลุ่มกันอย่างเป็นทางการ เป็นเพียงการรวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกันเท่านั้น กล่าวคือ ชาวบ้านกลุ่มแรก รวมกลุ่มช่วยกันทำผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมในกรณีที่มีลูกค้าสั่งซื้อจำนวนมาก ส่วนชาวบ้านกลุ่มสอง รวมกลุ่มทำกิจกรรมตามโครงการของหน่วยงานที่เข้ามาสอนศิลปหัตถกรรมเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ สำหรับปัญหาบางอย่าง ชาวบ้าน 2 กลุ่มนี้ประสบเหมือนกัน แต่สำหรับปัญหาบางอย่าง มีเพียงชาวบ้านกลุ่มสองเท่านั้นที่ประสบ ดังนั้น สำหรับปัญหาที่ชาวบ้านกลุ่มสองประสบ คณะผู้วิจัยไม่ได้สอบถามชาวบ้านกลุ่มสองในการสนทนากลุ่ม เพราะพวกเขาเชื่อและมั่นใจว่า พวกเขาทำได้ดี ด้วยเหตุนี้ ภายหลังจากการสนทนากลุ่มเสร็จ คณะผู้วิจัยจึงได้โทรศัพท์สอบถามชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง เพื่อค้นหาคำตอบว่า เหตุใดชาวบ้านกลุ่มสองจึงประสบปัญหา โดยได้สอบถามในวันที่ 8 เมษายน และ 16 เมษายน พ.ศ. 2568

3.5.2 การวางแผนปฏิบัติการ

คณะผู้วิจัยร่วมกับชาวบ้านได้ดำเนินการวางแผนปฏิบัติการเพื่อพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ตามลำดับดังนี้

1. คณะผู้วิจัยได้สร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การศึกษาแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก (2) การศึกษาอริยมรรคมีองค์ 8 ในพระพุทธศาสนา และ (3) การบูรณาการแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากร่วมกับอริยมรรคมีองค์ 8 เพื่อสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ

เหตุผลในการสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธก็เพื่อให้การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากในงานวิจัยนี้มีความเป็นงานวิจัยเชิงพุทธอย่างแท้จริง ไม่ใช่เป็นพุทธตามปกเลมรายงานวิจัยเท่านั้น

2. คณะผู้วิจัยขอชี้แจงว่า ในการสนทนากลุ่มร่วมกับชาวบ้านผู้มีประสบการณ์การทำศิลปหัตถกรรม จำนวน 10 คน ในวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2568 คณะผู้วิจัยได้ช่วยกันบันทึกสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและช่วยกันตรวจสอบ อีกทั้งคณะผู้วิจัยได้ขอความร่วมมือให้ชาวบ้านตรวจสอบข้อมูลสภาพปัญหาและความต้องการ โดยการทวนสอบว่า “สภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นอย่างไรใช้หรือไม่ ถูกต้องหรือไม่” และ “ชาวบ้านได้ยืนยันความถูกต้อง” คณะผู้วิจัยจึงใช้ข้อมูลที่ได้รับการตรวจสอบความถูกต้องโดยชาวบ้านผู้เข้าร่วมการสนทนาเป็นข้อมูลสำคัญในการออกแบบกิจกรรมการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ

3. คณะผู้วิจัยร่วมกับชาวบ้านที่มีประสบการณ์งานศิลปหัตถกรรมช่วยกันระดมสมองออกแบบกิจกรรมการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ทั้งนี้ การออกแบบกิจกรรมดังกล่าวจะต้องสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชาวบ้านและสอดคล้องกับองค์ประกอบของ WISE Model ทั้งนี้เพื่อให้การพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากมีความเป็นงานวิจัยเชิงพุทธอย่างแท้จริง ดังนั้น ผลการออกแบบกิจกรรมการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ จึงมีดังนี้ ป้องกันการละเมิดคุณค่าดั้งเดิมและไม่สร้างความขัดแย้ง

ตาราง 4 กิจกรรมการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ

WISE Model	กิจกรรมตามองค์ประกอบของ WISE Model	ผู้เข้าร่วม	ผลที่คาดหวัง
องค์ประกอบที่ 1 ด้านความรู้ (W - Wisdom) หมายถึง การเรียนรู้เพื่อเข้าใจคุณค่าแท้จริงของภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ใช่เพียงในเชิงเศรษฐกิจอย่างเดียว แต่เรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์อัตลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่น รู้เท่าทันบริบททางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการละเมิดคุณค่าดั้งเดิมและไม่สร้างความขัดแย้งภายในชุมชน	กิจกรรมที่ 1 กิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนางานศิลปอย่างสร้างสรรค์ ดำเนินการดังนี้ - การสอนชาวบ้านทำกระเป่าใส่แก้วอะคริลิกและกระเป่าหวายเทียม - การสอนภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ชาวบ้านเพื่อให้ชาวบ้านนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปประยุกต์ใช้ในการทำกระเป่าใส่แก้วอะคริลิกและกระเป่าหวายเทียม - ภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวนี้ ได้แก่ (1) การจักสาน (2) การเย็บผ้าและตัดผ้า (3) การประดิษฐ์และการตกแต่ง - การสอนชาวบ้านให้ออกแบบลวดลายกระเป่าใส่แก้วอะคริลิก และกระเป่าหวายเทียม - การมอบหมายให้ชาวบ้านฝึกทำกระเป่าใส่แก้วอะคริลิก และกระเป่าหวายเทียมให้มีคุณภาพ ประณีตสวยงาม	ชาวบ้าน 16 คน	- ชาวบ้านสามารถประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการออกแบบและผลิตงานศิลปหัตถกรรมร่วมสมัย อาทิ กระเป่าใส่แก้วอะคริลิกและกระเป่าหวายเทียมได้อย่างสร้างสรรค์ - ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมที่ชาวบ้านทำ มีคุณภาพ ประณีตสวยงาม สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคยุคใหม่ได้ - ชาวบ้านเกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นและมีแรงจูงใจในการสืบสานองค์ความรู้เหล่านี้อย่างต่อเนื่อง
องค์ประกอบที่ 2 ด้านการสร้างสรรค์ (I - Innovation) หมายถึง ความสามารถในการนำความคิดสร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมให้มีคุณภาพ ประณีตสวยงาม			
องค์ประกอบที่ 3 ด้านการขายที่ตระหนักถึงสังคม (S - Socially Conscious Selling) หมายถึง ความสามารถในการดำเนินกิจการการผลิตและการจำหน่ายศิลปหัตถกรรมอย่างยั่งยืน มีศักยภาพในการแข่งขันในตลาดปัจจุบัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว	กิจกรรมที่ 2 กิจกรรมค้าขายแฟรนไชส์ชุมชน ดำเนินการดังนี้ - การสอนชาวบ้านในการใช้กลยุทธ์การตลาดที่เหมาะสม - การส่งเสริมชาวบ้านพัฒนาช่องทางการตลาด - ชาวบ้านจำหน่ายสินค้าในชุมชนและทางช่องทางออนไลน์	ชาวบ้าน 16 คน	- ชาวบ้านมีความรู้และทักษะในการวางกลยุทธ์ทางการตลาดที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนรวมทั้งสามารถเลือกใช้ช่องทางการตลาดทั้งแบบออฟไลน์และออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ - ชาวบ้านสามารถนำผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายในชุมชนและขยายสู่ตลาดภายนอกได้ ส่งผลให้เกิดรายได้อย่างต่อเนื่อง - เกิดเครือข่ายทางเศรษฐกิจระดับชุมชน โดยชาวบ้านสามารถรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และวางแผนการค้าขายร่วมกัน

WISE Model	กิจกรรมตามองค์ประกอบของ WISE Model	ผู้เข้าร่วม	ผลที่คาดหวัง
องค์ประกอบที่ 4 ด้านจริยธรรม (E - Ethics) หมายถึง การยึดมั่นในหลักจริยธรรมในการผลิตและจำหน่ายศิลปหัตถกรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความเป็นธรรม ไม่ละเมิดคุณค่าทางวัฒนธรรม รวมถึงการใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม	กิจกรรมที่ 3 การปลูกฝังจริยธรรมในการผลิตและจำหน่าย ดำเนินการดังนี้ - การปลูกฝังแนวคิดด้านจริยธรรมในการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมแก่ชาวบ้านเพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม - การปลูกฝังแนวคิดเรื่องการค้าขายอย่างเป็นธรรมโดยเน้นย้ำถึงการตั้งราคาจำหน่ายที่เหมาะสม ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค ไม่ตั้งราคาสูงเกินจริง ตลอดจนการสร้าง ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักจริยธรรมทางธุรกิจ	ชาวบ้าน 16 คน	- ชาวบ้านตระหนักถึงความสำคัญของการผลิต ที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม เช่น การเลือกใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และการลดของเสียจากกระบวนการผลิต - ชาวบ้านเข้าใจและยึดถือหลักจริยธรรมทางธุรกิจ เช่น ความซื่อสัตย์ ความโปร่งใส และความรับผิดชอบต่อผู้บริโภค ในการตั้งราคา การโฆษณา และการจำหน่ายสินค้า

4. ในวันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2568 คณะผู้วิจัยได้เดินทางไปยังไอที สแควร์ แยกหลักสี่-แจ้งวัฒนะ เพื่อติดต่อประสานงานวิทยากรผู้สอนศิลปหัตถกรรม คณะผู้วิจัยได้ปรึกษาวิทยากรในเรื่อง การเรียนการสอน การเตรียมความพร้อม และศักยภาพของชาวบ้านที่จะเรียน วิทยากรได้ให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ในการขับเคลื่อนงานวิจัยครั้งนี้ นอกจากนี้ วิทยากรได้อาสาเตรียมวัสดุอุปกรณ์สำหรับสอนชาวบ้าน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองชนาก

ส่วนระยะเวลาการขับเคลื่อนงานวิจัย เริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ระหว่างวันที่ 9 พฤษภาคม – 7 มิถุนายน พ.ศ. 2568 รวมระยะเวลา 30 วัน โดยวิทยากรและคณะผู้วิจัยได้เข้าไปสอนชาวบ้านทำศิลปหัตถกรรม 4 ครั้ง คือ ในวันศุกร์ที่ 9, วันศุกร์ที่ 16, วันศุกร์ที่ 23, วันศุกร์ที่ 30 พฤษภาคม 2568 และสอนการทำตลาด 1 ครั้งในวันที่ 7 มิถุนายน 2568 ส่วนในวันอื่น วิทยากรและคณะผู้วิจัยได้มอบหมายให้ชาวบ้านเรียนรู้ฝึกทำด้วยตนเอง

3.5.3 การปฏิบัติตามแผน

คณะผู้วิจัยได้ขับเคลื่อนการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ระหว่างวันที่ 9 พฤษภาคม – 7 มิถุนายน พ.ศ. 2568 รวมระยะเวลา 30 วัน ตามกิจกรรมดังกล่าวข้างต้นดังนี้

1. ในวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2568 คณะผู้วิจัยได้เดินทางไปยังองค์การบริหารส่วนตำบลหนองชนาก โดยได้ดำเนินงานในส่วนต่าง ๆ ประกอบด้วย (1) คณะผู้วิจัยได้รับสมัครชาวบ้านเข้าร่วมโครงการวิจัย โดยมีชาวบ้านที่มีประสบการณ์งานศิลปหัตถกรรมและผู้ไม่มีประสบการณ์เข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้ จำนวน 16 คน (2) คณะผู้วิจัยได้ชี้แจงรายละเอียดของโครงการวิจัย (3) วิทยากรได้สอนชาวบ้านทำศิลปหัตถกรรมชิ้นแรก คือ กระเป๋าสีใส่แก้วอะคริลิก โดยวิทยากรได้อธิบายขั้นตอนการทำการเป่าใส่แก้วอะคริลิกโดยละเอียด และได้มอบหมายให้ชาวบ้านฝึกทำ ทั้งนี้วิทยากรได้คอยให้คำแนะนำแก่ชาวบ้านอย่างใกล้ชิด (4) คณะผู้วิจัยได้เก็บรายละเอียดขั้นตอนการทำศิลปหัตถกรรม คือ กระเป๋าสีใส่แก้วอะคริลิก พร้อมทั้งถ่ายภาพขั้นตอนต่าง ๆ

2. ในวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2568 วิทยากรได้สอนเทคนิคเพิ่มเติมเกี่ยวกับการทำศิลปหัตถกรรม คือ กระเป๋าสีใส่แก้วอะคริลิก ทั้งนี้เพราะระหว่างวันที่ 10-15 พฤษภาคม พ.ศ. 2568 ชาวบ้านฝึกทำกระเป๋าสีใส่แก้วอะคริลิกด้วยตนเองที่บ้าน บางท่านมีความสงสัยในขั้นตอนบางอย่าง อย่างไรก็ตาม การทำการเป่าใส่แก้วอะคริลิกของชาวบ้านได้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีตามวัตถุประสงค์ภายใต้การให้คำแนะนำและการกำกับดูแลของวิทยากร

3. ในวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2568 วิทยากรได้อธิบายขั้นตอนการทำศิลปหัตถกรรมชิ้นที่สอง คือ กระเป๋าสีใส่แก้วอะคริลิก โดยละเอียด และได้มอบหมายให้ชาวบ้านฝึกทำ ทั้งนี้วิทยากรได้คอยให้

คำแนะนำแก่ชาวบ้านอย่างใกล้ชิด ส่วนคณะผู้วิจัยได้เก็บรายละเอียดขั้นตอนการทำศิลปหัตถกรรม คือ กระเป๋าสีใส่แก้วอะคริลิก พร้อมทั้งถ่ายภาพขั้นตอนต่าง ๆ

4. ระหว่างวันที่ 24-29 พฤษภาคม พ.ศ. 2568 ชาวบ้านได้ฝึกทำกระเป๋าสีใส่แก้วอะคริลิกที่บ้าน พวกเขายังไม่เข้าใจขั้นตอนการทำสายกระเป๋าสีอย่างถูกต้อง ด้วยเหตุนี้ ในวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2568 วิทยากรจึงได้อธิบายการทำกระเป๋าสีให้เพิ่มเติมแก่ชาวบ้าน อย่างไรก็ตาม การทำกระเป๋าสีใส่แก้วอะคริลิกของชาวบ้านได้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีตามวัตถุประสงค์ภายใต้การให้คำแนะนำและการกำกับดูแลของวิทยากร มีเพียงชาวบ้านบางส่วนเท่านั้นที่ยังไม่สามารถทำกระเป๋าสีใส่แก้วอะคริลิกได้สำเร็จ

5. ระหว่างวันที่ 31 พฤษภาคม – 6 มิถุนายน พ.ศ. 2568 ชาวบ้านบางส่วนได้ทำกระเป๋าสีใส่แก้วอะคริลิกให้เสร็จและได้นำงานมาส่งในวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2568

6. ระหว่างที่ชาวบ้านกำลังเรียนรู้การทำกระเป๋าสีใส่แก้วอะคริลิกและกระเป๋าสีใส่แก้วอะคริลิก เมื่อผลงานเริ่มเป็นรูปเป็นร่างและเสร็จสมบูรณ์ ชาวบ้านบางรายได้นำผลงานไปเผยแพร่ผ่านช่องทางออนไลน์ เพื่อให้ลูกค้าสั่งจองล่วงหน้า (Pre-order) และในขณะเดียวกัน ชาวบ้านบางรายสามารถจำหน่ายผลงานได้ทันทีจากการที่เพื่อนบ้านหรือผู้คนที่เดินผ่านไปมาเห็นผลงานแล้วเกิดความสนใจจนตัดสินใจสั่งซื้อ

7. ในวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2568 คณะผู้วิจัยได้บรรยายการตลาดพื้นฐาน ได้แก่ พื้นฐานการตลาด ได้แก่ แนวคิด 4P ประกอบด้วย สินค้า (Product) ราคา (Price) ช่องทางการขาย (Place) การส่งเสริม (Promotion), กลยุทธ์การตั้งราคา (Pricing Strategy), การวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย (Target Market), ช่องทางการตลาดและการโปรโมต เช่น Facebook, Line Official, Tiktok และ Fair Trade

8. ระหว่างวันที่ 9 พฤษภาคม – 7 มิถุนายน พ.ศ. 2568 คณะผู้วิจัยได้ปลูกฝังแนวคิดเรื่องจริยธรรมในการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมและแนวคิดเรื่องการค้าขายอย่างเป็นธรรมแก่ชาวบ้าน โดยการใช้การสื่อสารผ่านกลุ่มไลน์เป็นระยะ ๆ เพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้เรื่องความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม และเพื่อปลูกฝังคุณค่าของความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และความโปร่งใส อันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน เหตุผลที่เลือกใช้ช่องทางไลน์กลุ่ม เนื่องจากระหว่างการฝึกทำกระเป๋าสีใส่แก้วอะคริลิกและสานกระเป๋าสีใส่แก้วอะคริลิก ชาวบ้านมีจิตใจจดจ่ออยู่กับงาน ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นเรื่องยากสำหรับการบรรยายหรืออภิปรายเรื่องจริยธรรมในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมและเรื่องการค้าขายอย่างเป็นธรรม ดังนั้น การสื่อสารผ่านไลน์กลุ่ม จึงเป็นทางเลือกที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทการเรียนรู้

อย่างไรก็ดี เป็นที่รับรู้โดยทั่วไปในแวดวงวิจัยว่า การสะท้อนผล (Reflection) ถือเป็นหัวใจสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการซึ่งช่วยให้เข้าถึงความจริงที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง ตลอดกระบวนการขับเคลื่อนงานวิจัย คณะผู้วิจัยตระหนักอยู่เสมอว่า ชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมอาจต้องเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคบางประการในการดำเนินกิจกรรม ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงเปิดพื้นที่ให้มีการสะท้อนผลอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ชาวบ้านได้ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิด และประสบการณ์ของตนอย่างตรงไปตรงมา ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

3.5.4 การประเมิน

คณะผู้วิจัยได้ประเมินผลการรับรู้ต่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธดังนี้

1. ขอความร่วมมือให้ชาวบ้าน 16 คน ประเมินผลการรับรู้ต่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ
2. เปิดพื้นที่ให้ชาวบ้านได้แสดงออกถึงความรู้สึกภายในจิตใจที่เกิดขึ้นระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรมผ่านการสนทนา เพื่อร่วมกันค้นหาความสำเร็จที่มีความหมายอันเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในครั้งนี้

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลและปฏิบัติการวิจัย คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

3.6.1 การวิเคราะห์เนื้อหา

คณะผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)¹ สำหรับวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 คือ การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น

1. ดำเนินการถอดเทปและจัดระเบียบข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม
2. กำหนดหน่วยสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งนี้หน่วยสำหรับการวิเคราะห์ถูกกำหนดเป็นข้อความที่สื่อถึงปัญหา ความต้องการ ซึ่งอาจเป็นวลี หรือประโยคที่สะท้อนมุมมอง ประสบการณ์ หรือความคาดหวังของชาวบ้านผู้เข้าร่วมการสนทนา

¹ Yan Zhang and Barbara M. Wildemuth, *Qualitative Analysis of Content*, (n.p, n.d.), Pp. 3-4.

3. จัดหมวดหมู่และกำหนดรหัสข้อมูลที่เกี่ยวข้อง
4. ทดลองเขียนโดยใช้ข้อมูลที่ผ่านมาการเข้ารหัส เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องหรือความแตกต่างของรหัสข้อมูล
5. สรุปและกำหนดรหัสข้อมูลทั้งหมด
6. ตรวจสอบความถูกต้องและความสอดคล้องของรหัสข้อมูลเพื่อป้องกันข้อผิดพลาด
7. สังเคราะห์และเขียนสรุปผลการวิจัยโดยอ้างอิงจากรหัสข้อมูลที่ได้

3.6.2 การวิเคราะห์เชิงบรรยาย

คณะผู้วิจัยใช้หลักการวิเคราะห์เชิงบรรยาย (Narrative Analysis)² ในการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธตามขั้นตอนดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการการถ่ายภาพกิจกรรม การจดบันทึกสังเกตการณ์ รวมถึงการสัมภาษณ์หรือการบันทึกเสียง
2. จัดการข้อมูลทั้งหมดอย่างเป็นระบบ โดยกำหนดรหัสข้อมูลเพื่อระบุหมวดหมู่ของข้อมูลแต่ละส่วน พร้อมกับจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามรหัสที่ได้กำหนดไว้
3. กำหนดโครงสร้างเนื้อหาหรือหัวข้อใหญ่ตามประเภทของกิจกรรม เหตุการณ์ หรือประเด็นที่สำคัญ
4. อ่านทบทวนข้อมูลอีกครั้งเพื่อตรวจสอบและทำความเข้าใจรายละเอียดในแต่ละหัวข้อใหญ่ เพื่อพิจารณาว่ามีข้อมูลเพิ่มเติมหรือประเด็นย่อยที่สามารถแยกออกมาวิเคราะห์ได้หรือไม่ ทั้งนี้ เพราะการกำหนดหัวข้อย่อยจะช่วยให้การพรรณนาข้อมูลมีความละเอียดมากยิ่งขึ้น
5. พรรณนาเรื่องราวหรือปรากฏการณ์ตามที่ได้กำหนดโครงสร้างเนื้อหาและหัวข้อย่อยไว้แล้ว โดยอธิบายถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น รวมถึงบริบทที่อยู่รอบปรากฏการณ์นั้น ๆ

² Delve, What is Narrative Analysis?, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://delvetool.com/blog/narrativeanalysis> [1 มีนาคม 2568].

3.6.3 การวิเคราะห์ด้วยสถิติพรรณนา

คณะผู้วิจัยใช้สถิติพรรณนา (Descriptive statistics) สำหรับวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับผลการประเมินการรับรู้ต่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธดังนี้

ส่วนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบประเมิน ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ใช้สถิติ จำนวน (n) และร้อยละ (Percent)

ส่วนที่ 2 วิเคราะห์ผลการประเมินการรับรู้ต่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

คณะผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ในการแปลผลข้อมูล ใช้มาตรวัดของลิเคิร์ต (Likert Scale) แบ่งเป็น 5 ระดับ³ โดยมีวิธีการ ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{ช่วงกว้างของอันตรภาคชั้น} &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด}-\text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้นที่ต้องการ}} \\ &= \frac{5-1}{5} \\ &= 0.80 \end{aligned}$$

ในการวิจัยครั้งนี้ กำหนดเกณฑ์การแปลผลค่าเฉลี่ย มีดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง	4.21-5.00	ระดับการรับรู้มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	3.41-4.20	ระดับการรับรู้มาก
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	2.61-3.40	ระดับการรับรู้ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	1.81-2.60	ระดับการรับรู้น้อย
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	1.00-1.80	ระดับการรับรู้ต่ำที่สุด

³ ชัชวาล เรื่องประพันธ์, สถิติพื้นฐาน, (ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2543), หน้า 30.

3.7 สรุปกระบวนการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขาก อำเภอนาทม จังหวัดพิจิตร” มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ (1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น (2) เพื่อพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ (3) เพื่อประเมินผลการรับรู้ต่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ โดยคณะผู้วิจัยสามารถสรุปกระบวนการวิจัยโดยเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์การวิจัยดังมีรายละเอียดดังนี้

ตาราง 5 สรุปกระบวนการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย	วัตถุประสงค์ข้อที่ 1	วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 - 3
รูปแบบการวิจัย	การวิจัยเชิงปฏิบัติการแนวคิดของ Gerald Susman 4 ขั้นตอน 1. การวินิจฉัยปัญหา (Diagnosing) 2. การวางแผนปฏิบัติการ (Action plan) 3. การปฏิบัติตามแผน (Taking Action) 4. การประเมิน (Evaluation)	
พื้นที่วิจัย	ตำบลหนองขาก อำเภอนาทม จังหวัดพิจิตร	
ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มและผู้เข้าร่วมกิจกรรม	ชาวบ้านผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม 10 คน	ชาวบ้านผู้เข้าร่วมกิจกรรม 16 คน
เครื่องมือวิจัย	แบบสนทนากลุ่ม	แบบสะท้อนผล แบบประเมิน
การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัย	การปฏิบัติการวิจัยตามแนวคิดของ Gerald Susman 4 ขั้นตอน ถูกนำมาใช้เพื่อศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัย 3 ข้อ ดังนี้ 1. การวินิจฉัยปัญหา (Diagnosing) ถูกนำมาใช้เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มร่วมกับชาวบ้าน 10 คน ที่มีประสบการณ์งานศิลปหัตถกรรม 2. การวางแผนปฏิบัติการ (Action plan) และ 3. การปฏิบัติตามแผน (Taking Action) ถูกนำมาใช้เพื่อพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ดำเนินการปฏิบัติการวิจัยด้วยการสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ต่อจากนั้น นำโมเดลเชิงแนวคิดไปออกแบบกิจกรรม 3 กิจกรรม ได้แก่ (1) กิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่	

ระเบียบวิธีวิจัย	วัตถุประสงค์ข้อที่ 1	วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 - 3
	การพัฒนางานศิลปะอย่างสร้างสรรค์ (2) กิจกรรมค้าขายแฟร์ดูแลชุมชน (3) กิจกรรมการปลูกฝังจริยธรรมในการผลิตและจำหน่าย และขับเคลื่อนกิจกรรมตามที่ได้วางแผนไว้ผ่านการมีส่วนร่วมระหว่างคณะผู้วิจัยและชาวบ้านผู้เข้าร่วมกิจกรรม 4. การประเมิน (Evaluation) ถูกนำมาใช้เพื่อประเมินผลการรับรู้ต่อการพัฒนา ศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางยุทธศาสตร์ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการแจกแบบประเมินแก่ชาวบ้าน 16 คน และสะท้อนผลชาวบ้านบางส่วน	
การวิเคราะห์ข้อมูล	การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)	การวิเคราะห์เชิงบรรยาย (Narrative Analysis) การวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนก อำเภอบำเหน็จ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ (1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น (2) เพื่อพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ (3) เพื่อประเมินผลการรับรู้ต่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ผลการวิจัยมีรายละเอียดตามลำดับดังนี้

4.1 ผลการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

ตำบลหนองขนกตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอบำเหน็จ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เดิมเป็นพื้นที่ราบลุ่มที่มีน้ำท่วมขัง ทำให้มีหนองน้ำขนาดใหญ่ซึ่งมีต้นกกขึ้นเต็มหนองน้ำ ชาวบ้านเรียกต้นกกนี้ว่า “ต้นขนก” จากนั้นจึงใช้ชื่อหนองขนกสำหรับพื้นที่แห่งนี้ เมื่อมีการจัดตั้งเป็นตำบลจึงได้ชื่อว่า “ตำบลหนองขนก” หมู่บ้านที่อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนก มีจำนวน 10 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหนองกบม้า หมู่ที่ 1, บ้านทุ่งมล หมู่ที่ 2, บ้านหนองหัวลิง หมู่ที่ 3, บ้านแถว หมู่ที่ 4, บ้านหนองสรวง หมู่ที่ 5, บ้านปลักแรด หมู่ที่ 6, บ้านหนองกระเปียน หมู่ที่ 7, บ้านหนองขนก หมู่ที่ 8, บ้านโคกคราม (บ่อแร่) หมู่ที่ 11, บ้านหนองม่วง หมู่ที่ 12

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสนทนากลุ่มร่วมกับชาวบ้าน 10 คนที่มีประสบการณ์การทำศิลปหัตถกรรมเพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ณ สถานที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนก อำเภอบำเหน็จ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชาวบ้านที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่มจำนวน 10 คนในครั้งนี้ มาจากหลากหลายหมู่บ้านในพื้นที่ตำบลหนองขนก กล่าวคือ ผู้เข้าร่วมการสนทนา 1 คน มาจากหมู่ที่ 3 บ้านหนองหัวลิง, ผู้เข้าร่วมการสนทนา 2 คน มาจากหมู่ที่ 5 บ้านหนองสรวง, ผู้เข้าร่วมการสนทนา 1 คน มาจากหมู่ที่ 8 บ้านหนองขนก, ผู้เข้าร่วมการสนทนา 6 คน มาจากหมู่ที่ 11 บ้านโคกคราม (บ่อแร่) ชาวบ้านที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่มจำนวน 10 คน เมื่อแบ่งเป็นกลุ่ม ได้ 2 กลุ่ม ดังนี้ (1) กลุ่มหนึ่งประกอบด้วย ผู้เข้าร่วมการสนทนา 1 คน จากหมู่ที่ 3 บ้านหนองหัวลิง, ผู้เข้าร่วมการสนทนา 2 คน มาจากหมู่ที่ 5 บ้านหนองสรวง, ผู้เข้าร่วมการสนทนา 1 คน มาจากหมู่ที่ 8 บ้านหนองขนก (2) กลุ่ม

สอง ประกอบด้วย ผู้เข้าร่วมการสนทนา 6 คน มาจากหมู่บ้านโคกคราม (บ่อแร่) ชาวบ้าน 2 กลุ่มนี้ไม่ได้รวมกลุ่มกันอย่างเป็นทางการ เป็นเพียงการรวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกันเท่านั้น ส่วนเหตุผลที่คณะผู้วิจัยคัดเลือกชาวบ้านมาจากหลากหลายหมู่บ้าน เนื่องจากว่า ชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้านไม่ได้ทำศิลปหัตถกรรมทุกครัวเรือน เพราะแต่ละท่านมีความสนใจและอุดมการณ์ในการดำเนินชีวิตแตกต่างกัน จึงเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยากสำหรับการคัดเลือกชาวบ้านจากหมู่บ้านแห่งเดียวกันเพื่อเข้าร่วมการสนทนากลุ่มครั้งนี้ เพราะหากสมมติว่า คณะผู้วิจัยคัดเลือกชาวบ้านจากหมู่บ้านแห่งเดียวกันเท่านั้น ปัญหาที่ประสบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้คือ ในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง จะมีเพียงชาวบ้านไม่กี่คนเท่านั้นที่มีประสบการณ์การทำศิลปหัตถกรรม แน่นอนว่า เมื่อคณะผู้วิจัยสอบถามสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น บางคนย่อมไม่สามารถแสดงความคิดเห็นในประเด็นคำถามได้แน่นอน ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกชาวบ้านที่มีประสบการณ์การทำศิลปหัตถกรรมจากหลากหลายหมู่บ้านเพื่อให้การสนทนากลุ่มในงานวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ผลการวิจัยมีรายละเอียดตามลำดับดังนี้

4.1.1 สภาพปัญหา

สภาพปัญหาเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ตำบลหนองขาก อำเภอนาทม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มี 3 ประเด็นหลักดังนี้

1. การขาดการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ ชาวบ้านจำนวน 10 คน (ชาวบ้าน 2 กลุ่ม) ที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า ในปัจจุบันการดำเนินงานศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ตำบลหนองขาก ประสบปัญหาเนื่องจากขาดการมีส่วนร่วมจากคนรุ่นใหม่ โดยคนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่การศึกษาต่อและประกอบอาชีพในภาคอุตสาหกรรม บริษัทเอกชน หรือหน่วยงานราชการ จึงไม่ได้ให้ความสำคัญกับงานศิลปหัตถกรรม ทั้งยังมองว่า งานศิลปหัตถกรรมดังกล่าวเป็นงานที่ใช้ระยะเวลาและไม่ต้องตอบโจทย์ด้านรายได้หรือความก้าวหน้าในอาชีพ ส่งผลให้งานศิลปหัตถกรรมขาดผู้สืบทอด แต่ในขณะเดียวกัน กลุ่มคนที่ยังคงมีบทบาทในการสืบสานงานศิลปหัตถกรรมส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ทำงานศิลปหัตถกรรมในลักษณะของอาชีพเสริม โดยผลิตสินค้าขนาดเล็ก เช่น ของชำหรือของใช้เล็กน้อย อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุดังกล่าวก็มีข้อจำกัดด้านสุขภาพ ร่างกาย และสายตา จึงไม่สามารถสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมได้อย่างเต็มที่ ดังกล่าวข้างต้น

“ปัญหาเกี่ยวกับหัตถกรรมในชุมชน ปัจจุบันเด็กรุ่นใหม่ไม่ค่อยมาทำกิจกรรมตรงนี้ ส่วนมากจะเป็นผู้สูงอายุ ซึ่งตอนนี้ผู้สูงอายุก็อายุมากแล้ว ถ้าจะมาทำ ต้องคำนึงถึงสภาพ

ร่างกายและสายตา ถ้าอุปสรรคตอนนี้ได้กรุ๊ปใหม่ไม่ค่อยมาสนใจตรงนี้ ส่วนมากเรียนมา ก็จะไปทำงานภาคอุตสาหกรรมมากกว่า”¹

“คนรุ่นใหม่ไม่ค่อยสนใจ มันใช้เวลานาน ส่วนใหญ่ไปทำงานบริษัท ทำงานราชการ ไม่มีใครมาต่อยอด จะมีรุ่นนี้ 55 อับ พวกที่เกษียณ 60 อับ มาทำอาชีพเสริมใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ขายของเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นของชำ”²

2. การขาดแคลนทุนการผลิต ชาวบ้านจำนวน 10 คน (ชาวบ้าน 2 กลุ่ม) ที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่มมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า ปัญหาหลักที่ชาวบ้านต้องเผชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ คือ การขาดแคลนทุนการผลิต แม้บางครั้งจะได้รับการสนับสนุนเงินทุนในบางช่วงเวลา เช่น การสนับสนุนเบื้องต้นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ สำนักจัดหางานแรงงาน สำนักงานจังหวัด แต่ยังคงเผชิญปัญหาการขาดแคลนทุนหมุนเวียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้กิจกรรมการผลิตไม่สามารถดำเนินต่อเนื่องได้ อีกประการหนึ่ง เมื่อได้รับการสนับสนุนอุปกรณ์พื้นฐานในการผลิตจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่เมื่อทำกิจกรรมไปได้บางส่วนแล้ว เงินทุนที่มีเริ่มหมดลง และไม่สามารถซื้ออุปกรณ์หรือวัสดุเพิ่มเติมได้ ทำให้กิจกรรมหยุดชะงัก ดังคำกล่าวดังนี้

“ถ้าเป็นสำนักจัดหางานแรงงานก็จะมี ถ้ากลุ่มองค์กรหรือประชาชนรวมกลุ่มได้และเขียนโครงการเสนอ แรงงานจังหวัดจะมีงบมาให้ครับ....ประชาชนส่วนมากรากหญ้าไม่ค่อยมีทุน ผมคิดว่าเริ่มแรก ทุนต้องมาก่อน พอมีทุนมา ตรงวิทยากรหรือผู้ให้ความรู้ เราติดต่อหาได้ แต่ที่สำคัญที่สุดคือทุน”³

“อุปสรรคมีบ้างเล็กน้อย เช่น เงินทุน คือได้มาแล้วก็ขายไป คือทำไปซื้อไป” เงินทุนเริ่มต้นตอนแรก เขามีเงินทุนมาให้เรา เอาตะกร้ามาให้เรา 2 ใบได้ ม้วนหนึ่ง เราก็ไปต่อยอดของเรา หลัง ๆ มา เราซื้อเองบ้าง มีทุนมาบ้าง....ทุนซื้อตะกร้า ซื้อด้าย”⁴

“ผมพูดตามความเป็นจริง สานโตกทำไปครึ่งใบแล้ว เงินก็ไม่มี ทุนก็ไม่มา ขายไม่ได้อีกแล้ว แล้วจะเอาอะไรทำต่อ ผมขออนุญาตพูดคำนี้เลยนะครับ ในความคิดของผมที่ติดตามมา

¹ ผู้ร่วมสนทนา A, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

² ผู้ร่วมสนทนา H, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

³ ผู้ร่วมสนทนา A, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

⁴ ผู้ร่วมสนทนา D, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

ตลอดทุกครั้งที่เราทำในชุมชนหมู่ 11...พอทำได้ครึ่งทาง ไม่มีเงินต่อเนื่อง บางคนใช้เงินตัวเอง ก็ได้ครึ่งทาง ยังไม่เต็มไปเลย”⁵

และยิ่งไปกว่านั้น ยังพบอีกว่า ปัญหาที่สำคัญในการดำเนินงานศิลปหัตถกรรม คือ ความไม่ต่อเนื่องในการทำงานและการขาดแคลนทุนหมุนเวียน โดยเฉพาะชาวบ้าน 6 คน ที่มาจากหมู่ที่ 11 บ้านโคกคราม (บ่อแร่) เมื่อร่วมกลุ่มทำงานศิลปหัตถกรรมตามโครงการของหน่วยงานภาครัฐที่นำเข้ามาภายในพื้นที่เพื่ออบรมทักษะงานศิลปหัตถกรรมให้แก่ชาวบ้าน (ชาวบ้าน 6 คนรวมกลุ่มกันอย่างไม่เป็นทางการ) พวกเขาสามารถรวมกลุ่มดำเนินงานศิลปหัตถกรรมได้เพียงระยะสั้น (3 วัน) เท่านั้น เพราะประสบปัญหาต่าง ๆ อาทิ การขาดการสนับสนุนทางการเงินที่เพียงพอ การขาดการบริหารจัดการกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ ผลที่ตามมา คือ งานศิลปหัตถกรรมไม่สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องเพราะขาดทุนการผลิต ดังคำกล่าวดังนี้

“ผมมาในทีมงานนี้ ผมเห็นเขาทำแต่ละครั้ง ทำไม่ต่อเนื่อง พอศึกษาออกโรงเรียนมาสอนงานทำ 3 วันจบ ก็หาย มันเลยไม่ต่อเนื่อง มันเหมือนรวมตัวกันไม่ติด แล้วที่ทำไป เงินทุนจกไม่มีตั้งค์ซื้อ ถ้ารวมกลุ่มกันดีอย่างคุณ....บอกว่า มีตลาดส่งให้เราต่อเนื่อง ต้นทุนจะหมุนเวียนได้ และโดยส่วนใหญ่ผู้สูงอายุเงินทุนน้อยอยู่แล้ว มันเลยเป็นการสอนถ้าทำถี่ เวลาทำที่ไร ผมคอยไปติดตามดูทุกครั้ง สุดท้ายมันไม่ต่อเนื่อง อย่างมาวันนี้มาแนะนำให้จัดทำ พอหลังจากทำเสร็จ จะหายไปอีกแล้ว ถ้าทำหมุนเวียนอย่างที่คุณบอกหลายคนว่า มีตลาดรองรับทำและจำหน่ายไปด้วย มันก็จะดี ทำต่อเนื่องได้”⁶

“ผลสำเร็จจะอยู่ที่การรวมกลุ่มแบบนี้ครับ ส่วนใหญ่ที่ทำมาจากกลุ่มที่เราแนะนำแจ้งให้ทำ เขาจะเอาอุปกรณ์มาให้เราทำ จัดซื้อจัดอะไรมาสักอย่าง ที่ผมเห็น ๆ มา ผมก็เข้าไปร่วม”⁷

“ถ้าเกิดว่ามีทุนมาเป็นกลุ่ม เวลาเมื่อไรเคอร์เข้ามา เราใช้ในนามของกลุ่ม ทุนอยู่ในกลุ่ม ถ้าใครก็แบ่งกัน ทุนก็จะคงอยู่ในกลุ่มอย่างนั้น การบริหารจัดการจะดีกว่าเท่าที่ในส่วนของผู้นี้ อย่างที่คุณน้ำบอกว่า ถ้าได้ order ที่เป็น pre-order สมาชิกในตำบลด้วยกันช่วย support

⁵ ผู้ร่วมสนทนา F, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

⁶ ผู้ร่วมสนทนา F, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

⁷ ผู้ร่วมสนทนา F, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

ในการสั่ง ก็จะได้ order ตอนนี้พี่หยุดทำ เพราะว่าอย่างที่เรากันไปคนละอัน ขนาดเราโพสต์ขาย ก็ยังขายไม่ได้ เราก็เลยหยุดในการทำ โครงการเราก็ไม่ได้ถูกสานต่อ”⁸

3. การขาดช่องทางการตลาด สำหรับความเห็นเกี่ยวกับช่องทางการตลาด ชาวบ้าน 10 คน (ชาวบ้าน 2 กลุ่ม) มีความเห็นไม่สอดคล้องกัน กล่าวคือ ชาวบ้าน 6 คน จากหมู่ที่ 11 (ชาวบ้านกลุ่มสอง) ได้ให้ข้อมูลว่า การตลาดเป็นอีกหนึ่งปัญหาสำคัญที่พวกเขาต้องเผชิญ โดยเฉพาะในเรื่องของช่องทางการจำหน่ายสินค้าที่ผลิตขึ้น ส่งผลให้พวกเขาไม่สามารถสร้างความมั่นคงในการดำเนินกิจกรรมหรือขยายการผลิตให้เติบโตได้อย่างยั่งยืน ดังคำกล่าวดังนี้

“เท่าที่เข้าร่วมโครงการกับกลุ่ม ปัญหาในกลุ่มคือเรื่องการตลาด เพราะว่าทำมาแล้วขายไม่ได้ มันก็เหมือนหยุดอย่างที่คุณ...บอก คือทำเสร็จแล้วขายไม่ได้ มันก็ต้องหยุด มันไปต่อไม่ได้ เพราะเราไม่ได้มีออเดอร์ แล้วเราก็ไม่ได้มี pre-order แต่ถามว่า บุคลากรในการทำมีไหม มีพร้อมที่จะทำ แต่ไม่มีออเดอร์ เหมือนฝั่งโน้นเขามีออเดอร์ตลอด ฝั่งนี้มีบุคลากรจะทำ แต่ไม่มีออเดอร์ แล้วส่วนเงินทุนอย่างที่ว่ากันก็คือ เงินทุนเป็นของคนที่ทำเอง แล้วเวลาทำไปขายไป ใช้ไป อย่างที่บอกว่า ทุนหายหมดก็เป็นส่วนหนึ่ง เพราะออเดอร์ไม่ได้มาต่อเนื่อง”⁹

“ปัญหาก็คือทำมาแล้วไม่มีที่ขาย”¹⁰

แต่ในทางกลับกัน ชาวบ้าน จำนวน 4 คน จากหมู่ที่ 3, หมู่ที่ 5, หมู่ที่ 8 (ชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง) กลับมีความเห็นต่างจากชาวบ้านของหมู่ที่ 11 (ชาวบ้านกลุ่มสอง) ชาวบ้านคนหนึ่งจากกลุ่มหนึ่งได้ให้ข้อมูลว่า หน่วยงานภาครัฐโดยเฉพาะสำนักงานจังหวัด สำนักงานอำเภอมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนและส่งเสริมการตลาดของผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมจากชุมชน โดยจัดบูธนำเสนอสินค้าให้แก่ผู้ประกอบการในชุมชน ทั้งนี้เงื่อนไขการจัดบูธแก่ผู้ประกอบการ คือ สินค้าต้องได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสินค้า OTOP ดังคำกล่าวที่ว่า “การตลาดเท่าที่ผมเคยไปประชุมศาลากลางจังหวัด ทางจังหวัดเขาก็สนับสนุน มีบูธให้เราไปเปิดร้านค้าหรือจำหน่ายผลิตภัณฑ์ครับ...การตลาดไปได้ครับ เท่าที่ผมไปวางตลาดเมื่อปีก่อน ผมไปวางงานมรดกโลก สินค้าไม่พอวางเมื่อปีที่แล้ว เขาก็จัดบูธให้ผมไปลง แต่พอดีสินค้าผลิตไม่ทัน ก็เลยไม่ได้ไป...ทางอำเภอก็มีครับ ทางอำเภอประชุมกำนันผู้ใหญ่บ้านแต่ละเดือน จะมีให้ตลาดชุมชนเรื่อย ๆ ถนนคนเดินมีงานเรื่อย ๆ ครับ ตรงนี้เราได้ความอนุเคราะห์

⁸ ผู้ร่วมสนทนา H, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

⁹ ผู้ร่วมสนทนา H, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

¹⁰ ผู้ร่วมสนทนา G, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

จากพัฒนากรอำเภอ ถ้าเรามีผลิตภัณฑ์สินค้า ถ้าเราขึ้นทะเบียน OTOP ตรงนี้ ทางอำเภอจะจัดสถานที่ จัดบูทให้เราไปวางสินค้าครับ”¹¹

นอกจากนี้ ชาวบ้านอีกคนหนึ่งจากกลุ่มหนึ่งได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมสามารถจำหน่ายได้อย่างต่อเนื่อง โดยลูกค้าส่วนใหญ่มักเป็นคนที่รู้จักภายในชุมชนหรือละแวกใกล้เคียง ซึ่งมักมีการสั่งทำล่วงหน้า เช่น การสั่งผลิตของชำร่วยสำหรับงานแต่งงาน โดยไม่จำเป็นต้องวางมัดจำ เนื่องจากมีความไว้วางใจกันภายในชุมชน ยิ่งไปกว่านั้น เขายังได้กล่าวถึงรูปแบบการจำหน่ายที่ไม่เป็นทางการ เช่น การตั้งขายที่บ้าน หรือการนำสินค้าไปแขวนไว้บริเวณสนามฟุตบอลในหมู่บ้านเพื่อให้ผู้คนได้พบเห็นและสั่งซื้อสินค้าได้สะดวก รวมถึงแบ่งงานให้เพื่อนภายในกลุ่มช่วยกันผลิตเพื่อให้ทันเวลาตามที่ลูกค้าต้องการ ดังคำกล่าวดังนี้

“อุปสรรคไม่ค่อยมี ขายได้เรื่อย ๆ...แน่นนอนเขามาสั่ง เราก็ทำ อย่างเขามาสั่งไปงานแต่ง 20 ใบไว้สำหรับผูกแขน เขาสั่งเราล่วงหน้า เราก็เตรียมทำให้เขา พอเราได้เงินจากเขา เราก็ไปซื้อผ้าอีก ทำต่อเนื่องเรื่อย ๆ....ไม่ต้องเก็บมัดจำ สั่งแล้วก็ทำเลย เพราะารู้จักกันในหมู่บ้านและมีที่อื่นบ้างอย่างนี้ แล้วก็ไปกับ....บ้าง.....เรานั่งขายอยู่ที่บ้าน คนมาทานกล้วยเดี่ยว เขามาเห็นก็บอกว่าให้สานให้หน่อยสัก 5 ใบ เราก็จะโยนไปให้...บ้าง แบ่งให้เพื่อนไปช่วยกันทำ แล้วที่บ้านมีสนามบอลใช้ไหม ก็ไปแขวนไว้ที่สนามบอล คนมาเตะบอล เขาก็มากับครอบครัวเขา เขาก็มาสั่ง เมื่อเร็ว ๆ นี้เขาก็สั่งไป 20 ใบ เป็นเพื่อนของลูกค้า เขาก็ทำให้เขา”¹²

จากข้อค้นพบข้างต้น จะเห็นได้ว่า ชาวบ้านมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันเกี่ยวกับช่องทางการตลาด กล่าวคือ ชาวบ้าน จำนวน 6 คน จากหมู่ที่ 11 (ชาวบ้านกลุ่มสอง) ได้ให้ข้อมูลว่า พวกเขาขาดช่องทางการจำหน่าย จึงไม่สามารถมีทุนหมุนเวียนสำหรับการผลิตอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ ชาวบ้าน จำนวน 4 คน จากหมู่ที่ 3, หมู่ที่ 5, หมู่ที่ 8 (ชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง) ได้ให้ข้อมูลว่า พวกเขาสามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมภายในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง และผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมของพวกเขาได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสินค้า OTOP หน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานจังหวัดหรือสำนักงานอำเภอ จึงได้ให้การสนับสนุนการจัดบูทสำหรับจำหน่ายในวาระงานต่าง ๆ

คณะผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตต่อข้อค้นพบนี้ว่า เหตุใดกลุ่มชาวบ้านจำนวน 6 คน จากหมู่ที่ 11 (ชาวบ้านกลุ่มสอง) จึงไม่สามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมได้ เหมือนชาวบ้านจำนวน 4 คน จาก

¹¹ ผู้ร่วมสนทนา A, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

¹² ผู้ร่วมสนทนา D, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

หมู่ที่ 3, หมู่ที่ 5, หมู่ที่ 8 (ชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง) คณะผู้วิจัยจึงได้ขอพิจารณาผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมของชาวบ้านจากหมู่ที่ 11 (ชาวบ้านกลุ่มสอง) (เพราะวันที่สนทนากลุ่ม พวกเขาถือผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมมาด้วย) คณะผู้วิจัยเมื่อพิจารณาด้วยสายตาของบุคคลทั่วไปที่ไม่ได้เป็นผู้เชี่ยวชาญพบว่า แม้ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมบางชิ้นจะมีความสวยงาม แต่รายละเอียดในการเก็บงานยังไม่ประณีตเท่าที่ควร ซึ่งอาจเป็นสาเหตุให้ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มนี้ไม่สามารถแข่งขันในตลาดได้

คณะผู้วิจัยพยายามค้นคว้าหาคำตอบของสาเหตุนี้¹³ จึงได้ติดต่อประสานงานชาวบ้านอีกคน (ชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง) ที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมได้อย่างต่อเนื่อง (ติดต่อหลังจากสนทนากลุ่มเสร็จราว 2 สัปดาห์) โดยขอความร่วมมือให้เขาถ่ายภาพผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมแล้วส่งภาพผ่านทางแอปพลิเคชันไลน์เพื่อประกอบการพิจารณาเปรียบเทียบ ผลปรากฏว่า ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมของชาวบ้านจำนวน 4 คน จากหมู่ที่ 3, หมู่ที่ 5, หมู่ที่ 8 (ชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง) มีความงดงาม ประณีตเก็บรายละเอียดได้อย่างดีเยี่ยม นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยจึงได้โทรศัพท์ไปยังชาวบ้านหนึ่งคนที่อาศัยอยู่ในหมู่ที่ 5 (ชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง) (เขาได้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเมื่อ 25 มีนาคม 2568) พร้อมกับสอบถามว่า “เหตุใด ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมของชาวบ้านหมู่ที่ 11 บ้านโคกคราม (บ่อแร่) จึงไม่สามารถจำหน่ายได้เหมือนผลิตภัณฑ์ของคุณ” เขาได้ให้คำตอบอย่างตรงไปตรงมาว่า “ของที่หมู่ 11 ทำ มันทำไม่ยากครับ ใคร ๆ ก็ทำได้ พอใคร ๆ ก็ทำได้ เลยไม่มีใครอยากซื้อครับ อาจารย์”¹⁴ คำกล่าวของชาวบ้านคนนี้อาจหมู่ที่ 5 (ชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง) สอดคล้องกับคำกล่าวของชาวบ้านอีกคนจากหมู่ที่ 11 (ชาวบ้านกลุ่มสอง) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสในการเข้าถึงความรู้และโครงการพัฒนาทักษะฝีมือ โดยเฉพาะเรื่องการฝึกอบรมทักษะการผลิตสินค้าศิลปหัตถกรรม เขาเล่าว่า พื้นที่ของตนอยู่ในเขตชนบท ทำให้การเข้าถึงโครงการส่งเสริมการพัฒนาทักษะฝีมือได้ล่าช้า เมื่อเทียบกับพื้นที่อื่น ๆ ที่เป็นเขตเมืองหรือมีความเจริญมากกว่า ดังคำกล่าวที่ว่า “เราก็เป็นชนบทนะคะ กว่าจะรู้ บางครั้งอย่างโตก กว่าจะสอนมาถึงเรา ที่อื่นเขาก็มีกันไปแล้ว เราก็ได้มาเรียนทีหลังเขา เราก็ไม่ค่อยทัน

¹³ คณะผู้วิจัยมิได้ลงพื้นที่สอบถามข้อมูลจากชาวบ้านทั่วไปในหมู่ที่ 11 โดยตรง หรือในพื้นที่ใกล้เคียง เนื่องจากเกรงว่า จะไม่ได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้านจำนวน 6 คน ที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม ทั้งนี้ เพราะชาวบ้านจำนวน 6 คน จากหมู่ที่ 11 เป็นกลุ่มเป้าหมายหลักในกิจกรรมพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ หากคณะผู้วิจัยลงพื้นที่ไปสอบถามข้อมูลจากชาวบ้านทั่วไปในหมู่ที่ 11 หรือในพื้นที่ใกล้เคียง และหากคำถามนั้นถูกถ่ายทอดต่อไปพวกเขา แน่นอนว่า พวกเขาย่อมมีความรู้สึกเชิงลบ ไม่ไว้วางใจต่อคณะผู้วิจัย สิ่งนี้อาจส่งผลกระทบต่อความร่วมมือในการดำเนินโครงการวิจัย และอาจทำให้การดำเนินงานไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้, (ข้อจำกัดในการเก็บข้อมูล).

¹⁴ ผู้ร่วมสนทนา A, 8 เมษายน พ.ศ. 2568.

เหตุการณ์เขา”¹⁵ จากคำกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านจากหมู่ที่ 11 (ชาวบ้านกลุ่มสอง) รู้สึกว่าตนเองไม่ได้รับโอกาสอย่างทั่วถึงทั้งที่ในการพัฒนาองค์ความรู้หรือทักษะที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพ ส่งผลให้ไม่สามารถแข่งขันในได้ และเขายังให้ข้อมูลอีกว่า เขายังไม่สามารถขยายตลาดออกไปได้อย่างกว้างขวาง ส่วนใหญ่ จะทำถวายเป็นวัดโดยพระสงฆ์สนับสนุนค่าวัสดุอุปกรณ์ โดยกล่าวเพิ่มเติมว่า “ตลาดเราก็ขยายไม่ออก ส่วนใหญ่ตอนนี้ก็ต้องอาศัยทำให้พระ ที่วัดก็ทำไว้ให้ครบเป็น 10 ชุด ทำให้พระ ท่านอาจารย์ก็ซื้อของมาให้ ทำให้พระ”¹⁶

จะอย่างไรก็ตาม คณะผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตต่อไปอีกว่า ชาวบ้านผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม 10 คน (ชาวบ้าน 2 กลุ่ม) อาศัยอยู่ในตำบลเดียวกัน คือ ตำบลหนองขนก อำเภอบ้านไร่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชาวบ้านเหล่านี้ไม่ได้เข้าร่วมโครงการพัฒนาพัฒนาทักษะฝีมือศิลปหัตถกรรมเดียวกันหรือ ดังนั้น เพื่อคลี่คลายประเด็นปัญหานี้ให้ชัดเจน คณะผู้วิจัยจึงได้โทรศัพท์ไปยังชาวบ้านหนึ่งคนที่อาศัยอยู่ในหมู่ที่ 5 (ชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง) (เขาได้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเมื่อ 25 มีนาคม 2568) แล้วสอบถามว่า “คุณ....ชาวบ้านจากหมู่ที่ 11 เขาไม่ได้เรียนการทำสินค้าศิลปหัตถกรรมเหมือนคุณหรือ” ชาวบ้านคนนั้นตอบว่า “เรียนเหมือนกันหมดครับ อาจารย์ เวลาที่มีโครงการมาสอน พอเขาต้องการ 20 คน แล้วคนไม่พอ เขาก็ให้ผมเข้าไปร่วมเรียน เพราะเป็นสมาชิก อบต. ส่วนมากที่มาสอนเขาจะสอนพื้นฐาน ผมก็มาดัดแปลงเอง ดูจากยูทูบบ้าง คือ ตะกร้าที่เขามาสอน เขาให้ใช้เชือกเส้นใหญ่ ผมคิดว่า มันน่าจะใช้เส้นงานเล็ก เพราะจะทำให้งานประณีต และอีกอย่างครับ อำเภอบ้านไร่ มีทั้งหมด 10 ตำบล โครงการที่มา เขาก็สอนหมด ดังนั้น ที่หมู่ 11 เขาขายไม่ได้ เพราะใคร ๆ ก็ทำได้ แล้วที่นี้จะไปขายให้ใครล่ะครับ”¹⁷ คำกล่าวของชาวบ้านคนนี้จากหมู่ที่ 5 สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้จากโครงการจึงทำให้ผลิตภัณฑ์ของเขา รวมถึงเพื่อนสมาชิกในกลุ่มสามารถจำหน่ายได้ กล่าวง่าย ๆ ก็คือ ชาวบ้านจำนวน 4 คน จากหมู่ที่ 3, หมู่ที่ 5, หมู่ที่ 8 (ชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง) สามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมได้ เพราะพวกเขาพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ให้มีเอกลักษณ์สวยงาม เป็นที่ดึงดูดความสนใจของลูกค้า

มาถึงตรงนี้ กล่าวได้ว่า สาเหตุที่ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมของชาวบ้านจำนวน 6 คน จากหมู่ที่ 11 (ชาวบ้านกลุ่มสอง) ไม่สามารถจำหน่ายได้เหมือนชาวบ้านจำนวน 4 คน จากหมู่ที่ 3 หมู่ที่ 5 หมู่ที่ 8 (ชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง) คือ ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมของพวกเขา ไม่มีความโดดเด่น และคนในท้องถิ่นสามารถทำเพื่อประโยชน์ใช้สอยได้ด้วยตนเอง เพราะมีโครงการสอนศิลปหัตถกรรมเข้ามาสอน

¹⁵ ผู้ร่วมสนทนา E, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

¹⁶ ผู้ร่วมสนทนา E, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

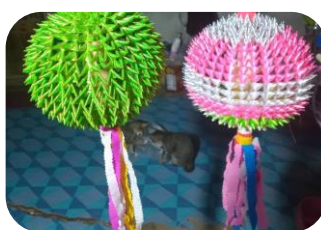
¹⁷ ผู้ร่วมสนทนา A, 16 เมษายน พ.ศ. 2568.

ใน 10 ตำบลของอำเภอท่าเรือ ฉะนั้น เมื่อคนโดยส่วนใหญ่สามารถทำได้ ผลิตภัณฑ์ของชาวบ้านจากหมู่ที่ 11 (ชาวบ้านกลุ่มสอง) จึงไม่สามารถจำหน่ายได้เช่นเดียวกัน ส่วนประเด็นที่ชาวบ้านหนึ่งจากหมู่ที่ 11 (ชาวบ้านกลุ่มสอง) กล่าวว่า เขาเข้าถึงโครงการล่าช้า อาจจะไม่ใช่สาเหตุของการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมไม่ได้ ทั้งนี้เพราะชาวบ้านจากหมู่ที่ 3 หมู่ที่ 5 หมู่ที่ 8 (ชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง) ก็เข้าถึงโครงการพร้อม ๆ กับชาวบ้านหมู่ที่ 11 (ชาวบ้านกลุ่มสอง) ซึ่งประเด็นนี้จำเป็นต้องตัดออกไป

อย่างไรก็ดี สำหรับประเด็นที่ว่า ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมของชาวบ้านจากหมู่ที่ 11 เก็บรายละเอียดในงานยังไม่ประณีตเท่าที่ควร คณะผู้วิจัยยังไม่กล้าสรุปว่า ประเด็นนี้เป็นสาเหตุของการจำหน่ายไม่ได้ในท้องตลาด เนื่องจากคณะผู้วิจัยไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญในการประเมินผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรม

โตก

ตุ่ง

ฝาโตก

ตะกร้า

ภาพที่ 4 ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมของชาวบ้านจากหมู่ที่ 11

ตะกร้าเชือกถัก

กระเป๋าชือกถัก

ภาพที่ 5 ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมของชาวบ้านจากหมู่ที่ 3 หมู่ที่ 5 หมู่ที่ 8

กล่าวโดยสรุป สภาพปัญหาเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ตำบลหนองขาก อำเภอนาทม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มี 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ (1) การขาดการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ (2) การขาดแคลนทุนการผลิต (3) การขาดช่องทางการตลาด โดยเฉพาะประเด็นการขาดแคลนช่องทางการตลาดนี้ มีชาวบ้านจำนวน 6 คนจากหมู่ที่ 11 (ชาวบ้านกลุ่มสอง) เท่านั้นที่ไม่มีช่องทางจำหน่ายสินค้า ส่วนชาวบ้านจำนวน 4 คน จากหมู่ที่ 3, 5 และ 8 (ชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง) ยังสามารถจำหน่ายสินค้าศิลปหัตถกรรมได้ภายในชุมชนและตามบูทที่จัดโดยสำนักงานจังหวัด สำนักงานอำเภอ อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี แม้ว่าชาวบ้านจำนวน 4 คนจากหมู่ที่ 3, 5 และ 8 (ชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง) จะไม่ประสบปัญหาในด้านช่องทางการตลาด แต่คณะผู้วิจัยได้มีการประชุมปรึกษาหารือภายในทีม และมีความเห็นร่วมกันว่า ควรให้การส่งเสริมชาวบ้านที่ยังขาดช่องทางการตลาดให้สามารถเข้าถึงโอกาสในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้มากขึ้น ขณะเดียวกัน สำหรับชาวบ้านที่มีช่องทางการตลาดอยู่แล้ว คณะผู้วิจัยควรสนับสนุนให้พวกเขาได้พัฒนาต่อยอด และค้นพบแนวทางที่ดียิ่งขึ้นจากสิ่งที่มีอยู่เดิม

4.1.2 ความต้องการ

จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านบางรายได้ให้ข้อมูลว่า เขาต้องการเรียนรู้และพัฒนาทักษะใหม่ ๆ เรียนรู้ศิลปหัตถกรรมลวดลายใหม่ ๆ มีสีสัน¹⁸ นอกจากนี้ ชาวบ้านอีกรายยังได้กล่าวว่า หมู่บ้านของพวกเขาอยู่ในพื้นที่ชนบท ทำให้เข้าถึงโครงการพัฒนาทักษะการผลิตศิลปหัตถกรรมล้ำค่ากว่าพื้นที่อื่น และที่สำคัญโดยเฉพาะชาวบ้านจำนวน 6 คน จากหมู่ที่ 11 (ชาวบ้านกลุ่มสอง) ต้องการให้ช่วยค้นหาช่องทางการจำหน่าย เพราะพวกเขาผลิตสินค้าออกมาแล้ว ไม่สามารถจำหน่ายได้เลย ส่งผลทำให้ไม่มีทุนเพื่อการผลิตอย่างต่อเนื่อง ดังคำกล่าวดังนี้

“อยากได้ความรู้ใหม่ ๆ ลายใหม่ ๆ ของตะกร้า นึกไม่ออก รู้แต่ว่าเปื้อนลายเก่า ๆ แล้วอยากได้ลายใหม่ ๆ สีและวัสดุใหม่ ๆ ก็คืออยากได้ความรู้จะได้สอนเด็กรุ่นหลัง พวกรุ่นหลานสะไภ้”¹⁹

“อยากได้อะไรใหม่ ๆ เราก็เป็นชนบทนะคะ กว่าจจะรู้บางครั้งอย่างโตมากกว่าจะสอนมาถึงเรา ที่อื่นเขาก็มีกันไปทั่วแล้ว เราก็ได้มาเรียนที่หลังเขา เราก็ไม่ค่อยทันเหตุการณ์เขา คือส่วนใหญ่เราก็จะเป็นแบบนั้น เราจะเป็นที่หลังเขาเหมือนว่าเราอยู่ชนบท กว่าโครงการจะมาสอนถึงเรา ที่อื่นเขามีไปทั่วแล้ว ตลาดเราก็ขายไม่ออก ส่วนใหญ่ตอนนี้ก็ต้องอาศัยทำให้พระที่วัดก็ทำไว้ให้ครบเป็น 10 ชุด ถึงทำให้ฟรี ท่านอาจารย์ก็ซื้อของมาให้ ทำให้ฟรี”²⁰

“อยากให้ตลาดให้ แล้วก็อยากได้อะไรใหม่ ๆ อยากเรียนรู้ใหม่ ๆ แต่อย่างนี้ก็ไม่ออก”²¹

นอกจากนี้ ชาวบ้านบางคนยังได้เสนอแนะให้มีการรวมกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการ (จดทะเบียนกับสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอท่าเรือ) บริหารจัดการกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ มีเงินทุนกองกลางภายในกลุ่ม แบ่งปันผลกำไรภายในกลุ่มสมาชิก มีตลาดรองรับชัดเจน การดำเนินการเช่นนี้ จะสามารถทำได้อย่างยั่งยืน ดังคำกล่าวดังนี้

“แต่ถ้าเกิดว่ามีทุนมาเป็นกลุ่ม เวลาเมื่อมีออเดอร์เข้ามา เราใช้ในนามของกลุ่ม ทุนก็อยู่ในกลุ่ม ถ้าใครก็แบ่งกัน ทุนก็จะคงอยู่ในกลุ่มอย่างนั้น การบริหารจัดการก็จะดีกว่าเท่าที่ในสวนของฝั่งนี้ อย่างที่คุณน้ำบอกว่า ถ้าได้ order ที่เป็น pre-order สมาชิกในตำบลด้วยกันช่วย

¹⁸ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสอบถามความคิดเห็น และได้รับมติเป็นเอกฉันท์จากการลงคะแนนเสียง.

¹⁹ ผู้ร่วมสนทนา B, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

²⁰ ผู้ร่วมสนทนา E, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

²¹ ผู้ร่วมสนทนา G, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

support ในการออเดอร์ ก็จะได้ order ตอนนี้พี่หยุดทำ เพราะว่าอย่างที่เรากันไปคนละอัน ขนาดเราโพสต์ขายก็ยังไม่ขายไม่ได้ เราก็เลยหยุดทำ โครงการเราก็ไม่ได้ถูกสานต่อ”²²

ความต้องการของชาวบ้านดังกล่าวมาข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นความต้องการในการเรียนรู้ศิลปหัตถกรรมลวดลายใหม่ เรียนรู้ทักษะใหม่ ความต้องการในการช่วยค้นหาช่องทางการตลาด ความต้องการในการจัดตั้งกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการ เป็นเพียงข้อเสนอแนะของชาวบ้านบางส่วนเท่านั้น คณะผู้วิจัยตระหนักเรื่องการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นอย่างดีว่า การทำงานวิจัยเชิงปฏิบัติการผู้มีส่วนร่วมจะต้องมีความสอดคล้องกัน มีทิศทางเดียวกัน มีเป้าหมายเดียวกัน คณะผู้วิจัยจึงได้สอบถามเพื่อยืนยันคำตอบของพวกเขาอีกครั้ง ผลการยืนยันคำตอบของชาวบ้าน สรุปได้ว่า ความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น มี 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ (1) ความต้องการเรียนรู้ศิลปหัตถกรรมลวดลายใหม่ เรียนรู้ทักษะใหม่ (2) ความต้องการช่องทางการตลาด (3) ความต้องการจัดตั้งกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการ (4) ความต้องการเงินทุนกองกลางเพื่อการผลิตภายในกลุ่มอาชีพ

ภาพที่ 6 การสนทนากลุ่ม ณ สถานที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลหนองขาก

²² ผู้ร่วมสนทนา H, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

สภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ตำบลหนองขนาอก อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เป็นประเด็นสำคัญที่ควรได้รับการแก้ไข เนื่องจากเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ยั่งยืนของชาวบ้านในพื้นที่ คณะผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงมุ่งมั่นที่จะขับเคลื่อนงานวิจัยอย่างจริงจังเพื่อพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ดังมีรายละเอียดที่กล่าวต่อไป

4.2 การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ

การวิจัยครั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ จะอย่างไรก็ตาม เป็นที่ทราบกันเป็นอย่างดีว่า การพัฒนาศิลปหัตถกรรมโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมหรือเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากมีหลักการชัดเจนในหนังสือตำราทั่วไปดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 ดังนั้น เพื่อเป็นการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากโดยอิงหลักคำสอนพระพุทธศาสนา คณะผู้วิจัยจึงได้สร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ด้วยวิธีการบูรณาการที่ 2 คือ “การปรับพระพุทธศาสนาเข้าหาศาสตร์” ของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) เพื่อเติมเต็มศาสตร์สมัยใหม่ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น²³ โดยนำแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากมาบูรณาการร่วมกับอริยมรรคมีองค์ 8 ถัดจากนั้น คณะผู้วิจัยได้นำโมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธไปเป็นรากฐาน (Based on) ในออกแบบกิจกรรมการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ดังมีรายละเอียดที่จะกล่าวต่อไป

²³ พระธรรมโกศาจารย์, วิธีบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่, (ม.ป.ท., ม.ป.พ., 2553), หน้า 53.

4.2.1 การสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ

การสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การศึกษาแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก (2) การศึกษาอริยมรรคมีองค์ 8 และ (3) การบูรณาการแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากร่วมกับอริยมรรคมีองค์ 8 เพื่อสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธตามลำดับดังนี้

4.2.1.1 การศึกษาแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก

เศรษฐกิจฐานราก หมายถึง ระบบเศรษฐกิจของชุมชนที่ขับเคลื่อนภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการพึ่งพาตนเอง เน้นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชน มากกว่าการแข่งขันกันระหว่างปัจเจกบุคคล เศรษฐกิจลักษณะนี้มีลักษณะเกื้อกูลต่อการพัฒนาในหลากหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติ²⁴ อย่างไรก็ตาม การจะขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากให้ดำเนินไปอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นฐาน ซึ่งศิลปหัตถกรรมนับเป็นทรัพยากรที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก²⁵ โดยคำว่า ศิลปหัตถกรรม มาจากคำสองคำ คือ ศิลปะ ที่หมายถึงงานฝีมือหรืองานช่างที่สะท้อนอารมณ์และความรู้สึกได้อย่างลึกซึ้ง²⁶ และหัตถกรรม ซึ่งหมายถึงงานที่สร้างขึ้นด้วยมืออย่างประณีตและงดงาม²⁷ ดังนั้น เมื่อรวมกันแล้ว ศิลปหัตถกรรม จึง

²⁴ คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก, *คู่มือการส่งเสริมการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานราก*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักสนับสนุนชบวนองค์กรชุมชน และสำนักสื่อสารการพัฒนา สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2559), หน้า 19-20.

²⁵ วัฒนะ จุฑะวิภาต, *ศิลปะพื้นบ้าน*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552), หน้า 29-30.

²⁶ ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน 2525*, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, 2525), หน้า 783.

²⁷ ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมศัพท์ศิลปหัตถกรรม อักษร ก-ฮ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*, (กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2550), หน้า 661.

หมายถึง ผลงานที่เกิดจากการสร้างสรรค์ด้วยมืออย่างพิถีพิถันและงดงาม ซึ่งมีอยู่หลากหลายประเภท เช่น เครื่องปั้นดินเผา เครื่องจักสาน งานแกะสลัก งานฉลุหนัง งานผ้า งานกระดาษ งานโลหะ และงานปูนปั้น²⁸ ศิลปหัตถกรรมดังกล่าวถือเป็นหนึ่งในประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น²⁹ ซึ่งสามารถจัดการได้ 4 แนวทาง ได้แก่ (1) การอนุรักษ์ (Conservation) คือ การรักษาและส่งเสริมคุณค่าของภูมิปัญญาให้คงอยู่คู่กับชุมชน โดยสร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในท้องถิ่นและพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (2) การรื้อฟื้น (Recovery) คือ การฟื้นฟูองค์ความรู้ดั้งเดิมที่เริ่มเลือนหาย ให้กลับมาใช้งานได้อีกครั้งในบริบทปัจจุบัน เช่น การนำลวดลายผ้าทอพื้นบ้านมาดัดแปลงใหม่ให้เข้ากับรสนิยมร่วมสมัย (3) การปรับปรุงให้เหมาะสม (Modification) คือ การนำภูมิปัญญาเดิมมาประยุกต์กับทรัพยากรในพื้นที่ เช่น การเปลี่ยนวัสดุจากไม้ไผ่มาใช้ผักตบชวาที่มีอยู่มาก (4) การพัฒนาต่อยอด (Development) คือ การนำองค์ความรู้ดั้งเดิมมาผสมผสานกับเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมสมัยใหม่เพื่อเพิ่มมูลค่าและศักยภาพ เช่น การพัฒนาสมุนไพรท้องถิ่นให้อยู่ในรูปแบบแคปซูลเพื่อความสะดวกในการบริโภค³⁰

ด้วยแนวคิดข้างต้น สามารถกล่าวได้ว่า ศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมีศักยภาพในการพัฒนาต่อยอดเพื่อนำไปสู่การยกระดับเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างแท้จริง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ การนำงานจักสานพื้นบ้าน เช่น ตะกร้า ฝาชี หรือของใช้ในครัวเรือน มาปรับรูปแบบการออกแบบใหม่ให้กลายเป็นของตกแต่งบ้าน ของที่ระลึก หรือของขวัญที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น พร้อมทั้งสร้างแบรนด์ท้องถิ่นให้มีความน่าเชื่อถือ และขยายช่องทางการจำหน่ายผ่านตลาดออนไลน์ ซึ่งนอกจากจะเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์แล้วยังช่วยสร้างงาน สร้างรายได้ และสร้างแรงจูงใจให้คนรุ่นใหม่หันกลับมาสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างภาคภูมิใจ

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการยกระดับเศรษฐกิจฐานราก เพราะเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชน สร้างงาน และยังช่วยอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าให้ดำรงอยู่ต่อไป อย่างไรก็ตาม ภาครัฐควรพิจารณาเห็นว่ากระบวนการพัฒนาเช่นนี้จำเป็นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรม มิใช่เน้นผลทางเศรษฐกิจเพียง

²⁸ นฤทธิ วัฒนภ, ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไทย, (กรุงเทพมหานคร: วาดศิลป์, 2555), หน้า 23-35.

²⁹ หทัยรัตน์ บุญโยปษภูมิ, ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรือง, 2561), หน้า 35.

³⁰ กลุ่มปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรมด้านการเกษตรกองวิจัยและพัฒนาส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานส่งเสริมการเกษตร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2562), หน้า 6-7.

อย่างเดียว ในประเด็นนี้ คณะผู้วิจัยสามารถวิพากษ์ในเชิงจริยธรรมได้ว่า (1) การทำศิลปหัตถกรรม จำเป็นต้องพึ่งพาทรัพยากรจากธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นไม้ ใบไม้ ผ้าฝ้าย สมุนไพร หรือวัสดุท้องถิ่นอื่น ๆ หากการผลิตศิลปหัตถกรรมถูกผลักดันด้วยความต้องการทางการตลาดหรือเป้าหมายด้านกำไร โดยขาดการตระหนักถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ก็เป็นไปได้ว่าอาจเกิดการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย เกินความจำเป็น หรือแม้แต่การทำลายระบบนิเวศในระยะยาว (2) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกระบวนการพัฒนา และต่อยอดศิลปหัตถกรรมร่วมกับแนวคิดร่วมสมัย เช่น การประยุกต์กับแฟชั่น การออกแบบสมัยใหม่ หากขาดการพิจารณาในเชิงคุณค่าของศิลปะพื้นถิ่น อาจทำให้ศิลปหัตถกรรมสูญเสียเอกลักษณ์ กลายเป็นเพียงสินค้าเพื่อการบริโภค และในที่สุดก็อาจสูญหายไปจากรากเหง้าทางวัฒนธรรม ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า การนำอริยมรรคมีองค์ 8 มาบูรณาการร่วมกับแนวคิดการพัฒนา ศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากจะทำให้แนวคิดมีความสมบูรณ์ มากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ที่ว่า “ศาสตร์ สมัยใหม่ มุ่งแสวงหาความจริงโดยไม่สนใจเรื่องศีลธรรม การนำหลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนาเติม เต็มให้กับศาสตร์เหล่านั้น ย่อมจะช่วยให้เกิดองค์รวมที่สมบูรณ์”³¹

4.2.1.2 การศึกษาอริยมรรคมีองค์ 8

อริยมรรค หมายถึง ข้อปฏิบัติที่เหมาะสมเพื่อนำไปสู่ความหลุดพ้นจากความทุกข์ อย่างสิ้นเชิง ไม่เข้าไปข้องแวะที่สุตโอง 2 ประการ คือ การหมกมุ่นพัวพันอยู่ในกาม และการไม่ทรมาน ตนให้ลำบาก³² พุทธศาสนาได้นิยามความหมายมรรคแต่ละข้อไว้ในมคฺควิภังคสูตรไว้ดังนี้ (1) สัมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ) คือ การมีความเข้าใจที่ถูกต้องในชีวิตและความจริงของโลก กล่าวคือ ทุกข์ที่มีอยู่ในชีวิต เหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์และหนทางที่นำไปสู่การดับทุกข์ หรือเรียกรวม ๆ ว่า เข้าใจทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค (2) สัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบ) คือ การมีความคิดที่จะออกจาก กามคุณ ไม่อาฆาตมาดร้ายเบียดเบียนบุคคลอื่น (3) สัมมาวาจา (การเจรจาชอบ) คือ การพูดคำจริง ไม่พูดเท็จ ไม่พูดคำหยาบคาย คำส่อเสียด และเรื่องอันไร้ประโยชน์ (4) สัมมากัมมันตะ (การกระทำ ชอบ) คือ การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ หรือการประพฤติดิฉินในกาม (5) สัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีพชอบ) คือ การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต ไม่ทำมาหากินจากการโกงหรือหลอกลวงผู้อื่น (6) สัมมาวายามะ (ความเพียรชอบ) คือ การพยายามทำสิ่งดีอย่างสม่ำเสมอและมุ่งมั่นรวมถึงรักษา

³¹ พระธรรมโกศาจารย์, *วิธีบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่*, (ม.ป.ท., ม.ป.พ., 2553), หน้า 50.

³² สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 34, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, 2559), หน้า 215.

ความดีให้คงอยู่ตลอดไป (7) สัมมาสติ (การระลึกชอบ) คือ การมีสติระลึกตามพิจารณาความเคลื่อนไหวของร่างกาย อารมณ์ความรู้สึก จิตใจและสภาวะธรรมที่ร่วมกับจิตใจ (8) สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ) คือ การฝึกจิตให้สงบและมีสมาธิจนบรรลุฌาน 4 อันได้แก่ ปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน³³ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ชี้ให้เห็นว่า อริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งได้แก่ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ อริยมรรคมีองค์ 8 เหล่านี้ไม่ใช่ทางแยกที่ต้องปฏิบัติทีละข้อตามลำดับ แต่เป็นองค์ประกอบที่เชื่อมโยงและช่วยเสริมกันเหมือนเกลียวเชือก 8 เกลียวที่รวมเป็นเชือกเส้นเดียว ดังนั้น การปฏิบัติต้องทำอย่างเป็นระบบและประสานกันตลอดเวลาเพื่อให้เกิดผลที่สมบูรณ์³⁴ อย่างไรก็ดี หากกล่าวโดยภาพรวม อริยมรรคมีองค์ 8 ก็คือ ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล ประกอบด้วย สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สมาธิ ประกอบด้วย สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ ปัญญา ประกอบด้วย สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ โดยจุดมุ่งหมายของการแสดงอริยมรรคมีองค์ 8 เพื่อเสนอแนวทางการปฏิบัติเพื่อหลุดพ้นจากความทุกข์ ไม่ได้มีประสงค์จะสอนให้คนติดอยู่ในวัฏสังสาร ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า แนวคิดการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก แนวคิดศิลปหัตถกรรมมีข้อบกพร่องที่สามารถวิพากษ์ได้ในเชิงจริยธรรม คณะผู้วิจัยพิจารณาว่า หากนำอริยมรรคมีองค์ 8 ของพระพุทธศาสนาไปบูรณาการร่วมกับแนวคิดดังกล่าว จะทำให้เกิดองค์รวมที่สมบูรณ์ และประการสำคัญ การนำแนวคิดอริยมรรคมีองค์ 8 มาบูรณาการร่วมกับแนวคิดดังกล่าว จะทำให้พระพุทธศาสนาสามารถดำรงอยู่รอดได้ในสังคมปัจจุบันที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังคำกล่าวของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ที่ว่า “พระพุทธศาสนาจะอยู่รอดในสังคมใด ก็ต้องปรับตัวให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงในสังคมนั้น”³⁵

4.2.1.3 การบูรณาการเพื่อสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ

คณะผู้วิจัยเมื่อได้วิพากษ์เพื่อชี้ให้เห็นถึงข้อบกพร่องในเชิงจริยธรรมของแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของการนำอริยมรรคมีองค์ 8 มาบูรณาการร่วมกับแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจาก

³³ อภ.วิ. (ไทย) 35/486-487/371-373.

³⁴ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *พุทธธรรม ฉบับขยาย*, พิมพ์ครั้งที่ 55, (ม.ป.ท., ม.ป.พ., ม.ป.ป.), หน้า 571.

³⁵ พระธรรมโกศาจารย์, *วิธีบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่*, (ม.ป.ท., ม.ป.พ., 2553), หน้า 58.

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงได้บูรณาการแนวคิดการพัฒนา ศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากร่วมกับอริยมรรคมีองค์ 8 ตามวิธี บูรณาการ คือ “การปรับพระพุทธรูปศาสนาเข้าหาศาสตร์” เพื่อสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับ การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนว พุทธ ผลการบูรณาการทำให้ได้ “WISE Model” โดยแต่ละองค์ประกอบมีคำอธิบายดังนี้

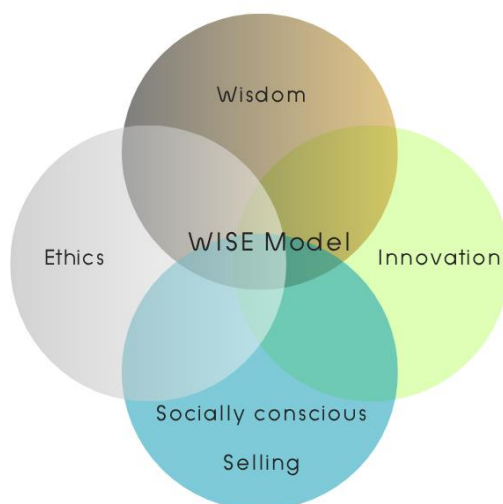
องค์ประกอบที่ 1 ด้านความรู้ (W - Wisdom) หมายถึง การเรียนรู้เพื่อเข้าใจ คุณค่าแท้จริงของภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ใช่เพียงในเชิงเศรษฐกิจอย่างเดียว แต่เรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์ วัฒนธรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่น รู้เท่าทันบริบททางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการละเมิด คุณค่าดั้งเดิมและไม่สร้างความขัดแย้งภายในชุมชน องค์ประกอบที่ 1 นี้มีรากฐานจากสัมมาทิฐิ คือ ความเห็นถูกต้อง สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริถูกต้อง ในอริยมรรคมีองค์ 8 และมีรากฐานจากแนวทางการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งก็คือการอนุรักษ์และการฟื้นฟู

องค์ประกอบที่ 2 ด้านการสร้างสรรค์ (I - Innovation) หมายถึง ความสามารถในการนำความคิดสร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาศิลปหัตถกรรม เช่น การออกแบบร่วมสมัย การพัฒนาศิลปหัตถกรรมให้มีคุณภาพ มีความประณีตสวยงาม องค์ประกอบที่ 2 นี้มีรากฐานจาก สัมมาสติ คือ ความระลึกชอบ สัมมาสมาธิ คือ ความตั้งใจมั่นชอบในอริยมรรคมีองค์ 8 มีรากฐานจาก แนวทางการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งคือการปรับปรุงให้เหมาะสมและการพัฒนาต่อยอด และมี รากฐานจากแนวคิดศิลปหัตถกรรม ซึ่งมีหลักการว่า งานศิลปหัตถกรรมเป็นงานที่ต้องสร้างสรรค์ด้วย มืออย่างพิถีพิถัน

องค์ประกอบที่ 3 ด้านการขายที่ตระหนักถึงสังคม (S - Socially Conscious Selling) หมายถึง ความสามารถในการดำเนินกิจการการผลิตและการจำหน่ายศิลปหัตถกรรมอย่าง ยั่งยืน มีศักยภาพในการแข่งขันในตลาดปัจจุบัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว องค์ประกอบที่ 3 นี้มีรากฐานจากสัมมากัมมันตะ คือ การงานชอบ สัมมาอาชีวะ คือ การประกอบอาชีพชอบ สัมมาวายามะ คือ ความเพียรชอบ ในอริยมรรคมีองค์ 8 และมีรากฐานจากแนวคิดเศรษฐกิจฐานราก ซึ่งมีหลักการว่า ระบบเศรษฐกิจของชุมชนที่ขับเคลื่อนภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เน้น การพึ่งพาตนเอง สร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชน

องค์ประกอบที่ 4 ด้านจริยธรรม (E - Ethics) หมายถึง การยึดมั่นในหลักจริยธรรม ในการผลิตและจำหน่ายศิลปหัตถกรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความเป็นธรรม ไม่ละเมิดคุณค่าทาง วัฒนธรรม รวมถึงการใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม องค์ประกอบที่ 4 นี้มีรากฐานจาก สัมมากัมมันตะ คือ การงานชอบ สัมมาอาชีวะ คือ การประกอบอาชีพชอบ สัมมาวายามะ คือ ความเพียรชอบ ในอริยมรรคมีองค์ 8 และมีรากฐานจากแนวคิดเศรษฐกิจฐานรากซึ่งมีหลักการว่า

ระบบเศรษฐกิจของชุมชนที่ขับเคลื่อนภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการพึ่งพาตนเอง สร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชน

ภาพที่ 7 WISE Model

4.2.2 จาก WISE Model สู่การออกแบบกิจกรรมการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ

ในวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2568 คณะผู้วิจัยร่วมกับชาวบ้านที่มีประสบการณ์การทำศิลปหัตถกรรม ได้ช่วยกันระดมสมองออกแบบกิจกรรมการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ทั้งนี้ การออกแบบกิจกรรมดังกล่าวจะต้องสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชาวบ้าน พร้อมทั้งสอดคล้องกับองค์ประกอบของ WISE Model ทั้งนี้เพื่อให้การพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากมีความเป็นงานวิจัยเชิงพุทธอย่างแท้จริง ดังนั้น เพื่อชี้ให้เห็นว่า การออกแบบกิจกรรมการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ มี WISE Model เป็นรากฐาน คณะผู้วิจัยขอเสนอดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ด้านความรู้ (W - Wisdom) และองค์ประกอบที่ 2 ด้านการสร้างสรรค์ (I - Innovation) นำมาสู่การกำหนดกิจกรรมที่ 1 คือ กิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนางานศิลปอย่างสร้างสรรค์

องค์ประกอบที่ 3 ด้านการขายที่ตระหนักถึงสังคม (S - Socially Conscious Selling) นำมาสู่การกำหนดกิจกรรมที่ 2 คือ กิจกรรมค้าขายแฟร์ดูแลชุมชน

องค์ประกอบที่ 4 ด้านจริยธรรม (E - Ethics) นำมาสู่การกำหนดกิจกรรมที่ 3 คือ กิจกรรมปลูกฝังจริยธรรมในการผลิตและจำหน่าย โดยกิจกรรมมีรายละเอียดดังนี้

ตาราง 6 จาก WISE Model สู่ออกแบบกิจกรรมพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ

WISE Model	กิจกรรมตามองค์ประกอบ WISE Model
องค์ประกอบที่ 1 ด้านความรู้ (W - Wisdom) หมายถึง การเรียนรู้เพื่อเข้าใจคุณค่าแท้จริงของภูมิปัญญาท้องถิ่น การเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์อัตลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น รู้เท่าทันบริบททางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการละเมิดคุณค่าดั้งเดิมและไม่สร้างความขัดแย้งภายในชุมชน	กิจกรรมที่ 1 กิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนางานศิลปอย่างสร้างสรรค์ ดำเนินการดังนี้ - การสอนชาวบ้านทำกระเป่าใส่แก้วอะคริลิกและกระเป่าหวายเทียม - การสอนภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ชาวบ้านเพื่อให้ชาวบ้านนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปประยุกต์ใช้ในการทำกระเป่าใส่แก้วอะคริลิก และกระเป่าหวายเทียม ภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวนี้ ได้แก่ (1) การจักสาน (2) การเย็บผ้าและตัดผ้า (3) การประดิษฐ์และการตกแต่ง - การสอนชาวบ้านให้ออกแบบลวดลายกระเป่าใส่แก้วอะคริลิก และกระเป่าหวายเทียม - การมอบหมายให้ชาวบ้านฝึกทำกระเป่าใส่แก้วอะคริลิก และกระเป่าหวายเทียมให้มีคุณภาพ ประณีตสวยงาม
องค์ประกอบที่ 2 ด้านการสร้างสรรค์ (I - Innovation) หมายถึง ความสามารถในการนำความคิดสร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาศิลปหัตถกรรม เช่น การออกแบบร่วมสมัย การพัฒนาศิลปหัตถกรรมให้มีคุณภาพ มีความประณีตสวยงาม	กิจกรรมที่ 2 กิจกรรมค้าขายแฟร์ดูแลชุมชน ดำเนินการดังนี้ - การสอนชาวบ้านใช้กลยุทธ์การตลาดที่เหมาะสม - การส่งเสริมชาวบ้านพัฒนาช่องทางการตลาด - ชาวบ้านจำหน่ายสินค้าในชุมชนและทางช่องทางออนไลน์
องค์ประกอบที่ 3 ด้านการขายที่ตระหนักถึงสังคม (S - Socially Conscious Selling) หมายถึง ความสามารถในการดำเนินกิจการการผลิตและการจำหน่ายศิลปหัตถกรรมอย่างยั่งยืน มีศักยภาพในการแข่งขันในตลาดปัจจุบัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว	กิจกรรมที่ 3 การปลูกฝังจริยธรรมในการผลิตและจำหน่าย ดำเนินการดังนี้ - การปลูกฝังแนวคิดด้านจริยธรรมในการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมแก่ชาวบ้านเพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม

WISE Model	กิจกรรมตามองค์ประกอบ WISE Model
	- การปลูกฝังแนวคิดเรื่องการค้าขายอย่างเป็นธรรม โดยเน้นย้ำถึงการตั้งราคาจำหน่ายอย่างเหมาะสม ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค ไม่ตั้งราคาสูงเกินจริง ตลอดจนการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับหลักจริยธรรมทางธุรกิจ

ต่อจากนั้น ในวันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2567 คณะผู้วิจัยได้เดินทางไปยังไอที สแควร์ แยกหลักสี่-แจ้งวัฒนะ เพื่อติดต่อประสานงานวิทยากรผู้สอนศิลปหัตถกรรม คณะผู้วิจัยได้ปรึกษาวิทยากรในเรื่องการเรียนการสอน, การเตรียมความพร้อม, และศักยภาพของชาวบ้านที่จะเรียน วิทยากรได้ให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ในการขับเคลื่อนงานวิจัยครั้งนี้ นอกจากนี้ วิทยากรได้อาสาสมัครเตรียมวัสดุอุปกรณ์สำหรับการจัดการสอนชาวบ้าน

ส่วนระยะเวลาการขับเคลื่อนงานวิจัย ตั้งแต่วันที่ 9 พฤษภาคม – 7 มิถุนายน พ.ศ. 2568 รวมระยะเวลา 30 วัน โดยวิทยากรสอนชาวบ้านทำศิลปหัตถกรรม 4 ครั้ง คือ ในวันศุกร์ที่ 9, วันศุกร์ที่ 16, วันศุกร์ที่ 23 , วันศุกร์ที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2568 และคณะผู้วิจัยได้สอนชาวบ้านในเรื่อง การตลาด 1 ครั้ง คือ ในวันเสาร์ที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2568 ส่วนในวันอื่น ๆ วิทยากรและคณะผู้วิจัยได้มอบหมายให้ชาวบ้านฝึกปฏิบัติด้วยตนเองที่บ้าน

4.2.3 การขับเคลื่อนการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ

คณะผู้วิจัยได้ขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ณ ตำบลหนองขาก อำเภอนาทม ตามลำดับกิจกรรม 3 กิจกรรมดังนี้

4.2.3.1 กิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนางานศิลปอย่างสร้างสรรค์

กิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนางานศิลปอย่างสร้างสรรค์ เป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาชาวบ้านให้มีความรู้มีทักษะการทำศิลปหัตถกรรม 2 ชิ้นงานสำคัญ ได้แก่ กระเป่าใส่แก้วอะคริลิก และกระเป่าหวายเทียม ดังนั้น การเรียนรู้ในกิจกรรมนี้จึงแบ่งออกเป็น 2 ส่วนตามชิ้นงาน ได้แก่ (1) การเรียนรู้วิธีการทำกระเป่าใส่แก้วอะคริลิก และ (2) การเรียนรู้วิธีการทำกระเป่าหวายเทียม ดังนี้

1. การเรียนรู้วิธีการทำกระเป๋าสีไผ่แก้วอะคริลิก

ในวันศุกร์ที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2568 คณะผู้วิจัยได้เดินทางไปยังองค์การบริหารส่วนตำบลหนองขาก อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อเดินทางถึงที่หมาย เวลา 13.00 – 13.10 น. คณะผู้วิจัยได้ชี้รายละเอียดเกี่ยวกับโครงการวิจัยไม่ว่าจะเป็นวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการดำเนินงาน พร้อมคำแนะนำวิทยากรแก่ชาวบ้าน นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยได้ขอความร่วมมือให้ชาวบ้านเขียนใบสมัครเข้าร่วมโครงการวิจัย

ลำดับต่อมา เวลา 13.11 – 16.30 น. วิทยากรได้เริ่มสอนวิธีการทำกระเป๋าสีไผ่แก้วอะคริลิกแก่ชาวบ้านจำนวน 16 คน โดยวิทยากรได้แนะนำวัสดุอุปกรณ์ตามลำดับ

วัสดุอุปกรณ์

1. โฟมขึ้นรูปทรง
2. เชื่อมหมุด
3. สายวัด
4. กรรไกร
5. เชือกกรม
6. แก้วรูปทรง

วัสดุที่ใช้ในการทำกระเป๋าสีไผ่แก้วอะคริลิก คือ เชือกกรม คณะผู้วิจัยตระหนักเสมอว่า การเลือกใช้วัสดุในการทำกระเป๋าสีไผ่แก้วอะคริลิก ควรเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม จึงได้สอบถามวิทยากรในประเด็นนี้ ผลการสัมภาษณ์วิทยากรสามารถสรุปได้ว่า เชือกกรมมีส่วนประกอบของพลาสติกในปริมาณหนึ่ง แม้จะมีน้อย แต่ก็ส่งผลให้คุณสมบัติของเชือกกรมมีความคล้ายคลึงกับพลาสติกทั่วไป กล่าวคือ หากมีการทำลายหรือกำจัดเชือกกรมด้วยวิธีการเผา จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างทันที เนื่องจากจะปลดปล่อยสารพิษและก๊าซเรือนกระจกสู่บรรยากาศ อันเป็นต้นเหตุของมลภาวะ อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ไม่นำมาทำลายหรือเผา เชือกกรมจะไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมโดยตรง ทั้งนี้ เชือกกรมมีคุณสมบัติด้านความคงทนสูง ย่อยสลายได้ยาก และอาจใช้เวลาหลายปีในการย่อยสลายโดยธรรมชาติ แต่หากนำไปฝังกลบ จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยกว่าพลาสติกทั่วไป และสามารถย่อยสลายได้เร็วกว่าในบางกรณี นอกจากนี้ เชือกกรมยังมีความทนทานต่อการใช้งานในระยะยาว ผลลัพธ์ที่มาจากเชือกกรม เช่น กระเป๋าสีไผ่แก้วอะคริลิก สามารถใช้งานได้ยาวนานถึง 10–20 ปี โดยไม่เสื่อมคุณภาพ หากได้รับการดูแลรักษาอย่างเหมาะสม กล่าวโดยสรุป เชือกกรมสามารถจัดเป็น

วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในระดับหนึ่ง โดยมีเงื่อนไขว่าต้องไม่ถูกทำลายด้วยวิธีการเผา ซึ่งจะส่งผลให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมโดยตรง³⁶

ต่อจากนั้น วิทยากรได้แนะนำขั้นตอนการทำกระเป๋าใส่แก้วอะคริลิกพร้อมกับสาธิตให้เป็นตัวอย่างตามลำดับ

ขั้นตอนการทำ

1. ตัดเชือกกรมสำหรับทำสาย 4 เมตร ข้างละ 4 เส้น/สีละ 4 เส้น (ในงานวิจัยนี้ใช้สี ขาว-น้ำเงิน เพื่อให้สอดคล้องกับเทศกาลวันแม่ในเดือนสิงหาคม)
2. ทำสายหัว รูปทรงพิกุลนอน โดยสายหัว ตัดวัดจากจุดกึ่งกลางให้ได้ข้างละ 7 นิ้ว
3. นำเชือกกรมมาตัดให้ได้ความยาว 2 เมตร ข้างละ 28 เส้น/สีละ 28 เส้น
4. จัดเชือกกรม 2 เส้นคู่กันแล้วหาจุดกึ่งกลาง แล้วถักเป็นดอกพิกุล
5. ถักเชือกกรม 2 สี/2ข้าง เข้าด้วยกัน
6. ผูกพิกุลโดยรอบให้ได้พิกุล (ปู) 4 แถว
7. จับผูกนอนเป็นรูปดอกกุชชี (Gucci) สลับสีไปเรื่อย ๆ จนจบตามแก้วอะคริลิก
8. ฐานช่วงท่อนล่าง ให้ผูกดอกพิกุลจนจบสุดฐานของแก้วอะคริลิก
9. ทำนอนรอบฐานของแก้ว
10. ตัดบางส่วนออก เพื่อรวบเส้น
11. ผูกนอนจับตรงฐานแก้วให้พอดีกับฐาน
12. ตัดสัดส่วนที่เหลือทิ้ง

³⁶ สัมภาษณ์ อาจารย์สุวดี พองมณี, 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2568.

ภาพที่ 8 การสอนวิธีการทำกระเป๋าสไ้แก้วอะคริลิกโดยอาจารย์สุดี พงมณี

ต่อจากนั้น วิทยากรได้มอบหมายให้ชาวบ้านทั้ง 16 คนลงมือฝึกทำด้วยตนเอง โดยให้คำแนะนำและความช่วยเหลืออย่างใกล้ชิดตลอดกระบวนการเรียนรู้ จนกระทั่งเวลา 16.30 น. ต่อจากนั้น วิทยากรได้มอบหมายให้ชาวบ้านนำผลงานกลับไปฝึกทำต่อที่บ้าน เนื่องจากการทำกระเป๋าสไ้แก้วอะคริลิกเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่ต้องอาศัยความละเอียด ประณีต และใช้เวลาในการทำ ซึ่งไม่สามารถทำให้แล้วเสร็จภายในวันเดียวได้ ในวันแรกของการเรียนรู้ ชาวบ้านสามารถทำได้เพียงขั้นตอนการขึ้นรูปทรงแก้วเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ วิทยากรจึงได้มอบหมายให้ชาวบ้านทำส่วนของรูปทรงแก้วให้แล้วเสร็จด้วยตนเองที่บ้าน และนัดหมายให้กลับมาทำกิจกรรมร่วมกันอีกครั้งในวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2568 เพื่อทำในส่วนของฐานแก้ว

ภาพที่ 9 ชาวบ้านเรียนรู้การทำกระเป๋าสไ้แก้วอะคริลิกกับวิทยากร ครั้งที่ 1

ระหว่างวันที่ 10 – 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2568 ชาวบ้านได้ฝึกทำกระเป๋าสีไฉ่แก้วอะคริลิกด้วยตนเองที่บ้าน โดยบางรายฝึกทำเป็นรายบุคคล ขณะที่บางรายซึ่งมีบ้านอยู่ใกล้เคียงกัน ได้รวมกลุ่มฝึกทำร่วมกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ ชาวบ้านได้ส่งภาพถ่ายขณะทำกระเป๋าสีไฉ่แก้วอะคริลิกและรายงานความคืบหน้าผ่านแอปพลิเคชันไลน์กลุ่ม เพื่อให้คณะผู้วิจัยรับทราบ และเพื่อให้วิทยากรให้คำแนะนำเพิ่มเติม นอกจากนี้ ขณะที่ชาวบ้านบางรายกำลังฝึกทำกระเป๋าสีไฉ่แก้วอะคริลิกด้วยตนเองที่บ้าน เพื่อนบ้านที่ผ่านไปมาได้สังเกตเห็นผลงาน และรู้สึกชื่นชมในความประณีตสวยงาม จึงเกิดความสนใจและสั่งจองสินค้าจำนวน 3 ชิ้น ชื่อนี้สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของชาวบ้านในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถต่อยอดเป็นรายได้เสริมได้อย่างเป็นรูปธรรม

ภาพที่ 10 ชาวบ้านฝึกทำกระเป๋าสีไฉ่แก้วอะคริลิกด้วยตนเองที่บ้าน ครั้งที่ 1

ในวันศุกร์ ที่ 16 พฤษภาคม 2568 ชาวบ้านได้นำกระเป๋าสีไฉ่แก้วอะคริลิกที่ฝึกทำด้วยตนเองที่บ้านมานำเสนอแก่วิทยากร พร้อมขอคำแนะนำในการปรับปรุงและพัฒนาชิ้นงานให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม พบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่สามารถทำชิ้นงานให้สำเร็จได้ เนื่องจากยังไม่เข้าใจวิธีการเก็บฐานแก้วอย่างถูกต้อง ด้วยเหตุนี้ วิทยากรจึงได้สาธิตและแนะนำเทคนิคการเก็บฐานแก้วอย่างละเอียด จากนั้นชาวบ้านจึงได้ลงมือฝึกทำอีกครั้งภายใต้การแนะนำอย่างใกล้ชิดของวิทยากร ผลปรากฏว่า ชาวบ้านบางรายสามารถทำกระเป๋าสีไฉ่แก้วอะคริลิกได้สำเร็จภายในวันที่ 16 พฤษภาคม อย่างไรก็ตาม ยังมีบางรายที่ไม่สามารถทำชิ้นงานให้เสร็จได้ภายในเวลาที่กำหนด วิทยากรจึงได้มอบหมายให้ชาวบ้านนำชิ้นงานกลับไปทำต่อที่บ้านให้เสร็จสมบูรณ์ และให้นำมาส่งภายในวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2568

ภาพที่ 11 ชาวบ้านเรียนรู้การทำกระเป๋าใส่แก้วอะคริลิกกับวิทยากร ครั้งที่ 2

ระหว่างวันที่ 17 – 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2568 ชาวบ้านได้ฝึกทำกระเป๋าใส่แก้วอะคริลิกด้วยตนเองที่บ้าน โดยบางรายฝึกทำเป็นรายบุคคล ขณะที่บางรายซึ่งมีบ้านอยู่ใกล้เคียงกัน ได้รวมกลุ่มกันฝึกทำรวมกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ เมื่อพวกเขาทำเสร็จแล้ว จึงได้ส่งภาพกระเป๋าใส่แก้วอะคริลิกผ่านแอปพลิเคชันไลน์กลุ่ม เพื่อให้คณะผู้วิจัยและวิทยากรรับทราบ

ภาพที่ 12 ชาวบ้านฝึกทำกระเป๋าใส่แก้วอะคริลิกด้วยตนเองที่บ้าน ครั้งที่ 2

การสะท้อนผลการเรียนรู้วิธีการทำกระเป๋าสีแก้วอะคริลิก

ภายหลังจากการเรียนรู้การทำกระเป๋าสีแก้วอะคริลิกในวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2568 ชาวบ้านจำนวน 16 คนได้นำความรู้และทักษะที่ได้รับไปฝึกฝนต่ที่บ้านระหว่างวันที่ 10-15 พฤษภาคม ภายใต้การสนับสนุนและติดตามผลผ่านช่องทางออนไลน์ และในวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2568 วิทยากรก็ได้ให้คำแนะนำเพิ่มเติมเกี่ยวกับการทำกระเป๋าสีแก้วอะคริลิก พร้อมกับกำกับดูแลชาวบ้านอย่างใกล้ชิดเพื่อให้ชาวบ้านสามารถทำกระเป๋าสีแก้วอะคริลิกได้สำเร็จ ดังนั้น เพื่อเป็นการสะท้อนผลการเรียนรู้วิธีการทำกระเป๋าสีแก้วอะคริลิก คณะผู้วิจัยจึงได้สัมภาษณ์ชาวบ้านเป็นรายบุคคล จำนวน 11 คน โดยสามารถวิเคราะห์ผลการสะท้อนผลของชาวบ้านได้ดังนี้

1. เทคนิคหรือทักษะใหม่ที่ได้รับจากการเรียนรู้การทำกระเป๋าสีแก้วอะคริลิก

ชาวบ้านแต่ละคนมีพื้นฐานและประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ล้วนได้รับทักษะใหม่จากการเรียนรู้ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นการฝึกฝนลวดลาย การใช้วัสดุ หรือการสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ โดยเฉพาะกระเป๋าสีแก้วอะคริลิกซึ่งเป็นสิ่งแปลกใหม่สำหรับหลายคน

สำหรับผู้ที่มีพื้นฐานการถักทอมาก่อน เช่น การสานตะกร้าหรือถักโครเชต์ สามารถนำความรู้เดิมมาประยุกต์และพัฒนาทักษะไปสู่งานรูปแบบใหม่ได้ เช่น ชาวบ้านคนที่ 9 ที่แม้จะมีพื้นฐานการสานตะกร้า แต่ถือเป็นครั้งแรกที่ทำกระเป๋าสีแก้วอะคริลิกในรูปแบบนี้ เธอรู้สึกเพลิดเพลินและสนุกกับการเรียนรู้ โดยเริ่มต้นจากความกังวลว่าจะทำไม่ได้ แต่กลับพบว่างานนี้ไม่ยากอย่างที่คิด เธอเล่าว่า “เพลิดเพลินสนุก ได้เรียนรู้ใหม่ เริ่มจาก 0 ตอนแรกก็กังวลว่าจะทำได้ไหม แต่ก็ทำได้เพราะมันไม่ได้ยากมาก”³⁷ ขณะที่ชาวบ้านคนที่ 11 ซึ่งมีพื้นฐานอยู่แล้ว ทำให้เธอได้เรียนรู้ลวดลายใหม่ ๆ ซึ่งช่วยให้เข้าใจและสนุกกับกระบวนการมากขึ้น โดยกล่าวว่า “ได้เรียนรู้ลวดลายใหม่ ๆ ว่าทำอย่างไร เป็นคนมีพื้นฐานมาบ้าง”³⁸ และชาวบ้านคนที่ 1 มีความเห็นคล้ายกับชาวบ้านคนที่ 11 ว่า “ได้ความรู้ใหม่ ๆ เคยถักโครเชต์เป็นงานนี้คล้าย ๆ ตะกร้าหวายเทียม ที่มีพื้นฐานมาอยู่แล้ว”³⁹

สำหรับผู้ที่ไม่มีความรู้มาก่อนก็สามารถเรียนรู้และพัฒนาได้ในระดับที่น่าพึงพอใจ เช่น ชาวบ้านคนที่ 16 ที่เคยทำเพียงกล่องกระดาษทึบจากวัสดุอื่น เธอมองว่าการเรียนรู้ครั้งนี้ทำให้ได้เทคนิคใหม่ ๆ ที่ไม่เคยสัมผัสมาก่อน โดยกล่าวว่า “ทำไม่เป็นเลย เพิ่งเคยเรียนครั้งแรก เคยทำแต่

³⁷ ชาวบ้านคนที่ 9, 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2568.

³⁸ ชาวบ้านคนที่ 11, 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2568.

³⁹ ชาวบ้านคนที่ 1, 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2568.

กล่องกระดาษหิซจาก... คิดว่าได้เรียนรู้เทคนิคใหม่ สิ่งใหม่ ๆ จากที่ไม่เคยทำมาก่อน”⁴⁰ อย่างไรก็ตาม ยังมีชาวบ้านบางคนที่ต้องอาศัยความพยายามสูง เช่น ชาวบ้านคนที่ 3 ที่ไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อน เธอรู้สึกสับสนในตอนแรกถึงขั้นปวดหัวมาก และต้องให้เพื่อนช่วยสอน แต่เมื่อเข้าใจในกระบวนการแล้วก็สามารถทำได้ และรู้สึกเพลิดเพลิน โดยกล่าวว่า “ไม่เคยเรียนงานแบบนี้มาก่อน ทำไม่ได้ ไม่เป็นตัวนอน ไม่เป็นอะไรเลย ปวดหัวมาก แล้วทำยังงี้ก็ไม่ได้ ต้องให้เพื่อนช่วยสอน แต่พอทำได้ก็เพลิน”⁴¹

นอกจากนี้ ชาวบ้านบางคนยังสะท้อนถึงความแตกต่าง เช่น ชาวบ้านคนที่ 14 กล่าวว่างานลักษณะนี้ตรงกับที่แม่จับมือเหมือนกับงานถักเชือกฟาง ดังคำกล่าวที่ว่า “ได้เรียนรู้งานแบบใหม่ แต่เคยทำสานถักตะกร้าจากเชือกฟางมาก่อน ที่เคยทำไม่เป็นมาก่อนก็ได้เรียนรู้ของใหม่ เรียนแบบนี้ก็ดี ไม่จับมือแบบเดิมแข็งจับมือ”⁴²

สรุปได้ว่า ชาวบ้านได้รับเทคนิคและทักษะใหม่จากการเรียนรู้ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นมีพื้นฐานมาก่อนหรือไม่ก็ตาม ผู้มีพื้นฐานสามารถต่อยอดความรู้เดิม ส่วนผู้ไม่มีพื้นฐานก็เรียนรู้และพัฒนาได้อย่างน่าพึงพอใจ

2. ความยาก/ข้อจำกัด/สิ่งที่ยังไม่ถนัดในการทำกระเป๋าสีแก้วอะคริลิก หลายคนพูดถึงอุปสรรคเล็ก ๆ ที่ต้องเผชิญในช่วงแรกของการเรียนรู้ แต่ด้วยความพยายามและการฝึกฝนก็สามารถก้าวข้ามไปได้อย่างมั่นใจ เช่น ชาวบ้านคนที่ 11 กล่าวว่า “แรก ๆ ในการทำยังมีความไม่ถนัด แต่ทำ ๆ ไปก็คล่อง มีจุดอ่อนตรงหูหิ้ว แต่คิดว่าต้องลองทำเดี๋ยวก็น่าพัฒนาไปได้”⁴³ บางคนยอมรับว่า มีความยากในตอนต้น แต่เมื่อได้ลงมือทำจริง ความเข้าใจก็เริ่มเกิดขึ้น เช่น ชาวบ้านคนที่ 16 ที่บอกว่า “ไม่ติดขัดในการทำชิ้นงาน เพราะว่าศึกษาแล้วเข้าใจ พอได้ทำแล้วก็ไม่ค่อยยาก ถึงจะยังไม่เก่งแต่ก็พอมีความเข้าใจในการทำจึงไม่มีปัญหาอะไร”⁴⁴

และในอีกด้านหนึ่ง บางคนพบเจอกับข้อจำกัดที่มากกว่าความเข้าใจหรือทักษะพื้นฐาน เช่น ชาวบ้านคนที่ 7 กล่าวว่า “มีอุปสรรคทางด้านสายตาแต่ก็พยายามเรียนรู้กับเรื่องน้ำหนัก

⁴⁰ ชาวบ้านคนที่ 16, 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2568.

⁴¹ ชาวบ้านคนที่ 3, 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2568.

⁴² ชาวบ้านคนที่ 14, 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2568.

⁴³ ชาวบ้านคนที่ 11, 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2568.

⁴⁴ ชาวบ้านคนที่ 16, 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2568.

มือที่อาจจะทำให้ลวดลายยังไม่ค่อยสวยไม่เสมอกัน”⁴⁵ กล่าวได้ว่า การเรียนรู้ของเธอจึงเต็มไปด้วยความพยายาม ความอดทน แม้สภาพร่างกายจะเป็นอุปสรรค แต่ไม่ใช่กำแพงที่หยุดการพัฒนา นอกจากนี้ บางคนสะท้อนว่า เวลาเรียนที่สิ้นเกินไป จนยังไม่สามารถทำความเข้าใจได้ลึกซึ้ง เช่น ชาวบ้านคนที่ 3 ที่กล่าวว่า “ฟังอาจารย์ไม่เข้าใจตั้งแต่แรก เวลาไม่พอยังไม่ทันเข้าใจก็หมดเวลาแล้ว แต่ตอนนี้ไปได้แล้วมีความเข้าใจแล้ว”⁴⁶ ส่วนชาวบ้านคนที่ 2 ได้สะท้อนถึงการทำลายของการเรียนรู้โดยกล่าวว่า “ตอนทำในห้องเรียนกับอาจารย์ ทำได้ แต่พอกลับไปทำเองที่บ้านก็ลืมขั้นตอน ทำให้ต้องรื้อทำใหม่ มีการแก้งานหลายรอบ”⁴⁷ และในอีกหลายเสียง ยังมีการพูดถึงความร่วมมือในกลุ่ม ความช่วยเหลือจากเพื่อนร่วมกิจกรรม ซึ่งทำให้การเรียนรู้ไม่โดดเดี่ยว เช่นที่ ชาวบ้านคนที่ 4 เล่าว่า “ได้มีการสอบถามจากอาจารย์และเพื่อน ตอนนี้มีมีความเข้าใจแล้วก็สามารถทำเองได้”⁴⁸

สรุปได้ว่า การเรียนรู้ของชาวบ้านเป็นกระบวนการที่เติบโตอย่างค่อยเป็นค่อยไป หลายคนเริ่มจากความไม่คุ้นชิน ไม่เข้าใจ หรือมีข้อจำกัดบางประการ แต่ด้วยความตั้งใจ ฟังคำแนะนำของวิทยากร และการฝึกฝนลงมือทำจริง ก็สามารถพัฒนาทักษะและความเข้าใจได้มากขึ้น

3. แนวคิดหรือไอเดียใหม่ในการพัฒนารูปแบบกระเป๋าสีแก้วอะคริลิก ชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมได้สะท้อนถึงแนวคิดและความมุ่งมั่นในการพัฒนาศักยภาพและสร้างสรรค์ลวดลายใหม่ ๆ บนพื้นฐานของทักษะที่ได้เรียนรู้มา เช่น ชาวบ้านคนที่ 9 เล่าว่า “มีแนวคิดที่จะทำลวดลายใหม่ ๆ โดยอาศัยพื้นฐานเดียวกันโดยใช้ความเข้าใจในการจับคู่เส้นเพื่อให้เกิดลายที่แตกต่างอย่างที่ทำอยู่ก็คนละลายกับที่อาจารย์สอน”⁴⁹ ส่วนชาวบ้านคนที่ 7 และชาวบ้านคนที่ 6 ต่างมีแนวคิดในการเพิ่มความหลากหลายและความสวยงามให้กับชิ้นงาน เช่น การสร้างลวดลายใหม่ ๆ ที่แตกต่าง หรือการเพิ่มเติมสีเส้นและตกแต่งด้วยรูปแบบอย่างผีเสื้อ ดอกไม้ จากตัวอย่างผลิตภัณฑ์อื่น ๆ เพื่อให้ผลงานมีความโดดเด่นมากขึ้น ดังคำกล่าวที่ว่า “มีแนวคิดในการพัฒนาลวดลายอื่น ๆ ให้ได้ลวดลายใหม่ ๆ ที่แตกต่างเพราะดูจากหลายหลายคนที่ทำก็มีลายแตกต่างกันไป”⁵⁰ “มีแนวคิดในการเพิ่มเติมสีเส้น ลวดลาย อาจจะทำผีเสื้อ ดอกไม้ มาติดเพิ่มบนชิ้นงาน โดยดูจากตัวอย่างของผลิตภัณฑ์ตัวอื่น

⁴⁵ ชาวบ้านคนที่ 7, 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2568.

⁴⁶ ชาวบ้านคนที่ 3, 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2568.

⁴⁷ ชาวบ้านคนที่ 2, 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2568.

⁴⁸ ชาวบ้านคนที่ 4, 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2568.

⁴⁹ ชาวบ้านคนที่ 9, 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2568.

⁵⁰ ชาวบ้านคนที่ 7, 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2568.

แล้วนำมาปรับเอาโดยอาศัยจากรูปแบบงานเดิมที่เคยทำ”⁵¹ นอกจากนี้ ชาวบ้านคนที่ 4 ยังมีแนวคิดที่น่าสนใจในการเปลี่ยนวัสดุที่ใช้ทำโครงชิ้นงาน เช่น การใช้ตะกร้าหรือวัสดุอื่น ๆ แทนแก้ว เพื่อสร้างชิ้นงานที่แปลกใหม่และแตกต่างในรูปแบบ โดยยังคงยึดมั่นในลวดลายที่ได้ฝึกฝนมา โดยกล่าวว่า “แนวคิดที่อยากจะใช้ตัวตะกร้า หรือวัสดุอื่น ๆ มาเป็นโครงแทนแก้ว เพื่อสร้างชิ้นงานที่ต่างออกไป โดยใช้ลาย แบบที่ทำ”⁵²

สรุปได้ว่า ชาวบ้านมีแนวคิดสร้างสรรค์พัฒนาลวดลายและรูปทรงใหม่ ๆ จากทักษะพื้นฐานที่เรียนรู้มา บางคนอยากลองทำลวดลายต่างจากแบบเดิม หรือขยายเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ เช่น กระเป๋า และเพิ่มเติมสีสันทันหรือลวดลายตกแต่ง เพื่อเพิ่มความสวยงามและความหลากหลาย อีกทั้งยังมีไอเดียใช้วัสดุใหม่ ๆ ทำโครงชิ้นงานเพื่อความแปลกใหม่

จะอย่างไรก็ดี มีเรื่องที่น่าประทับใจอย่างมากสำหรับคณะผู้วิจัย เพราะชาวบ้านบางรายแม้จะทำกระเป๋าใส่แก้วอะคริลิกยังไม่เสร็จ ก็มีคำสั่งซื้อจากลูกค้าแล้ว ดังที่ ชาวบ้านคนที่ 9 กล่าวว่า “ตอนนี้ก็มีคนติดต่อขอซื้อแล้ว”⁵³ และชาวบ้านคนที่ 10 “ตอนนี้ก็มีออเดอร์แล้วด้วย โดยให้เขาเลือกสีตามแบบที่ต้องการได้”⁵⁴ การที่มีออเดอร์เข้ามาในช่วงนี้ยังแสดงให้เห็นถึงโอกาสในการต่อยอดธุรกิจและสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านในระยะยาว ทั้งยังเป็นแรงจูงใจที่สำคัญให้ชาวบ้านพัฒนาทักษะและความชำนาญต่อไปได้อย่างมั่นใจและต่อเนื่อง

ภาพที่ 13 ผลงานของชาวบ้าน: กระเป๋าใส่แก้วอะคริลิก

⁵¹ ชาวบ้านคนที่ 6, 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2568

⁵² ชาวบ้านคนที่ 4, 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2568

⁵³ ชาวบ้านคนที่ 9, 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2568

⁵⁴ ชาวบ้านคนที่ 10, 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2568

2. การเรียนรู้วิธีการทำกระเป๋าทวายเทียม

ในวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ.2568 วิทยากรได้เริ่มสอนวิธีการทำกระเป๋าทวายเทียม ลวดลายตาข่ายแก่ชาวบ้าน จำนวน 16 คน โดยวิทยากรได้แนะนำวัสดุอุปกรณ์ตามลำดับ

วัสดุอุปกรณ์

1. ทวายเทียม
2. สายวัด
3. กรรไกร

วัสดุที่ใช้ในการทำกระเป๋าทวายเทียม คือ ทวายเทียม คณะผู้วิจัยตระหนักเสมอว่า การเลือกใช้วัสดุในการทำกระเป๋าทวายเทียม ควรเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม จึงได้สอบถามวิทยากรในประเด็นนี้ ผลการสัมภาษณ์วิทยากรสามารถสรุปได้ว่า ทวายเทียม คือวัสดุสังเคราะห์ที่ถูกออกแบบมาให้มีลักษณะและคุณสมบัติคล้ายคลึงกับทวายธรรมชาติ ได้รับความนิยมในการนำไปใช้สานกระเป๋าทะกร้า ภาชนะ ตลอดจนงานเฟอร์นิเจอร์ต่าง ๆ เนื่องจากมีความสวยงาม ทนทาน และดูแลรักษาง่าย ในมิติของความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ทวายเทียมมีบทบาทสำคัญในการช่วยลดการใช้ทวายจากธรรมชาติ ซึ่งอาจส่งผลดีต่อการอนุรักษ์ระบบนิเวศโดยรวม อีกทั้งยังมีอายุการใช้งานที่ยาวนานกว่าทวายธรรมชาติ ไม่ผุกร่อนง่าย ไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนบ่อย จึงช่วยลดปริมาณขยะได้ในระยะยาว นอกจากนี้ ทวายเทียมยังไม่จำเป็นต้องใช้สารเคมีในการเคลือบผิว ทำให้ลดการปล่อยสารเคมีสู่สิ่งแวดล้อม ที่สำคัญ ทวายเทียมบางประเภท โดยเฉพาะที่ผลิตจากพลาสติกโพลีเอทิลีน (Polyethylene : PE) เกรดคุณภาพดี หรือพลาสติกกรีซเคิล เช่น ไบโอบลาสติก (Bio Plastic) ยังสามารถนำกลับไปหลอมและใช้งานใหม่ได้ หากมีการจัดการอย่างเหมาะสม จึงสามารถเข้าสู่กระบวนการหมุนเวียนตามแนวทางของเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ⁵⁵

ต่อมา วิทยากรได้แนะนำขั้นตอนการทำกระเป๋าทวายเทียมพร้อมกับสาธิตให้เป็นตัวอย่างตามลำดับ

⁵⁵ สัมภาษณ์ อาจารย์สุวดี พงมณี, 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2568.

ขั้นตอนการทำกระเป๋ายเทียม

1. การเตรียมวัสดุ

ในการเตรียมวัสดุสำหรับการทำกระเป๋ายเทียม ต้องเตรียมเส้นหวายเทียมให้ได้ขนาดดังนี้

1. เส้นหวายเทียมความยาว 2.0 เมตร จำนวน 21 เส้น (สำหรับโครงสร้างแนวตั้ง)
2. เส้นหวายเทียมความยาว 2.5 เมตร จำนวน 13 เส้น (สำหรับโครงสร้างแนวนอน)
3. เส้นหวายเทียมความยาว 2.8 เมตร จำนวน 20 เส้น (สำหรับสานรอบกระเป๋)
4. เส้นหวายเทียมความยาว 2.0 เมตร จำนวน 8 เส้น (สำหรับทำสายกระเป๋)

2. ขั้นตอนการสาน

ตอนที่ 1 การเริ่มต้นสร้างฐานกระเป๋

1. นำเส้นหวายเทียมขนาด 2.0 เมตร และ 2.5 เมตร อย่างละ 1 เส้น
2. จับปลายทั้งสองเส้นให้เสมอกัน แล้วพับครึ่งเพื่อหาจุดกึ่งกลาง
3. นำเส้นทั้งสองที่พับครึ่งแล้วมาสอดเข้าหากันในลักษณะตั้งฉาก คล้ายเครื่องหมายบวก (+) โดยให้เส้นที่ยาวกว่าอยู่ในแนวนอน ส่วนเส้นที่สั้นกว่าอยู่ในแนวตั้ง
4. จากนั้น พับปลายของเส้นในแนวตั้งด้านล่างขึ้นด้านบน แล้วพับปลายของเส้นแนวนอนที่อยู่ล่างสุดสอดเข้าในช่องที่เกิดขึ้น เพื่อให้เกิดการล็อกเส้นเข้าด้วยกัน

ตอนที่ 2 การขยายโครงสร้างฐาน

1. พับเส้นแนวตั้งด้านบนลงเข้าหาตัว แล้วนำเส้นหวายที่พับครึ่งเส้นถัดไปมาสอดซ้อนทับ
2. พับปลายด้านล่างของเส้นที่นำมาใหม่ขึ้นด้านบน และจับเส้นแนวนอนที่อยู่ด้านล่างสุดสอดเข้าในช่องแนวตั้งที่เกิดขึ้น จากนั้นดึงให้แน่น
3. ทำซ้ำในลักษณะเดียวกันนี้จนได้โครงสร้างที่มีเส้นแนวตั้งจำนวน 20 เส้น และเส้นแนวนอนจำนวน 20 เส้น โดยสานแบบสลับขึ้น-ลง เพื่อสร้างตารางที่มั่นคง

ตอนที่ 3 การขึ้นรูปตัวกระเป๋

1. หลังจากสานฐานเสร็จสิ้น ให้นำเส้นหวายเทียมขนาด 2.8 เมตร จำนวน 20 เส้น มาสานวนรอบฐานเพื่อขึ้นรูปด้านข้างของกระเป๋

2. สานเส้นวนขึ้นในแนวตั้งโดยใช้เทคนิคสานแบบสลับฟันปลา (สลับเข้า-ออก) เพื่อให้โครงสร้างกระเป๋ามีความแข็งแรง และมีลวดลายสวยงาม

3. เมื่อได้ความสูงตามต้องการ ให้เก็บปลายเส้นหวายด้วยการพับเข้าแนวด้านใน แล้วล็อกให้เรียบร้อย

ตอนที่ 4 การทำสายกระเป๋

1. ใช้เส้นหวายเทียมขนาด 2.0 เมตร จำนวน 8 เส้น มาถักหรือสานเป็นสายกระเป๋ารูปแบบที่ต้องการ เช่น ถักเปีย หรือสานคู่

2. ยึดสายกระเป๋ากับตัวกระเป๋โดยใช้เทคนิคการเย็บหรือการสอดให้แน่นหนา เพื่อให้สามารถรองรับน้ำหนักขณะใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ภาพที่ 14 การสอนวิธีการทำกระเป๋หวายเทียมโดยอาจารย์สุวดี ฟองมณี

ต่อจากนั้น วิทยากรได้มอบหมายให้ชาวบ้านทั้ง 16 คนลงมือฝึกทำด้วยตนเอง โดยให้คำแนะนำและความช่วยเหลืออย่างใกล้ชิดตลอดกระบวนการเรียนรู้ จนกระทั่งเวลา 16.30 น. วิทยากรได้มอบหมายให้ชาวบ้านนำผลงานกลับไปฝึกทำต่อที่บ้าน เนื่องจากการทำกระเป๋หวายเทียมเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่ต้องอาศัยความละเอียด ประณีต และใช้เวลาในการผลิตซึ่งไม่สามารถดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในวันเดียวได้

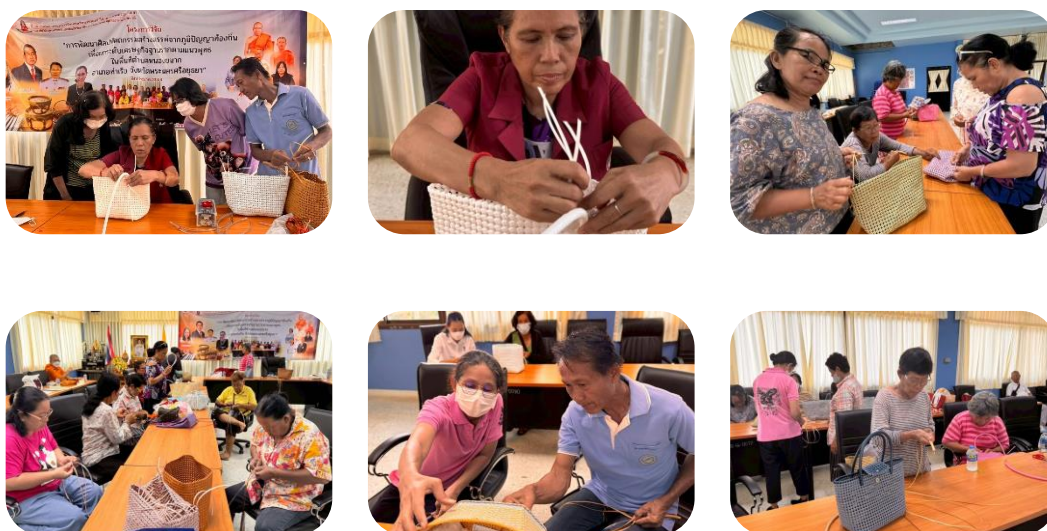
ภาพที่ 15 ชาวบ้านเรียนรู้การทำกระเป๋าทวายเทียมกับวิทยากร ครั้งที่ 1

ระหว่างวันที่ 24 – 29 พฤษภาคม พ.ศ. 2568 ชาวบ้านได้ฝึกทำกระเป๋าทวายเทียมด้วยตนเองที่บ้าน โดยบางรายฝึกทำเป็นรายบุคคล ขณะที่บางรายซึ่งมีบ้านใกล้เคียงกัน ได้รวมกลุ่มฝึกทำร่วมกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ ชาวบ้านได้ส่งภาพถ่ายขณะทำกระเป๋าทวายเทียมเพื่อรายงานความคืบหน้าผ่านแอปพลิเคชันไลน์กลุ่ม เพื่อให้คณะผู้วิจัยรับทราบและเพื่อให้วิทยากรให้คำแนะนำเพิ่มเติม

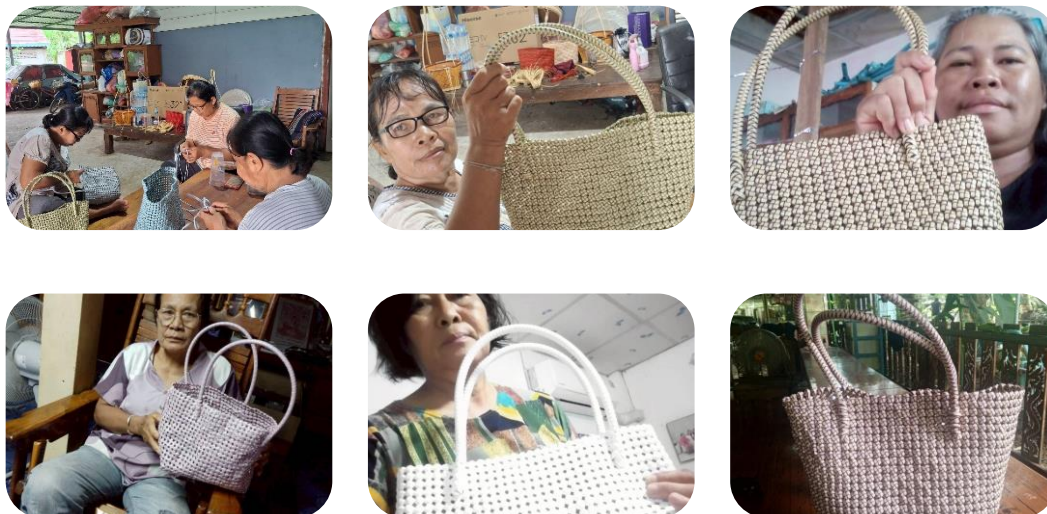
ภาพที่ 16 ชาวบ้านฝึกทำกระเป๋าทวายเทียมด้วยตนเองที่บ้าน ครั้งที่ 1

ในวันศุกร์ที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2568 ชาวบ้านได้นำกระเป๋าทอหวายเทียมที่ฝึกทำที่บ้านมานำเสนอแก่วิทยากร พร้อมทั้งขอคำแนะนำเพื่อพัฒนาชิ้นงานให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามพบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่สามารถทำผลงานให้แล้วเสร็จได้ เนื่องจากยังไม่เข้าใจขั้นตอนการทำสายกระเป๋าทออย่างถูกต้อง ด้วยเหตุนี้ วิทยากรจึงได้สาธิตและอธิบายเทคนิคการทำสายกระเป๋าทออย่างละเอียด จากนั้นชาวบ้านได้ลงมือฝึกปฏิบัติอีกครั้ง โดยมีวิทยากรคอยให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด ผลจากการฝึกทำให้ชาวบ้านบางคนสามารถผลิตกระเป๋าทอหวายเทียมได้สำเร็จภายในวันเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ยังมีบางรายที่ยังไม่สามารถทำชิ้นงานให้เสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนด วิทยากรจึงมอบหมายให้นำผลงานกลับไปดำเนินการต่อบ้าน และให้นำกลับมาส่งภายในวันเสาร์ที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2568

ภาพที่ 17 ชาวบ้านเรียนรู้การทำกระเป๋าทอหวายเทียมกับวิทยากร ครั้งที่ 2

ระหว่างวันที่ 31 พฤษภาคม – 6 มิถุนายน พ.ศ. 2568 ชาวบ้านได้ลงมือทำกระเป๋าทอหวายเทียมด้วยตนเองที่บ้าน โดยบางคนเลือกฝึกแบบรายบุคคล ขณะที่บางกลุ่มซึ่งอาศัยอยู่ใกล้กัน ได้รวมตัวกันฝึกทำร่วมกัน เพื่อสร้างโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างใกล้ชิด ในระหว่างการฝึกชาวบ้านได้ถ่ายภาพขั้นตอนการทำและความคืบหน้าของผลงาน ส่งผ่านทางแอปพลิเคชันไลน์กลุ่ม เพื่อให้คณะผู้วิจัยสามารถติดตามความก้าวหน้า และเปิดโอกาสให้วิทยากรให้คำแนะนำเพิ่มเติมได้อย่างต่อเนื่องและเหมาะสม

ภาพที่ 18 ชาวบ้านฝึกทำกระเป๋าทอหวายเทียมด้วยตนเองที่บ้าน ครั้งที่ 2

การสะท้อนผลการเรียนรู้วิธีการทำกระเป๋าทอหวายเทียม

ภายหลังจากการเรียนรู้การทำกระเป๋าทอหวายเทียมในวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2568 ชาวบ้าน จำนวน 16 คน ได้มีโอกาสสนทนาความรู้และทักษะที่ได้รับไปฝึกฝนต่อบ้านระหว่างวันที่ 24 – 29 พฤษภาคม พ.ศ. 2568 ภายใต้งานสนับสนุนและติดตามผลผ่านช่องทางออนไลน์ และในวันศุกร์ที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2568 วิทยากรก็ได้ให้คำแนะนำเพิ่มเติมเกี่ยวกับการทำกระเป๋าทอหวายเทียม พร้อมกับกำกวดดูแลชาวบ้านอย่างใกล้ชิดเพื่อให้ชาวบ้านสามารถทำกระเป๋าทอหวายเทียมได้สำเร็จ ดังนั้น เพื่อเป็นการสะท้อนผลการเรียนรู้วิธีการทำกระเป๋าทอหวายเทียม คณะผู้วิจัยจึงได้สัมภาษณ์ ชาวบ้านเป็นรายบุคคล จำนวน 11 คน โดยสามารถวิเคราะห์ผลการสะท้อนผลของชาวบ้านได้ดังนี้

1. เทคนิคหรือทักษะใหม่ที่ได้รับจากการเรียนรู้การทำกระเป๋าทอหวายเทียม ชาวบ้าน ต่างสะท้อนคล้ายกันว่า พวกเขาไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อนในงานประเภทนี้ เช่น ชาวบ้านคนที่ 8 บอกเล่าถึงสิ่งที่เพิ่งได้เรียนรู้ใหม่ว่า “ได้เรียนรู้ว่าต้องดึงให้น้ำหนักมือเท่ากัน และต้องทบเส้นไปในทาง เดียวกันเพื่อให้ได้เม็ดที่สม่ำเสมอและเรียงสวย”⁵⁶ หรือชาวบ้านคนที่ 3 บอกว่า “ได้ความรู้ใหม่ เพิ่มเติมจากสิ่งที่เราไม่เคยรู้มาก่อน ได้ทำในสิ่งที่ไม่เคยมาก่อน”⁵⁷

สำหรับบางคน การเรียนรู้สิ่งใหม่นำมาซึ่งความสุข และเป็นการใช้เวลาว่างอย่างมี คุณค่า ชาวบ้านคนที่ 2 เล่าว่า “ไม่เคยทำงานแบบนี้มาก่อน พอได้เรียนรู้แล้วรู้สึกชอบ มีความเพลิดเพลิน

⁵⁶ ชาวบ้านคนที่ 8, 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2568.

⁵⁷ ชาวบ้านคนที่ 3, 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2568.

เป็นการใช้เวลาเวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เพราะอยู่บ้านเฉย ๆ อยู่แล้ว ถ้าทำต่อไป ได้พัฒนาฝีมือไปเรื่อย ๆ บวกกับมีตลาดสามารถขายได้ มันก็จะโอเคมาก ๆ” คำพูดนี้ไม่ได้สะท้อนแค่ความรู้สึกสนุก หากยังแฝงความหวังถึงการสร้างรายได้ในอนาคต⁵⁸

ชาวบ้านคนที่ 7 มองเห็นความเปลี่ยนแปลงเล็ก ๆ ในชีวิต จากความเหงาไปสู่ความสดชื่นของการมีสังคมจากการเรียนรู้การทำกระเป๋าทายเทียม เธอเล่าว่า “หลังจากได้เรียนแล้วยังง ๆ อยู่ คิดว่าชอบงานถักเชือกกลมมากกว่าถึงแม้ว่าขั้นตอนจะยากกว่าก็ตาม รู้สึกดีที่ได้มาเรียนจากที่อยู่นบ้านเหงา ๆ ก็ได้ออกมาเจอเพื่อน ๆ มีสังคม อยากทำเชือกเป็นกระเป๋าสะพายใส่โทรศัพท์หรือของเล็ก ๆ น้อย ๆ ด้วย”⁵⁹ คำพูดของเธอทำให้เห็นว่า การเรียนรู้แม้เพียงเล็กน้อยก็สามารถปลุกชีวิตชีวาให้กลับมาได้

แม้บางคนจะไม่มีพื้นฐานด้านงานฝีมือมาก่อน แต่ก็สามารถค้นพบศักยภาพของตนเอง ชาวบ้านคนที่ 9 กล่าวไว้ว่า “ได้เรียนรู้หลายอย่างทั้งความรู้และประสบการณ์ที่ดีมีประโยชน์ เพราะไม่มีพื้นฐานงานแบบนี้มาก่อน”⁶⁰ ขณะที่ ชาวบ้านคนที่ 14 ก็เล่าอย่างภาคภูมิใจว่า “ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ได้ความรู้ เริ่มจากที่ทำไม่เป็นก็ได้ทำเป็น”⁶¹ คำพูดของพวกเขาแสดงให้เห็นถึงการเติบโตที่เริ่มต้นจากศูนย์ ส่วนชาวบ้านคนที่ 12 เล่าว่า “ได้เรียนรู้เทคนิคในการพับและพันทายเทียมให้เป็นรูปร่างตามต้องการ...พอมาฝึกทำเอง ได้เรียนรู้ว่างานหัตถกรรมต้องใช้ฝีมือและเวลามาก ต้นทุนคือแรงงานที่นั่งทำของจึงมีราคา ต่อไปจะไม่ต่อราคาเวลาซื้องานประเภทนี้แล้ว” คำพูดของเธอนอกจากสะท้อนให้เห็นถึงการเรียนรู้ทักษะแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติการมองเห็นคุณค่าในงานของผู้อื่น

สรุปว่า ชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมเรียนรู้งานหัตถกรรมได้รับทั้งความรู้ใหม่และทักษะการทำงานที่ละเอียดอ่อน แม้หลายคนจะไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อน แต่การเรียนรู้นี้ช่วยเพิ่มความมั่นใจ สร้างความสุข ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และยังเปิดโอกาสให้สามารถพัฒนาฝีมือเพื่อสร้างรายได้ นอกจากนี้ยังเปลี่ยนมุมมองในการเคารพคุณค่าของผลงานฝีมืออย่างแท้จริง

2. ความยาก/ข้อจำกัด/สิ่งที่ยังไม่ถนัดในการทำกระเป๋าทายเทียม ความยาก ข้อจำกัด และสิ่งที่ยังไม่ถนัดในการเรียนรู้มีหลากหลายมิติ ทั้งด้านทักษะ ความเข้าใจ พื้นฐานเดิมของ

⁵⁸ ชาวบ้านคนที่ 2, 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2568.

⁵⁹ ชาวบ้านคนที่ 7, 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2568.

⁶⁰ ชาวบ้านคนที่ 9, 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2568.

⁶¹ ชาวบ้านคนที่ 14, 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2568.

แต่ละคน รวมถึงข้อจำกัดเชิงกายภาพและเวลา บางคนสะท้อนถึงความไม่คุ้นเคยและจำเป็นต้องใช้เวลาเรียนรู้มากกว่าคนอื่น เช่น ชาวบ้านคนที่ 2 เล่าอย่างตรงไปตรงมาว่า “ความรู้สึกไม่ค่อยชำนาญ ใช้เวลานานกว่าคนอื่น เพราะไม่มีพื้นฐาน จึงเรียนรู้ช้ากว่าเพื่อน ๆ เพราะเขามีพื้นฐานกันมาก่อน แต่พอได้ทำแล้ว พอทำได้มันก็ไปได้”⁶² ขณะที่ชาวบ้านคนที่ 10 ก็ยอมรับว่า “เรียนแรก ๆ ไม่ค่อยเข้าใจ จะงง ๆ หน่อย และใช้เวลาเรียนรู้นานกว่าคนอื่น เพราะน่าจะทำความเข้าใจยาก แต่พอทำได้แล้วก็ไม่ได้คิดอะไร และมีใจรักที่จะทำ”⁶³

ในแง่ของข้อจำกัดทางร่างกายและวัสดุ บางคนสะท้อนถึงความเจ็บหรือความยากในการดึงเส้นหวาย เช่น ชาวบ้านคนที่ 7 เล่าว่า “รู้สึกว่าการทำชิ้นงานนี้ค่อนข้างเจ็บมือ เพราะหวายบางสีบางเส้นมีเนื้อแข็ง และต้องดึงให้แน่น ไม่งั้นมันคอยจะคลายออก”⁶⁴ ขณะที่ชาวบ้านคนที่ 1 ก็พบอุปสรรคเชิงเทคนิคว่า “ไม่มีปัญหาในการทำชิ้นงานนี้เลย คิดแค่ว่าเส้นมันชอบปลิ้น ต้องพยายามทำให้มันพลิก พอมันบิดมันจะปลิ้นไปมา”⁶⁵

ในรายละเอียดของขั้นตอนเฉพาะ บางคนพบปัญหาในช่วงการใส่หุกระเป่า ซึ่งดูเหมือนจะต้องใช้ความแม่นยำและแรงดึงที่สมดุล ชาวบ้านคนที่ 11 พูดว่า “มีอุปสรรคในขั้นตอนการใส่หุกระเป่า เข้าหุยากมาก ถ้าดึงไม่แน่นก็จะทำให้หลุดยาก และดึงแล้วไม่เท่ากัน งง ถ้าใส่ผิดก็ต้องรู้ใหม่”⁶⁶ นอกจากนี้ ยังมีข้อจำกัดด้านเวลาและภาระชีวิต เช่น ชาวบ้านคนที่ 12 เล่าด้วยน้ำเสียงจริงจังว่า “ติดขัดเรื่องเวลา เพราะมีงานเยอะ ต้องจัดสรรด้านเวลาดี ๆ บวกกับเวลาที่ใช้ในการเรียนรู้ เพราะไม่มีพื้นฐาน จึงใช้เวลาทำความเข้าใจนานกว่าคนอื่น แต่พอเข้าใจก็ทำได้”⁶⁷

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีความยากหรือข้อจำกัดในช่วงเริ่มต้น แต่การมีวิทยากรที่ให้คำแนะนำอย่างเข้าใจและเป็นกันเองก็ช่วยให้ผู้เรียนก้าวข้ามความไม่ถนัดเหล่านั้นไปได้ ดังที่ชาวบ้านคนที่ 15 กล่าวว่า “ทำได้เพราะวิทยากรผู้สอนเอาใจใส่ ให้คำแนะนำที่ดี พอเข้าใจแล้วทำงาน จากที่เริ่มตอนแรก ๆ ก็ท้อ แต่พอวิทยากรอธิบายให้เข้าใจก็ทำต่อได้”⁶⁸

⁶² ชาวบ้านคนที่ 2, 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2568.

⁶³ ชาวบ้านคนที่ 10, 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2568.

⁶⁴ ชาวบ้านคนที่ 7, 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2568.

⁶⁵ ชาวบ้านคนที่ 1, 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2568.

⁶⁶ ชาวบ้านคนที่ 11, 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2568.

⁶⁷ ชาวบ้านคนที่ 12, 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2568.

⁶⁸ ชาวบ้านคนที่ 15, 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2568.

สรุปได้ว่า ความยากในการเรียนรู้งานหัตถกรรมมีได้อยู่ที่ตัวงานเพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่ความแตกต่างของพื้นฐาน ความเข้าใจ ความสามารถในการจัดการเวลา

3. แนวคิดหรือไอเดียใหม่ในการพัฒนารูปแบบกระเป๋าหิ้วเทียม การเรียนรู้การทำกระเป๋าหิ้วเทียมไม่เพียงเป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ แต่ยังจุดประกายให้เกิดแนวคิดใหม่ ๆ ในการพัฒนาชิ้นงานต่อยอดไปสู่ความเป็นมืออาชีพ

ชาวบ้านคนที่ 8 เล่าว่า “คิดว่าอยากจะทำต่อโดยหาตัวอย่างที่หลากหลายขึ้น โดยดูจากอินเทอร์เน็ตเพราะมีพื้นฐานแล้ว อยากเรียนรู้เองเพิ่มเติม ตอนนี้ทำเป็นแล้ว ได้เรียนแล้วก็จะทำต่อ ๆ ไป และพยายามพัฒนาชิ้นงานให้มีความละเอียดมากขึ้น”⁶⁹ คำกล่าวนี้นสะท้อนความเชื่อมั่นและความพร้อมที่จะต่อยอดด้วยตนเอง อย่างไรก็ตาม แนวคิดเชิงนวัตกรรมก็เริ่มปรากฏให้เห็น เช่น ชาวบ้านคนที่ 7 เล่าว่า “มีแนวคิดที่จะทำเส้นเล็ก คือใช้ขนาดหยาบเส้นเล็กลง และทำขนาดกระเป๋าให้เล็กกะทัดรัดมากขึ้น พยายามจะทำต่อ เป็นการฝึกสมองป้องกันอัลไซเมอร์”⁷⁰

บางคนเริ่มมองถึงฟังก์ชันและการเพิ่มมูลค่าให้ผลิตภัณฑ์ ชาวบ้านคนที่ 1 กล่าวว่า “อยากจะพัฒนาไปเรื่อย ๆ ทั้งรูปแบบ ลวดลาย อยากเรียนรู้อีกเรื่อย ๆ หาเพิ่มเติมจาก Google เอา เพราะมีพื้นฐานแล้ว จะพัฒนาทำแบบตอกหุ้ไปเลย ใส่ซับในด้วย จะทำให้ชิ้นงานดูดีขึ้น ดูมีราคาขึ้น หรือพัฒนาเป็นที่ลือคนนี้ได้ เพราะชิ้นงานเป็นประเภทเดียวกัน”⁷¹ ในทำนองเดียวกัน ชาวบ้านคนที่ 9 ก็มีความคิดชัดเจนเกี่ยวกับการตกแต่งและใช้งาน เธอเล่าว่า “แนวคิดในการต่อยอดชิ้นงานคือใส่ซับในเพิ่ม ปรับรูปแบบหุ้เป็นแบบตอกเก็บปลาย เพิ่มลวดลายติดบนชิ้นงาน เช่น ดอกไม้ที่เป็นสติ๊กเกอร์ และจะพัฒนารูปแบบเป็นแบบสะพายบ้าง กับที่มีขนาดที่เล็กลงกะทัดรัด ใช้ใส่พกโทรศัพท์ได้ หรือติดปากกระเป๋า เพิ่มมูลค่าชิ้นงาน อยากให้มาต่ออีกเพราะได้ความรู้หลายอย่าง”⁷²

สรุปได้ว่า ชาวบ้านมีแนวคิดต่อยอดจากพื้นฐานเดิม โดยแสวงหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งต่าง ๆ เช่น อินเทอร์เน็ต บางคนเริ่มพัฒนาแนวคิดเชิงนวัตกรรม เช่น ปรับขนาดหยาบและกระเป๋าให้เล็กลง เพื่อฝึกสมองและเพิ่มความน่าสนใจ หลายคนมุ่งเน้นการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ ด้วยการปรับรูปแบบ ใส่ซับใน เพิ่มลวดลาย และเสริมฟังก์ชันการใช้งาน

⁶⁹ ชาวบ้านคนที่ 8, 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2568.

⁷⁰ ชาวบ้านคนที่ 7, 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2568.

⁷¹ ชาวบ้านคนที่ 1, 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2568.

⁷² ชาวบ้านคนที่ 9, 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2568.

ภาพที่ 19 กระเป๋าทอเทียม: ผลงานของชาวบ้าน

4.2.3.2 กิจกรรมค้าขายแฟร้งดูแลชุมชน

กิจกรรมค้าขายแฟร้งดูแลชุมชน เป็นกิจกรรมที่มุ่งให้ชาวบ้านเรียนรู้เรื่องการตลาด และจำหน่ายสินค้าภายในชุมชนและช่องทางออนไลน์ ด้วยเหตุนี้ กิจกรรมค้าขายแฟร้งดูแลชุมชน จึงแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ (1) การเรียนรู้การตลาด (2) การค้าขายสินค้า ดังนี้

1. การเรียนรู้การตลาด

ในวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2568 คณะผู้วิจัยได้บรรยายการตลาดพื้นฐานแก่ชาวบ้าน พร้อมทั้งจัดให้มีภาคปฏิบัติเพื่อให้ชาวบ้านสามารถทำได้ตามลำดับดังนี้

- พื้นฐานการตลาด ได้แก่ แนวคิด 4P ประกอบด้วย สินค้า (Product), ราคา (Price), ช่องทางการขาย (Place), การส่งเสริม (Promotion)

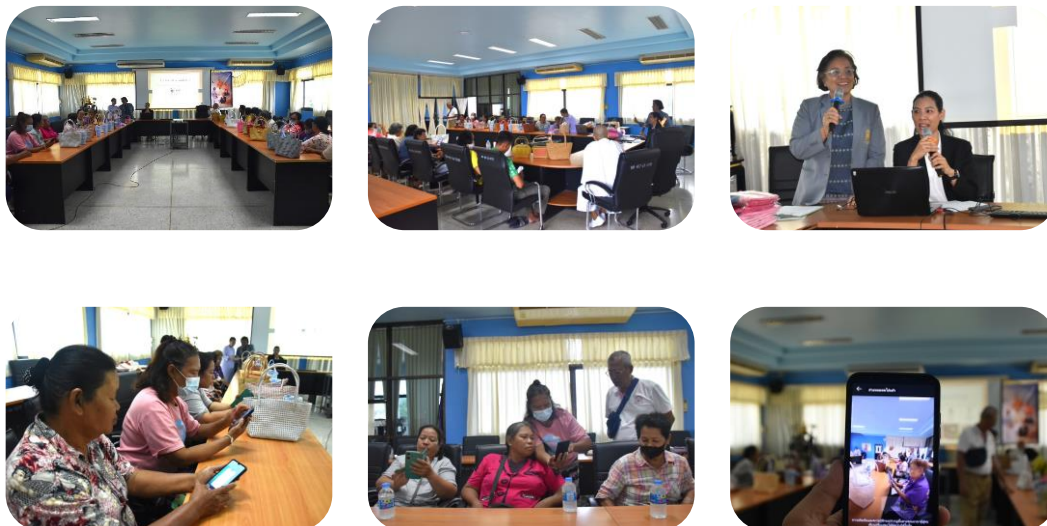
- หลักการตั้งราคาขายแบบพื้นฐานคือ การตั้งราคาจากต้นทุนบวกกำไร (Cost-Plus Pricing) โดยมีองค์ประกอบดังนี้ (1) ต้นทุน (Cost) คือ ค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการผลิตหรือจัดหาสินค้านั้น เช่น ต้นทุนวัตถุดิบ, ค่าขนส่ง, ค่าแรง, ค่าแพ็คเกจ (2) กำไรที่เหมาะสม (Reasonable Profit Margin) คือส่วนต่างที่ต้องการได้จากการขายสินค้า เช่น 10%, 20% หรือ 50% ของต้นทุน ซึ่งกำไรนี้ควรสอดคล้องกับราคาตลาด กลุ่มเป้าหมาย ระดับการแข่งขัน (3) ราคาขาย (Selling Price) คือ ผลรวมของต้นทุนทั้งหมดบวกกับกำไรที่ตั้งไว้ = ราคาที่จะเสนอขายให้กับลูกค้า โดยมีสูตรว่า

$$\text{ราคาขาย} = \text{ต้นทุน} + (\text{ต้นทุน} \times \text{อัตรากำไรที่ต้องการ})$$

- การวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย (Target Market) เพื่อช่วยให้เลือกวิธีสื่อสารและช่องทางขายได้ถูกต้อง และลดการเสียทรัพยากรในการทำตลาดแบบหว่าน ทั้งนี้การแบ่งลูกค้าสามารถแบ่งได้หลายวิธี เช่น การแบ่งตามอายุ (วัยรุ่น/ ผู้ใหญ่/ ผู้สูงอายุ) การแบ่งตามพฤติกรรม (ชอบของฝาก/สนใจสุขภาพ/รักธรรมชาติ) การแบ่งตามสถานที่ (คนในพื้นที่/นักท่องเที่ยว/ชาวต่างชาติ) และในการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย จะต้องวิเคราะห์ว่า พวกเขาต้องการอะไร ประสบปัญหาอะไร และคาดหวังสิ่งใดจากสินค้า

- ช่องทางการตลาดออนไลน์ หรือที่เรียกกันในปัจจุบันว่า “การไลฟ์สด” การไลฟ์สดเป็นเครื่องมือทางการตลาดที่มีประสิทธิภาพในยุคปัจจุบัน สามารถเข้าถึงผู้บริโภคได้โดยตรง ประหยัดต้นทุน และสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์แบบเรียลไทม์กับผู้ชม การไลฟ์สดที่มีประสิทธิภาพและสามารถนำไปสู่ความสำเร็จในการตลาดได้นั้น จำต้องอาศัยปัจจัยสนับสนุนสำคัญ 11 ประการ ประกอบด้วย (1) การมีทีมเวิร์ก (Teamwork) การทำงานเป็นทีมอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การวางแผน กำหนดหน้าที่รับผิดชอบร่วมกันในระหว่างการไลฟ์ เช่น การช่วยหีบสินค้า ตอบคอมเมนต์ผู้ชม หรือจัดการเบื้องหลัง เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้การไลฟ์ดำเนินไปอย่างราบรื่น (2) การวางแผนคอนเทนต์ (Content Planning) (3) การกำหนดเนื้อหาที่ครอบคลุม ชัดเจน และตอบโจทย์กลุ่มเป้าหมาย โดยใช้หลักการสำคัญ ได้แก่ Who (รู้จักผู้ชม), What (วางแผนเนื้อหา) และ Where (เลือกแพลตฟอร์มที่เหมาะสม) จะช่วยให้การนำเสนอมีประสิทธิภาพ (4) การเลือกแพลตฟอร์มที่เหมาะสม (5) การเลือกใช้แพลตฟอร์มที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เช่น Facebook, Instagram, YouTube หรือ TikTok ซึ่งแต่ละแพลตฟอร์มมีจุดเด่นและข้อจำกัดแตกต่างกัน เช่น ความยาวของไลฟ์ ความสามารถในการตอบโต้ หรือการสร้างรายได้จากของขวัญหรือโฆษณา (6) การเลือกช่วงเวลาไลฟ์ที่เหมาะสม การไลฟ์สดควรพิจารณาช่วงเวลาของกลุ่มเป้าหมายมักออนไลน์ เช่น หลังเวลาเลิกงาน หรือช่วงกลางคืน ซึ่งการเก็บสถิติและพฤติกรรมของผู้ชมในแต่ละช่วงเวลาสามารถช่วยในการตัดสินใจ (7) ความสม่ำเสมอและการประชาสัมพันธ์ล่วงหน้า การไลฟ์อย่างต่อเนื่องในช่วงเวลาเดิมทุกวัน พร้อมกับการแจ้งเตือนล่วงหน้าเกี่ยวกับวัน เวลา และหัวข้อไลฟ์ จะช่วยให้ผู้ชมจดจำและติดตามไลฟ์ได้เป็นประจำ อีกทั้งการตั้งชื่อและแคปชันที่ดึงดูดจะกระตุ้นความสนใจได้ดี (8) การเตรียมความพร้อมของอุปกรณ์และผู้ดำเนินรายการ การตรวจสอบความพร้อมก่อนการไลฟ์ เช่น อินเทอร์เน็ต แบตเตอรี่ กล้อง เสียง รวมถึงการเตรียมตัวพูดอย่างมั่นใจ และจดจำรายละเอียดสินค้า จะช่วยลดข้อผิดพลาดและสร้างความน่าเชื่อถือ (9) การสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างไลฟ์ การสื่อสารสองทาง เช่น การตอบคอมเมนต์ ถาม-ตอบ หรือกล่าวทักทายผู้ชม เป็นปัจจัยที่สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและสร้างความประทับใจให้แก่ผู้ชม (10) การเชิญแขกรับเชิญ การนำบุคคลอื่นมาร่วมไลฟ์ เช่น ผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ หรือผู้มีชื่อเสียง

ในวงการ จะช่วยเพิ่มความน่าสนใจ สร้างอรรถรส และกระตุ้นให้ผู้ชมอยากติดตามจนจบ และ (11) การปิดการขายและการกระตุ้นผู้ชมตอนท้ายไลฟ์

ภาพที่ 20 กิจกรรมการเรียนรู้การตลาด

2. การค้าขายสินค้า

ชาวบ้านได้นำผลงานที่สร้างสรรค์ขึ้นมาจำหน่ายภายในชุมชนและผ่านช่องทางออนไลน์ บางรายได้นำผลงานเผยแพร่บนแพลตฟอร์มออนไลน์ เพื่อเปิดรับการสั่งจองล่วงหน้า (Pre-order) ขณะที่บางรายสามารถจำหน่ายได้ทันทีโดยลูกค้าเป็นคนภายในชุมชน

ในการจำหน่ายสินค้านี้ ชาวบ้านได้ตั้งราคาผลิตภัณฑ์โดยพิจารณาต้นทุนการผลิต กำไรที่เหมาะสม ตลอดจนแรงงานที่ใช้ในการผลิตแต่ละชิ้น เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความคุ้มค่าของผู้บริโภคและรายได้ที่เป็นธรรมแก่ผู้ผลิต ซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดการตั้งราคาได้ดังแสดงในตารางต่อไปนี้

ตาราง 7 การตั้งราคา (Pricing)

สินค้า	ต้นทุนการผลิตต่อหน่วย	กำไร+ค่าแรง	ราคาขาย
กระเป๋าสีใส่แก้วอะคริลิก	50 บาท	200 บาท	250 บาท
กระเป๋าวายเทียม	100 บาท	400 บาท	500 บาท

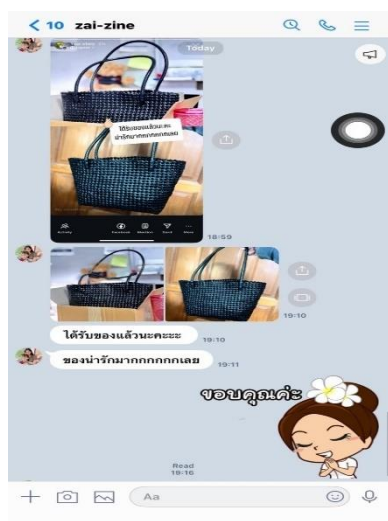
จากการกำหนดราคาสินค้าอย่างเหมาะสมตามหลักต้นทุนจริง ประกอบกับการออกแบบผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมที่มีความสวยงาม ส่งผลให้ชาวบ้านสามารถจำหน่ายสินค้าได้จริงในระดับที่น่าพอใจดังข้อมูลที่ปรากฏในตารางดังนี้

ตาราง 8 ยอดขายและยอดจองสินค้า

ชาวบ้าน	กระเป๋าใส่แก้วอะคริลิก 250 บาท		กระเป๋าห้วยเทียม 500 บาท (ขนาดย่อม)		รวมเป็นเงิน
	ยอดขาย	ยอดจอง	ยอดขาย	ยอดจอง	
ชาวบ้านคนที่ 1	1	6			1,500
ชาวบ้านคนที่ 2	1				250
ชาวบ้านคนที่ 3	1				250
ชาวบ้านคนที่ 4	1		2		1,250
ชาวบ้านคนที่ 5	1				250
ชาวบ้านคนที่ 6	1				250
ชาวบ้านคนที่ 7	1				250
ชาวบ้านคนที่ 8	1				250
ชาวบ้านคนที่ 9	1			5	2,750
ชาวบ้านคนที่ 10	1	2			750
ชาวบ้านคนที่ 11	1				250
ชาวบ้านคนที่ 12	1		2		1,250
ชาวบ้านคนที่ 13	1				250
ชาวบ้านคนที่ 14	1				250
ชาวบ้านคนที่ 15	1	1			500
ชาวบ้านคนที่ 16	1				500
รวมทั้งสิ้น	16 ชิ้น	9 ชิ้น	4 ใบ	5 ใบ	10,800 บาท

ภาพที่ 21 การจำหน่ายสินค้ากระเป๋าสีใส่แก้วอะคริลิค

ภาพที่ 22 การจำหน่ายสินค้ากระเป๋าทอหวายเทียม

ความสำเร็จในการจำหน่ายสินค้าในครั้งนี้สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนในการสร้างรายได้จากงานศิลปหัตถกรรม และเป็นเครื่องยืนยันว่า การตั้งราคาอย่างเหมาะสมผนวกกับการออกแบบอย่างสวยงาม ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผลิตภัณฑ์แข่งขันในตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธได้อย่างเป็นรูปธรรม

นอกจากนี้ ชาวบ้านยังได้กล่าวว่า “พวกเขาจะพัฒนาฝีมือและผลิตสินค้าต่อไป” ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยจึงได้จัดทำการพยากรณ์การขาย (Sales Forecast) ในช่วงครึ่งปีหลังของ พ.ศ. 2568 เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพในการสร้างอาชีพและรายได้ของชาวบ้าน ผ่านการจำหน่ายสินค้ากระเป๋าสีใส่แก้วอะคริลิกและกระเป๋าวายเทียมได้ดังนี้ (48 ชิ้น × 250 บาท)

ตาราง 9 การพยากรณ์การขาย

เดือน	กระเป๋าสีใส่แก้วอะคริลิก (16 คน × 3 ชิ้น = 48 ชิ้น)	รายได้ (48 ชิ้น × 250 บาท)	กระเป๋าวายเทียม (16 คน × 1 ชิ้น = 16 ชิ้น)	รายได้ (16 ชิ้น × 500 บาท)	รวมรายได้
กรกฎาคม	48 ชิ้น	12,000 บาท	16 ชิ้น	8,000 บาท	20,000 บาท
สิงหาคม	48 ชิ้น	12,000 บาท	16 ชิ้น	8,000 บาท	20,000 บาท
กันยายน	48 ชิ้น	12,000 บาท	16 ชิ้น	8,000 บาท	20,000 บาท
ตุลาคม	48 ชิ้น	12,000 บาท	16 ชิ้น	8,000 บาท	20,000 บาท
พฤศจิกายน	48 ชิ้น	12,000 บาท	16 ชิ้น	8,000 บาท	20,000 บาท
ธันวาคม	48 ชิ้น	12,000 บาท	16 ชิ้น	8,000 บาท	20,000 บาท
รวมทั้งสิ้น	288 ชิ้น	72,000 บาท	96 ชิ้น	48,000 บาท	120,000 บาท

4.2.3.3 กิจกรรมการปลูกฝังจริยธรรมในการผลิตและจำหน่าย

ตลอดระยะเวลาระหว่างวันที่ 9 พฤษภาคม – 7 มิถุนายน พ.ศ. 2568 คณะผู้วิจัยได้พยายามปลูกฝังแนวคิดด้านจริยธรรมในการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมแก่ชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยการสื่อสารผ่านทางกลุ่มไลน์เป็นระยะ ๆ ตามความเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ควบคู่กับการประกอบอาชีพและสร้างรายได้ที่ยั่งยืน ส่วนเหตุผลสำคัญในการเลือกใช้ช่องทางทางการสื่อสารผ่านไลน์กลุ่ม เนื่องจากในขณะนี้ชาวบ้านกำลังฝึกฝนการถักกระเป๋าสีใส่แก้วอะคริลิก และสานกระเป๋าวายเทียม พวกเขามีสมาธิจดจ่ออยู่กับงานดังกล่าว จึงไม่เอื้อต่อการบรรยายหรืออภิปรายประเด็นด้านจริยธรรมในขณะนั้น การกล่าวถึงจริยธรรมผ่านช่องทางออนไลน์จึงเป็นวิธีที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของการเรียนรู้ดังกล่าว

นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยยังได้ปลูกฝังแนวคิดเรื่องการค้าขายอย่างเป็นธรรม (Fair Trade) โดยเน้นย้ำถึงการตั้งราคาจำหน่ายอย่างเหมาะสม ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค ไม่ตั้งราคาสูงเกินจริง ตลอดจนการสร้าง ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักจริยธรรมทางธุรกิจ (Business Ethics) ผ่านการบรรยาย และพูดคุยกับชาวบ้านในขณะลงพื้นที่พบปะชาวบ้าน เพื่อให้พวกเขาตระหนักถึงคุณค่าของความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และความโปร่งใสในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจอันจะนำไปสู่ความยั่งยืน

ภาพที่ 23 การปลูกฝังแนวคิดด้านจริยธรรม

4.3 ผลการประเมินการรับรู้ต่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ

การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขาม อำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ดำเนินการตั้งแต่วันที่ 9 พฤษภาคม – 7 มิถุนายน พ.ศ. 2568 ฉะนั้น เพื่อทราบผลการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ คณะผู้วิจัยจึงขอความร่วมมือให้ชาวบ้านทำแบบประเมิน และขอสัมภาษณ์ชาวบ้านเพื่อให้ชาวบ้านได้อภิปรายผลสำเร็จของโครงการวิจัย ผลการประเมินมีรายละเอียดดังนี้

4.3.1 ผลประเมินการรับรู้ต่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ตอบแบบประเมิน

ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบประเมิน ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์ในการทำศิลปหัตถกรรม นำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ในรูปของความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) รายละเอียดดังนี้

ตาราง 10 เพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	2	12.50
หญิง	14	87.50
รวม	16	100.00

จากตารางที่ 10 พบว่า เพศชายมีจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 12.50 ขณะที่เพศหญิงมีจำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 87.50 แสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านโดยส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ซึ่งมีจำนวนมากกว่าเพศชายอย่างชัดเจน โดยเพศหญิงคิดเป็นเกือบทั้งหมดของชาวบ้านทั้งหมด

ตาราง 11 อายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
40-59 ปี	7	43.75
60-70 ปี	8	50.00
71-80 ปี	1	6.25
รวม	16	100.00

จากตารางที่ 11 พบว่า ผู้ที่มีอายุระหว่าง 60-70 ปี มีจำนวนมากที่สุด คือ 8 คน คิดเป็นร้อยละ 50.00 รองลงมาคือผู้ที่มีอายุระหว่าง 40-59 ปี จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 43.75 กลุ่มที่มีจำนวนน้อยที่สุด คือ ผู้ที่มีอายุระหว่าง 71-80 ปี จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 6.2

ตาราง 12 ระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ประถมศึกษา	7	43.75
มัธยมศึกษาตอนต้น	2	12.50
มัธยมศึกษาตอนปลาย	4	25.00
ปริญญาตรี	3	18.75
รวม	16	100.00

จากตารางที่ 12 พบว่า ผู้ที่จบระดับประถมศึกษามีจำนวนมากที่สุด คือ 7 คน คิดเป็นร้อยละ 43.75 รองลงมาคือผู้ที่จบระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 25.00 ผู้ที่จบระดับปริญญาตรี จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 18.75 กลุ่มที่มีจำนวนน้อยที่สุดคือผู้ที่จบมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 12.50

ตาราง 13 อาชีพ

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
แม่บ้าน	2	12.50
เกษตรกร	7	43.75
รับจ้าง	4	25.00
ค้าขาย	2	12.50
ข้าราชการ	1	6.25
รวม	16	100.00

จากตารางที่ 13 พบว่า อาชีพที่มีจำนวนมากที่สุดคือ เกษตรกร จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 43.75 รองลงมาคือรับจ้าง จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 25.00 แม่บ้านและค้าขาย มีจำนวนเท่ากัน คือ 2 คน คิดเป็นร้อยละ 12.50 อาชีพที่มีจำนวนน้อยที่สุดคือ ข้าราชการ จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 6.25

ตาราง 14 ประสบการณ์

ประสบการณ์	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีประสบการณ์	8	50.00
1-3 ปี	6	37.50
4-6 ปี	0	0.00
7 ปีขึ้นไป	2	12.50
รวม	16	100.00

จากตารางที่ 14 พบว่า กลุ่มที่ไม่มีประสบการณ์ มีจำนวนมากที่สุด คือ 8 คน คิดเป็นร้อยละ 50.00 รองลงมาคือกลุ่มที่มีประสบการณ์ 1-3 ปี จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 37.50 กลุ่มที่มีประสบการณ์ 7 ปีขึ้นไป มีจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 12.50 ส่วนกลุ่มที่มีประสบการณ์ 4-6 ปี ไม่มีผู้ตอบแบบสอบถาม คิดเป็นร้อยละ 0.00

ตอนที่ 2 ผลประเมินการรับรู้ต่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ (WISE Model) โดยภาพรวม

ตาราง 15 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลประเมินการรับรู้ต่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ (WISE Model) โดยภาพรวม

คำถามรายด้าน	ระดับการรับรู้		แปลผล
	$\bar{X}$	S.D.	
ด้านองค์ความรู้ (W - Wisdom)	4.42	0.02	มากที่สุด
ด้านการสร้างสรรค์ (I - Innovation)	4.52	0.00	มากที่สุด
ด้านการขายที่ตระหนักถึงสังคม (S – Socially Conscious Selling)	4.94	0.18	มากที่สุด
ด้านจริยธรรม (E - Ethics)	4.38	0.22	มากที่สุด
รวม	4.57	0.11	มากที่สุด

จากตารางที่ 15 ผลการประเมินการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ (WISE Model) โดยภาพรวม พบว่า ระดับการรับรู้โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.57 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการขายที่ตระหนักถึงสังคม (S – Socially Conscious Selling) มีระดับการรับรู้มากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.94 รองลงมา ด้านการสร้างสรรค์ (I - Innovation) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.52 ด้านองค์ความรู้ (W - Wisdom) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.42 และด้านจริยธรรม (E - Ethics) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.38 ตามลำดับ

ตาราง 16 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการประเมินด้านองค์ความรู้ (W - Wisdom)

ด้านความรู้ (W - Wisdom)	ระดับการรับรู้		แปลผล
	$\bar{X}$	S.D.	
การได้รับความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรม	4.44	0.51	มากที่สุด
การนำองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับ สร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมไปต่อยอด เพื่อสร้างอาชีพให้กับตนเอง	4.50	0.52	มากที่สุด

ด้านความรู้ (W - Wisdom)	ระดับการรับรู้		แปลผล
	$\bar{X}$	S.D.	
การพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมให้เกิดประโยชน์ต่อเศรษฐกิจฐานราก	4.31	0.48	มากที่สุด
รวม	4.42	0.02	มากที่สุด

จากตารางที่ 16 ผลการประเมินด้านองค์ความรู้ (W - Wisdom) พบว่า ระดับการรับรู้โดยรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.42 ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผลการประเมินทุกรายข้ออยู่ในระดับการรับรู้มากที่สุด ได้แก่ การนำองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมไปต่อยอดเพื่อสร้างอาชีพให้กับตนเอง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.50 การได้รับความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.44 และการพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมให้เกิดประโยชน์ต่อเศรษฐกิจฐานราก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.31

ตาราง 17 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการประเมินด้านการสร้างสรรค์ (I - Innovation)

ด้านการสร้างสรรค์ (I - Innovation)	ระดับการรับรู้		แปลผล
	$\bar{X}$	S.D.	
การสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมให้มีความประณีต สวยงาม	4.56	0.51	มากที่สุด
การสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมให้มีคุณภาพเหมาะสมกับตลาดปัจจุบัน	4.56	0.51	มากที่สุด
การทดลองใช้เทคนิคใหม่ในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรม	4.44	0.51	มากที่สุด
รวม	4.52	0.00	มากที่สุด

จากตาราง 17 ผลการประเมินด้านการสร้างสรรค์ (I - Innovation) พบว่า ระดับการรับรู้โดยรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.52 ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผลการประเมินทุกรายข้ออยู่ในระดับการรับรู้มากที่สุด ได้แก่ การสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมให้มีความประณีต สวยงาม และการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมให้มีคุณภาพเหมาะสมกับตลาดปัจจุบัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.56 การทดลองใช้เทคนิคใหม่ในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.44

ตาราง 18 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการประเมินด้านการขายที่ตระหนักถึงสังคม (S – Socially Conscious Selling)

ด้านการขายที่ตระหนักถึงสังคม (S – Socially Conscious Selling)	ระดับการรับรู้		แปลผล
	$\bar{X}$	S.D.	
การมีรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ศิลปหัตถกรรมและมีแนวโน้มที่จะสามารถ พึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว	4.88	0.34	มากที่สุด
การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรม ส่งผลต่อ การกระจายรายได้และความเสมอภาคในชุมชน	4.94	0.25	มากที่สุด
ศิลปหัตถกรรมมีศักยภาพในการแข่งขัน ในตลาดได้อย่างยั่งยืน	5.00	0.00	มากที่สุด
รวม	4.94	0.18	มากที่สุด

จากตารางที่ 18 ผลการประเมินด้านการขายที่ตระหนักถึงสังคม (S – Socially Conscious Selling) พบว่า ระดับการรับรู้โดยรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.94 ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผลการประเมินทุกรายข้ออยู่ในระดับการรับรู้มากที่สุด ได้แก่ ศิลปหัตถกรรมมีศักยภาพในการแข่งขันในตลาดได้อย่างยั่งยืน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 5.00 การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมส่งผลต่อการกระจายรายได้และความเสมอภาคในชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.94 การมีรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมและมีแนวโน้มที่จะสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.88

ตาราง 19 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการประเมินด้านจริยธรรม (E - Ethics)

ด้านจริยธรรม (E - Ethics)	ระดับการรับรู้		แปลผล
	$\bar{X}$	S.D.	
การส่งเสริมให้มีจริยธรรม ในการผลิตและจำหน่ายศิลปหัตถกรรม	4.38	0.50	มากที่สุด
การได้รับความรู้เกี่ยวกับการใช้วัสดุที่เป็นมิตร ต่อสิ่งแวดล้อมในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรม	4.38	0.81	มากที่สุด
รวม	4.38	0.22	มากที่สุด

จากตารางที่ 19 ผลการประเมินด้านจริยธรรม (E - Ethics) พบว่า ระดับการรับรู้โดยรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.38 ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผลการประเมินทุกรายข้ออยู่ในระดับการรับรู้มากที่สุด ได้แก่ การส่งเสริมให้มีจริยธรรมในการผลิตและจำหน่าย

ศิลปหัตถกรรม และ การได้รับความรู้เกี่ยวกับการใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.38

นอกจากนี้ ชาวบ้านยังได้สะท้อนมุมมองต่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธว่า

ชาวบ้านคนที่ 14 สะท้อนว่า “ได้รับความรู้เกี่ยวกับการสานกระเป๋าทอหวายเทียม ซึ่งเป็นทักษะใหม่ที่สามารถนำไปต่อยอดเพื่อพัฒนาฝีมือให้ดีขึ้นและจำหน่ายเป็นรายได้ มองว่างานที่ได้เรียนรู้มันถือเป็นภูมิปัญญาที่ควรสืบสานและถ่ายทอดให้ลูกหลาน อีกทั้งยังเห็นโอกาสในการสร้างรายได้ โดยตั้งใจจะขายสินค้าในราคาที่ไม่สูงเกินไป เพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งกับตนเองและผู้บริโภค”⁷³

ชาวบ้านคนที่ 16 สะท้อนว่า “กิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นโครงการที่ดี ช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเชื่อมั่นว่าผลิตภัณฑ์ที่ได้จากโครงการมีศักยภาพในการต่อยอดและสร้างรายได้เพิ่มในอนาคต”⁷⁴

ชาวบ้านคนที่ 11 สะท้อนว่า “ได้รับความรู้ใหม่ ๆ และมีแรงบันดาลใจที่จะออกแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความสวยงามและร่วมสมัยมากขึ้น เพื่อสร้างโอกาสทางรายได้ เห็นว่ากิจกรรมนี้มีส่วนสำคัญในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ด้วย”⁷⁵

ชาวบ้านคนที่ 10 สะท้อนว่า “ได้รับทั้งความรู้และประสบการณ์ใหม่ ๆ จากการเข้าร่วมกิจกรรมครั้งแรก รู้สึกดีใจที่ได้มีโอกาสเรียนรู้สิ่งที่ไม่เคยทำมาก่อน ตั้งใจจะพัฒนาทักษะเพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ เช่น กระเป๋าสะพายหรือกระเป๋าใส่มือถือ และจะวางจำหน่ายในราคาที่เหมาะสม เข้าถึงได้ ไม่นั่นกำไรมาก”⁷⁶

ชาวบ้านคนที่ 3 สะท้อนว่า “เดิมไม่เคยมีทักษะด้านศิลปหัตถกรรมมาก่อน แต่เมื่อได้เข้าร่วมโครงการก็มีความรู้เพิ่มขึ้น แม้งานที่ทำในช่วงแรกยังไม่สวยงามนัก แต่รู้สึกภูมิใจ และตั้งใจจะฝึกฝนฝีมือต่อไปเพื่อผลิตผลงานที่มีคุณภาพและสามารถจำหน่ายให้แก่ชุมชนได้ในอนาคต”⁷⁷

⁷³ ชาวบ้านคนที่ 14, 7 มิถุนายน 2568.

⁷⁴ ชาวบ้านคนที่ 16, 7 มิถุนายน 2568.

⁷⁵ ชาวบ้านคนที่ 11, 7 มิถุนายน 2568.

⁷⁶ ชาวบ้านคนที่ 10, 7 มิถุนายน 2568.

⁷⁷ ชาวบ้านคนที่ 3, 7 มิถุนายน 2568.

ชาวบ้านคนที่ 4 สะท้อนว่า “ได้รับความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปสร้างรายได้ให้กับครอบครัว และมีความตั้งใจจะถ่ายทอดความรู้นี้ให้แก่ผู้ที่สนใจ เพื่อขยายผลประโยชน์สู่ผู้อื่นในชุมชน”⁷⁸

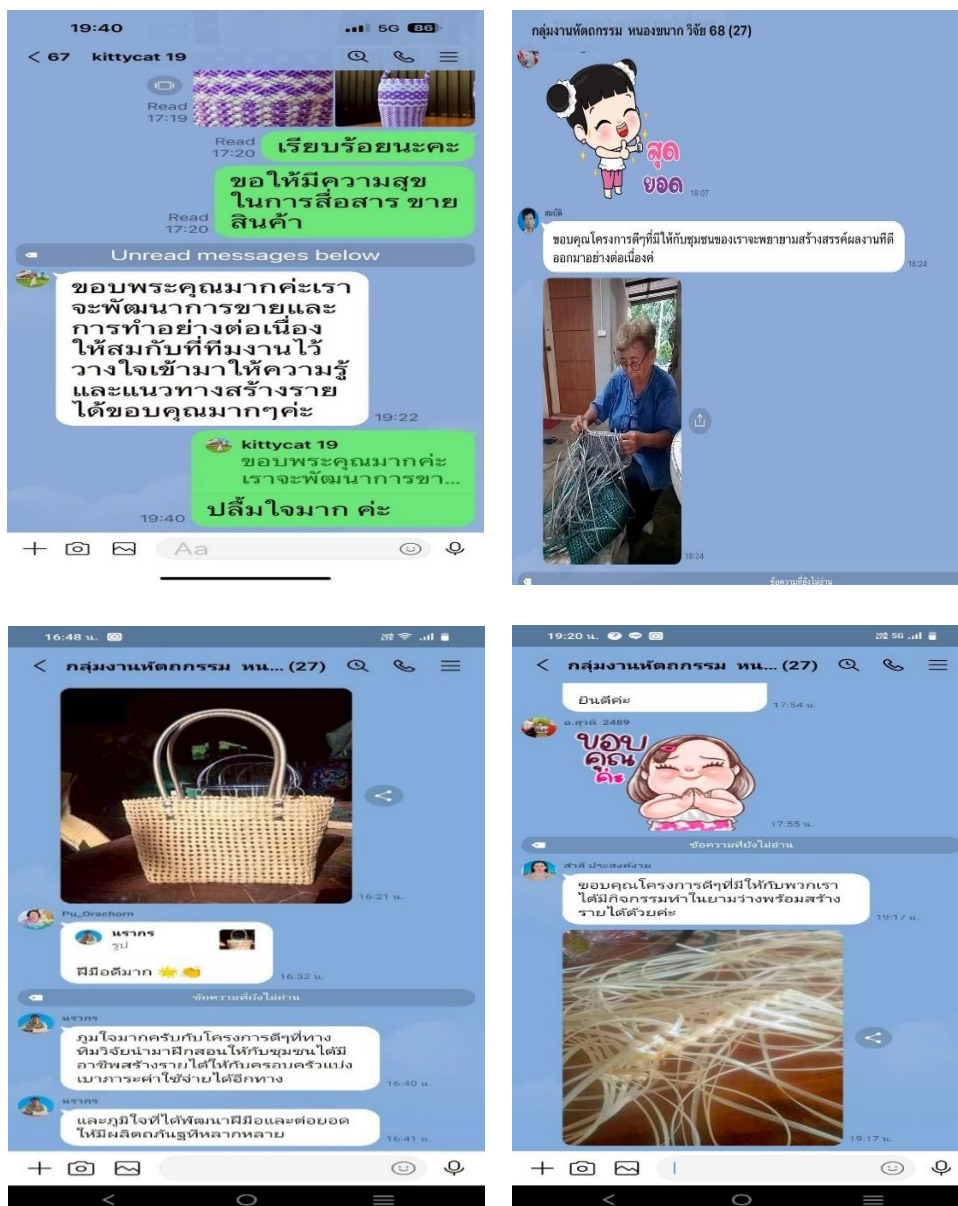
ชาวบ้านคนที่ 6 สะท้อนว่า “การเข้าร่วมโครงการช่วยให้สามารถพัฒนานวัตกรรมใหม่ จากผลิตภัณฑ์ที่เคยทำอยู่เดิม ทำให้เข้าใจในกระบวนการผลิตมากขึ้น เพิ่มทางเลือกให้ลูกค้า และสามารถพัฒนาคุณภาพและรูปแบบของผลิตภัณฑ์ให้แตกต่างจากเดิม กลายเป็นอาชีพเสริมที่ช่วย สร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้อย่างเป็นรูปธรรม”⁷⁹

จากการสะท้อนความคิดเห็นของชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาศิลปหัตถกรรม สร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ได้รับความรู้และประสบการณ์ใหม่ที่เป็น ประโยชน์ ทั้งในด้านทักษะการผลิต การออกแบบ การพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ มีความตระหนัก ถึงคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์และถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไปในชุมชน นอกจากนี้ หลายคนมองเห็นโอกาสในการสร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์ ศิลปหัตถกรรม โดยพวกเขาตั้งใจจะพัฒนาฝีมือในการผลิตสินค้าศิลปหัตถกรรมให้มีความสวยงาม ทันสมัย เหมาะสมกับความต้องการของตลาด ยิ่งไปกว่านั้น พวกเขายังให้ความสำคัญกับการตั้งราคา จำหน่ายที่เป็นธรรม ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค ซึ่งสะท้อนถึงจริยธรรมในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ตามแนวพุทธ โดยภาพรวมแล้ว การดำเนินกิจกรรมในครั้งนี้ได้ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่มีคุณค่า สร้างแรงบันดาลใจในการต่อยอดงานศิลปหัตถกรรม และกระตุ้นให้เกิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ฐานรากอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ ชาวบ้านยังกล่าวขอบคุณคณะผู้วิจัยผ่านไลน์กลุ่มที่นำโครงการวิจัยดี ๆ เข้ามา ภายในชุมชน สะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านมีความพึงพอใจในกิจกรรมของโครงการวิจัย

⁷⁸ ชาวบ้านคนที่ 4, 7 มิถุนายน 2568.

⁷⁹ ชาวบ้านคนที่ 6, 7 มิถุนายน 2568.

ภาพที่ 24 ชาวบ้านกล่าวขอบคุณผ่านไลน์กลุ่ม

4.3.2 การเปรียบเทียบสภาพก่อน-หลังการพัฒนาเพื่อสะท้อนการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธผ่านการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น

ก่อนการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ชาวบ้านที่มีประสบการณ์งานศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ตำบลหนองชนาก อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประสบปัญหาเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรม 3 ประการ ได้แก่ (1) การขาดการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ (2) การขาดแคลนทุนการผลิต (3) การขาดช่องทางการตลาด และมีความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น 4 ประการ ได้แก่ (1) ความต้องการเรียนรู้

ศิลปหัตถกรรมลวดลายใหม่และเรียนรู้ทักษะใหม่ (2) ความต้องการช่องทางการตลาด (3) ความต้องการในการจัดตั้งกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการ และ (4) ความต้องการเงินทุนกองกลางเพื่อการผลิตภายในกลุ่มอาชีพ

จากสภาพปัญหาและความต้องการของชาวบ้านดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยมีความตั้งใจที่จะแก้ไขปัญหาคือตอบสนองความต้องการของชาวบ้าน ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยจึงได้สร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ซึ่งก็คือ WISE Model มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ด้านความรู้ (W - Wisdom) หมายถึง การเรียนรู้เพื่อเข้าใจคุณค่าแท้จริงของภูมิปัญญาท้องถิ่น การเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์อัตลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่น รู้เท่าทันบริบททางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการละเมิดคุณค่าดั้งเดิมและไม่สร้างความขัดแย้งภายในชุมชน องค์ประกอบที่ 2 ด้านการสร้างสรรค์ (I - Innovation) หมายถึง ความสามารถในการนำความคิดสร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมให้มีคุณภาพ ประณีตสวยงาม องค์ประกอบที่ 3 ด้านการขายที่ตระหนักถึงสังคม (S - Socially Conscious Selling) หมายถึง ความสามารถในการดำเนินกิจการการผลิตและการจำหน่ายศิลปหัตถกรรมอย่างยั่งยืน มีศักยภาพในการแข่งขันในตลาดปัจจุบัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว องค์ประกอบที่ 4 ด้านจริยธรรม (E - Ethics) หมายถึง การยึดมั่นในหลักคุณธรรมในการผลิตและจำหน่ายศิลปหัตถกรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความเป็นธรรม การไม่ละเมิดคุณค่าทางวัฒนธรรม รวมถึงการใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม จาก WISE Model ดังกล่าวข้างต้น ได้นำมาสู่การออกแบบกิจกรรมพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ซึ่งก็คือ องค์ประกอบที่ 1 ด้านความรู้ (W - Wisdom) และองค์ประกอบที่ 2 ด้านการสร้างสรรค์ (I - Innovation) นำมาสู่การกำหนดกิจกรรมที่ 1 คือ กิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนางานศิลปอย่างสร้างสรรค์ องค์ประกอบที่ 3 ด้านการขายที่ตระหนักถึงสังคม (S - Socially Conscious Selling) นำมาสู่การกำหนดกิจกรรมที่ 2 คือ กิจกรรมค้าขายแฟร์ดูแลชุมชน และองค์ประกอบที่ 4 ด้านจริยธรรม (E - Ethics) นำมาสู่การกำหนดกิจกรรมที่ 3 คือ การปลูกฝังจริยธรรมในการผลิตและจำหน่าย

ถัดจากนั้น คณะผู้วิจัยได้ขับเคลื่อนการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ โดยมีกิจกรรม 3 กิจกรรมดังนี้

กิจกรรมที่ 1 กิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนางานศิลปอย่างสร้างสรรค์ คณะผู้วิจัยได้เชิญวิทยากรมาสอนชาวบ้านทำกระเป๋าสีใส่แก้วอะคริลิกและกระเป๋าวายเทียมเพื่อตอบสนองความต้องการของชาวบ้าน คือ ความต้องการเรียนรู้ศิลปหัตถกรรมลวดลายใหม่ และเรียนรู้ทักษะใหม่ และยิ่งไปกว่านั้น คณะผู้วิจัยได้ออกค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์การทำศิลปหัตถกรรม โดยให้ชาวบ้านทำผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมด้วยตนเองแล้วจำหน่ายผลิตภัณฑ์

ศิลปหัตถกรรม และมอบรายได้ให้แก่ชาวบ้านสำหรับใช้เป็นทุนเพื่อการผลิตต่อไป ทั้งนี้เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนทุนการผลิต

กิจกรรมที่ 2 กิจกรรมค้าขายแฟร้งดูแลชุมชน คณะผู้วิจัยได้สอนชาวบ้านใช้กลยุทธ์การตลาดที่เหมาะสมในปัจจุบันพร้อมกับส่งเสริมให้ชาวบ้านจำหน่ายสินค้าภายในชุมชนและจำหน่ายสินค้าผ่านช่องทางออนไลน์ ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการของชาวบ้าน คือ ความต้องการช่องทางการตลาด

กิจกรรมที่ 3 กิจกรรมการปลูกฝังจริยธรรมในการผลิตและจำหน่าย คณะผู้วิจัยได้ปลูกฝังแนวคิดด้านจริยธรรมในการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมแก่ชาวบ้านเพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและปลูกฝังแนวคิดเรื่องการค้าขายอย่างเป็นธรรมเพื่อให้ชาวบ้านสามารถประกอบอาชีพได้อย่างยั่งยืน **กิจกรรมที่ 3 นี้ไม่ได้มุ่งเพื่อแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของชุมชน แต่มุ่งให้ชาวบ้านสามารถประกอบอาชีพ ผลิตและจำหน่ายสินค้าศิลปหัตถกรรมได้อย่างยั่งยืนและเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ซึ่งสิ่งที่สะท้อนความเป็นพุทธก็คือ จริยธรรม**

อย่างไรก็ดี ในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ คณะผู้วิจัยไม่สามารถแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการขาดการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ได้ เพราะคนรุ่นใหม่เข้าไปทำงานในเมือง การจะชักจูงคนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมเพื่อบูรณาการภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่น เป็นเรื่องเกินความสามารถของคณะผู้วิจัย นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยไม่สามารถตอบสนองความต้องการของชาวบ้านเกี่ยวกับความต้องการจัดตั้งกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการและความต้องการเงินทุนกองกลางเพื่อการผลิตภายในกลุ่มอาชีพได้ ทั้งนี้เพราะชาวบ้านที่เป็นหัวเรี่ยวหัวแรง ไม่เห็นชอบกับการตั้งกลุ่มอาชีพ โดยพวกเขาได้ให้เหตุผลว่า (1) กลุ่มอาชีพที่ตั้งขึ้นก่อนหน้านี้มักมีปัญหการบริหารจัดการ ประกอบด้วย (1.1) ประธานหรือผู้บริหารใช้เงินไม่โปร่งใส (1.2) สมาชิกบางคนทำงานหนักแต่ไม่ได้รับผลตอบแทนที่เป็นธรรม (1.3) ความไม่เท่าเทียมในการแบ่งปันผลประโยชน์ (1.4) การบริหารงบประมาณไม่โปร่งใส จนนำไปสู่ความขัดแย้งและการแตกกลุ่ม (2) ความล้มเหลวในการบริหารจัดการกลุ่ม ประกอบด้วย (2.1) สมาชิกมีเวลาว่างไม่เท่ากัน แต่กลับต้องการผลประโยชน์เท่ากัน (2.2) ขาดผู้นำที่มีความรับผิดชอบและจริงจัง (2.3) คนที่ทำงานกลับไม่ได้รับการสนับสนุน ขณะที่คนที่ไม่ทำกลับได้รับผลประโยชน์ (2.4) การขาดระบบตรวจสอบทำให้เกิดการฉ้อโกงหรือใช้ทรัพยากรกลุ่มเพื่อประโยชน์ส่วนตน (3) ความไม่เชื่อมั่นและหมดศรัทธาในการรวมกลุ่ม ประกอบด้วย (3.1) การไม่ยอมเสี่ยงกับการถูกเอาเปรียบ (3.2) การมองว่าการทำงานเดี่ยว ใช้ทุนตนเอง มีอิสระและควบคุมได้มากกว่า (4) ขาดกำลังคนและแรงขับเคลื่อน

ร่วมกัน ประกอบด้วย (4.1) แม้สมาชิกหลายคนอยากมีกลุ่มอาชีพ แต่ไม่มีใครอยากเป็นผู้นำหรือรับผิดชอบ (4.2) ขาดความร่วมมือและการแบ่งงานที่ชัดเจน ดังคำกล่าวที่ว่า

“เคยตั้งกลุ่มเย็บผ้าวนมา 1 กลุ่ม ได้งบมา 4 หมื่น เขาให้จัดตั้งคณะกรรมการ ประธานเลขา อะไรอย่างเงี้ย แต่เป็นชื่อของเราที่ขอบประมาณ จาก ส.ส. มา เขาก็ให้ พอตั้งกลุ่มได้ประมาณครึ่งปี มันก็มีงบเข้ามาอีก ประธานเองไปหมดเลย ไม่ได้อะไรเลย มี....อยู่ด้วยฝ่ายเรา ฝ่ายคณะกรรมการ เขาก็เอาไปหมดเลย ๔๐,๐๐๐ บาท ก็แยกย้ายกันไป ก็มาตั้งอีกกลุ่มหนึ่ง สานตะกร้าพลาสติก ก็ขอบประมาณไปโดยมีรายชื่อแนบ 15 คน เขาให้ไปรับเงินที่อยู่ธนา ที่ศูนย์ฝึกศิลปาชีพ ได้งบมา 50,000 บาท เขาก็เอาตั้งมากองไว้ให้เลย เจ้าของบ้านเอาไปหมดเลย โดยที่พวกเราไม่ได้อะไรเลย แต่พวกเราที่ต่อรองว่า ถ้าแกเอาไป เราขอ ม้วนพลาสติก 2 ม้วนได้ไหม เขาก็ไม่ให้เพราะอ้างว่าเป็นของลูก..... เราทำทุกอย่างแทนประธาน ประธานแค่คอยรับเงิน ไปขายเราก็ไปขายให้ จ้างเราแค่ 300 ขาดดีมาก เขาไม่ต้องไป เราทั้งสาน ทั้งขาย สุดท้ายก็แตกกันไป กลุ่มจักสานเส้นตะกร้า เราก็ดำเนินที่ อบต. เราก็ดั้งกลุ่มกันอีก แต่กันอีก ประธานเอาไปกินหมดอีก เราก็ดั้งอะไรอีก เราก็ดั้งไม่ยอมตั้งกลุ่ม....ต่อไปนี้ เราไม่ตั้งกลุ่มละ ใครให้ไปสอนที่ไหนก็ไป แต่ไม่ตั้งกลุ่ม ใช้ทุนตัวเองไป”⁸⁰

“กลุ่มอะไรตั้งได้แต่บริหารยาก บางคนมีเวลาว่างไม่เหมือนกัน แต่เวลาปันผล อยากได้เงินปันผลเท่ากัน ผมเห็นมาเยอะ ทำไปทำไป ทุนหาย คือ คนบริหารเงินกลุ่มเอาเงินไปใช้ บางคนไม่จริงจังกัน”⁸¹

“สมาชิกอยากให้มีกลุ่มอาชีพ แต่ไม่มีใครอยากรับผิดชอบเรื่องเงิน ไม่จริงจังในการขับเคลื่อน ซึ่งเราไม่มีเวลาขนาดนั้น หากมีคนช่วยอีกสัก 3-4 คน ก็ยังดี”⁸²

จากคำกล่าวของชาวบ้านที่เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมข้างต้น ทำให้คณะผู้วิจัยรู้สึกงุนงงอยู่ไม่น้อย เนื่องจากในคราวที่คณะผู้วิจัยได้สำรวจสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น หลายคนมีความประสงค์ต้องการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ คณะผู้วิจัยให้ชาวบ้านยืนยันความต้องการของพวกเขา พวกเขาที่ตอบตกลง แต่เมื่อถึงวันประชุมจัดตั้งกลุ่มอาชีพโดยมีคณะผู้วิจัย เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนาก และชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรม ชาวบ้านบางคนที่เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงกลับแสดงความไม่เห็นชอบในการจัดตั้งกลุ่มอาชีพและ

⁸⁰ ชาวบ้านคนที่ 9, 23 พฤษภาคม 2568.

⁸¹ ชาวบ้านคนที่ 6, 23 พฤษภาคม 2568.

⁸² ชาวบ้านคนที่ 15, 23 พฤษภาคม 2568.

ได้ให้เหตุผลต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ด้วยเหตุนี้ การจัดตั้งกลุ่มอาชีพตามความต้องการของชาวบ้านแต่แรกจึงไม่ประสบความสำเร็จ เมื่อเป็นเช่นนี้ ความต้องการเงินทุนกองกลางเพื่อการผลิตภายในกลุ่มอาชีพก็ย่อมไม่ประสบความสำเร็จด้วยเช่นกัน

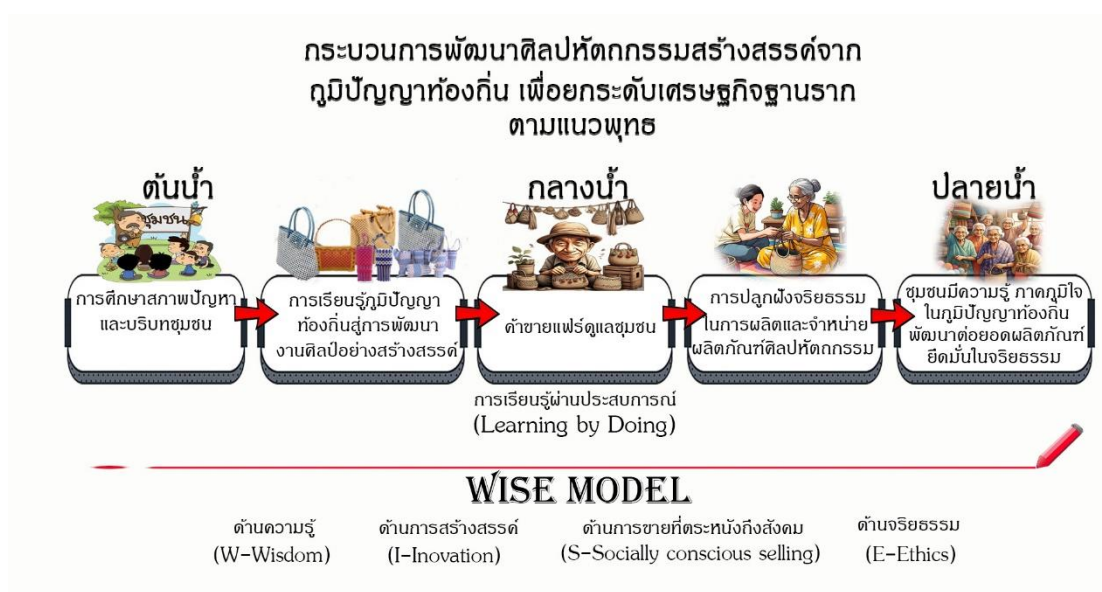
หลังการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ชาวบ้านมีความรู้และมีทักษะการทำกระเป๋าสีใส่แก้วอะคริลิก กระเป๋าห้วยเทียม ซึ่งพวกเขาไม่เคยได้เรียนรู้มาก่อน มีช่องทางการจำหน่ายภายในชุมชนและช่องทางจำหน่ายออนไลน์โดยใช้เทคนิคการไลฟ์สด มีรายได้จากการจำหน่ายกระเป๋าสีใส่แก้วอะคริลิก และกระเป๋าห้วยเทียม มีทุนสำหรับการผลิตในครั้งต่อไป เนื่องจากคณะผู้วิจัยได้สนับสนุนทุนเริ่มต้นในการผลิตครั้งแรก และชาวบ้านได้นำรายได้จากการจำหน่ายสินค้าในรอบแรกมาใช้เป็นทุนหมุนเวียนในการผลิตครั้งถัดไป และยิ่งไปกว่านั้น ชาวบ้านยังมีจริยธรรมในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมโดยเลือกใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และมีจริยธรรมในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ไม่เอาเปรียบลูกค้า ตระหนักถึงการค้าขายที่เป็นธรรม ดังนั้น เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธผ่านการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น คณะผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์ลงในตารางได้ดังนี้

ตาราง 20 การเปรียบเทียบสภาพก่อน-หลังการพัฒนาเพื่อสะท้อนการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ

ก่อน (before)	หลัง (After)
ชาวบ้าน - ขาดแคลนทุนการผลิต - ขาดช่องทางตลาดในการจำหน่ายสินค้า - มีความต้องการในการเรียนรู้ทักษะใหม่	ชาวบ้าน - มีความรู้และมีทักษะในการทำกระเป๋าสีใส่แก้วอะคริลิก กระเป๋าห้วยเทียม ซึ่งชาวบ้านไม่เคยทำมาก่อน - มีช่องทางการจำหน่ายภายในชุมชนและมีช่องทางจำหน่ายออนไลน์ - มีรายได้จากการจำหน่ายกระเป๋าสีใส่แก้วอะคริลิก และกระเป๋าห้วยเทียม - มีทุนสำหรับการผลิตในครั้งต่อไป เนื่องจากคณะผู้วิจัยได้สนับสนุนทุนเริ่มต้นในการผลิตครั้งแรก และชาวบ้านได้นำรายได้จากการจำหน่ายสินค้าในรอบแรก มาใช้เป็นทุนหมุนเวียนในการผลิตครั้งถัดไป

ก่อน (before)	หลัง (After)
	- มีจริยธรรมในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรม โดยเลือกใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม - มีจริยธรรมในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ไม่เอาเปรียบลูกค้า ตระหนักถึงการค้าขายที่เป็นธรรม

4.4 องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 25 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากภาพองค์ความรู้จากการวิจัยข้างต้น สามารถอธิบายได้ว่า กระบวนการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ มีขั้นตอนในการดำเนินงานตามลำดับดังนี้

1. ต้นน้ำ การศึกษาสภาพปัญหาและบริบทของชุมชน จุดเริ่มต้นของการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ การเข้าใจบริบทของชุมชนอย่างถ่องแท้ เนื่องจากแต่ละชุมชนล้วนมีภูมิหลัง ปัญหา และความต้องการที่แตกต่างกัน การพัฒนาโดยไม่พิจารณาสภาพปัญหาอย่างรอบด้าน อาจทำให้ขาดแรงสนับสนุนจากชุมชน และไม่ก่อให้เกิดความยั่งยืนในระยะยาว ฉะนั้น การลงพื้นที่เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและรับฟังเสียงของชุมชนจึงถือเป็นก้าวแรกที่สำคัญในการออกแบบการพัฒนา

2. กลางน้ำ เมื่อมีความเข้าใจในบริบทของชุมชนแล้ว ต่อมาดำเนินกิจกรรมการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ โดย

ออกแบบกิจกรรมตาม WISE Model กล่าวคือ องค์ประกอบที่ 1 ด้านความรู้ (W - Wisdom) และองค์ประกอบที่ 2 ด้านการสร้างสรรค์ (I - Innovation) นำมาสู่การกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนางานศิลปอย่างสร้างสรรค์ องค์ประกอบที่ 3 ด้านการขายที่ตระหนักถึงสังคม (S - Socially Conscious Selling) นำมาสู่การกำหนดกิจกรรมค้าขายแฟร์ดูแลชุมชน และองค์ประกอบที่ 4 ด้านจริยธรรม (E - Ethics) นำมาสู่การกำหนดกิจกรรมการปลูกฝังจริยธรรมในการผลิตและจำหน่าย

โดยในแต่ละกิจกรรมมีการดำเนินงานดังนี้ (1) กิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนางานศิลปอย่างสร้างสรรค์ หมายถึง การสนับสนุนให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น อาทิ การจักสาน การเย็บผ้าและตัดผ้า การประดิษฐ์และการตกแต่ง และการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสานกับความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรม เพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีความร่วมสมัย น่าสนใจ สามารถแข่งขันในตลาดได้จริง (2) กิจกรรมค้าขายแฟร์ดูแลชุมชน หมายถึง การส่งเสริมทักษะด้านการตลาดผ่านการฝึกอบรมแก่ชาวบ้าน เช่น แนวคิด 4 P (Product, Price, Place, Promotion) หลักการตั้งราคาขายแบบพื้นฐาน หลักการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย การไลฟ์สด การส่งเสริมให้ชาวบ้านสร้างช่องทางการจัดจำหน่ายที่หลากหลาย ได้แก่ การขายหน้าร้าน การขายผ่านตัวแทน และการขายออนไลน์ พร้อมทั้งส่งเสริมให้ชาวบ้านมีจริยธรรมในการจำหน่ายเพื่อความยั่งยืนของธุรกิจและความไว้วางใจจากผู้บริโภค (3) กิจกรรมปลูกฝังจริยธรรมในการผลิตและจำหน่าย หมายถึง การปลูกฝังแนวคิดด้านจริยธรรมในการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมแก่ชาวบ้านเพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม และการปลูกฝังแนวคิดเรื่องการค้าขายอย่างเป็นธรรม เพื่อให้ชาวบ้านสามารถประกอบอาชีพได้อย่างยั่งยืน โดยกิจกรรมทั้งหมดเน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง (Learning by Doing)

3. ปลายทาง เมื่อชุมชนได้ผ่านกระบวนการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ชาวบ้านจะเกิดความรู้ ความเข้าใจ และความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง สามารถนำองค์ความรู้นั้นมาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมที่มีความโดดเด่นและร่วมสมัย มีอัตลักษณ์เฉพาะ สามารถแข่งขันในตลาดได้จริง ส่งผลให้ชาวบ้านสามารถสร้างอาชีพ สร้างรายได้ สามารถพึ่งพาตนเองได้ และดำเนินชีวิตอย่างมีจริยธรรม

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขาก อำเภอนาทม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ (1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น (2) เพื่อพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ (3) เพื่อประเมินผลการรับรู้ต่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ สามารถนำผลการวิจัยมาสรุป อภิปรายผล และให้ข้อเสนอแนะดังมีรายละเอียดดังนี้

5.1 สรุป

5.1.1 ผลการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

1. สภาพปัญหาเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมในตำบลหนองขาก อำเภอนาทม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีดังนี้ (1) การขาดการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ ชาวบ้านจำนวน 10 คน (ชาวบ้าน 2 กลุ่ม) ที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า ในปัจจุบันการดำเนินงานศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ตำบลหนองขากประสบปัญหา เนื่องจากขาดการมีส่วนร่วมจากคนรุ่นใหม่ โดยคนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่การศึกษาต่อและประกอบอาชีพในภาคอุตสาหกรรม บริษัทเอกชน หรือหน่วยงานราชการ จึงไม่ได้ให้ความสำคัญกับงานศิลปหัตถกรรม ทั้งยังมองว่า งานศิลปหัตถกรรมดังกล่าวเป็นงานที่ใช้ระยะเวลานานและไม่ตอบโจทย์ด้านรายได้หรือความก้าวหน้าในอาชีพ ส่งผลให้งานศิลปหัตถกรรมขาดผู้สืบทอด แต่ในขณะเดียวกัน กลุ่มคนที่ยังคงมีบทบาทในการสืบสานงานศิลปหัตถกรรมส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ โดยทำงานศิลปหัตถกรรมในลักษณะของอาชีพเสริม อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุดังกล่าวก็มีข้อจำกัดด้านสุขภาพ ร่างกาย และสายตา จึงไม่สามารถสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมได้อย่างเต็มที่ (2) การขาดแคลนทุนการผลิต ชาวบ้านจำนวน 10 คน (ชาวบ้าน 2 กลุ่ม) ที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า ปัญหาหลักที่ชาวบ้านต้องเผชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ คือ การขาดแคลนทุนการผลิต แม้บางครั้งจะได้รับการสนับสนุนเงินทุนในบางช่วงเวลา แต่ยังคงเผชิญปัญหาการขาดแคลนทุนหมุนเวียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้กิจกรรมการผลิตไม่สามารถดำเนินต่อเนื่องได้ อีกประการหนึ่ง เมื่อได้รับการสนับสนุนอุปกรณ์พื้นฐานในการผลิตจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่เมื่อทำกิจกรรมได้ระยะหนึ่ง เงินทุนที่มีเริ่มหมดลง ไม่สามารถ

ซื้ออุปกรณ์หรือวัสดุเพิ่มเติมได้ ทำให้กิจกรรมการผลิตหยุดชะงัก (3) การขาดช่องทางการตลาด สำหรับความเห็นเกี่ยวกับช่องทางการตลาด ชาวบ้าน จำนวน 6 คน จากหมู่ที่ 11 (ชาวบ้านกลุ่มสอง) ได้ให้ข้อมูลในทิศทางเดียวกันว่า พวกเขาไม่มีช่องทางการตลาดจำหน่ายสินค้า แต่ในทางกลับกัน ชาวบ้าน จำนวน 4 คน จากหมู่ที่ 3, หมู่ที่ 5, หมู่ที่ 8, (ชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง) ได้ให้ข้อมูลว่า สำนักงาน จังหวัด และสำนักงานอำเภอมิมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนส่งเสริมการตลาดสำหรับผลิตภัณฑ์ ศิลปหัตถกรรมจากชุมชน โดยจัดบูธนำเสนอสินค้าให้แก่ผู้ประกอบการในชุมชน ทั้งนี้เงื่อนไขการจัด บูธ คือ สินค้าต้องได้รับการทะเบียนเป็นสินค้า OTOP นอกจากนี้ ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมของ พวกเขาสามารถจำหน่ายได้อย่างต่อเนื่อง โดยลูกค้าส่วนใหญ่มักเป็นคนที่รู้จักภายในชุมชนหรือละแวก ใกล้เคียง ส่วนเหตุที่ชาวบ้านจำนวน 6 คนจากจากหมู่ที่ 11 (ชาวบ้านกลุ่มสอง) ไม่สามารถจำหน่าย ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมได้ คือ ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมของชาวบ้านจากหมู่ที่ 11 (ชาวบ้านกลุ่ม สอง) ไม่มีความโดดเด่น คนในท้องถิ่นสามารถทำเพื่อประโยชน์ใช้สอยได้ด้วยตนเอง เพราะมีโครงการ ศิลปหัตถกรรมเข้ามาสอนชาวบ้านใน 10 ตำบลของอำเภอท่าเรือ ฉะนั้น เมื่อคนโดยส่วนใหญ่สามารถ ทำเองได้ ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมของพวกเขาจึงไม่สามารถจำหน่ายได้เช่นเดียวกัน

2. ส่วนความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น มี 4 ประเด็นหลัก ดังนี้ (1) ความต้องการเรียนรู้ศิลปหัตถกรรมลวดลายใหม่ และเรียนรู้ทักษะใหม่ (2) ความต้องการ ช่องทางการตลาด (3) ความต้องการจัดตั้งกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการ (4) ความต้องการเงินทุน กองกลางเพื่อการผลิตภายในกลุ่มอาชีพ

5.1.2 ผลการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับ เศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ

ผลการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจ ฐานรากตามแนวพุทธ มี 3 ประเด็นหลักดังนี้

1. การสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จาก ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ พบว่า WISE Model มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ด้านความรู้ (W - Wisdom) หมายถึง การเรียนรู้เพื่อเข้าใจคุณค่าแท้ของ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์อัตลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่น รู้เท่าทันบริบททางวัฒนธรรมและ เศรษฐกิจ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการละเมิดคุณค่าดั้งเดิมและไม่สร้างความขัดแย้งภายในชุมชน องค์ประกอบ ที่ 2 ด้านการสร้างสรรค์ (I - Innovation) หมายถึง ความสามารถในการนำความคิดสร้างสรรค์มา ประยุกต์ใช้ในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมให้มีคุณภาพ ประณีตสวยงาม องค์ประกอบที่ 3 ด้านการขาย ที่ตระหนักถึงสังคม (S - Socially Conscious Selling) หมายถึง ความสามารถในการดำเนินกิจการ การผลิตและการจำหน่ายศิลปหัตถกรรมอย่างยั่งยืน มีศักยภาพในการแข่งขันในตลาดปัจจุบัน สามารถ

พึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว **องค์ประกอบที่ 4 ด้านจริยธรรม (E - Ethics)** หมายถึง การยึดมั่นในหลักจริยธรรมในการผลิตและจำหน่ายศิลปหัตถกรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความเป็นธรรม การไม่ละเมิดคุณค่าทางวัฒนธรรม รวมถึงการใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

2. จาก WISE Model สู่การออกแบบกิจกรรมพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ พบว่า ในวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2568 คณะผู้วิจัยร่วมกับชาวบ้านที่มีประสบการณ์การทำศิลปหัตถกรรมได้ช่วยกันออกแบบกิจกรรมการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ทั้งนี้ การออกแบบกิจกรรมดังกล่าวจะต้องสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชาวบ้าน พร้อมทั้งสอดคล้องกับองค์ประกอบของ WISE Model ผลการออกแบบกิจกรรมบนรากฐาน WISE Model กล่าวคือ **องค์ประกอบที่ 1 ด้านความรู้ (W - Wisdom)** และ**องค์ประกอบที่ 2 ด้านการสร้างสรรค์ (I - Innovation)** นำมาสู่การกำหนดกิจกรรมที่ 1 คือ กิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนางานศิลปอย่างสร้างสรรค์ **องค์ประกอบที่ 3 ด้านการขายที่ตระหนักถึงสังคม (S - Socially Conscious Selling)** นำมาสู่การกำหนดกิจกรรมที่ 2 คือ กิจกรรมค้าขายแฟร์ดูแลชุมชน และ**องค์ประกอบที่ 4 ด้านจริยธรรม (E - Ethics)** นำมาสู่การกำหนดกิจกรรมที่ 3 การปลูกฝังจริยธรรมในการผลิตและจำหน่าย

3. การขับเคลื่อนการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ พบว่า คณะผู้วิจัยได้ขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ตั้งแต่วันที่ 9 พฤษภาคม – 7 มิถุนายน พ.ศ. 2568 รวมระยะเวลา 30 วัน โดยวิทยากรสอนชาวบ้านทำศิลปหัตถกรรม 4 ครั้ง คือ ในวันศุกร์ที่ 9, วันศุกร์ที่ 16, วันศุกร์ที่ 23, วันศุกร์ที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2568 และคณะผู้วิจัยได้สอนชาวบ้านในเรื่องการตลาด 1 ครั้ง คือ ในวันเสาร์ที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2568 ส่วนในวันอื่น ๆ วิทยากรและคณะผู้วิจัยได้มอบหมายให้ชาวบ้านฝึกปฏิบัติด้วยตนเองที่บ้าน โดยในแต่ละกิจกรรมมีรายละเอียดโดยสรุปดังนี้ (1) **กิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนางานศิลปอย่างสร้างสรรค์** เป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาชาวบ้านให้มีความรู้มีทักษะการทำศิลปหัตถกรรม 2 ชิ้นงานสำคัญ ได้แก่ กระเป่าใส่แก้วอะคริลิก และกระเป่าหวายเทียม เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2568 ได้มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับการทำกระเป่าใส่แก้วอะคริลิก โดยวิทยากรได้แนะนำวัสดุและอุปกรณ์ที่จำเป็น ได้แก่ โฟมขึ้นรูปทรง, เข็มหมุด, สายวัด, กรรไกร, แก้วต้นแบบ และเชือกกรม พร้อมทั้งสาธิตขั้นตอนการทำกระเป่าอย่างเป็นลำดับ และมอบหมายให้ชาวบ้านฝึกทำภายใต้การให้คำแนะนำของวิทยากร หลังจากการเรียนรู้ในวันแรก ชาวบ้านได้นำความรู้กลับไปฝึกฝนเพิ่มเติมที่บ้านระหว่างวันที่ 10 – 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2568 ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ใช้แอปพลิเคชันไลน์กลุ่มใน

การติดตามความคืบหน้าของชาวบ้าน ต่อมา ในวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2568 ชาวบ้านได้นำผลงานที่ฝึกทำมานำเสนอแก่วิทยากร พบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจขั้นตอนการเก็บฐานแก้วอย่างชัดเจน วิทยากรจึงได้สาธิตซ้ำ พร้อมให้ชาวบ้านฝึกทำภายใต้การดูแลอย่างใกล้ชิด พบว่า ชาวบ้านบางรายสามารถทำกระเป๋ใส่แก้วอะคริลิกจนสำเร็จ ในขณะที่บางรายยังไม่แล้วเสร็จ วิทยากรจึงได้มอบหมายให้ชาวบ้านกลับไปทำต่อที่บ้าน ระหว่างวันที่ 17 – 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2568 สุดท้าย ชาวบ้านทำกระเป๋ใส่แก้วอะคริลิกได้สำเร็จทุกคน ต่อมา ในวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2568 วิทยากรได้สาธิตการทำกระเป๋หวายเทียมอย่างเป็นขั้นตอน ได้แก่ การเตรียมวัสดุ การสร้างฐาน การขึ้นรูป และการทำสายกระเป๋ และมอบหมายให้ชาวบ้านฝึกทำกระเป๋หวายเทียมภายใต้การกำกับดูแลของวิทยากรอย่างใกล้ชิด อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการทำกระเป๋หวายเทียมมีความซับซ้อน ชาวบ้านจึงไม่สามารถทำให้เสร็จได้ภายในวันเดียว ด้วยเหตุนี้ วิทยากรจึงมอบหมายให้ชาวบ้านกลับไปฝึกทำกระเป๋หวายเทียมต่อที่บ้านระหว่างวันที่ 24 – 29 พฤษภาคม พ.ศ. 2568 ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ใช้แอปพลิเคชันไลน์กลุ่มในการติดตามความคืบหน้าของชาวบ้าน และในวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2568 ชาวบ้านได้นำผลงานที่ฝึกทำมานำเสนอเพื่อรับฟังข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากวิทยากร พบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่สามารถทำกระเป๋หวายเทียมได้ในระดับหนึ่ง ด้วยเหตุนี้ วิทยากรจึงได้สาธิตซ้ำอีกครั้ง พร้อมกับมอบหมายให้ชาวบ้านฝึกทำกระเป๋หวายเทียมภายใต้การกำกับดูแลของวิทยากรอย่างใกล้ชิด ส่งผลให้ชาวบ้านบางรายสามารถทำกระเป๋หวายเทียมได้สำเร็จ ส่วนชาวบ้านบางรายที่ยังทำไม่เสร็จ ก็ได้กลับไปทำต่อที่บ้านระหว่างวันที่ 31 พฤษภาคม – 6 มิถุนายน พ.ศ. 2568 สุดท้าย ชาวบ้านทุกคนสามารถทำกระเป๋หวายเทียมได้สำเร็จ

(2) กิจกรรมค้าขายแฟร้งดูแลชุมชน เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นการส่งเสริมทักษะด้านการตลาดและการค้าขายให้แก่ชาวบ้าน โดยในวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2568 คณะผู้วิจัยได้ให้ความรู้แก่ชาวบ้านในด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย แนวคิดพื้นฐานด้านการตลาด 4P (Product, Price, Place, Promotion) เทคนิคการตั้งราคาขาย การวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย การใช้ช่องทางการตลาดออนไลน์ โดยเฉพาะการไลฟ์สด หลังจากการอบรม ชาวบ้านได้นำผลิตภัณฑ์ที่ตนเองผลิตขึ้น ได้แก่ กระเป๋ใส่แก้วอะคริลิก และกระเป๋หวายเทียม มาจำหน่ายทั้งภายในชุมชนและบนแพลตฟอร์มออนไลน์ ผลปรากฏว่า ชาวบ้านจำหน่ายสินค้าได้จริง รวมรายได้เบื้องต้น 10,800 บาท

(3) กิจกรรมการปลูกฝังจริยธรรมในการผลิตและจำหน่าย ตลอดระยะเวลา ระหว่างวันที่ 9 พฤษภาคม – 7 มิถุนายน พ.ศ. 2568 คณะผู้วิจัยได้พยายามปลูกฝังแนวคิดด้านจริยธรรมในการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมแก่ชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยการสื่อสารผ่านทางกลุ่มไลน์เป็นระยะ ๆ ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ เพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยยังได้ปลูกฝังแนวคิดเรื่องการค้าขายอย่างเป็นธรรมและแนวคิดเรื่องจริยธรรมทางธุรกิจผ่านการบรรยายและพูดคุยกับชาวบ้านในขณะลงพื้นที่

พบปะชาวบ้าน เพื่อให้พวกเขาตระหนักถึงคุณค่าของความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และความโปร่งใส ในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

5.1.3 ผลการประเมินการรับรู้ต่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ

1. ผลการประเมินการรับรู้ต่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ (WISE Model) โดยภาพรวม พบว่า ระดับการรับรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.57 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการขายที่ตระหนักถึงสังคม (S – Socially Conscious Selling) มีระดับการรับรู้มากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.94 รองลงมา ด้านการสร้างสรรค (I – Innovation) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.52 ด้านองค์ความรู้ (W – Wisdom) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.42 และด้านจริยธรรม (E – Ethics) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.38 ตามลำดับ

2. ผลการประเมินด้านองค์ความรู้ (W – Wisdom) พบว่า ระดับการรับรู้ โดยรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.42 ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผลการประเมินทุกรายข้ออยู่ในระดับการรับรู้มากที่สุด ได้แก่ การนำองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมไปต่อยอดเพื่อสร้างอาชีพให้กับตนเอง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.50 การได้รับความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.44 และการพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมให้เกิดประโยชน์ต่อเศรษฐกิจฐานราก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.31

3. ผลการประเมินด้านการสร้างสรรค์ (I – Innovation) พบว่า ระดับการรับรู้โดยรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.52 ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผลการประเมินทุกรายข้ออยู่ในระดับการรับรู้มากที่สุด ได้แก่ การสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมให้มีความประณีตสวยงาม และการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมให้มีคุณภาพเหมาะสมกับตลาดปัจจุบัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.56 การทดลองใช้เทคนิคใหม่ในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.44

4. ผลการประเมินด้านการขายที่ตระหนักถึงสังคม (S – Socially Conscious Selling) พบว่า ระดับการรับรู้โดยรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.94 ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผลการประเมินทุกรายข้ออยู่ในระดับการรับรู้มากที่สุด ได้แก่ ศิลปหัตถกรรมมีศักยภาพในการแข่งขันในตลาดได้อย่างยั่งยืน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 5.00 การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมส่งผลต่อการกระจายรายได้และความเสมอภาคในชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.94 การมีรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมและมีแนวโน้มที่จะสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.88

5. ผลการประเมินด้านจริยธรรม (E - Ethics) พบว่า ระดับการรับรู้โดยรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.38 ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผลการประเมินทุกรายข้ออยู่ในระดับการรับรู้มากที่สุด ได้แก่ การส่งเสริมให้มีจริยธรรมในการผลิตและจำหน่ายศิลปหัตถกรรม และการได้รับความรู้เกี่ยวกับการใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.38

นอกจากนี้ ชาวบ้านยังสะท้อนผลในภาพรวมว่า กิจกรรมการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธช่วยเสริมสร้างความรู้และประสบการณ์ใหม่ให้แก่พวกเขาอย่างรอบด้าน ทั้งในด้านทักษะการผลิต ด้านการออกแบบ ด้านการยกระดับคุณภาพของผลิตภัณฑ์ ชาวบ้านหลายคนมองเห็นโอกาสในการสร้างรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรม พวกเขามีความตั้งใจจะพัฒนาผลงานศิลปหัตถกรรมให้มีความงดงาม ทันสมัย สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค และจำหน่ายผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมในราคาที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ลูกค้า ชาวบ้านบางคนมีความตั้งใจจะนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์กับงานเดิมที่เคยทำอยู่เพื่อสร้างความหลากหลายและเพิ่มคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์ ทั้งนี้เพื่อสร้างรายได้สร้างอาชีพเสริมให้กับครอบครัว กล่าวโดยสรุป กิจกรรมดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ของชาวบ้าน สร้างแรงบันดาลใจให้ชาวบ้านในการพัฒนาศิลปหัตถกรรม และสามารถยกระดับเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างยั่งยืน

5.2 อภิปรายผล

5.2.1 อภิปรายผลการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

สภาพปัญหาเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ตำบลหนองขนก อำเภอนาทวี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มี 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ (1) การขาดการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ (2) การขาดแคลนทุนการผลิต (3) การขาดช่องทางการตลาด โดยเฉพาะประเด็นการขาดแคลนช่องทางการตลาดนี้ มีชาวบ้านจำนวน 6 คนจากหมู่ที่ 11 (ชาวบ้านกลุ่มสอง) เท่านั้นที่ไม่มีช่องทางจำหน่ายสินค้า ส่วนชาวบ้านจำนวน 4 คน จากหมู่ที่ 3, 5, 8 (ชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง) ยังสามารถจำหน่ายสินค้าศิลปหัตถกรรมได้ภายในชุมชนและตามบูทที่จัดโดยสำนักงานจังหวัด สำนักงานอำเภอ

สำหรับสภาพปัญหาเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ตำบลหนองขนก คณะผู้วิจัยสามารถอภิปรายได้ว่า (1) ประเด็นการขาดการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ สะท้อนให้เห็นว่าอาชีพการผลิตและจำหน่ายศิลปหัตถกรรมไม่สามารถสร้างรายได้จำนวนมากเหมือนการทำงานในเมืองหรือภาคอุตสาหกรรม อีกทั้งคนรุ่นใหม่เติบโตมาในสังคมที่มีเทคโนโลยีก้าวหน้า มีทางเลือก

หลากหลายในการประกอบอาชีพและให้ความสำคัญกับความสะดวกสบาย ความรวดเร็ว และผลตอบแทนที่เป็นรูปธรรมชัดเจน ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นเรื่องท้าทายอย่างยิ่งที่จะชักจูงคนรุ่นใหม่ให้หันมาสนใจงานศิลปหัตถกรรม (2) ประเด็นการขาดแคลนทุนการผลิต สะท้อนให้เห็นว่า การขาดแคลนทุนการผลิตเป็นปัญหาที่เกิดจากการบริหารจัดการเงินทุนที่ยังไม่มีประสิทธิภาพ เช่น ไม่มีระบบบัญชี ไม่มีแนวทางการวางแผนการเงินอย่างชัดเจน และ (3) ประเด็นการขาดช่องทางการตลาด สะท้อนให้เห็นว่า การขาดช่องทางการตลาดเป็นปัญหาที่สามารถเกิดขึ้นได้กับกลุ่มอาชีพค้าขายขนาดเล็ก หากไม่มีเครือข่ายการจำหน่ายหรือไม่มีความรู้ในการทำการตลาด และสินค้าไม่มีความโดดเด่น ซึ่งผลการวิจัยสภาพปัญหาเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ตำบลหนองขนากอำเภอบางบาลจังหวัดอ่างทอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปรียศรี พรหมจินดา และโสเมฉาย บุญญานันต์ เรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมจักสานไทยร่วมสมัยของวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมสู่ความยั่งยืน กรณีศึกษาพหุเทศะพื้นที่” ในประเด็นที่ว่า ปัญหาวิสาหกิจชุมชนที่ดำเนินการผลิตศิลปหัตถกรรมจักสาน มีหลายประการ หนึ่งในนั้นคือ เยาวชนในชุมชนขาดโอกาสในการเรียนรู้และสืบทอดทักษะจักสาน¹ แต่ผลการวิจัยของปรียศรี พรหมจินดา และโสเมฉาย บุญญานันต์ ก็มีความแตกต่างจากผลการวิจัยของคณะผู้วิจัยในประเด็นที่ว่า วิสาหกิจชุมชน ไม่ได้ประสบปัญหาการขาดแคลนทุนการผลิต และการขาดช่องทางการตลาด และสอดคล้องกับงานวิจัยของชุมพล รอดแจ่ม, ปัญญา จันทกิจ, เอกโอฬาร โชติอนุสรณ์, วุฒิพงษ์ จันทรเมืองไทย และจักรวาล สุขไมตรี เรื่อง “การส่งเสริมและพัฒนาขีดความสามารถในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจฐานรากของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดสมุทรสงคราม” ในประเด็นที่ว่า สถานการณ์และปัญหาด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดสมุทรสงคราม คือการขาดทรัพยากรเงิน² แต่ผลการวิจัยของชุมพล รอดแจ่ม และคณะ ก็มีความแตกต่างจากผลการวิจัยของคณะผู้วิจัยในประเด็นที่ว่า วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดสมุทรสงครามไม่ได้ประสบปัญหาเรื่องการตลาด ทั้งนี้เพราะวิสาหกิจชุมชนเป็นสถานที่ท่องเที่ยวคอยต้อนรับนักท่องเที่ยวอยู่แล้ว

¹ ปรียศรี พรหมจินดา และโสเมฉาย บุญญานันต์, “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมจักสานไทยร่วมสมัยของวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมสู่ความยั่งยืน กรณีศึกษาพหุเทศะพื้นที่”, วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, ปีที่ 6 ฉบับที่ 12 (ธันวาคม 2564): 576-577.

² ชุมพล รอดแจ่ม, ปัญญา จันทกิจ, เอกโอฬาร โชติอนุสรณ์, วุฒิพงษ์ จันทรเมืองไทย และจักรวาล สุขไมตรี, “การส่งเสริมและพัฒนาขีดความสามารถในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจฐานรากของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดสมุทรสงคราม”, วารสารเศรษฐศาสตร์ปริทัศน์, ปีที่ 4 ฉบับที่ 3 (2567): 577-578.

ส่วนความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น มี 4 ประเด็นหลัก ดังนี้ (1) ความต้องการเรียนรู้ศิลปหัตถกรรมลวดลายใหม่ และเรียนรู้ทักษะใหม่ (2) ความต้องการช่องทางการตลาด (3) ความต้องการจัดตั้งกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการ (4) ความต้องการเงินทุนกองกลางเพื่อการผลิตภายในกลุ่มอาชีพ

สำหรับความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวนี้ คณะผู้วิจัยสามารถอภิปรายได้ว่า (1) ความต้องการเรียนรู้ลวดลายและทักษะใหม่ สะท้อนให้เห็นว่าชาวบ้านต้องการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมให้มีความหลากหลายและสอดคล้องกับรสนิยมของผู้บริโภคในยุคใหม่ สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ว่า แนวทางการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นมี 4 แนวทาง ได้แก่ การอนุรักษ์ การรื้อฟื้น การปรับปรุงให้เหมาะสม และการพัฒนาต่อยอด³ (2) ความต้องการช่องทางการตลาด สะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านต้องการเข้าถึงโอกาสทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเอง ครัวเรือน ซึ่งหากได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือเครือข่ายตลาดออนไลน์ พวกเขาจะสามารถขยายตลาดและยกระดับผลิตภัณฑ์จากชุมชนไปสู่ตลาดระดับจังหวัด ระดับประเทศ หรือแม้กระทั่งตลาดสากลได้ (3) ความต้องการจัดตั้งกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการ สะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านต้องการเสริมสร้างพลังและความมั่นคงในการดำเนินงาน การรวมกลุ่มนี้จะช่วยให้เกิดการแบ่งปันทรัพยากร การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ตลอดจนสามารถเป็นฐานข้อมูลในการรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกอย่างเป็นระบบ และสุดท้าย (4) ความต้องการเงินทุนกองกลางเพื่อการผลิตภายในกลุ่มอาชีพ สะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านประสบปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน หากเขาได้เงินทุนสนับสนุนจะช่วยให้เกิดความต่อเนื่องในการผลิต ความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวมานี้ ไม่ว่าจะเป็นความต้องการช่องทางการตลาด ความต้องการจัดตั้งกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการ ความต้องการเงินทุนกองกลางเพื่อการผลิตภายในกลุ่มอาชีพ สอดคล้องกับแนวคิดคุณค่าของศิลปหัตถกรรมที่ว่า ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมีคุณค่าในแง่ของการพัฒนาเศรษฐกิจ อารงรักษาวัฒนธรรม สร้างงานสร้างอาชีพ พัฒนาประเทศ สร้างความมั่นคงของชาติ⁴ หมายความว่า ชาวบ้านต้องการช่องทางการตลาด ต้องการจัดตั้งกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการ ความต้องการเงินทุนกองกลางเพื่อการผลิตภายในกลุ่มอาชีพ ประเด็นนี้ชี้ให้เห็นว่า

³ กลุ่มปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรมด้านการเกษตรกองวิจัยและพัฒนาส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร, *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานส่งเสริมการเกษตร*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2562), หน้า 6-7.

⁴ วัฒนะ จุฑะวิภาต, *ศิลปะพื้นบ้าน*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552), หน้า 29-31.

ศิลปหัตถกรรมมีคุณค่าในแง่ของการสร้างงานสร้างอาชีพ มีส่วนสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเฉพาะเศรษฐกิจชุมชน นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสมคิด นันตะ, อรพินท์ อินวงศ์ และสิทธิชัย อุ่นสวน เรื่อง “การยกระดับสินค้าด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา” พบว่า การจัดการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าของศิลปินมีบทบาทสำคัญในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ อย่างไรก็ตาม การดำเนินธุรกิจในกลุ่มนี้ต้องคำนึงถึงปัจจัยสำคัญ ได้แก่ ความต้องการของผู้บริโภค และกลุ่มเป้าหมายที่สนใจผลิตภัณฑ์ศิลปะ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 7 ประเด็นหลัก ได้แก่ (1) การสร้างภาพลักษณ์ที่ช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับผลงาน (2) การพัฒนาแนวทางการผลิตสินค้าศิลปะเชิงพาณิชย์ (3) การปรับปรุงผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า (4) การวางกลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ (4) การสร้างเครือข่ายเพื่อเชื่อมโยงผลงานศิลปะ (5) การสนับสนุนและส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าของผลงานศิลปะ (6) การอนุรักษ์และสืบสานศิลปะที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัจจัยเหล่านี้มีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จของการจำหน่ายสินค้าและผลงานศิลปะเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา⁵ แต่ผลการวิจัยของสมคิด นันตะ, อรพินท์ อินวงศ์ และสิทธิชัย อุ่นสวน มีความแตกต่างจากผลการวิจัยของคณะผู้วิจัยในประเด็นที่ว่า สินค้าด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนาไม่ได้ต้องการจัดตั้งกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการ ไม่ได้ต้องการเงินทุนเพื่อการผลิตและไม่ได้ต้องการช่องทางการตลาด ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่า ธุรกิจสินค้าด้านศิลปะของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนาอาจจะดำเนินการมาเป็นระยะเวลานาน มีความมั่นคง

5.2.2 อภิปรายผลการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ

การสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ พบว่า WISE Model มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ด้านความรู้ (W - Wisdom) หมายถึง การเรียนรู้เพื่อเข้าใจคุณค่าแท้จริงของภูมิปัญญาท้องถิ่น การเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์อัตลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่น รู้เท่าทันบริบททางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการละเมิดคุณค่าดั้งเดิมและไม่สร้างความขัดแย้งภายในชุมชน องค์ประกอบที่ 2 ด้านการสร้างสรรค์ (I - Innovation) หมายถึง ความสามารถในการนำความคิดสร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมให้มีคุณภาพ มีความประณีตสวยงาม องค์ประกอบที่ 3 ด้านการขายที่ตระหนักถึงสังคม (S - Socially Conscious Selling) หมายถึง ความสามารถในการดำเนินกิจการการผลิตและการจำหน่ายศิลปหัตถกรรมอย่างยั่งยืน มีศักยภาพในการแข่งขันในตลาดปัจจุบัน สามารถ

⁵ สมคิด นันตะ, อรพินท์ อินวงศ์ และสิทธิชัย อุ่นสวน, “การยกระดับสินค้าด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา”, วารสารปัญญาปณิธาน, ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2564): 99.

พึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว องค์ประกอบที่ 4 ด้านจริยธรรม (E - Ethics) หมายถึง การยึดมั่นในหลักจริยธรรมในการผลิตและจำหน่ายศิลปหัตถกรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความเป็นธรรม การไม่ละเมิดคุณค่าทางวัฒนธรรม รวมถึงการใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ผลการสร้างสรรค WISE Model หรือโมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาไม่ควรมุ่งประเด็นเศรษฐกิจด้านเดียว แต่ควรให้ความสำคัญการบูรณาการระหว่างความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ และจริยธรรม ทั้งนี้เพราะหากการพัฒนาไม่ให้ความสำคัญเศรษฐกิจเติบโตเพียงอย่างเดียว การพัฒนาอาจจะไม่ยั่งยืน ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยขออภิปรายรายละเอียดตามลำดับขององค์ประกอบในโมเดล ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ความรู้ (W – Wisdom) องค์ความรู้ถือเป็นฐานสำคัญในการเข้าใจรากเหง้าและคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะหากขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับที่มาและบริบททางวัฒนธรรม การนำภูมิปัญญามาใช้ก็อาจกลายเป็นเพียงเครื่องมือเชิงพาณิชย์ที่ลดทอนคุณค่าทางวัฒนธรรมลง อีกทั้งยังอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งในชุมชนได้ สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นในประเด็นที่ว่า การจัดภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่สืบต่อไปและมีความสำคัญต่อการปรับปรุงภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เหมาะสมกับยุคสมัย โดยการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น มี 4 แนวทางดังนี้ (1) การอนุรักษ์ (Conservation) หมายถึง ชุมชนมีความภาคภูมิใจมองเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กำลังจะหายไป สร้างคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ปรากฏชัดคงอยู่สืบต่อไป และนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างมูลค่าเพื่อให้ชุมชนมีรายได้ (2) การรื้อฟื้น (Recovery) หมายถึง การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สูญหายกลับมาใช้ใหม่และประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมกับกาลเวลาเพื่อใช้ประโยชน์สืบต่อไป (3) การประยุกต์ (Modification) หมายถึง การประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมบนฐานองค์ความรู้เดิม (4) การพัฒนาต่อยอด (Development) หมายถึง การบูรณาการองค์ความรู้ใหม่ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิมเพื่อสร้างสรรค์ภูมิปัญญาใหม่หรือนวัตกรรม (Innovation) ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์อย่างกว้างขวางและอนุรักษ์คุณค่าของภูมิปัญญาดั้งเดิมไว้⁶

องค์ประกอบที่ 2 การสร้างสรรค์ (I – Innovation) ความคิดสร้างสรรค์เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับโลกปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะการพัฒนาศิลปหัตถกรรมในปัจจุบันจำเป็นต้องตอบโจทย์ทั้งตลาดและสังคมเพื่อดึงดูดกลุ่มเป้าหมายรุ่นใหม่ หากผลิตภัณฑ์ขาด

⁶ กลุ่มปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรมด้านการเกษตรกองวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมการเกษตรกรมส่งเสริมการเกษตร, *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานส่งเสริมการเกษตร*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2562), หน้า 6-7.

ความแปลกใหม่และขาดความสร้างสรรค์ อาจจะไม่สามารถแข่งขันในตลาดได้ อย่างไรก็ตาม ความแปลกใหม่และความสร้างสรรค์ควรตั้งอยู่บนฐานของความเข้าใจในบริบททางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อคงไว้ซึ่งคุณค่าดั้งเดิมของศิลปหัตถกรรม สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมจักสานไทยร่วมสมัยของวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมสู่ความยั่งยืน กรณีศึกษาพหุเทศะพื้นที่” ของปรีศรี พรหมจินดา และโสเมฉาย บุญญานันต์ พบว่า วิสาหกิจชุมชนมุ่งพัฒนาศิลปหัตถกรรมร่วมสมัยอย่างยั่งยืน โดยรักษาภูมิปัญญาดั้งเดิมควบคู่กับการปรับปรุงงานศิลปหัตถกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคในปัจจุบัน รักษามาตรฐานการผลิตที่ปลอดภัย เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ใช้เทคโนโลยีช่วยลดระยะเวลาและแรงงาน ส่งเสริมการปลูกวัตถุดิบทดแทนเพื่อรักษาสมดุลของระบบนิเวศ⁷

องค์ประกอบที่ 3 การขายที่ตระหนักถึงสังคม (S – Socially Conscious Selling) การขายที่ตระหนักถึงสังคม หมายถึง การคำนึงถึงจริยธรรม ความยุติธรรมในระบบ ทั้งนี้เพราะการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมไม่ควรคำนึงถึงการสร้างยอดขายเพียงอย่างเดียว แต่ควรคำนึงถึงระบบการผลิต การจัดสรรทรัพยากร การตลาด ความเป็นธรรมระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคด้วย สอดคล้องกับแนวคิด เศรษฐกิจฐานรากที่ว่า เศรษฐกิจฐานราก หมายถึง ระบบเศรษฐกิจชุมชนที่ดำเนินการภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเกื้อกูลต่อการพัฒนาในมิติต่าง ๆ ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ส่งเสริมให้ปัจเจกชนในท้องถิ่นร่วมมือกัน เน้นการสร้างควมมีภายในท้องถิ่นและภายนอกท้องถิ่น ไม่ได้เน้นการแข่งขันกันระหว่างปัจเจกชนด้วยกัน⁸

องค์ประกอบที่ 4 จริยธรรม (E – Ethics) จริยธรรมคือหลักการพัฒนาที่ให้ความสำคัญในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ แม้องค์ความรู้ ความสร้างสรรค์ และการขายที่ตระหนักถึงสังคมจะเป็นเรื่องสำคัญ แต่หากปราศจากจริยธรรมเสียแล้ว ก็อาจจะเกิดความเสียหายแก่ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม และคนในชุมชนไม่น้อย ฉะนั้น ในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก ควรให้ความสำคัญกับจริยธรรมเป็นอย่างมาก สอดคล้องกับคำกล่าวของ Viviana A. Zelizer ที่ว่า จริยธรรมช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นในข้อตกลงทางธุรกิจ หลายองค์กรมักกำกับพฤติกรรมของพนักงานผ่านข้อกำหนดทางจริยธรรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพใน

⁷ ปรีศรี พรหมจินดา และโสเมฉาย บุญญานันต์, “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมจักสานไทยร่วมสมัยของวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมสู่ความยั่งยืน กรณีศึกษาพหุเทศะพื้นที่”, วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, ปีที่ 6 ฉบับที่ 12 (ธันวาคม 2564): 576-577.

⁸ คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก, คู่มือการส่งเสริมการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานราก, (กรุงเทพมหานคร: สำนักสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน และสำนักสื่อสารการพัฒนา สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2559), หน้า 19-20.

การดำเนินงานขององค์กร⁹ สอดคล้องกับคำกล่าวของ Christoph Luetge ที่ว่า ความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความไว้วางใจระหว่างคู่ค้า โดยเฉพาะในโลกที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การยึดมั่นในจริยธรรมจึงเป็นกลยุทธ์ที่ช่วยสร้างความน่าเชื่อถือขององค์กร และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของบริษัทในระยะยาว¹⁰ และสอดคล้องกับคำกล่าวของ Jan Komorowski ที่ว่า จริยธรรมเป็นปัจจัยพื้นฐานในการบริหารจัดการเศรษฐกิจ ซึ่งมีรากฐานมาจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และองค์กรทางธุรกิจ¹¹

คณะผู้วิจัยร่วมกับชาวบ้านที่มีประสบการณ์การทำศิลปหัตถกรรมได้ช่วยกันออกแบบกิจกรรมการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ทั้งนี้ การออกแบบกิจกรรมดังกล่าวจะต้องสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชาวบ้าน พร้อมทั้งสอดคล้องกับองค์ประกอบของ WISE Model ผลการออกแบบกิจกรรมบนรากฐาน WISE Model กล่าวคือ องค์ประกอบที่ 1 ด้านความรู้ (W - Wisdom) และองค์ประกอบที่ 2 ด้านการสร้างสรรค์ (I - Innovation) นำมาสู่การกำหนดกิจกรรมที่ 1 คือ กิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนางานศิลปอย่างสร้างสรรค์ องค์ประกอบที่ 3 ด้านการขายที่ตระหนักถึงสังคม (S - Socially Conscious Selling) นำมาสู่การกำหนดกิจกรรมที่ 2 คือ กิจกรรมค้าขายแฟร์ดูแลชุมชน และองค์ประกอบที่ 4 ด้านจริยธรรม (E - Ethics) นำมาสู่การกำหนดกิจกรรมที่ 3 คือ การปลูกฝังจริยธรรมในการผลิตและจำหน่าย ต่อมา คณะผู้วิจัยได้ขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ตั้งแต่วันที่ 9 พฤษภาคม - 7 มิถุนายน พ.ศ. 2568 รวมระยะเวลา 30 วัน ซึ่งในแต่ละกิจกรรมมีรายละเอียดโดยสรุปดังนี้ (1) กิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนางานศิลปอย่างสร้างสรรค์ เป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาชาวบ้านให้มีความรู้มีทักษะการทำศิลปหัตถกรรม 2 ชิ้นงานสำคัญ ได้แก่ กระเป๋าสีไผ่แก้วอะคริลิก กระเป๋าวายเทียม (2) กิจกรรมค้าขายแฟร์ดูแลชุมชน เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นการส่งเสริมทักษะด้านการตลาดและการค้าขายให้แก่ชาวบ้านในพื้นที่ ผลจากการดำเนินกิจกรรมปรากฏว่า ชาวบ้านสามารถจำหน่ายสินค้าได้จริงรวมรายได้เบื้องต้น 10,800 บาท (3) กิจกรรมการปลูกฝังจริยธรรมในการผลิตและจำหน่าย คณะผู้วิจัยได้

⁹ Viviana A. Zelizer, "Ethics in the Economy", *Journal of Business Ethics*, Vol.8 No.1 (2007): 9.

¹⁰ Christoph Luetge, "Economic Ethics, Business Ethics and the Idea of Mutual Advantages", *Business Ethics: A European Review*, Vol. 14 No.3 (2005): 12-13.

¹¹ Jan Komorowski, "Ethical Considerations in Solving Economic Problems", *Journal of Management and Financial Sciences*, Vol. 46 (2001): 35-37.

พยายามปลูกฝังแนวคิดด้านจริยธรรมในการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมแก่ชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยการสื่อสารผ่านทางกลุ่มไลน์เป็นระยะ ๆ ตามความเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยยังได้ปลูกฝังแนวคิดเรื่องการค้าขายอย่างเป็นธรรม ผ่านการบรรยายและพูดคุยกับชาวบ้านในขณะลงพื้นที่พบปะชาวบ้าน เพื่อให้พวกเขาตระหนักถึงคุณค่าของความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบต่อสังคม และความโปร่งใสในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจอันจะนำไปสู่อย่างยั่งยืน

ผลการวิจัยข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า การดำเนินกิจกรรมตามกรอบแนวคิด WISE Model สามารถเสริมสร้างศักยภาพของชาวบ้านในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างรอบด้าน ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้ พัฒนาทักษะ สร้างสรรค์ผลงาน จำหน่ายผลิตภัณฑ์ และเข้าใจหลักจริยธรรมในการดำเนินธุรกิจมากยิ่งขึ้น ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่า การออกแบบกิจกรรมทั้ง 3 กิจกรรมภายใต้ WISE Model ได้ส่งผลทางบวกต่อการพัฒนาองค์ความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ และจริยธรรมของชาวบ้าน สามารถยกระดับเศรษฐกิจฐานราก ทำให้ชาวบ้านสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง สอดคล้องกับแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นสร้างสรรค์ในเศรษฐกิจระดับชุมชนสู่ระดับประเทศที่ว่า การสร้างสรรค์และผลิตสินค้าและบริการ (Creation and Production) หมายถึงการพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิมเป็นสินค้าและบริการเชิงสร้างสรรค์ เช่น บ้านดุง จังหวัดอุดรธานีมีดอกเกลือและโคลนในนาเกลือ จึงได้สร้างสรรค์ดอกเกลือและโคลนจากนาเกลือเป็นผลิตภัณฑ์สปาที่ปลอดภัย พร้อมกับประสมพันธ์สรรพคุณของสินค้าเพื่อดึงดูดลูกค้า¹² สอดคล้องกับแนวคิดคุณค่าด้านสังคมของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่ว่า ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นงานที่นำวัสดุในท้องถิ่นมาสร้างสรรค์เป็นชิ้นงานต่าง ๆ มีส่วนสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค และระดับประเทศ¹³ สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “การใช้สื่อออนไลน์ในงานศิลปหัตถกรรมของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่” ของ ณรงค์ศักดิ์ เจียมกิจวัฒนา และฉัตรวิญญู องค์กรสิงห์ พบว่า สถานการณ์ปัจจุบันของการใช้สื่อออนไลน์ในงานศิลปหัตถกรรมวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ แต่ละชุมชนใช้หลากหลายรูปแบบการตลาดออนไลน์ เช่น การใช้เว็บไซต์เพื่อเผยแพร่ข้อมูล การใช้โซเชียลมีเดียต่าง ๆ เช่น Facebook, Twitter,

¹² หทัยรัตน์ บุญโยปษ์ภูมิก, ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรือง, 2561), หน้า 139.

¹³ วัณณะ จูทะวิภาต, ศิลปะพื้นบ้าน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552), หน้า 29.

LINE, E-mail รวมถึงการทำ VR หรือ 3D และ METAWORLD¹⁴ และสอดคล้องกับคำกล่าวของ M.A. Hoang Thi Phuong Loan ที่ว่า การดำเนินธุรกิจอย่างมีจริยธรรมส่งผลดีต่อองค์กรในหลายมิติ เช่น การดึงดูดการลงทุน การรักษาภาพลักษณ์ที่ดี การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มีคุณภาพ การลดความเสี่ยงด้านกฎหมายและการปรับปรุงความสัมพันธ์กับสาธารณชนโดยดำเนินงานอย่างโปร่งใส มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม¹⁵

5.2.3 อภิปรายผลการประเมินการรับรู้ต่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ

ผลการประเมินการรับรู้ต่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในภาพรวม พบว่า ชาวบ้านมีระดับการรับรู้อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.57 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการยอมรับในแนวทางการดำเนินงานตาม WISE Model ได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการขายที่ตระหนักถึงสังคม (S – Socially Conscious Selling) ได้รับค่าเฉลี่ยสูงสุดถึง 4.94 แสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านให้ความสำคัญกับการจำหน่ายผลิตภัณฑ์โดยคำนึงถึงความเป็นธรรม ความสัมพันธ์ในชุมชน และจริยธรรมต่อผู้บริโภค ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจฐานรากที่ว่า เศรษฐกิจฐานราก คือ ระบบเศรษฐกิจระดับชุมชนที่ขับเคลื่อนภายใต้แนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจ มีเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ภายใต้บริบทของคุณธรรม จริยธรรม และความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ระบบเศรษฐกิจนี้เน้นการสร้างความร่วมมือระหว่างบุคคลในพื้นที่เพื่อสร้างสังคมที่เข้มแข็งและสมดุล¹⁶ รองลงมาคือ ด้านการสร้างสรรค์ (I – Innovation) ที่มีค่าเฉลี่ย 4.52 สะท้อนให้เห็นว่า กิจกรรมที่จัดขึ้นสามารถกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนา รูปแบบผลิตภัณฑ์ที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “การยกระดับสินค้าด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา” ของ

¹⁴ ณรงค์ศักดิ์ เจียมกิจวัฒนา และฉัตรวิรัช องค์กรสิงห์, “การใช้สื่อออนไลน์ในงานศิลปหัตถกรรมของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่”, วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์, ปีที่ 38 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2566): 50. 50-60.

¹⁵ M.A. Hoang Thi Phuong Loan, *The Importance of Business Ethics in Business Development*, [online], Retrieved from <https://tapchigiaothong.vn> [October 20, 2024]

¹⁶ คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก, *คู่มือการส่งเสริมการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานราก*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน และสำนักสื่อสารการพัฒนา สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2559), หน้า 19-20.

สมคิด นันตะ, อรพินท์ อินวงศ์ และสิทธิชัย อุ่นสวน พบว่า การจัดการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าของศิลปินมีบทบาทสำคัญในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ โดยได้รับการสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายในหลายด้าน ทั้งในแง่ของการพัฒนาคุณภาพสินค้า การนำแนวคิดสร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มมูลค่าและการสร้างมาตรฐานให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล และมีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ ซึ่งช่วยให้การพัฒนาผลิตภัณฑ์ศิลปะสามารถเพิ่มมูลค่าได้อย่างมีประสิทธิภาพ¹⁷ ด้านองค์ความรู้ (W – Wisdom) มีค่าเฉลี่ย 4.42 แสดงให้เห็นว่า การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาศิลปหัตถกรรม โดยชาวบ้านตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของการอนุรักษ์องค์ความรู้เหล่านี้ไว้ในชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นในประเด็นที่ว่า การอนุรักษ์ (Conservation) หมายถึง ชุมชนมีความภาคภูมิใจและมองเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กำลังจะหายไป โดยสร้างคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ปรากฏชัดคงอยู่สืบต่อไป และนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างมูลค่าเพื่อให้ชุมชนมีรายได้¹⁸ และสุดท้ายด้านจริยธรรม (E – Ethics) มีค่าเฉลี่ย 4.38 แม้จะอยู่ในลำดับสุดท้ายเมื่อเปรียบเทียบกับด้านอื่น ๆ แต่ก็ยังอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสะท้อนว่า ชาวบ้านมีความตระหนักถึงหลักจริยธรรมในการผลิตและจำหน่าย สอดคล้องกับคำกล่าวของ Christoph Luetge ที่ว่า ความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความไว้วางใจระหว่างคู่ค้า โดยเฉพาะในโลกที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การยึดมั่นในจริยธรรมจึงเป็นกลยุทธ์ที่ช่วยสร้างความน่าเชื่อถือขององค์กร เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของบริษัทในระยะยาว¹⁹ โดยสรุป ผลการประเมินชี้ให้เห็นว่า WISE Model เป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน

5.3 ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีข้อเสนอแนะดังนี้

¹⁷ สมคิด นันตะ, อรพินท์ อินวงศ์ และสิทธิชัย อุ่นสวน, “การยกระดับสินค้าด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา”, วารสารปัญญาปนิธาน, ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2564): 99.

¹⁸ กลุ่มปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรมด้านการเกษตรกองวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานส่งเสริมการเกษตร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2562), หน้า 6.

¹⁹ Christoph Luetge, “Economic Ethics, Business Ethics and the Idea of Mutual Advantages”, Business Ethics: A European Review, Vol. 14 No.3 (2005): 12-13.

5.3.1 ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

1. กระทรวงอุตสาหกรรม ควรส่งเสริมให้มีการนำ WISE Model ไปประยุกต์ใช้ในการออกแบบระบบการผลิตเชิงชุมชน เพื่อสร้างมาตรฐานการผลิตที่เน้นคุณภาพ ความสร้างสรรค์ และความเป็นธรรมควบคู่กัน พร้อมสนับสนุนเครื่องมือและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น
2. สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (CEA) ควรบูรณาการ WISE Model เข้ากับโครงการพัฒนาธุรกิจสร้างสรรค์ชุมชน โดยสนับสนุนงบประมาณและพัฒนาทักษะด้านนวัตกรรม การตลาด และการบริหารจัดการ เพื่อให้ชุมชนสามารถแข่งขันได้ทั้งในระดับประเทศและสากล
3. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีนโยบายสนับสนุนกิจกรรมฝึกอบรมและพัฒนา ศิลปหัตถกรรมในชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยร่วมมือกับสถานศึกษาและหน่วยงานศาสนาเพื่อเสริมสร้าง มิติทางจริยธรรมในทุกขั้นตอนของการผลิตและจำหน่าย
4. องค์กรบริหารส่วนตำบลหนองขนาบ ควรร่วมมือกับสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ ทำเรือและสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) จัดตั้งศูนย์ เรียนรู้ศิลปหัตถกรรมตามแนวพุทธเพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้ต่อเนื่อง

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. สถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา สามารถนำ WISE Model ไปบูรณาการในหลักสูตรวิชาศิลปหัตถกรรมหรือวิชาพัฒนาชุมชน เพื่อให้นักศึกษาเรียนรู้การบูรณาการ ภูมิปัญญา นวัตกรรม จริยธรรม และเศรษฐกิจชุมชนอย่างเป็นระบบ
2. สำนักงานพัฒนาชุมชนสามารถนำผลการวิจัยไปใช้จัดกิจกรรมฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ แก่กลุ่มอาชีพชุมชน โดยยึดแนวทางกิจกรรม 3 ด้าน คือ การเรียนรู้สร้างสรรค์ การค้าขายแฟร์ และการปลูกฝังจริยธรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็งทางอาชีพและยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน
3. สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพระนครศรีอยุธยาควรจัดเวิร์กช็อปถ่ายทอดแนวทางการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมสู่กลุ่มอาชีพในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

5.3.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่างชุมชนที่ใช้ WISE Model กับชุมชนที่ใช้แนวทางเดิม เพื่อวัดผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจ จริยธรรม และความยั่งยืนทางวัฒนธรรมโดยใช้ตัวชี้วัดที่ชัดเจน
2. การวิจัยเพื่อศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงทางจิตสำนึกและค่านิยมของชาวบ้านที่ เข้าร่วมกิจกรรมตามแนวทาง WISE Model

บรรณานุกรม

(1) หนังสือ:

กัญญา ตันธนวัฒน์, อัมรินทร์พงศ์ ฉัตราคม, วรณี จิเจริญ, อติ ไทยานันท์. **เศรษฐศาสตร์ทั่วไป**.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2552.

กลุ่มปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรมด้านการเกษตรกองวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร

กรมส่งเสริมการเกษตร. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานส่งเสริม**

การเกษตร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2562.

โกวิท พวงงาม. **การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัย

ธรรมศาสตร์, 2553.

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ. **สานพลังประชารัฐ**. กรุงเทพมหานคร:

อมรินทร์ คอร์เปอเรชั่นส์, 2566.

คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก. **คู่มือการส่งเสริมพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานราก**.

กรุงเทพมหานคร: สำนักสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน และสำนักสื่อสารการพัฒนา

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2559.

จิรพรรณ กาญจนะจิตรา. **การพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย

รามคำแหง, 2541.

ชัชวาล เรืองประพันธ์. **สถิติพื้นฐาน**. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2543.

ชีรวัดน์ นิเจนตร. **การศึกษากับการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัด

ครู, 2528.

นวลลออ ทินานนท์. **ศิลปะพื้นบ้านไทย**. โครงการจัดพิมพ์หนังสือประกอบการสอน คณะศิลปกรรม

ศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2543.

นฤทธิ วัฒนภู. **ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไทย**. กรุงเทพมหานคร: วาดศิลป์, 2555.

ประเวศ วะสี. **การศึกษาชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น: ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท**.

พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พรินติ้งพลับลิชชิ่ง, 2536.

พิชิต ฤทธิ์จัญญ. **การประเมินโครงการ: แนวคิดและการประยุกต์ใช้**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท แฮาส์

ออฟ เคอร์มิสท์ จำกัด, 2562.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **ทางออกจากระบบเศรษฐกิจที่ครอบงำสังคมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 3.

กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, 2543.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). **สังธรรมกับจริยธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม,

2532.

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. **วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2540.

ไพรัตน์ เตชะรินทร์. **การบริหารงานพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2524.

รัตน์ะ บัวสนธิ์. **การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิศึกษาชุมชนในเขตภาคกลางตอนล่าง**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2535.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน 2525**. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, 2525.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมศัพท์ศิลปวัฒนธรรม อักษร ก-ฮ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2550.

ลำพอง บุญช่วย. **การศึกษากับการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชัยศิริการพิมพ์, 2524.

วัฒน์ จุฑะวิภาต. **ศิลปะพื้นบ้าน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.

วรรณดี สุทธินรากร. **การวิจัยเชิงคุณภาพ: การวิจัยในกระบวนการตัดสินใจทางเลือก**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สยามปริทัศน์, 2562.

สนธยา พลศรี. **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พรินติ้ง เฮาส์, 2554.

สมยศ พุ่มหว่า. **สังคมชนบทกับการพัฒนา**. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2534.

สุรสิทธิ์ วิทยาธิรัฐ. **การสื่อสารเพื่อการพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 2549.

เสถียร เหลืองอร่าม. **การพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ม.ป.ป.

หทัยรัตน์ บุญโยปักษ์ภูมิ. **ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรือง, 2561.

James William Ife. **Community Development Creating Community Alternatives Vision Analysis and Practice**. Australia, Longman, 1999.

United Nations. **SDG resource document: Targets overview**. n.p.: United Nations, n.d.

(2) บทความ:

กิตติยา ไสภณโกไคย. “คุณธรรม จริยธรรม และการดำรงอยู่กับสังคมประชาธิปไตย”, **สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน**, ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2553): 112-130.

- ชัชวาลย์ รัตนพันธุ์. “การออกแบบผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมย่านลือเกา จังหวัดนครศรีธรรมราชให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย”. **วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี**. ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2565): 86-101.
- ชุมพล รอดแจ่ม, ปัญญา จันทกิจ, เอกโอฬาร โชติอนุสรณ์, วุฒิพงษ์ จันทร์เมืองไทย และจักรวาล สุขไมตรี. “การส่งเสริมและพัฒนาขีดความสามารถในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจฐานรากของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดสมุทรสงคราม”. **วารสารเสถียรวิทย์ปริทัศน์**. ปีที่ 4 ฉบับที่ 3 (2567): 577-588.
- ณรงค์ศักดิ์ เจียมกิจวัฒนา และฉัตรวิรัช องค์กร. “การใช้สื่อออนไลน์ในงานศิลปหัตถกรรมของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่”. **วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์**. ปีที่ 38 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 255): 50-60.
- นพรัตน์ ไชยชนะ, วีระวัฒน์ อุดมทรัพย์, มะรอมพะ เล้าและ, สุกพงษ์ สุขขาวนา, พงษ์ สุขขาวนา, วีระ ยุคนธร, และวิยะดา พลชัย. “การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากผ่านทุนทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์มอญบ้านวังกะ ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี”. **Trends of Humanities and Social Sciences Research**. ปีที่ 12 ฉบับ 2 (กรกฎาคม – ตุลาคม 2567): 99-126.
- ปรีศรี พรหมจินดา และโสมฉาย บุญญานันต์. “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมจักสานไทยร่วมสมัยของวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมสู่ความยั่งยืน กรณีศึกษาพทุเทศพื้นที่”. **วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ**. ปีที่ 6 ฉบับที่ 12 (ธันวาคม 2564): 576-590.
- พระยุทธนา นิติสโร (บุญมี), สมคิด พุ่มทุเรียน และวิทยา ชินบุตร. “การส่งเสริมการพัฒนาอาชีพตามภูมิปัญญาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลวังสำโรง อำเภอดงพวนหิน จังหวัดพิจิตร”. **วารสารวิจัยวิชาการ**. ปีที่ 4 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2564): 23-32.
- ภริตพร แก้วแกมเสือ. “กระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมย่านลือเกา จ.นครศรีธรรมราช”, **วารสารศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**, ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2561): 102-112.
- วิบูลย์ ลีสุวรรณ. “ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน : เอกลักษณะเฉพาะถิ่น”. **วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย**. ปีที่ 30 ฉบับที่ 1 (2553): 163-182.
- สมคิด นันตะ, อรพินท์ อินวงศ์ และสิทธิชัย อุ่นสวน. “การยกระดับสินค้าด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา”. **วารสารปัญญาปณิธาน**. ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2564): 99-112.

หทัยชนก คตะสมบุญ. “การพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์”, **Journal of MCU Peace Studies**, Vol.8 No.2 (March - April 2020): 474-488.

ฤติยา เกิดผล, ดวงมณี ทองคำ และปรัชกรณ์ เศรษฐเสถียร. “การพัฒนาระบบสนับสนุนมาตรฐานการผลิตสำหรับวิสาหกิจชุมชนเกษตรแปรรูปเพื่อสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจฐานรากในภาคตะวันออก”. **Journal of Roi Kaensarn Academ.** ปีที่ 9 ฉบับที่ 11 (พฤศจิกายน 2567): 842-855.

Christoph Luetge. “Economic Ethics, Business Ethics and the Idea of Mutual Advantages”. **Business Ethics: A European Review**. Vol. 14 No.3 (2005): 1-18.

Jan Komorowski. “Ethical Considerations in Solving Economic Problems”. **Journal of Management and Financial Sciences**. Vol. 46 (2001): 33-49.

Mina Khatibi and Khormaei Farhad. “Morality and Ethics: A Brief Review”. **Journal of Life Science and Biomedicine**. Vol.6 No.3 (2016): 66-70.

Naphat Soicjit, Akkarajet Chaiyaphum, Tawatchai Kahaban, Yuttapong Khuenkhaew, Suchanart Singhapat and Naruechit Saenpakdee. “Fostering Grassroots Economy of the Local Community: A Lesson Learned Study”. **Journal of Educational Issues**. Vol. No. (2022): 845-856.

Prabhakar Krishnamurthy. “An Introduction to Ethics”. **SSRN Electronic Journal**. (March 2011) DOI: 10.2139/ssrn.1781502. Available at: 1-26.

Viviana A. Zelizer. “Ethics in the Economy”. **Journal of Business Ethics**. Vol.8 No.1 (2007): 8-23.

Woralun Boonyasurat, Grit Piriyatachagul, Panupong Thammawong and Nichapa Niratsayaputi. “Crafts and Folk Art Tourism Development in Chiang Mai Towards UNESCO Creative Cities Network Membership”. **Journal of Sustainable Development**. Vol. 15 No. 4 (2022): 84-96.

(3) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

สำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย, **รายได้-การประกอบอาชีพ ปัญหาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก**, [ออนไลน์], สืบค้นจาก <https://www.ocsb.go.th/2024/economic-news/30414/> [8 มีนาคม 2568].

Delve. **What is Narrative Analysis?**. [online], Retrieved from <https://delvetool.com/blog/narrativeanalysis> [October 9, 2024].

M.A. Hoang Thi Phuong Loan, **The Importance of Business Ethics in Business Development**, [online], Retrieved from <https://tapchigiaothong.vn> [October 20, 2024]

(4) ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม:

ผู้ร่วมสนทนา A. 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

ผู้ร่วมสนทนา B. 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

ผู้ร่วมสนทนา D. 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

ผู้ร่วมสนทนา E. 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

ผู้ร่วมสนทนา F. 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

ผู้ร่วมสนทนา G. 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

ผู้ร่วมสนทนา H. 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

(5) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ:

นักพัฒนาชุมชนประจำวันองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนา. 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนา, กรกฎาคม 2567 (ระบุวันที่ไม่ได้ เพราะเป็นการพูดคุยกันก่อนเริ่มพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อเสนอขอทุนการวิจัยประจำปีงบประมาณ 2568).

(6) ผู้เข้าร่วมกิจกรรม:

ชาวบ้านคนที่ 1

ชาวบ้านคนที่ 2

ชาวบ้านคนที่ 3

ชาวบ้านคนที่ 4

ชาวบ้านคนที่ 5

ชาวบ้านคนที่ 6

ชาวบ้านคนที่ 7

ชาวบ้านคนที่ 8

ชาวบ้านคนที่ 9

ชาวบ้านคนที่ 10

ชาวบ้านคนที่ 11

ชาวบ้านคนที่ 12

ชาวบ้านคนที่ 13

ชาวบ้านคนที่ 14

ชาวบ้านคนที่ 15

ชาวบ้านคนที่ 16

ภาคผนวก ก

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและยินยอม
หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๑๖/๒๕๖๘

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตาม ข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนาк อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 (Development of Creative Handicrafts from Local Wisdom for Grassroots Economic Improvement in Accordance with Buddhism in Nong Khana Sub-District, Tha Ruea District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: MCU RS 800768011

สถาบันที่สังกัด: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้วิจัยหลัก: รศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณม

เอกสารที่พิจารณาพบทวน

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๖๘
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๖๘
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๖๘
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๖๘

พระปณฺธุระ
 (พระปัญญาวัชรบัณฑิต, รศ.ดร.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๘

หมายเลขใบรับรอง: ว.๑๖/๒๕๖๘

วันที่ให้การรับรอง: ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๘

วันหมดอายุใบรับรอง: ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙

ที่ อว ๘๐๐๗/ว.๑๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๘

เรื่อง รับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย

เจริญพร รศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม / นักวิจัย บัณฑิตวิทยาลัย

ตามที่ท่านได้มีหนังสือขอใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย เพื่อทำการวิจัยในเรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนาก อำเภอกำแพง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ได้พิจารณาเครื่องมือการวิจัยของท่าน โดยให้มีการแก้ไขปรับปรุง/เพิ่มเติมเอกสาร ตามเอกสารแนบ

จึงเจริญพรมาทราบและดำเนินการต่อไป.

ขอเจริญพร

(พระปัญญาวชิรบัณฑิต, รศ.ดร.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

เครื่องมือการวิจัย

1. ข้อคำถามเพื่อการสนทนากลุ่ม

ข้อคำถามเพื่อการสนทนากลุ่ม

คำชี้แจง: ข้อคำถามนี้ใช้เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

1. ชื่อ-นามสกุล: _____
2. อายุ: _____
3. อาชีพ: _____

1. สภาพปัญหา

- ปัจจุบันคุณพบปัญหาใดบ้างที่เกี่ยวกับการสร้างหรือพัฒนาศิลปหัตถกรรมในชุมชน?
- อะไรคืออุปสรรคหลักที่ทำให้ศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ไม่ได้รับการพัฒนาหรือไม่ประสบความสำเร็จ?
- การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากรุ่นสู่รุ่นมีความยากลำบากหรือข้อจำกัดใดหรือไม่?

2. ความต้องการ

- ชุมชนต้องการการสนับสนุนในด้านใดเพื่อพัฒนาศิลปหัตถกรรม (เช่น เงินทุน ความรู้ หรือการตลาด)?
- มีความต้องการให้มีการฝึกอบรมหรือพัฒนาทักษะด้านใดเพื่อช่วยเพิ่มมูลค่าสินค้า ?

3. ข้อเสนอแนะ

- ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์จากผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

2. แบบสะท้อนผลการเรียนรู้ของชาวบ้าน

คำถามสะท้อนผลการเรียนรู้ของชาวบ้าน

ชื่อผู้ให้ข้อมูลข้อมูล.....

วันที่.....เดือน.....พุทธศักราช.....

ท่านได้เรียนรู้เทคนิคใหม่ ๆ อะไรบ้างในการทำกระเป๋าทวายเทียม/กระเป๋าสไล้แก้วอะคริลิค

มีขั้นตอนใดในการทำกระเป๋าทวายเทียม/กระเป๋าสไล้แก้วอะคริลิคที่ท่านยังรู้สึกไม่ถนัดบ้าง?

ท่านมีแนวคิดหรือไอเดียในการพัฒนารูปแบบกระเป๋าทวายเทียม/กระเป๋าสไล้แก้วอะคริลิคเพิ่มเติมจากที่เรียนมาหรือไม่?

3. แบบประเมิน

1

แบบประเมินการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์ จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ (WISE Model)

คำชี้แจง: แบบประเมินฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อประเมินผลการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ (WISE Model)

โปรดพิจารณาแต่ละข้อคำถามอย่างรอบคอบ และให้คะแนนตามระดับความคิดเห็นของท่าน โดยพิจารณาจากประสบการณ์และมุมมองของท่าน ข้อมูลของท่านจะถูกเก็บเป็นความลับและใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางวิชาการเท่านั้น

 วันที่ทำแบบประเมิน:

 เพศ:

☐ ชาย ☐ หญิง ☐

 อายุ:

- ☐ 0-12 ปี
☐ 13-19 ปี
☐ 20-39 ปี
☐ 40-59 ปี
☐ 60-70 ปี
☐ 71-80 ปี

 ระดับการศึกษา:

☐ ประถมศึกษา ☐ มัธยมศึกษาตอนต้น ☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย ☐ ปริญญาตรี ☐ สูงกว่าปริญญาตรี

 อาชีพ:

 ประสบการณ์ในการทำศิลปหัตถกรรม:

- ☐ ไม่มีประสบการณ์
☐ 1-3 ปี
☐ 4-6 ปี
☐ 7 ปีขึ้นไป

ส่วนที่ 1 ด้านความรู้ (W-Wisdom)

1. ท่านได้รับความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมเพิ่มขึ้นหรือไม่?
☐ 1 น้อยที่สุด ☐ 2 น้อย ☐ 3 ปานกลาง ☐ 4 มาก ☐ 5 มากที่สุด
2. ท่านสามารถนำองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมเพื่อสร้างอาชีพให้กับตนเองได้มากน้อยเพียงใด?
☐ 1 น้อยที่สุด ☐ 2 น้อย ☐ 3 ปานกลาง ☐ 4 มาก ☐ 5 มากที่สุด
3. ท่านเห็นว่าโครงการนี้ช่วยพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมให้เกิดประโยชน์ต่อเศรษฐกิจฐานรากหรือไม่?
☐ 1 น้อยที่สุด ☐ 2 น้อย ☐ 3 ปานกลาง ☐ 4 มาก ☐ 5 มากที่สุด
4. จากการเข้าร่วมกิจกรรม ท่านได้รับความรู้หรือประสบการณ์อะไรบ้าง และคิดว่าสามารถนำไปต่อยอดเพื่อสร้างอาชีพหรือเพิ่มรายได้ให้กับตนเองหรือชุมชนได้อย่างไร รวมถึงมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน?

ส่วนที่ 2: ด้านการสร้างสรรค (I-Innovation)

5. ท่านคิดว่าโครงการนี้ช่วยให้ท่านสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมด้วยความประณีต สวยงามมากขึ้นหรือไม่?
☐ 1 น้อยที่สุด ☐ 2 น้อย ☐ 3 ปานกลาง ☐ 4 มาก ☐ 5 มากที่สุด
6. ท่านเห็นว่าโครงการนี้ช่วยให้ท่านสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมให้มีคุณภาพเหมาะสมกับตลาดปัจจุบันหรือไม่?
☐ 1 น้อยที่สุด ☐ 2 น้อย ☐ 3 ปานกลาง ☐ 4 มาก ☐ 5 มากที่สุด
7. โครงการนี้ช่วยให้ท่านทดลองใช้เทคนิคใหม่ในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมหรือไม่?
☐ 1 น้อยที่สุด ☐ 2 น้อย ☐ 3 ปานกลาง ☐ 4 มาก ☐ 5 มากที่สุด
8. จากการเข้าร่วมกิจกรรม ท่านได้สร้างสรรค์หรือพัฒนาผลิตภัณฑ์ของท่านอย่างไรภายใต้โครงการนี้เพื่อให้เกิดเอกลักษณ์และเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจ

ส่วนที่ 3 ด้านการขายที่ตระหนักถึงสังคม (S- Socially-conscious Selling)

9. ท่านสามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมได้หรือไม่ และมีแนวโน้มที่จะสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาวหรือไม่?
☐ 1 น้อยที่สุด ☐ 2 น้อย ☐ 3 ปานกลาง ☐ 4 มาก ☐ 5 มากที่สุด

3

10. ท่านเห็นว่าการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมส่งผลต่อการกระจายรายได้และความเสมอภาคในชุมชนอย่างไร?

☐ 1 น้อยที่สุด ☐ 2 น้อย ☐ 3 ปานกลาง ☐ 4 มาก ☐ 5 มากที่สุด

11. ท่านคิดว่าผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมของท่านมีศักยภาพในการแข่งขันในตลาดได้อย่างยั่งยืนหรือไม่?

☐ 1 น้อยที่สุด ☐ 2 น้อย ☐ 3 ปานกลาง ☐ 4 มาก ☐ 5 มากที่สุด

12. จากการเข้าร่วมโครงการ ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับโอกาสในการสร้างรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรม ?

.....

ส่วนที่ 4: ด้านจริยธรรม (E-Ethics)

13. ท่านคิดว่าโครงการนี้ส่งเสริมให้ท่านมีจริยธรรมในการผลิตและจำหน่ายศิลปหัตถกรรมหรือไม่?

☐ 1 น้อยที่สุด ☐ 2 น้อย ☐ 3 ปานกลาง ☐ 4 มาก ☐ 5 มากที่สุด

14. ท่านได้รับความรู้เกี่ยวกับการใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมหรือไม่?

☐ 1 น้อยที่สุด ☐ 2 น้อย ☐ 3 ปานกลาง ☐ 4 มาก ☐ 5 มากที่สุด

15. จากการเข้าร่วมโครงการ ท่านมีแนวทางปฏิบัติด้านจริยธรรมอย่างไรในการผลิตและจำหน่ายศิลปหัตถกรรม ?

.....

ภาคผนวก ค
หนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน โทร ๐๘๙-๘๘๘๒๘๖๒ E-mail Kritsana.rak@mcu.ac.th

ที่ อว ๘๐๐๑.๑/๕๑๗ วันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

นมัสการ พระมหาทวิ มหาบุญโณ, ผศ. ดร.

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือการวิจัยจำนวน ๑ ชุด

ด้วยข้าพเจ้า รศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณ อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับการอนุมัติทุนสนับสนุนการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๘ ให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับ เศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองชนาก อำเภอบ้านไร่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาและพัฒนา (Research and Development) เครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบบบันทึกภาคสนาม แบบสังเกต แบบสอบถาม ชุดกิจกรรม

เพื่อการนี้คณะผู้วิจัยได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในการวิจัย สามารถให้คำแนะนำที่ถูกต้อง เทียบตรง เป็นประโยชน์ จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและพัฒนาเครื่องมือวิจัย เพื่อความสมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณล่วงหน้า ณ โอกาสนี้

ได้ตรวจเครื่องมือแล้ว

๖ ธันวาคม ๒๕๖๗

รศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณ

หัวหน้าโครงการ

ประสานงาน ผศ.ดร.อรชร ไกรจักร์ โทร.๐๘๑-๙๒๙-๗๙๗๓

ที่ อว ๘๐๐๑.๑/๒๑๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๘๙ หมู่ ๑ ตำบลสำโพร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๓ ธันวาคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย
เรียน รศ. ดร. วุฒินันท์ กันทะเดียน
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยดิฉัน รศ. ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และคณะ ได้รับการอนุมัติทุนสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๘ ให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับ เศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนาก อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) เครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบบบันทึกภาคสนาม แบบสังเกต แบบสอบถาม ชุดกิจกรรม

เพื่อการนี้คณะผู้วิจัยได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในการวิจัยสามารถให้คำแนะนำที่ถูกต้อง เที่ยงตรง เป็นประโยชน์ จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและพัฒนาเครื่องมือวิจัย เพื่อความสมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบพระคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รศ. ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม)

อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย

ประสานงาน: ผศ.ดร.อรชร ไกรจักร์ โทร. ๐๘๑-๙๒๙-๗๙๗๓

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน โทร ๐๘๙-๘๙๘๒๘๖๒ E-mail Kritsana.rak@mcu.ac.th

ที่ อว ๘๐๐๑.๑/๕๑๘ วันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน ผศ. ดร. ชันทอง วัฒนประดิษฐ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือการวิจัยจำนวน ๑ ชุด

ด้วยข้าพเจ้า รศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณ อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับการอนุมัติทุนสนับสนุนการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๘ ให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับ เศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนก อำเภอกำแพง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) เครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบบบันทึกภาคสนาม แบบสังเกต แบบสอบถาม ชุดกิจกรรม

เพื่อการนี้คณะผู้วิจัยได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในการวิจัยสามารถให้คำแนะนำที่ถูกต้อง แท้จริง เป็นประโยชน์ จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและพัฒนาเครื่องมือวิจัย เพื่อความสมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

รศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณ

หัวหน้าโครงการ

ประสานงาน ผศ.ดร.อรชร ไกรจักร์ โทร.๐๘๑-๙๒๙-๗๙๗๓

บันทึกข้อความ

ส่วนงานบัณฑิตวิทยาลัย โทร ๐๘๙-๘๙๘๒๖๒ E-mail Kritsana.rak@mcu.ac.th

ที่ อว ๘๐๐๑.๑/๑๖๗

วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน ผศ.ดร.สมคิด เศษวงค์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบประเมินประสิทธิภาพของโมเดล ๑ ชุด

ด้วยข้าพเจ้า รศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณ อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับการอนุมัติทุนสนับสนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมและสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๘ ให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับ เศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนาก อำเภอกำแพงแสน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย แบบประเมินประสิทธิภาพของโมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรม

เพื่อการนี้คณะผู้วิจัยได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในการวิจัย สามารถให้คำแนะนำที่ถูกต้อง เพียงตรง เป็นประโยชน์ จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ เครื่องมือวิจัยแบบประเมินประสิทธิภาพของโมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรม เพื่อความสมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบพระคุณล่วงหน้า ณ โอกาสนี้

ได้ตราลงชื่อไว้แล้ว

(รศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณ)

หัวหน้าโครงการ

ผศ.ดร.สมคิด เศษวงค์

ประสานงาน ผศ.ดร.อรชร ไกรจักร โทร.๐๘๑-๙๒๙-๗๙๗๓

บันทึกข้อความ

สารบรรณ

รับที่ อว ๘๐๖๖/๒๑๕

วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๘ เวลา ๑๔:๕๑

วิทยาลัยสงฆ์พุทธธนบุรีศรีสุวรรณภูมิ

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย โทร ๐๘๙-๘๙๘๒๘๖๒ E-mail Kritisana.rak@mcu.ac.th

ที่ อว ๘๐๐๑.๑/๑๖๖

วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน ดร.เพ็ญพรรณ เฟื่องฟูลอย

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบประเมินประสิทธิภาพของโมเดล ๑ ชุด

ด้วยข้าพเจ้า รศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโสม อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับการอนุมัติทุนสนับสนุนจากการกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม และสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๘ ให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับ เศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนาก อำเภอกำแพง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย แบบประเมินประสิทธิภาพของโมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรม

เพื่อการนี้คณะผู้วิจัยได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในการวิจัย สามารถให้คำแนะนำที่ถูกต้องเที่ยงตรง เป็นประโยชน์ จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย แบบประเมินประสิทธิภาพของโมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรม เพื่อความสมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป เพื่อความสมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบพระคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

ยินดีประเมินแบบประสิทธิภาพโมเดล
แนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรม

(อาจารย์ ดร.เพ็ญพรรณ เฟื่องฟูลอย)

(รศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโสม)

หัวหน้าโครงการ

ประสานงาน ผศ.ดร.อรชร ไกรจักร โทร.๐๘๑-๙๒๙-๗๙๗๓

ที่ อว ๘๐๐๑.๑/๗๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๔
www.mcu.ac.th

๑ เมษายน ๒๕๖๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

นมัสการ พระมหานุกูล อภิภูโณ,ป.ธ.๙,ดร.

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบประเมินประสิทธิภาพของโมเดล ๑ ชุด

ด้วยดิฉัน รศ. ดร.แมชีกฤษณา รักษาโณ อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และคณะ ได้รับการอนุมัติทุนสนับสนุนจาก กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรมและสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๘ ให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนา ศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางในพื้นที่ ตำบลหนองขาก อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย แบบประเมินประสิทธิภาพของโมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรม

เพื่อการนี้คณะผู้วิจัยได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในการวิจัย สามารถให้คำแนะนำที่ถูกต้อง ตรงตรง เป็นประโยชน์ จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ แบบประเมินประสิทธิภาพ เพื่อความสมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบพระคุณล่วงหน้า ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความเคารพอย่างสูง

(รศ. ดร.แมชีกฤษณา รักษาโณ)

อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย

ยินดีประเมินแบบประสิทธิภาพโมเดล
แนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรม

(พระมหานุกูล อภิภูโณ,ป.ธ.๙,ดร.)

ประสานงาน: ผศ.ดร.อรชร ไกรจักร์ โทร. ๐๘๑-๙๒๙-๗๙๗๓

ภาคผนวก ง
หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการสนทนากลุ่ม

หนังสือแสดงเจตนายินยอม

ข้าพเจ้า นาย/นาง/นางสาว ผอ. มรกต ฝรั่ง ได้รับทราบ รายละเอียดของโครงการวิจัยเกี่ยวกับการสนทนากลุ่มเพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการ พัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดทำแผนการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญา ท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ จากคณะผู้วิจัยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ข้าพเจ้าเข้าใจ ถึงวัตถุประสงค์ ประโยชน์ และข้อควรพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับการเข้าร่วมโครงการนี้อย่างชัดเจน โดยไม่มีสิ่งใดปิดบังซ่อนเร้น และข้าพเจ้ายินยอมเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวโดยสมัครใจ ข้าพเจ้าทราบดี ว่า หากมีข้อสงสัยหรือปัญหาใด ๆ สามารถสอบถามคณะผู้วิจัยได้ตลอดเวลา อีกทั้งข้าพเจ้าสามารถ เลือกที่จะไม่เข้าร่วมหรือถอนตัวจากโครงการนี้เมื่อใดก็ได้ โดยจะไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อข้าพเจ้า นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลของข้าพเจ้าไว้เป็นความลับ และจะนำไปใช้หรือเปิดเผยเฉพาะใน ลักษณะที่เป็นการสรุปผลการวิจัยเท่านั้น ทั้งนี้ การเปิดเผยข้อมูลต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะกระทำ เฉพาะในกรณีที่เป็นด้วยเหตุผลทางวิชาการเท่านั้น

จึงยินยอมให้ รองศาสตราจารย์ ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณ และคณะ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำการเก็บข้อมูลประกอบการทำโครงการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรม สร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนกา อำเภอบำเหน็จ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”

ลงชื่อ ผอ. มรกต ฝรั่ง (ผู้เข้าร่วมการวิจัย)
วันที่ ๒๕ เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

คำอธิบายของคณะผู้วิจัย

ข้าพเจ้าได้อธิบายรายละเอียดของโครงการ ตลอดจนประโยชน์ของการวิจัย รวมทั้งข้อเสียที่ อาจเกิดขึ้นแก่ผู้เข้าร่วมการวิจัยทราบแล้วอย่างชัดเจนโดยไม่มีสิ่งใดปิดบังซ่อนเร้น

ลงชื่อ Om Srikanya (คณะผู้วิจัย)
วันที่ ๒๕ เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

หนังสือแสดงเจตนายินยอม

ข้าพเจ้า นาย/นาง/นางสาว จิตตภา ปรุ่ย์วงศ์ธรรม ได้รับทราบ รายละเอียดของโครงการวิจัยเกี่ยวกับการสนทนากลุ่มเพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการ พัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดทำแผนการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญา ท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ จากคณะผู้วิจัยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ข้าพเจ้าเข้าใจ ถึงวัตถุประสงค์ ประโยชน์ และข้อควรพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับการเข้าร่วมโครงการนี้อย่างชัดเจน โดยไม่มีสิ่งใดปิดบังซ่อนเร้น และข้าพเจ้ายินยอมเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวโดยสมัครใจ ข้าพเจ้าทราบดี ว่า หากมีข้อสงสัยหรือปัญหาใด ๆ สามารถสอบถามคณะผู้วิจัยได้ตลอดเวลา อีกทั้งข้าพเจ้าสามารถ เลือกที่จะไม่เข้าร่วมหรือถอนตัวจากโครงการนี้เมื่อใดก็ได้ โดยจะไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อข้าพเจ้า นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลของข้าพเจ้าไว้เป็นความลับ และจะนำไปใช้หรือเปิดเผยเฉพาะใน ลักษณะที่เป็นการสรุปผลการวิจัยเท่านั้น ทั้งนี้ การเปิดเผยข้อมูลต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะกระทำ เฉพาะในกรณีที่จำเป็นด้วยเหตุผลทางวิชาการเท่านั้น

จึงยินยอมให้ รองศาสตราจารย์ ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณ และคณะ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำการเก็บข้อมูลประกอบการทำโครงการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรม สร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนากอ อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”

ลงชื่อ..... จิตตภา ปรุ่ย์วงศ์ธรรม (ผู้เข้าร่วมการวิจัย)
วันที่ 25 เดือน 8 ปี 2568 พ.ศ. 2568

คำอธิบายของคณะผู้วิจัย

ข้าพเจ้าได้อธิบายรายละเอียดของโครงการ ตลอดจนประโยชน์ของการวิจัย รวมทั้งข้อเสียที่ อาจเกิดขึ้นแก่ผู้เข้าร่วมการวิจัยทราบแล้วอย่างชัดเจนโดยไม่มีสิ่งใดปิดบังซ่อนเร้น

ลงชื่อ..... จิตตภา ปรุ่ย์วงศ์ธรรม (คณะผู้วิจัย)
วันที่ 25 เดือน 8 ปี 2568 พ.ศ. 2568

หนังสือแสดงเจตนายินยอม

ข้าพเจ้า นาย/นาง/นางสาว นลิน อนุพงศ์ ได้รับทราบ รายละเอียดของโครงการวิจัยเกี่ยวกับการสนทนากลุ่มเพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการ พัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดทำแผนการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญา ท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ จากคณะผู้วิจัยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ข้าพเจ้าเข้าใจ ถึงวัตถุประสงค์ ประโยชน์ และข้อควรพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับการเข้าร่วมโครงการนี้อย่างชัดเจน โดยไม่มีสิ่งใดปิดบังซ่อนเร้น และข้าพเจ้ายินยอมเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวโดยสมัครใจ ข้าพเจ้าทราบดี ว่า หากมีข้อสงสัยหรือปัญหาใด ๆ สามารถสอบถามคณะผู้วิจัยได้ตลอดเวลา อีกทั้งข้าพเจ้าสามารถ เลือกที่จะไม่เข้าร่วมหรือถอนตัวจากโครงการนี้เมื่อใดก็ได้ โดยจะไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อข้าพเจ้า นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลของข้าพเจ้าไว้เป็นความลับ และจะนำไปใช้หรือเปิดเผยเฉพาะใน ลักษณะที่เป็นการสรุปผลการวิจัยเท่านั้น ทั้งนี้ การเปิดเผยข้อมูลต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะกระทำ เฉพาะในกรณีที่จำเป็นด้วยเหตุผลทางวิชาการเท่านั้น

จึงยินยอมให้ รองศาสตราจารย์ ดร.เมธีกฤษณา รักษาโณ และคณะ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาร าลงกรณราชวิทยาลัย ทำการเก็บข้อมูลประกอบการทำโครงการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรม สร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนาภ อำเภอกำแพง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”

ลงชื่อ นาง นลิน อนุพงศ์ (ผู้เข้าร่วมการวิจัย)
วันที่ ๑๕ เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

คำอธิบายของคณะผู้วิจัย

ข้าพเจ้าได้อธิบายรายละเอียดของโครงการ ตลอดจนประโยชน์ของการวิจัย รวมทั้งข้อเสียที่ อาจเกิดขึ้นแก่ผู้เข้าร่วมการวิจัยทราบแล้วอย่างชัดเจนโดยไม่มีสิ่งใดปิดบังซ่อนเร้น

ลงชื่อ [Signature] (คณะผู้วิจัย)
วันที่ ๑๕ เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

หนังสือแสดงเจตนายินยอม

ข้าพเจ้า นาย/นาง/นางสาว นาง. กิม เชื้อยง พ.ศ. ๒๕๖๕ ได้รับทราบ รายละเอียดของโครงการวิจัยเกี่ยวกับการสนทนากลุ่มเพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการ พัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดทำแผนการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญา ท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ จากคณะผู้วิจัยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ข้าพเจ้าเข้าใจ ถึงวัตถุประสงค์ ประโยชน์ และข้อควรพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับการเข้าร่วมโครงการนี้อย่างชัดเจน โดยไม่มีสิ่งใดปิดบังซ่อนเร้น และข้าพเจ้ายินยอมเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวโดยสมัครใจ ข้าพเจ้าทราบดี ว่า หากมีข้อสงสัยหรือปัญหาใด ๆ สามารถสอบถามคณะผู้วิจัยได้ตลอดเวลา อีกทั้งข้าพเจ้าสามารถ เลือกที่จะไม่เข้าร่วมหรือถอนตัวจากโครงการนี้เมื่อใดก็ได้ โดยจะไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อข้าพเจ้า นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลของข้าพเจ้าไว้เป็นความลับ และจะนำไปใช้หรือเปิดเผยเฉพาะใน ลักษณะที่เป็นการสรุปผลการวิจัยเท่านั้น ทั้งนี้ การเปิดเผยข้อมูลต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะกระทำ เฉพาะในกรณีที่เกิดเหตุผลทางวิชาการเท่านั้น

จึงยินยอมให้ รองศาสตราจารย์ ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม และคณะ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำการเก็บข้อมูลประกอบการทำโครงการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรม สร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนก อำเภอน้ำหนาว จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”

ลงชื่อ นาง. กิม เชื้อยง พ.ศ. ๒๕๖๕ (ผู้เข้าร่วมการวิจัย)
วันที่ ๒๕ เดือน ๖ พ.ศ. ๒๕๖๕

คำอธิบายของคณะผู้วิจัย

ข้าพเจ้าได้อธิบายรายละเอียดของโครงการ ตลอดจนประโยชน์ของการวิจัย รวมทั้งข้อเสียที่ อาจเกิดขึ้นแก่ผู้เข้าร่วมการวิจัยทราบแล้วอย่างชัดเจนโดยไม่มีสิ่งใดปิดบังซ่อนเร้น

[Signature] (คณะผู้วิจัย)
ลงชื่อ.....
วันที่ ๒๕ เดือน ๖ พ.ศ. ๒๕๖๕

หนังสือแสดงเจตนายินยอม

ข้าพเจ้า นาย/นาง/นางสาว ...ส.ส. 1.1.15... สม. 1.1.15... ได้รับทราบ รายละเอียดของโครงการวิจัยเกี่ยวกับการสนทนากลุ่มเพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการ พัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดทำแผนการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญา ท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ จากคณะผู้วิจัยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ข้าพเจ้าเข้าใจ ถึงวัตถุประสงค์ ประโยชน์ และข้อควรพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับการเข้าร่วมโครงการนี้อย่างชัดเจน โดยไม่มีสิ่งใดปิดบังซ่อนเร้น และข้าพเจ้ายินยอมเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวโดยสมัครใจ ข้าพเจ้าทราบว่า หากมีข้อสงสัยหรือปัญหาใด ๆ สามารถสอบถามคณะผู้วิจัยได้ตลอดเวลา อีกทั้งข้าพเจ้าสามารถ เลือกที่จะไม่เข้าร่วมหรือถอนตัวจากโครงการนี้เมื่อใดก็ได้ โดยจะไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อข้าพเจ้า นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลของข้าพเจ้าไว้เป็นความลับ และจะนำไปใช้หรือเปิดเผยเฉพาะใน ลักษณะที่เป็นการสรุปผลการวิจัยเท่านั้น ทั้งนี้ การเปิดเผยข้อมูลต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะกระทำ เฉพาะในกรณีที่จำเป็นด้วยเหตุผลทางวิชาการเท่านั้น

จึงยินยอมให้ รองศาสตราจารย์ ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณ และคณะ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำการเก็บข้อมูลประกอบการทำโครงการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรม สร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขามก อำเภอนำเเร่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”

ลงชื่อ...สม. 1.1.15... สม. 1.1.15... (ผู้เข้าร่วมการวิจัย)
วันที่ 25 เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2568

คำอธิบายของคณะผู้วิจัย

ข้าพเจ้าได้อธิบายรายละเอียดของโครงการ ตลอดจนประโยชน์ของการวิจัย รวมทั้งข้อเสียที่ อาจเกิดขึ้นแก่ผู้เข้าร่วมการวิจัยทราบแล้วอย่างชัดเจนโดยไม่มีสิ่งใดปิดบังซ่อนเร้น

ลงชื่อ...สม. 1.1.15... (คณะผู้วิจัย)
วันที่ 25 เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2568

หนังสือแสดงเจตนายินยอม

ข้าพเจ้า นาย/นาง/นางสาว กมล ฝั่งทอง ได้รับทราบ รายละเอียดของโครงการวิจัยเกี่ยวกับการสนทนากลุ่มเพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการ พัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดทำแผนการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญา ท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ จากคณะผู้วิจัยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ข้าพเจ้าเข้าใจ ถึงวัตถุประสงค์ ประโยชน์ และข้อควรพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับการเข้าร่วมโครงการนี้อย่างชัดเจน โดยไม่มีสิ่งใดปิดบังซ่อนเร้น และข้าพเจ้ายินยอมเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวโดยสมัครใจ ข้าพเจ้าทราบดี ว่า หากมีข้อสงสัยหรือปัญหาใด ๆ สามารถสอบถามคณะผู้วิจัยได้ตลอดเวลา อีกทั้งข้าพเจ้าสามารถ เลือกที่จะไม่เข้าร่วมหรือถอนตัวจากโครงการนี้เมื่อใดก็ได้ โดยจะไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อข้าพเจ้า นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลของข้าพเจ้าไว้เป็นความลับ และจะนำไปใช้หรือเปิดเผยเฉพาะใน ลักษณะที่เป็นการสรุปผลการวิจัยเท่านั้น ทั้งนี้ การเปิดเผยข้อมูลต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะกระทำ เฉพาะในกรณีที่เป็นด้วยเหตุผลทางวิชาการเท่านั้น

จึงยินยอมให้ รองศาสตราจารย์ ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโสม และคณะ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำการเก็บข้อมูลประกอบการทำโครงการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรม สร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขานาก อำเภอกำแพงเพชร จังหวัดพิจิตร”

ลงชื่อ กมล ฝั่งทอง (ผู้เข้าร่วมการวิจัย)
วันที่ 25 เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2568

คำอธิบายของคณะผู้วิจัย

ข้าพเจ้าได้อธิบายรายละเอียดของโครงการ ตลอดจนประโยชน์ของการวิจัย รวมทั้งข้อเสียที่ อาจเกิดขึ้นแก่ผู้เข้าร่วมการวิจัยทราบแล้วอย่างชัดเจนโดยไม่มีสิ่งใดปิดบังซ่อนเร้น

ลงชื่อ กมล ฝั่งทอง (คณะผู้วิจัย)
วันที่ 25 เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2568

หนังสือแสดงเจตนายินยอม

ข้าพเจ้า นาย/นาง/นางสาว ก.ริสา อามะนิคม ได้รับทราบ รายละเอียดของโครงการวิจัยเกี่ยวกับการสนทนากลุ่มเพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการ พัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดทำแผนการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญา ท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ จากคณะผู้วิจัยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ข้าพเจ้าเข้าใจ ถึงวัตถุประสงค์ ประโยชน์ และข้อควรพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับการเข้าร่วมโครงการนี้อย่างชัดเจน โดยไม่มีสิ่งใดปิดบังซ่อนเร้น และข้าพเจ้ายินยอมเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวโดยสมัครใจ ข้าพเจ้าทราบดี ว่า หากมีข้อสงสัยหรือปัญหาใด ๆ สามารถสอบถามคณะผู้วิจัยได้ตลอดเวลา อีกทั้งข้าพเจ้าสามารถ เลือกที่จะไม่เข้าร่วมหรือถอนตัวจากโครงการนี้เมื่อใดก็ได้ โดยจะไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อข้าพเจ้า นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลของข้าพเจ้าไว้เป็นความลับ และจะนำไปใช้หรือเปิดเผยเฉพาะใน ลักษณะที่เป็นการสรุปผลการวิจัยเท่านั้น ทั้งนี้ การเปิดเผยข้อมูลต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะกระทำ เฉพาะในกรณีที่จำเป็นด้วยเหตุผลทางวิชาการเท่านั้น

จึงยินยอมให้ รองศาสตราจารย์ ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณ และคณะ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำการเก็บข้อมูลประกอบการทำโครงการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรม สร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนก อำเภอนาทม จังหวัดพะเยา”

ลงชื่อ ก.ริสา อามะนิคม (ผู้เข้าร่วมการวิจัย)
วันที่ 25 เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2568

คำอธิบายของคณะผู้วิจัย

ข้าพเจ้าได้อธิบายรายละเอียดของโครงการ ตลอดจนประโยชน์ของการวิจัย รวมทั้งข้อเสี่ยงที่ อาจเกิดขึ้นแก่ผู้เข้าร่วมการวิจัยทราบแล้วอย่างชัดเจนโดยไม่มีสิ่งใดปิดบังซ่อนเร้น

ลงชื่อ [Signature] (คณะผู้วิจัย)
วันที่ 25 เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2568

หนังสือแสดงเจตนายินยอม

ข้าพเจ้า นาย/นาง/นางสาวส.ล. ประสงค์ อ.อ.ว.ม...... ได้รับทราบ รายละเอียดของโครงการวิจัยเกี่ยวกับการสนทนากลุ่มเพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการ พัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดทำแผนการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญา ท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ จากคณะผู้วิจัยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ข้าพเจ้าเข้าใจ ถึงวัตถุประสงค์ ประโยชน์ และข้อควรพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับการเข้าร่วมโครงการนี้อย่างชัดเจน โดยไม่มีสิ่งใดปิดบังซ่อนเร้น และข้าพเจ้ายินยอมเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวโดยสมัครใจ ข้าพเจ้าทราบดี ว่า หากมีข้อสงสัยหรือปัญหาใด ๆ สามารถสอบถามคณะผู้วิจัยได้ตลอดเวลา อีกทั้งข้าพเจ้าสามารถ เลือกที่จะไม่เข้าร่วมหรือถอนตัวจากโครงการนี้เมื่อใดก็ได้ โดยจะไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อข้าพเจ้า นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลของข้าพเจ้าไว้เป็นความลับ และจะนำไปใช้หรือเปิดเผยเฉพาะใน ลักษณะที่เป็นการสรุปผลการวิจัยเท่านั้น ทั้งนี้ การเปิดเผยข้อมูลต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะกระทำ เฉพาะในกรณีที่จำเป็นด้วยเหตุผลทางวิชาการเท่านั้น

จึงยินยอมให้ รองศาสตราจารย์ ดร.แมชฌิณนา รักษาโฉม และคณะ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำการเก็บข้อมูลประกอบการทำโครงการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรม สร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขานาก อำเภอกำแพง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”

ลงชื่อ.....ส.ล. ประสงค์ อ.อ.ว.ม...... (ผู้เข้าร่วมการวิจัย)
วันที่ 25 เดือน 2 พ.ค. 2568

คำอธิบายของคณะผู้วิจัย

ข้าพเจ้าได้อธิบายรายละเอียดของโครงการ ตลอดจนประโยชน์ของการวิจัย รวมทั้งข้อเสียที่ อาจเกิดขึ้นแก่ผู้เข้าร่วมการวิจัยทราบแล้วอย่างชัดเจนโดยไม่มีสิ่งใดปิดบังซ่อนเร้น

ลงชื่อ.....สมศักดิ์ อ.อ.ว.ม...... (คณะผู้วิจัย)
วันที่ 25 เดือน 2 พ.ค. 2568

หนังสือแสดงเจตนายินยอม

ข้าพเจ้า นาย/นาง/นางสาว สัทธนา กว้างศิริ ได้รับทราบ
รายละเอียดของโครงการวิจัยเกี่ยวกับการสนทนากลุ่มเพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการ
พัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดทำแผนการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญา
ท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ จากคณะผู้วิจัยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ข้าพเจ้าเข้าใจ
ถึงวัตถุประสงค์ ประโยชน์ และข้อควรพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับการเข้าร่วมโครงการนี้อย่างชัดเจน
โดยไม่มีสิ่งใดปิดบังซ่อนเร้น และข้าพเจ้ายินยอมเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวโดยสมัครใจ ข้าพเจ้าทราบดี
ว่า หากมีข้อสงสัยหรือปัญหาใด ๆ สามารถสอบถามคณะผู้วิจัยได้ตลอดเวลา อีกทั้งข้าพเจ้าสามารถ
เลือกที่จะไม่เข้าร่วมหรือถอนตัวจากโครงการนี้เมื่อใดก็ได้ โดยจะไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อข้าพเจ้า
นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลของข้าพเจ้าไว้เป็นความลับ และจะนำไปใช้หรือเปิดเผยเฉพาะใน
ลักษณะที่เป็นการสรุปผลการวิจัยเท่านั้น ทั้งนี้ การเปิดเผยข้อมูลต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะกระทำ
เฉพาะในกรณีที่จำเป็นด้วยเหตุผลทางวิชาการเท่านั้น

จึงยินยอมให้ รองศาสตราจารย์ ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม และคณะ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำการเก็บข้อมูลประกอบการทำโครงการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรม
สร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขาม
อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”

ลงชื่อ สัทธนา กว้างศิริ (ผู้เข้าร่วมการวิจัย)
วันที่ ๑๕ เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

คำอธิบายของคณะผู้วิจัย

ข้าพเจ้าได้อธิบายรายละเอียดของโครงการ ตลอดจนประโยชน์ของการวิจัย รวมทั้งข้อเสียที่
อาจจะเกิดขึ้นแก่ผู้เข้าร่วมการวิจัยทราบแล้วอย่างชัดเจนโดยไม่มีสิ่งใดปิดบังซ่อนเร้น

ลงชื่อ ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม (คณะผู้วิจัย)
วันที่ ๒๕ เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

หนังสือแสดงเจตนายินยอม

ข้าพเจ้า นาย/นาง/นางสาว วิไล เมล็ด ได้รับทราบ
รายละเอียดของโครงการวิจัยเกี่ยวกับการสนทนากลุ่มเพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการ
พัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดทำแผนการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญา
ท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ จากคณะผู้วิจัยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ข้าพเจ้าเข้าใจ
ถึงวัตถุประสงค์ ประโยชน์ และข้อควรพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับการเข้าร่วมโครงการนี้อย่างชัดเจน
โดยไม่มีสิ่งใดปิดบังซ่อนเร้น และข้าพเจ้ายินยอมเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวโดยสมัครใจ ข้าพเจ้าทราบดี
ว่า หากมีข้อสงสัยหรือปัญหาใด ๆ สามารถสอบถามคณะผู้วิจัยได้ตลอดเวลา อีกทั้งข้าพเจ้าสามารถ
เลือกที่จะไม่เข้าร่วมหรือถอนตัวจากโครงการนี้เมื่อใดก็ได้ โดยจะไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อข้าพเจ้า
นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลของข้าพเจ้าไว้เป็นความลับ และจะนำไปใช้หรือเปิดเผยเฉพาะใน
ลักษณะที่เป็นการสรุปผลการวิจัยเท่านั้น ทั้งนี้ การเปิดเผยข้อมูลต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะกระทำ
เฉพาะในกรณีที่จำเป็นด้วยเหตุผลทางวิชาการเท่านั้น

จึงยินยอมให้ รองศาสตราจารย์ ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณ และคณะ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำการเก็บข้อมูลประกอบการทำโครงการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรม
สร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนก
อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”

ลงชื่อ วิไล เมล็ด (ผู้เข้าร่วมการวิจัย)
วันที่ 25 เดือน 3 พ.ศ. 68

คำอธิบายของคณะผู้วิจัย

ข้าพเจ้าได้อธิบายรายละเอียดของโครงการ ตลอดจนประโยชน์ของการวิจัย รวมทั้งข้อเสียที่
อาจจะเกิดขึ้นแก่ผู้เข้าร่วมการวิจัยทราบแล้วอย่างชัดเจนโดยไม่มีสิ่งใดปิดบังซ่อนเร้น

ลงชื่อ วิไล เมล็ด (คณะผู้วิจัย)
วันที่ 25 เดือน 3 พ.ศ. 68

ภาคผนวก จ

ใบสมัครเข้าร่วมกิจกรรม, เอกสารชี้แจงต่อผู้สมัครเข้าร่วมโครงการวิจัย

ใบสมัครเข้าร่วมโครงการวิจัย

การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับ

เศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนาก

อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัน 9 ที่ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2564

ข้าพเจ้า นาง อ่องศิริ ใจภักดิ์

บ้านเลขที่ 19 บ้าน หนองหัวแก้ว หมู่ที่ 3 ตำบล หนองขนาก

อำเภอ ท่าเรือ จังหวัด พระนครศรีอยุธยา

ขอทำหนังสือต่อหัวหน้าโครงการวิจัยเป็นหลักฐานเพื่อแสดงว่า

1. ข้าพเจ้าทราบว่า ข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยจะถูกเก็บเป็นความลับ และจะถูกนำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางวิชาการเท่านั้น
2. ข้าพเจ้าทราบว่า การเข้าร่วมโครงการนี้จะไม่ส่งผลกระทบต่อสิทธิ ผลประโยชน์ หรือสถานะทางวิชาชีพของข้าพเจ้า
3. ข้าพเจ้าได้รับการอธิบายเกี่ยวกับโครงการวิจัยอย่างชัดเจน และสามารถสอบถามเพิ่มเติมจากคณะผู้วิจัยได้ตลอดเวลา
4. หากมีความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมวิจัย ข้าพเจ้าทราบว่า คณะผู้วิจัยมีมาตรการป้องกัน และข้าพเจ้าสามารถแจ้งปัญหาหรือร้องเรียนได้
5. ข้าพเจ้าขอยืนยันว่า ข้าพเจ้าเข้าร่วมการวิจัยโดยไม่มีการบังคับขู่เข็ญ และข้าพเจ้ามีสิทธิที่จะถอนตัวจากโครงการได้โดยไม่ต้องให้เหตุผล

(นาง อ่องศิริ ใจภักดิ์)

ลงชื่อผู้สมัคร

เบอร์โทรศัพท์ติดต่อผู้สมัคร.....

ใบสมัครเข้าร่วมโครงการวิจัย

การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับ

เศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนาก

อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัน ๙/๐๖/๖๕ ที่ ๙ เดือน ๖.๑ พ.ศ. ๖๕

ข้าพเจ้า นาย กิมเฮ้ง วัฒนศิริ

บ้านเลขที่ ๑๗ บ้าน ๕๗๗ หมู่ที่ ๓ ตำบล ๕๗๗

อำเภอ ท่าเรือ จังหวัด ๐๖.๐๑

ขอทำหนังสือต่อหัวหน้าโครงการวิจัยเป็นหลักฐานเพื่อแสดงว่า

1. ข้าพเจ้าทราบว่า ข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยจะถูกเก็บเป็นความลับ และจะนำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางวิชาการเท่านั้น
2. ข้าพเจ้าทราบว่า การเข้าร่วมโครงการนี้จะไม่ส่งผลกระทบต่อสิทธิ ผลประโยชน์ หรือสถานะทางวิชาชีพของข้าพเจ้า
3. ข้าพเจ้าได้รับการอธิบายเกี่ยวกับโครงการวิจัยอย่างชัดเจน และสามารถสอบถามเพิ่มเติมจากคณะผู้วิจัยได้ตลอดเวลา
4. หากมีความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมวิจัย ข้าพเจ้าทราบว่า คณะผู้วิจัยมีมาตรการป้องกัน และข้าพเจ้าสามารถแจ้งปัญหาหรือร้องเรียนได้
5. ข้าพเจ้าขอยืนยันว่า ข้าพเจ้าเข้าร่วมการวิจัยโดยไม่มีการบังคับขู่เข็ญ และข้าพเจ้ามีสิทธิที่จะถอนตัวจากโครงการได้โดยไม่ต้องให้เหตุผล

(กิมเฮ้ง วัฒนศิริ)

ลงชื่อผู้สมัคร

เบอร์โทรศัพท์ติดต่อผู้สมัคร.....

ใบสมัครเข้าร่วมโครงการวิจัย

การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับ

เศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนาก

อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัน ศุกร์ ที่ 9 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2568

ข้าพเจ้า นาย สุภากร วัฒนาร

บ้านเลขที่ 28 บ้าน หนองสวน หมู่ที่ 5 ตำบล หนองขนาก

อำเภอ ท่าเรือ จังหวัด อยุธยา

ขอทำหนังสือต่อหัวหน้าโครงการวิจัยเป็นหลักฐานเพื่อแสดงว่า

1. ข้าพเจ้าทราบว่า ข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยจะถูกเก็บเป็นความลับ และจะนำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางวิชาการเท่านั้น
2. ข้าพเจ้าทราบว่า การเข้าร่วมโครงการนี้จะไม่ส่งผลกระทบต่อสิทธิ ผลประโยชน์ หรือสถานะทางวิชาชีพของข้าพเจ้า
3. ข้าพเจ้าได้รับการอธิบายเกี่ยวกับโครงการวิจัยอย่างชัดเจน และสามารถสอบถามเพิ่มเติมจากคณะผู้วิจัยได้ตลอดเวลา
4. หากมีความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมวิจัย ข้าพเจ้าทราบว่า คณะผู้วิจัยมีมาตรการป้องกัน และข้าพเจ้าสามารถแจ้งปัญหาหรือร้องเรียนได้
5. ข้าพเจ้าขอยืนยันว่า ข้าพเจ้าเข้าร่วมการวิจัยโดยไม่มีการบังคับขู่เข็ญ และข้าพเจ้ามีสิทธิที่จะขอถอนตัวจากโครงการได้โดยไม่ต้องให้เหตุผล

(นาย สุภากร วัฒนาร)

ลงชื่อผู้สมัคร

เบอร์โทรศัพท์ติดต่อผู้สมัคร 08-01091249

ใบสมัครเข้าร่วมโครงการวิจัย

การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับ

เศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนก

อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัน ๙. ที่ เดือน พ.ศ. ๒๕๖๔

ข้าพเจ้า จ. ส. ไร่หนองปรือ

บ้านเลขที่ 19 บ้าน อพองพลา หมู่ที่ 8 ตำบล อพองพลา

อำเภอ วังน้ำเย็น จังหวัด อุตรดิตถ์

ขอทำหนังสือต่อหัวหน้าโครงการวิจัยเป็นหลักฐานเพื่อแสดงว่า

1. ข้าพเจ้าทราบว่า ข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยจะถูกเก็บเป็นความลับ และจะถูกนำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางวิชาการเท่านั้น
2. ข้าพเจ้าทราบว่า การเข้าร่วมโครงการนี้จะไม่ส่งผลกระทบต่อสิทธิ ผลประโยชน์ หรือสถานะทางวิชาชีพของข้าพเจ้า
3. ข้าพเจ้าได้รับการอธิบายเกี่ยวกับโครงการวิจัยอย่างชัดเจน และสามารถสอบถามเพิ่มเติมจากคณะผู้วิจัยได้ตลอดเวลา
4. หากมีความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมวิจัย ข้าพเจ้าทราบว่า คณะผู้วิจัยมีมาตรการป้องกัน และข้าพเจ้าสามารถแจ้งปัญหาหรือร้องเรียนได้
5. ข้าพเจ้าขอยืนยันว่า ข้าพเจ้าเข้าร่วมการวิจัยโดยไม่มีการบังคับขู่脅 และข้าพเจ้ามีสิทธิที่จะขอถอนตัวจากโครงการได้โดยไม่ต้องให้เหตุผล

(standard notebook)

ลงชื่อผู้สมัคร

เบอร์โทรติดต่อผู้สมัคร..... ๐๙๕๐๕๐๙๐๐๓

ใบสมัครเข้าร่วมโครงการวิจัย

การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับ

เศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนาก

อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัน...ศุกร์...ที่...๑...เดือน...พฤษภาคม...พ.ศ. ๒๕๖๘

ข้าพเจ้า...นาง สิริ ประสงค์งาม

บ้านเลขที่...๖๖/๕บ้าน...หนองไผ่ หมู่ที่...๗ ตำบล...หนองขนาก อำเภอ...

อำเภอ...ท่าเรือ จังหวัด...อยุธยา

ขอทำหนังสือต่อหัวหน้าโครงการวิจัยเป็นหลักฐานเพื่อแสดงว่า

1. ข้าพเจ้าทราบว่า ข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยจะถูกเก็บเป็นความลับ และจะถูกนำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางวิชาการเท่านั้น
2. ข้าพเจ้าทราบว่า การเข้าร่วมโครงการนี้จะไม่ส่งผลกระทบต่อสิทธิ ผลประโยชน์ หรือสถานะทางวิชาชีพของข้าพเจ้า
3. ข้าพเจ้าได้รับการอธิบายเกี่ยวกับโครงการวิจัยอย่างชัดเจน และสามารถสอบถามเพิ่มเติมจากคณะผู้วิจัยได้ตลอดเวลา
4. หากมีความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมวิจัย ข้าพเจ้าทราบว่า คณะผู้วิจัยมีมาตรการป้องกัน และข้าพเจ้าสามารถแจ้งปัญหาหรือร้องเรียนได้
5. ข้าพเจ้าขอยืนยันว่า ข้าพเจ้าเข้าร่วมการวิจัยโดยไม่มีการบังคับขู่เข็ญ และข้าพเจ้ามีสิทธิที่จะขอถอนตัวจากโครงการได้โดยไม่ต้องให้เหตุผล

(.....นาง สิริ ประสงค์งาม.....)

ลงชื่อผู้สมัคร

เบอร์โทรศัพท์ติดต่อผู้สมัคร...๐๙๐ ๕๕๒ ๓๐๑๕.....

ใบสมัครเข้าร่วมโครงการวิจัย

การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับ

เศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนาก

อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัน.....ที่ 9 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2568
 ข้าพเจ้า...นางสาว ศิตญา ทรัพย์ธรรม...
 บ้านเลขที่ 99 บ้าน 80 หมู่ 11 ตำบล หนองขนาก
 อำเภอ ท่าเรือ จังหวัด พระนครศรีอยุธยา

ขอทำหนังสือต่อหัวหน้าโครงการวิจัยเป็นหลักฐานเพื่อแสดงว่า

1. ข้าพเจ้าทราบว่า ข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยจะถูกเก็บเป็นความลับ และจะนำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางวิชาการเท่านั้น
2. ข้าพเจ้าทราบว่า การเข้าร่วมโครงการนี้จะไม่ส่งผลกระทบต่อสิทธิ ผลประโยชน์ หรือสถานะทางวิชาชีพของข้าพเจ้า
3. ข้าพเจ้าได้รับการอธิบายเกี่ยวกับโครงการวิจัยอย่างชัดเจน และสามารถสอบถามเพิ่มเติมจากคณะผู้วิจัยได้ตลอดเวลา
4. หากมีความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมวิจัย ข้าพเจ้าทราบว่า คณะผู้วิจัยมีมาตรการป้องกัน และข้าพเจ้าสามารถแจ้งปัญหาหรือร้องเรียนได้
5. ข้าพเจ้าขอยืนยันว่า ข้าพเจ้าเข้าร่วมการวิจัยโดยไม่มีการบังคับขู่เข็ญ และข้าพเจ้ามีสิทธิที่จะขอถอนตัวจากโครงการได้โดยไม่ต้องให้เหตุผล

(ศิตญา ทรัพย์ธรรม)

ลงชื่อผู้สมัคร

เบอร์โทรศัพท์ติดต่อผู้สมัคร 065-4467114

ใบสมัครเข้าร่วมโครงการวิจัย

การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับ

เศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนาก

อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัน.....ที่ 9 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2568
 ข้าพเจ้า นางสาว ศิตกานา นามดิษฐ์ธรรม
 บ้านเลขที่ 99 บ้าน 80 หมู่ 11 ตำบล ชะอวด อ.ท่าเรือ
 อำเภอ ท่าเรือ จังหวัด พระนครศรีอยุธยา

ขอทำหนังสือต่อหัวหน้าโครงการวิจัยเป็นหลักฐานเพื่อแสดงว่า

1. ข้าพเจ้าทราบว่า ข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยจะถูกเก็บเป็นความลับ และจะนำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางวิชาการเท่านั้น
2. ข้าพเจ้าทราบว่า การเข้าร่วมโครงการนี้จะไม่ส่งผลกระทบต่อสิทธิ ผลประโยชน์ หรือสถานะทางวิชาชีพของข้าพเจ้า
3. ข้าพเจ้าได้รับการอธิบายเกี่ยวกับโครงการวิจัยอย่างชัดเจน และสามารถสอบถามเพิ่มเติมจากคณะผู้วิจัยได้ตลอดเวลา
4. หากมีความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมวิจัย ข้าพเจ้าทราบว่า คณะผู้วิจัยมีมาตรการป้องกัน และข้าพเจ้าสามารถแจ้งปัญหาหรือร้องเรียนได้
5. ข้าพเจ้าขอยืนยันว่า ข้าพเจ้าเข้าร่วมการวิจัยโดยไม่มีการบังคับขู่เข็ญ และข้าพเจ้ามีสิทธิที่จะถอนตัวจากโครงการได้โดยไม่ต้องให้เหตุผล

(นางสาว ศิตกานา นามดิษฐ์ธรรม)

ลงชื่อผู้สมัคร

เบอร์โทรศัพท์ติดต่อผู้สมัคร 065-4467114

ใบสมัครเข้าร่วมโครงการวิจัย

การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับ

เศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนาก

อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัน 9 ที่ พฤษภาคม เดือน พ.ศ. 2568

ข้าพเจ้า นางสมนึก งามไกร

บ้านเลขที่ 83/1 บ้าน ต.ใหม่ หมู่ที่ 3 ตำบล หนองขนาก

อำเภอ ท่าเรือ จังหวัด อยุธยา

ขอทำหนังสือต่อหัวหน้าโครงการวิจัยเป็นหลักฐานเพื่อแสดงว่า

1. ข้าพเจ้าทราบว่า ข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยจะถูกเก็บเป็นความลับ และจะนำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางวิชาการเท่านั้น
2. ข้าพเจ้าทราบว่า การเข้าร่วมโครงการนี้จะไม่ส่งผลกระทบต่อสิทธิ ผลประโยชน์ หรือสถานะทางวิชาชีพของข้าพเจ้า
3. ข้าพเจ้าได้รับการอธิบายเกี่ยวกับโครงการวิจัยอย่างชัดเจน และสามารถสอบถามเพิ่มเติมจากคณะผู้วิจัยได้ตลอดเวลา
4. หากมีความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมวิจัย ข้าพเจ้าทราบว่า คณะผู้วิจัยมีมาตรการป้องกัน และข้าพเจ้าสามารถแจ้งปัญหาหรือร้องเรียนได้
5. ข้าพเจ้าขอยืนยันว่า ข้าพเจ้าเข้าร่วมการวิจัยโดยไม่มีการบังคับขู่เข็ญ และข้าพเจ้ามีสิทธิที่จะถอนตัวจากโครงการได้โดยไม่ต้องให้เหตุผล

(นางสมนึก งามไกร)

ลงชื่อผู้สมัคร

เบอร์โทรศัพท์ติดต่อผู้สมัคร.....

ใบสมัครเข้าร่วมโครงการวิจัย

การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับ

เศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนาก

อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัน ศุกร์ ที่ 9 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2568
 ข้าพเจ้า นางละอัสดา สัตกัมเนิด
 บ้านเลขที่ 16 บ้าน หนองหวัด หมู่ที่ 3 ตำบล หนองปรือ
 อำเภอ ท่าเรือ จังหวัด อยุธยา

ขอทำหนังสือต่อหัวหน้าโครงการวิจัยเป็นหลักฐานเพื่อแสดงว่า

1. ข้าพเจ้าทราบว่า ข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยจะถูกเก็บเป็นความลับ และจะถูกนำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางวิชาการเท่านั้น
2. ข้าพเจ้าทราบว่า การเข้าร่วมโครงการนี้จะไม่ส่งผลกระทบต่อสิทธิ ผลประโยชน์ หรือสถานะทางวิชาชีพของข้าพเจ้า
3. ข้าพเจ้าได้รับการอธิบายเกี่ยวกับโครงการวิจัยอย่างชัดเจน และสามารถสอบถามเพิ่มเติมจากคณะผู้วิจัยได้ตลอดเวลา
4. หากมีความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมวิจัย ข้าพเจ้าทราบว่า คณะผู้วิจัยมีมาตรการป้องกัน และข้าพเจ้าสามารถแจ้งปัญหาหรือร้องเรียนได้
5. ข้าพเจ้าขอยืนยันว่า ข้าพเจ้าเข้าร่วมการวิจัยโดยไม่มีการบังคับขู่เข็ญ และข้าพเจ้ามีสิทธิที่จะขอถอนตัวจากโครงการได้โดยไม่ต้องให้เหตุผล

(นางละอัสดา สัตกัมเนิด)

ลงชื่อผู้สมัคร

เบอร์โทรศัพท์ติดต่อผู้สมัคร ๐8๖๖๖๖๖๖๖๖

ใบสมัครเข้าร่วมโครงการวิจัย

การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับ

เศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนาก

อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัน ศุกร์ ที่ ๗ เดือน พ.ค พ.ศ. ๒๕๖๔

ข้าพเจ้า น.ส. ศรีสา งามนิคม

บ้านเลขที่ ๑๒ บ้าน บ่อไร่ หมู่ที่ ๑๑ ตำบล หนองขนาก

อำเภอ ท่าเรือ จังหวัด อยุธยา

ขอทำหนังสือต่อหัวหน้าโครงการวิจัยเป็นหลักฐานเพื่อแสดงว่า

1. ข้าพเจ้าทราบว่า ข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยจะถูกเก็บเป็นความลับ และจะนำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางวิชาการเท่านั้น
2. ข้าพเจ้าทราบว่า การเข้าร่วมโครงการนี้จะไม่ส่งผลกระทบต่อสิทธิ ผลประโยชน์ หรือสถานะทางวิชาชีพของข้าพเจ้า
3. ข้าพเจ้าได้รับการอธิบายเกี่ยวกับโครงการวิจัยอย่างชัดเจน และสามารถสอบถามเพิ่มเติมจากคณะผู้วิจัยได้ตลอดเวลา
4. หากมีความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมวิจัย ข้าพเจ้าทราบว่า คณะผู้วิจัยมีมาตรการป้องกัน และข้าพเจ้าสามารถแจ้งปัญหาหรือร้องเรียนได้
5. ข้าพเจ้าขอยืนยันว่า ข้าพเจ้าเข้าร่วมการวิจัยโดยไม่มีการบังคับขู่เข็ญ และข้าพเจ้ามีสิทธิที่จะถอนตัวจากโครงการได้โดยไม่ต้องให้เหตุผล

(ศรีสา งามนิคม)

ลงชื่อผู้สมัคร

เบอร์โทรศัพท์ติดต่อผู้สมัคร ๐๙๑ ๙๙๔ ๙๐๘๕

ใบสมัครเข้าร่วมโครงการวิจัย

การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับ

เศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนก

อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วันที่ ๙ เดือน พ.ค. พ.ศ. ๒๕๖๔

ข้าพเจ้า นาย นรชน ๗๖๖๑๖๐๐

บ้านเลขที่ ๗๔/บ้าน หมู่ที่ ๕ ตำบล
 ๑๓๐๓

อำเภอ ท่ามะกา จังหวัด กาญจนบุรี

ขอทำหนังสือต่อหัวหน้าโครงการวิจัยเป็นหลักฐานเพื่อแสดงว่า

1. ข้าพเจ้าทราบว่า ข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยจะถูกเก็บเป็นความลับ และจะถูกนำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางวิชาการเท่านั้น
2. ข้าพเจ้าทราบว่า การเข้าร่วมโครงการนี้จะไม่ส่งผลกระทบต่อเชิงลบต่อสิทธิ ผลประโยชน์ หรือสถานะทางวิชาชีพของข้าพเจ้า
3. ข้าพเจ้าได้รับการอธิบายเกี่ยวกับโครงการวิจัยอย่างชัดเจน และสามารถสอบถามเพิ่มเติมจากคณะผู้วิจัยได้ตลอดเวลา
4. หากมีความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมวิจัย ข้าพเจ้าทราบว่า คณะผู้วิจัยมีมาตรการป้องกัน และข้าพเจ้าสามารถแจ้งปัญหาหรือร้องเรียนได้
5. ข้าพเจ้าขอยืนยันว่า ข้าพเจ้าเข้าร่วมการวิจัยโดยไม่มีการบังคับขู่เข็ญ และข้าพเจ้ามีสิทธิที่จะขอถอนตัวจากโครงการได้โดยไม่ต้องให้เหตุผล

(show)

ลงชื่อผู้สมัคร

เบอร์โทรติดต่อผู้สมัคร. ๐๘๒-๗๑๙๒๕๕๓

ใบสมัครเข้าร่วมโครงการวิจัย

การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับ

เศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนาก

อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัน.....ที่ ๙ เดือน พ.ค. พ.ศ. ๒๕๖๘

ข้าพเจ้า..... กานดา กลิ่นหม้อ

บ้านเลขที่.....บ้าน ๕๗๘/๑ หมู่ที่ ๕ ตำบล หนองขนาก

อำเภอ.....ท่าเรือ จังหวัด.....พระนครศรีอยุธยา

ขอทำหนังสือต่อหัวหน้าโครงการวิจัยเป็นหลักฐานเพื่อแสดงว่า

1. ข้าพเจ้าทราบว่า ข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยจะถูกเก็บเป็นความลับ และจะนำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางการศึกษานั้น
2. ข้าพเจ้าทราบว่า การเข้าร่วมโครงการนี้จะไม่ส่งผลกระทบต่อสิทธิ ผลประโยชน์ หรือสถานะทางวิชาชีพของข้าพเจ้า
3. ข้าพเจ้าได้รับการอธิบายเกี่ยวกับโครงการวิจัยอย่างชัดเจน และสามารถสอบถามเพิ่มเติมจากคณะผู้วิจัยได้ตลอดเวลา
4. หากมีความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมวิจัย ข้าพเจ้าทราบว่า คณะผู้วิจัยมีมาตรการป้องกัน และข้าพเจ้าสามารถแจ้งปัญหาหรือร้องเรียนได้
5. ข้าพเจ้าขอยืนยันว่า ข้าพเจ้าเข้าร่วมการวิจัยโดยไม่มีการบังคับขู่脅 และข้าพเจ้ามีสิทธิที่จะขอถอนตัวจากโครงการได้โดยไม่ต้องให้เหตุผล

(..... กลิ่นหม้อ)

ลงชื่อผู้สมัคร

เบอร์โทรศัพท์ติดต่อผู้สมัคร..... ๐๘๙๖๙๘๙๖๑๔

ใบสมัครเข้าร่วมโครงการวิจัย

การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับ

เศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนาก

อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัน ๑๕/๕ ที่ ๗๗๑ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๘

ข้าพเจ้า นาง ศุภพิชญ์ ศุภมะณี

บ้านเลขที่ ๕๖/๒ บ้าน หนองขนาก หมู่ที่ ๙ ตำบล หนองขนาก

อำเภอ ท่าเรือ จังหวัด พระนครศรีอยุธยา

ขอทำหนังสือต่อหัวหน้าโครงการวิจัยเป็นหลักฐานเพื่อแสดงว่า

1. ข้าพเจ้าทราบว่า ข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยจะถูกเก็บเป็นความลับ และจะนำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางวิชาการเท่านั้น
2. ข้าพเจ้าทราบว่า การเข้าร่วมโครงการนี้จะไม่ส่งผลกระทบต่อสิทธิ ผลประโยชน์ หรือสถานะทางวิชาชีพของข้าพเจ้า
3. ข้าพเจ้าได้รับการอธิบายเกี่ยวกับโครงการวิจัยอย่างชัดเจน และสามารถสอบถามเพิ่มเติมจากคณะผู้วิจัยได้ตลอดเวลา
4. หากมีความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมวิจัย ข้าพเจ้าทราบว่า คณะผู้วิจัยมีมาตรการป้องกัน และข้าพเจ้าสามารถแจ้งปัญหาหรือร้องเรียนได้
5. ข้าพเจ้าขอยืนยันว่า ข้าพเจ้าเข้าร่วมการวิจัยโดยไม่มีการบังคับขู่เข็ญ และข้าพเจ้ามีสิทธิที่จะขอถอนตัวจากโครงการได้โดยไม่ต้องให้เหตุผล

(นาง ศุภพิชญ์ ศุภมะณี)

ลงชื่อผู้สมัคร

เบอร์โทรศัพท์ติดต่อผู้สมัคร ๐๘๙-๕๔๐๖๘๐๔

ใบสมัครเข้าร่วมโครงการวิจัย

การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับ

เศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนาก

อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัน ๑๓ ที่ ๕ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

ข้าพเจ้า นาง น.ก. ๒๕๖๓ นาง พ. ๒๕๖๓

บ้านเลขที่ ๑๐/๑ บ้าน หมู่ที่ ๑๒ ตำบล ๒๕๖๓ อำเภอ ๒๕๖๓

อำเภอ ๒๕๖๓ จังหวัด ๒๕๖๓ ๒๕๖๓

ขอทำหนังสือต่อหัวหน้าโครงการวิจัยเป็นหลักฐานเพื่อแสดงว่า

1. ข้าพเจ้าทราบว่า ข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยจะถูกเก็บเป็นความลับ และจะถูกนำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางวิชาการเท่านั้น
2. ข้าพเจ้าทราบว่า การเข้าร่วมโครงการนี้จะไม่ส่งผลกระทบต่อสิทธิ ผลประโยชน์ หรือสถานะทางวิชาชีพของข้าพเจ้า
3. ข้าพเจ้าได้รับการอธิบายเกี่ยวกับโครงการวิจัยอย่างชัดเจน และสามารถสอบถามเพิ่มเติมจากคณะผู้วิจัยได้ตลอดเวลา
4. หากมีความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมวิจัย ข้าพเจ้าทราบว่า คณะผู้วิจัยมีมาตรการป้องกัน และข้าพเจ้าสามารถแจ้งปัญหาหรือร้องเรียนได้
5. ข้าพเจ้าขอยืนยันว่า ข้าพเจ้าเข้าร่วมการวิจัยโดยไม่มีการบังคับขู่เข็ญ และข้าพเจ้ามีสิทธิที่จะขอถอนตัวจากโครงการได้โดยไม่ต้องให้เหตุผล

(๒๕๖๓ ๒๕๖๓)

ลงชื่อผู้สมัคร

เบอร์โทรศัพท์ติดต่อผู้สมัคร ๐๙๔๗๐๔๕๕๗๙

ใบสมัครเข้าร่วมโครงการวิจัย

การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับ

เศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนาก

อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัน.....ที่ 9 เดือน.....พ.ค.....พ.ศ. 2568

ข้าพเจ้า.....นางสมนึก ฝอยทอง.....

บ้านเลขที่ 59 บ้าน ฝอยทอง หมู่ที่ 11 ตำบล หนองขนาก

อำเภอ.....ท่าเรือ.....จังหวัด.....พระนครศรีอยุธยา.....

ขอทำหนังสือต่อหัวหน้าโครงการวิจัยเป็นหลักฐานเพื่อแสดงว่า

1. ข้าพเจ้าทราบว่า ข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยจะถูกเก็บเป็นความลับ และจะนำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางวิชาการเท่านั้น
2. ข้าพเจ้าทราบว่า การเข้าร่วมโครงการนี้จะไม่ส่งผลกระทบต่อสิทธิ ผลประโยชน์ หรือสถานะทางวิชาชีพของข้าพเจ้า
3. ข้าพเจ้าได้รับการอธิบายเกี่ยวกับโครงการวิจัยอย่างชัดเจน และสามารถสอบถามเพิ่มเติมจากคณะผู้วิจัยได้ตลอดเวลา
4. หากมีความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมวิจัย ข้าพเจ้าทราบว่า คณะผู้วิจัยมีมาตรการป้องกัน และข้าพเจ้าสามารถแจ้งปัญหาหรือร้องเรียนได้
5. ข้าพเจ้าขอยืนยันว่า ข้าพเจ้าเข้าร่วมการวิจัยโดยไม่มีการบังคับขู่脅 และข้าพเจ้ามีสิทธิที่จะถอนตัวจากโครงการได้โดยไม่ต้องให้เหตุผล

(.....นางสมนึก ฝอยทอง.....)

ลงชื่อผู้สมัคร

เบอร์โทรศัพท์ติดต่อผู้สมัคร.....0632299490.....

ใบสมัครเข้าร่วมโครงการวิจัย

การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับ
เศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนาก
อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วันที่ ๙ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๘
ข้าพเจ้า งามพ

บ้านเลขที่ ๑๗ บ้าน หมู่ที่ ๑ ตำบล แดงนาก
อำเภอ ท่าเรือ จังหวัด พระนครศรีอยุธยา

ขอทำหนังสือต่อหัวหน้าโครงการวิจัยเป็นหลักฐานเพื่อแสดงว่า

1. ข้าพเจ้าทราบว่า ข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยจะถูกเก็บเป็นความลับ และจะถูกนำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางวิชาการเท่านั้น
2. ข้าพเจ้าทราบว่า การเข้าร่วมโครงการนี้จะไม่ส่งผลกระทบต่อสิทธิ ผลประโยชน์ หรือสถานะทางวิชาชีพของข้าพเจ้า
3. ข้าพเจ้าได้รับการอธิบายเกี่ยวกับโครงการวิจัยอย่างชัดเจน และสามารถสอบถามเพิ่มเติมจากคณะผู้วิจัยได้ตลอดเวลา
4. หากมีความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมวิจัย ข้าพเจ้าทราบว่า คณะผู้วิจัยมีมาตรการป้องกัน และข้าพเจ้าสามารถแจ้งปัญหาหรือร้องเรียนได้
5. ข้าพเจ้าขอยืนยันว่า ข้าพเจ้าเข้าร่วมการวิจัยโดยไม่มีการบังคับขู่เข็ญ และข้าพเจ้ามีสิทธิที่จะขอถอนตัวจากโครงการได้โดยไม่ต้องให้เหตุผล

(นางสาว งามพ งามพ)

ลงชื่อผู้สมัคร

เบอร์โทรศัพท์ติดต่อผู้สมัคร ๐๙.๓ ๕๐๔ ๐๖๑๑

ใบสมัครเข้าร่วมโครงการวิจัย

การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับ

เศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนาก

อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัน.....ที่ ๑ เดือน พ.ค. พ.ศ. ๒๕๖๕

ข้าพเจ้า.....นาง พัทธดนย์ ลิ้มสุข

บ้านเลขที่ ๖๓ บ้านหนองปรือ หมู่ที่ ๕ ตำบลหนองขนาก

อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ขอทำหนังสือต่อหัวหน้าโครงการวิจัยเป็นหลักฐานเพื่อแสดงว่า

1. ข้าพเจ้าทราบว่า ข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยจะถูกเก็บเป็นความลับ และจะนำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางวิชาการเท่านั้น
2. ข้าพเจ้าทราบว่า การเข้าร่วมโครงการนี้จะไม่ส่งผลกระทบต่อสิทธิ ผลประโยชน์ หรือสถานะทางวิชาชีพของข้าพเจ้า
3. ข้าพเจ้าได้รับการอธิบายเกี่ยวกับโครงการวิจัยอย่างชัดเจน และสามารถสอบถามเพิ่มเติมจากคณะผู้วิจัยได้ตลอดเวลา
4. หากมีความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมวิจัย ข้าพเจ้าทราบว่า คณะผู้วิจัยมีมาตรการป้องกัน และข้าพเจ้าสามารถแจ้งปัญหาหรือร้องเรียนได้
5. ข้าพเจ้าขอยืนยันว่า ข้าพเจ้าเข้าร่วมการวิจัยโดยไม่มีการบังคับขู่เข็ญ และข้าพเจ้ามีสิทธิที่จะขอถอนตัวจากโครงการได้โดยไม่ต้องให้เหตุผล

(นาง พัทธดนย์ ลิ้มสุข)

ลงชื่อผู้สมัคร

เบอร์โทรศัพท์ติดต่อผู้สมัคร ๐๙๖๑๙๗๔๕๙๙

รายชื่อชาวบ้านผู้สมัครเข้าร่วมโครงการวิจัย ปีงบประมาณ 2568

ลำดับ	ชื่อ-นามสกุล	ที่อยู่
1.	คุณกิมเฮียง พันธุ์พยัคฆ์	หมู่ที่ 3 บ้านหนองหัวลิง
2.	คุณผ่องศรี เอกสุวรรณ	หมู่ที่ 3 บ้านหนองหัวลิง
3.	คุณละเอียด ศุภกานันต์	หมู่ที่ 3 บ้านหนองหัวลิง
4.	คุณสมบัติ ไบไกร	หมู่ที่ 3 บ้านหนองหัวลิง
5.	คุณบรรยงค์ ตระกูลเรือง	หมู่ที่ 4 บ้านแฉะ
6.	คุณนรากร หนูแก้ว	หมู่ที่ 5 บ้านหนองสรวง
7.	คุณวาสนา กลิ่นมัลย์	หมู่ที่ 5 บ้านหนองสรวง
8.	คุณทิพารัตน์ จิวนุช	หมู่ที่ 5 บ้านหนองสรวง
9.	คุณปรียาภรณ์ กระจำศรี	หมู่ที่ 8 บ้านหนองขนก
10.	คุณสุธาทิพย์ สอนมะลิ	หมู่ที่ 8 บ้านหนองขนก
11.	คุณसरริสา งามนิคม	หมู่ที่ 11 บ้านโคกคราม(บ่อแร่)
12.	คุณนิตยา ประสงค์ธรรม	หมู่ที่ 11 บ้านโคกคราม(บ่อแร่)
13.	คุณสำลี ประสงค์งาม	หมู่ที่ 11 บ้านโคกคราม(บ่อแร่)
14.	คุณประไพ ประสงค์ธิล	หมู่ที่ 11 บ้านโคกคราม(บ่อแร่)
15.	คุณสมบัติ เพื่องทอง	หมู่ที่ 11 บ้านโคกคราม(บ่อแร่)
16.	คุณเกษร พิมพ์รัตน์	หมู่ที่ 12 บ้านหนองม่วง

ตารางการเรียนรู้ศิลปหัตถกรรมในโครงการวิจัย

“การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตาม
แนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนก อำเภอนาทวี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”

วิทยากร: อาจารย์สุวดี พงษ์มณี และคณะ

กลุ่มเป้าหมาย: ชาวบ้านผู้มีประสบการณ์การทำศิลปหัตถกรรม

สถานที่เรียนรู้: องค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนก

ชิ้นงานศิลปหัตถกรรมที่สอน: กระเป๋าสีไผ่แก้วน้ำ, กระเป๋าวัยเหี่ยม

ระยะเวลา: ระหว่างวันที่ 9 พฤษภาคม – 7 มิถุนายน พ.ศ. 2568 รวมระยะเวลา 30 วัน แบ่ง

ออกเป็น 2 ภาค ได้แก่ ภาคเรียนรู้กับวิทยากร 5 วัน ภาคปฏิบัติด้วยตนเองที่บ้าน 25 วัน

วันที่	รายละเอียดกิจกรรม	เวลา
วันศุกร์ ที่ 9 พฤษภาคม 2568 (ภาคเรียนรู้กับวิทยากร)	-คณะวิจัยชี้แจงรายละเอียดโครงการวิจัย	13.00 – 13.10 น.
	-วิทยากรสอนศิลปหัตถกรรม (กระเป๋าสีไผ่แก้วน้ำ) ข้อควรเตรียม: ชาวบ้านต้องเตรียมแก้วอะคริลิกมาด้วย ตนเอง	13.11 - 16.00 น.
10-15 พฤษภาคม 2568 (ภาคปฏิบัติด้วยตนเองที่บ้าน)	-ชาวบ้านฝึกทำศิลปหัตถกรรมด้วยตนเองที่บ้าน	ตามเวลาสะดวก ของชาวบ้าน
วันศุกร์ ที่ 16 พฤษภาคม 2568 (ภาคเรียนรู้กับวิทยากร)	-วิทยากรสอนศิลปหัตถกรรม (กระเป๋าสีไผ่แก้วน้ำ)	13.00 – 16.00 น.
16-22 พฤษภาคม 2568 (ภาคปฏิบัติด้วยตนเองที่บ้าน)	-ชาวบ้านฝึกทำศิลปหัตถกรรมด้วยตนเองที่บ้าน	ตามเวลาสะดวก ของชาวบ้าน
วันศุกร์ ที่ 23 พฤษภาคม 2568 (ภาคเรียนรู้กับวิทยากร)	-วิทยากรสอนศิลปหัตถกรรม (กระเป๋าวัยเหี่ยม)	13.00 – 16.00 น.
24-29 พฤษภาคม 2568 (ภาคปฏิบัติด้วยตนเองที่บ้าน)	-ชาวบ้านฝึกทำศิลปหัตถกรรมด้วยตนเองที่บ้าน	ตามเวลาสะดวก ของชาวบ้าน

วันศุกร์ ที่ 30 พฤษภาคม 2568 (ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568)	-วิทยากรสอนศิลปหัตถกรรม (กระเป๋าทวายเทียม)	13.00 – 16.00 น.
31 พฤษภาคม – 6 มิถุนายน 2568 (ภาคปฏิบัติด้วยตนเองที่บ้าน)	-ชาวบ้านฝึกทำศิลปหัตถกรรมด้วยตนเองที่บ้าน	ตามเวลาสะดวก ของชาวบ้าน
วันเสาร์ ที่ 7 มิถุนายน 2568 (ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568)	-วิทยากรสอนทำการตลาดออนไลน์ อาทิ เฟซบุ๊ก (Facebook), ดิกต็อก (TikTok)	13.00 – 14.30 น.
	-ประชุมการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ	14.31 – 15.30 น.
	-มอบวุฒิบัตร	15.31 – 16.00 น.

เบอร์โทรติดต่อในกรณีมีข้อสงสัย

อาจารย์ปู โทร. 081-929-7973

คุณลูกนก 062-635-9694

ภาคผนวก ข

จดหมายเชิญวิทยากรสอนศิลปหัตถกรรม

ที่ อว ๘๐๐๑.๑/๘๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๘๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นวิทยากรในการสอนศิลปหัตถกรรม

เรียน อาจารย์สุวดี ฟองมณี

สิ่งที่ส่งมาด้วย กำหนดการจำนวน ๑ ชุด

ด้วยข้าพเจ้า รศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณม อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับการอนุมัติทุนสนับสนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๘ ให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนาก อำเภอนำเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกตำบลหนองขนากเป็นพื้นที่วิจัย และมีการเรียนรู้วิธีการฝึกหัตถกรรมงานฝีมือ

เพื่อการนี้คณะผู้วิจัยมีความเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการทำศิลปหัตถกรรม จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นวิทยากรปฏิบัติการ ฝึกชาวบ้านในการทำศิลปหัตถกรรม วันในการปฏิบัติงานจำนวน ๔ วัน คือ วันศุกร์ที่ ๙ วันศุกร์ที่ ๑๖ วันศุกร์ที่ ๒๓ และวันศุกร์ที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๖๘ เวลา ๑๓.๐๐-๑๖.๐๐ น. ณ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนาก อำเภอนำเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบพระคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณม)

หัวหน้าโครงการ

ประสานงาน ผศ.พิเศษ ดร.อรชร ไกรจักร์ โทร-0819297973

ภาคผนวก ซ
ภาพถ่ายการลงพื้นที่

ภาคผนวก ณ

การรับรองการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

บันทึกความร่วมมือ

ว่าด้วย การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน
ระหว่าง สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กับ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนาก

บันทึกความร่วมมือ ฉบับนี้ทำขึ้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนาก เมื่อวันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๘ ระหว่าง นายณพล หวังวีระ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนาก ตั้งอยู่เลขที่ ๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลหนองขนาก อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รหัสไปรษณีย์ ๑๓๑๓๐ โดย รศ. ดร.แมชีกฤษณา รักษาโฉม ตำแหน่ง หัวหน้าโครงการวิจัย/อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้ได้รับมอบอำนาจจากอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตามหนังสือมอบอำนาจฉบับลงวันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๘ ซึ่งต่อไปในบันทึกความร่วมมือนี้ เรียกว่า “บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” ฝ่ายหนึ่ง กับ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนาก

โดย นายณพล หวังวีระ ตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนาก ผู้มีอำนาจลงนามผูกพันในนาม ผู้ขอว่าด้วยการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน ซึ่งต่อไปในบันทึกความร่วมมือนี้เรียกว่า “องค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนาก” อีกฝ่ายหนึ่ง

ทั้งสองฝ่ายตกลงทำบันทึกความร่วมมือที่จะดำเนินกิจกรรมเพื่อร่วมส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการนำผลขององค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ให้กับชุมชน ดังนี้

ข้อ ๑ วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้ชุมชนได้เกิดความตระหนักรู้เกี่ยวกับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ ตำบลหนองขนาก อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๒. เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนมีความร่วมมือในการจัดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ วัตถุประสงค์เพื่อการเพิ่มรายได้ให้กับผู้ผลิตศิลปหัตถกรรมอย่างต่อเนื่องในช่องทางการตลาดที่คณะผู้วิจัยได้ออกแบบและสอนการขึ้นแพลตฟอร์มออนไลน์ ไว้ให้ตามความถนัด ในช่องทาง ดังนี้ การจัดทำนายขายผ่าน Facebook และ Tik Tok หรือ Shopee

ข้อ ๒ กิจกรรมดำเนินงานร่วมกัน

๑. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ จะให้ความร่วมมือในการสนับสนุนอาจารย์ นักวิจัยที่มีความรู้ความสามารถ ถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะให้กับองค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนาก

วิจัยปี ๒๕๖๘ – พัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจ
ฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ ตำบลหนองขนาก อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒. องค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนากจะดำเนินการประสานชุมชนให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมการถ่ายทอดเพื่อนำองค์ความรู้ไปพัฒนาต่อยอดในชุมชนอื่น

๓. ภายใต้บันทึกความร่วมมือนี้ ในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลจะเป็นผู้รับผิดชอบงบประมาณที่จัดทำขึ้น และ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์จะส่งเสริมและสนับสนุนให้อาจารย์ นักวิจัย เป็นวิทยากร ถ่ายทอดองค์ความรู้จากงานวิจัยเพื่อให้ชุมชนได้รับประโยชน์อย่างสูงสุด

ข้อ ๓ การทบทวนและสถานภาพความร่วมมือ

ความร่วมมืออื่นใดนอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นสามารถกระทำได้ การทบทวน การเพิ่มเติม การพัฒนา การปรับปรุง ยกเลิกข้อความบางส่วน หรือ ขยายความร่วมมือสามารถกระทำได้ตามความเหมาะสม โดยการเห็นชอบร่วมกันของทั้งสองฝ่าย และให้ทำเป็นบันทึกลงนามทั้งสองฝ่ายเข้าแนบท้ายบันทึกข้อตกลงความร่วมมือฉบับนี้

ข้อ ๔ ผลผูกพันทางกฎหมาย

บันทึกความร่วมมือฉบับนี้เป็นเพียงการแสดงเจตนาร่วมกันของทั้งสองฝ่ายเท่านั้น โดยไม่มีผลผูกพันทางกฎหมายหรือสร้างภาระผูกพันรวมทั้งข้อผูกมัดทางกฎหมายไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม แต่ประการใด

ข้อ ๕ บันทึกข้อตกลงฉบับนี้ ให้ถือเป็นข้อตกลงความร่วมมือทั่วไปในการดำเนินการของทั้งสองฝ่าย และอาจมอบหมายผู้ประสานงานได้ เพื่อร่วมกันกำหนดรายละเอียดเฉพาะเรื่องภายใต้ขอบเขตแห่งบันทึกข้อตกลงนี้ โดยต้องสอดคล้องกับกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับของแต่ละฝ่าย

ข้อ ๖ ตั้งแต่วันลงนาม

ข้อ ๗ การสิ้นสุดของบันทึกข้อตกลง

การระงับหรือยกเลิกบันทึกความร่วมมือฉบับนี้กระทำโดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะต้องแจ้งรายละเอียดเป็นลายลักษณ์อักษรให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า ๓๐ วัน ตามแบบและพิธีการเช่นเดียวกับการทำบันทึกข้อตกลงนี้

วิจัยปี ๒๕๖๘ - พัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจ
ฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ ตำบลหนองชนาก อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ในกรณีที่มีการระงับหรือยกเลิกระหว่างดำเนินการตามความร่วมมือฉบับนี้ ให้ข้อตกลงดังกล่าวนี้มีผล
ต่อเนื่องต่อไปจนกระทั่งการดำเนินการนั้นจะเสร็จสมบูรณ์ เว้นแต่ทั้งสองฝ่ายจะตกลงกันเป็นอย่างอื่น

บันทึกความร่วมมือนี้จัดทำขึ้นเป็น ๒ ฉบับ มีข้อความถูกต้องตรงกัน และทั้งสองฝ่ายได้อ่านทำความเข้าใจ
บันทึกความร่วมมือกันโดยละเอียดแล้ว จึงได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญต่อหน้าพยานและประทับตรา (ถ้ามี) และ
ต่างฝ่ายต่างยึดถือไว้ฝ่ายละ ๑ ฉบับ

ลงนามร่วมกัน ณ วันที่ ๗ เดือน มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๖๘

(รศ. ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโถม)

ตำแหน่ง หัวหน้าโครงการวิจัยตำแหน่ง

(ผศ. ดร.อรชร โกรจักร์) / พยาน

ผู้ร่วมวิจัย

(นายพนพล หวังวีระ)

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองชนาก

(นางสาววิไลยา ปัญจพัฒนศิริ) / พยาน

ตำแหน่ง นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ

ภาคผนวก ญ
บทความวิจัย

ที่ อว ๘๐๐๐.๗/ ๐๖๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๗๙ พฤษภาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ผลงานบทความวิจัยได้รับการตีพิมพ์

เรียน/นมัสการ รศ. ดร.แม่ชีกฤษณา รัชชาโณม ศศ. ดร.อรชร ไกรจักร์

ดร.กรรณิการ์ ขาวเงิน พระมหาวิญญูธรรม ศรีชัย

พระปัญญาวชิรบัณฑิต, รศ.ดร. พระมหาดวงเด่น ตุนิน, ศศ.ดร.

ตามที่ท่านได้ส่งบทความวิจัย เรื่อง “การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนา ศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ตำบลหนองขนาก อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อดำเนินการ ตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นวารสารวิชาการ ที่ อยู่ในฐานะข้อมูลของ TCI กลุ่มที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๖๘-๒๕๗๒) ความทราบแล้วนั้น

บัดนี้ บทความวิจัยของท่านได้ผ่านการตรวจสอบจากกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว และมีความ เหมาะสมที่ได้รับการตีพิมพ์ลงวารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒ เดือน พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๘

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า คงได้รับบทความวิชาการหรือบทความวิจัยจากท่านในโอกาสต่อ ๆ ไป ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เรียน/นมัสการด้วยความนับถือ

(รศ. ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง)

ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

บรรณาธิการวารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี

โทรศัพท์ ๐๓๕ ๒๔๘ ๐๐๐ ต่อ ๘๕๖๖๓

โทรสาร ๐๓๕ ๒๔๘ ๐๑๓

การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรม
ในพื้นที่ตำบลหนองขนาк อำเภอนาทรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
A Study of Issues and Needs for the Development of Handicrafts in
Nong Khanak Subdistrict, Tha Ruea District,
Phra Nakhon Si Ayutthaya Province

แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม

Maechee Kritsana Raksachom

อรชร ไกรจักร์

Orachon Kraichakr

กรรณิการ์ ขาวเงิน

Kannikar Khaw-ngern

พระมหาวัชรญาณ ศรีชัย

Pramaha Warantorn Srikhuy

พระปัญญาวชิรบัณฑิต

Prapanyawatcharabundit

พระมหาดวงเด่น ตุนิน

Pramaha Duangden Tunin

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: Kritsana.rak@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนาк อำเภอนาทรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” โดยในบทความวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ตำบลหนองขนาк อำเภอนาทรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้เครื่องมือการวิจัย คือ แบบสนทนากลุ่ม เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มร่วมกับชาวบ้านที่มีประสบการณ์ด้านงานศิลปหัตถกรรม 10 คน ซึ่งถูกคัดเลือกตามกลยุทธ์แบบเจาะจง (Purposive Sampling) และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิจัยพบว่า (1) สภาพปัญหา

เกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ตำบลหนองขนาк อำเภอนาทม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มี 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ (1.1) การขาดการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ (1.2) การขาดแคลนทุนการผลิต (1.3) การขาดช่องทางการตลาด (2) ความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรม มี 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ (2.1) ความต้องการเรียนรู้ศิลปหัตถกรรมลวดลายใหม่ เรียนรู้ทักษะใหม่ (2.2) ความต้องการช่องทางการตลาด (2.3) ความต้องการจัดตั้งกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการ (2.4) ความต้องการเงินทุนกองกลางเพื่อการผลิตภายในกลุ่มอาชีพ

คำสำคัญ: สภาพปัญหา, ความต้องการ, ศิลปหัตถกรรม, ตำบลหนองขนาк

Abstract

This research article is part of a project titled "The Development of Creative Handicrafts from Local Wisdom to Enhance the Grassroots Economy Based on Buddhist Principles in Nong Khanak Subdistrict, Tha Ruea District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province." The objective of this article is to study the problems and needs for the development of handicrafts in Nong Khanak Subdistrict, Tha Ruea District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. The research methodology used was qualitative. The research instrument used was a focus group discussion. Data was collected through discussions with ten local residents experienced in handicrafts, selected through purposive sampling. The collected data was analyzed using content analysis. The research findings revealed the following: (1) Problems related to handicrafts in Nong Khanak Subdistrict, Tha Ruea District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province can be categorized into three main issues: (1.1) Lack of participation from the younger generation (1.2) Insufficient production capital (1.3) Lack of marketing channels. (2) Needs for the development of handicrafts were identified in four main areas: (2.1) The desire to learn new designs and acquire new skills (2.2) The need for marketing channels (2.3) The need to establish an official occupational group (2.4) The need for a communal fund to support production within the occupational group.

Keywords: Issues, Needs, Handicrafts, Nong Khanak Subdistrict

บทนำ

ตำบลหนองขนาทตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เดิมเป็นพื้นที่ราบลุ่มที่มีน้ำท่วมขัง ทำให้มีหนองน้ำขนาดใหญ่ซึ่งมีต้นกกขึ้นเต็มหนองน้ำ ชาวบ้านเรียกต้นกกนี้ว่า "ต้นขนาท" จากนั้นจึงใช้ชื่อหนองขนาทสำหรับเรียกพื้นที่แห่งนี้ เมื่อมีการจัดตั้งเป็นตำบลจึงได้ชื่อว่า "ตำบลหนองขนาท" หมู่บ้านที่อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนาทมีจำนวน 10 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหนองกิบม้า หมู่ที่ 1, บ้านทุ่งมน หมู่ที่ 2, บ้านหนองหัวลิง หมู่ที่ 3, บ้านแถว หมู่ที่ 4, บ้านหนองสรวง หมู่ที่ 5, บ้านปลักแรด หมู่ที่ 6, บ้านหนองกระเปียน หมู่ที่ 7, บ้านหนองขนาท หมู่ที่ 8, บ้านโคกคราม (บ่อแร่) หมู่ที่ 11, บ้านหนองม่วง หมู่ที่ 12¹ มีจำนวนประชากร 27,535 คน มีผู้มีงานทำ 27,410 คน มีผู้ว่างงาน 150 คน รายได้เฉลี่ยต่อคน/เดือน 7,880 บาท² จากข้อมูลที่ได้ศึกษา พบว่า อัตรารายได้เฉลี่ยต่อคนในตำบลหนองขนาทอยู่ที่เพียง 7,880 บาทต่อเดือน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางของเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ แม้ว่าจำนวนผู้ว่างงานจะอยู่ที่ 150 คน ซึ่งเป็นสัดส่วนที่ไม่สูงนัก แต่นี่อาจเป็นสัญญาณบ่งชี้ถึงปัญหาการจ้างงานที่ยังไม่ครอบคลุมและทั่วถึง ปัจจัยเหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากผ่านการส่งเสริมอาชีพ อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2568 คณะผู้วิจัยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (Thailand Science Research and Innovation: TSRI) เพื่อดำเนินโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนาท อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” โดยหลักการแล้ว การพัฒนาศิลปหัตถกรรมให้สามารถยกระดับเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างแท้จริงนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจบริบทของชุมชน โดยเฉพาะสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้านในพื้นที่ตำบลหนองขนาท เพราะหากดำเนินการพัฒนาโดยปราศจากการรับฟังเสียงของชาวบ้าน หรือขาดการมีส่วนร่วมจากชุมชนแล้ว การพัฒนาดังกล่าวอาจไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิต อัตลักษณ์ หรือศักยภาพที่มีอยู่จริงในพื้นที่ ซึ่งอาจส่งผลให้โครงการขาดพลังในการขับเคลื่อน และไม่สามารถก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ยั่งยืนได้ในระยะยาว ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยจึงได้สอบถามข้อมูลเบื้องต้นกับนักพัฒนาชุมชนประจำองค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนาท พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนาทส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปหัตถกรรมแก่ชาวบ้านในพื้นที่ โดยนำโครงการศิลปหัตถกรรมมาสอนแก่ชาวบ้านปีละ 3 โครงการ แต่ชาวบ้านโดยส่วนใหญ่ไม่สามารถนำ

¹ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนาท, “ประวัติความเป็นมา”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://nongkhanak.go.th/public/list/data/index/menu/1142> [30 เมษายน 2568].

² สัมภาษณ์ นักพัฒนาชุมชนประจำองค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนาท, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

องค์ความรู้ไปพัฒนาต่อยอดเป็นอาชีพหลักได้³ อย่างไรก็ตาม ข้อมูลที่ได้รับจากการสอบถามนักพัฒนาชุมชนเป็นเพียงข้อมูลเบื้องต้นเท่านั้น ไม่ใช่ข้อมูลเชิงลึก เนื่องจากนักพัฒนาชุมชนไม่ใช่ผู้ประสบปัญหาที่แท้จริง ดังนั้น เพื่อเป็นการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมอย่างแท้จริง คณะผู้วิจัยจึงได้สนทนากลุ่มร่วมกับชาวบ้านที่มีประสบการณ์ด้านงานศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ตำบลหนองขาก ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ในการจัดทำแผนการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธที่สอดคล้องกับบริบทและความเป็นจริงของชุมชนสืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

บทความวิจัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขาก อำเภอนาทม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” โดยในบทความวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาเฉพาะวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 คือ การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ตำบลหนองขาก อำเภอนาทม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)⁴ มุ่งศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ตำบลหนองขาก อำเภอนาทม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามลำดับดังนี้

การคัดเลือกผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม

คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกชาวบ้านผู้มีประสบการณ์ด้านงานศิลปหัตถกรรม จำนวน 10 คน ตามกลยุทธ์การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)⁵ ชาวบ้าน 10 คนดังกล่าวนี้มาจาก

³ สัมภาษณ์ นักพัฒนาชุมชนประจำองค์การบริหารส่วนตำบลหนองขาก, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

⁴ John W. Creswell, **Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches**, 3rd ed., (California: SAGE Publication Inc., 2009), p. 13.

⁵ Nyimbili Friday and Nyimbili Leah, “Types of Purposive Sampling Techniques with Their Examples and Application in Qualitative Research Studies”, **British Journal of Multidisciplinary and Advanced Studies: English Lang., Teaching, Literature, Linguistics & Communication**, Volume 5, Issue 2 (2024): 90.

หลากหลายหมู่บ้านในพื้นที่ตำบลหนองขนก อำเภอนาทวี และสามารถแบ่งชาวบ้านได้เป็น 2 กลุ่ม อย่างไรก็ตาม ชาวบ้าน 2 กลุ่มนี้มิได้รวมตัวกันอย่างเป็นทางการ เป็นเพียงการรวมกลุ่มทำกิจกรรมด้านศิลปหัตถกรรมแบบหลวม ๆ เท่านั้น

ตารางที่ 1 จำนวนชาวบ้านที่เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

กลุ่ม	หมู่บ้าน	จำนวนชาวบ้านที่เข้าร่วมสนทนากลุ่ม
กลุ่มที่หนึ่ง	หมู่ที่ 3 บ้านหนองหัวลิง	1 คน
	หมู่ที่ 5 บ้านหนองสรวง	2 คน
	หมู่ที่ 8 บ้านหนองขนก	1 คน
กลุ่มที่สอง	หมู่ที่ 11 บ้านโคกคราม (บ่อแร่)	6 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)⁶ ร่วมกับชาวบ้าน 2 กลุ่ม เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรม ในวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2568 เวลา 13.00 - 15.00 น. ณ สถานที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนก อำเภอนาทวี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา การสนทนากลุ่มในครั้งนี้ เริ่มต้นด้วย (1) คณะผู้วิจัยได้ชี้แจงความเป็นมาของโครงการวิจัย วัตถุประสงค์การสนทนากลุ่ม พร้อมกับขออนุญาตชาวบ้านในการบันทึกเสียงการสนทนากลุ่มเพื่อนำข้อมูลมาประกอบการเขียนรายงานการวิจัย และได้แจ้งชาวบ้านว่า “เมื่อการดำเนินการวิจัยเสร็จสิ้น คณะผู้วิจัยจะทำลายเทปบันทึกการสนทนากลุ่ม และในการเขียนรายงานการวิจัย คณะผู้วิจัยจะปกปิดชื่อของท่านเป็นความลับด้วยการสมมตินามให้ เช่น นาย A นาย B” (2) คณะผู้วิจัยได้สนทนากลุ่มร่วมกับชาวบ้าน 2 กลุ่ม ตามข้อคำถามที่กำหนดไว้ในแบบสนทนากลุ่ม (3) อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านบางคนมีบุคลิกภาพที่ค่อนข้างพูดน้อย คณะผู้วิจัยจึงได้ใช้เทคนิคการกระตุ้นการสื่อสารเพื่อให้พวกเขาได้กล่าวถึงสภาพปัญหาที่เป็นอยู่และความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรม

⁶ Sachdeva Shabina, Tamrakar Kumar Amit, Perwez Eram, Kapoor Pranav and Gupta Deeksha, “Focus Group Discussion: An Emerging Qualitative Tool for Educational Research”, International Journal of Research and Review, Volume 11, Issue 9 (September 2024): 302.

นอกจากนี้ ในกรณีที่ข้อมูลที่ได้รับจากชาวบ้านยังไม่ชัดเจน คณะผู้วิจัยได้สอบถามชาวบ้านเพิ่มเติมผ่านโทรศัพท์มือถือ โดยได้สอบถามในวันที่ 8, 16 เมษายน พ.ศ. 2568 เพื่อให้ผลการวิจัยมีความถูกต้องและชัดเจน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ภายหลังจากการสนทนากลุ่มเสร็จสิ้น คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)⁷ ตามขั้นตอน 5 ขั้นตอน ดังนี้ (1) ดำเนินการถอดเทปบันทึกเสียงการสนทนาเพื่อให้สะดวกต่อการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก (2) อ่านข้อมูลอย่างละเอียด พร้อมทั้งกำหนดรหัสข้อมูล (Coding) (3) จัดหมวดหมู่รหัสข้อมูลตามประเด็นที่กำหนด (4) ภายหลังการเข้ารหัสข้อมูลเบื้องต้น ได้ทดลองเขียนเนื้อหาจากข้อมูลที่ผ่านมาการเข้ารหัส เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องหรือความแตกต่างของรหัสข้อมูลในแต่ละประเด็น (5) สรุปรหัสข้อมูลทั้งหมด พร้อมทั้งตรวจสอบความถูกต้องและความสอดคล้องอย่างรอบคอบเพื่อป้องกันข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้น

เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเสร็จสิ้น คณะผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) พร้อมทั้งอภิปรายผลผลการวิจัย และเสนอข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ตำบลหนองขนก ด้วยการสนทนากลุ่มร่วมกับชาวบ้าน 2 กลุ่ม ที่มีประสบการณ์ด้านงานศิลปหัตถกรรม ผลการวิจัยจะแบ่งนำเสนอออกเป็น 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ (1) สภาพปัญหาเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรม (2) ความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรม ดังมีรายละเอียดดังนี้

1. สภาพปัญหาเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรม สภาพปัญหาเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ตำบลหนองขนก อำเภอท่าเรือ มี 3 ประเด็นดังนี้

1.1 การขาดการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ ชาวบ้าน 2 กลุ่ม มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าในปัจจุบันการดำเนินงานศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ตำบลหนองขนก ประสบปัญหาเนื่องจากขาดการมีส่วนร่วมจากคนรุ่นใหม่ โดยคนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่การศึกษาต่อและประกอบอาชีพในภาคอุตสาหกรรม บริษัทเอกชน หรือหน่วยงานราชการ จึงไม่ได้ให้ความสำคัญกับงานศิลปหัตถกรรม

⁷ John W. Creswell, *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*, 3rd ed., (California: SAGE Publication Inc., 2009), p. 185.

ทั้งยังมองว่า งานศิลปหัตถกรรมดังกล่าวเป็นงานที่ใช้ระยะเวลานานและไม่ตอบโจทย์ด้านรายได้หรือความก้าวหน้าในอาชีพ ส่งผลให้งานศิลปหัตถกรรมขาดผู้สืบทอด แต่ในขณะเดียวกัน กลุ่มคนที่ยังคงมีบทบาทในการสืบสานงานศิลปหัตถกรรมส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ โดยทำงานศิลปหัตถกรรมในลักษณะของอาชีพเสริมเพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ผลิตสินค้าขนาดเล็ก เช่น ของชำหรือของใช้เล็กน้อย อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุดังกล่าวก็มีข้อจำกัดด้านสุขภาพ ร่างกาย และสายตา จึงไม่สามารถสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมได้อย่างเต็มที่ ดังคำกล่าวดังนี้

“ปัญหาเกี่ยวกับหัตถกรรมในชุมชน ปัจจุบันเด็กรุ่นใหม่ไม่ค่อยมาทำกิจกรรมตรงนี้ ส่วนมากจะเป็นผู้สูงอายุ ซึ่งตอนนี้ผู้สูงอายุก็อายุมากแล้ว ถ้าจะมาทำ ต้องคำนึงถึงสภาพร่างกายและสายตา ถ้าอุปสรรคตอนนี้เด็กรุ่นใหม่ไม่ค่อยมาสนใจตรงนี้ ส่วนมากเรียนจบแล้วจะทำงานภาคอุตสาหกรรมมากกว่า”⁸

“คนรุ่นใหม่ ไม่ค่อยสนใจ เพราะใช้เวลานาน ส่วนใหญ่ไปทำงานบริษัท ทำงานราชการ ไม่มีใครมาต่อยอด จะมีรุ่นนี้ 55 อับ พวกที่เกษียณ 60 อับ มาทำอาชีพเสริมใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ขายของเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นของชำ”⁹

1.2 การขาดแคลนทุนการผลิต ชาวบ้าน 2 กลุ่ม มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า ปัญหาหลักที่ชาวบ้านต้องเผชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ คือ การขาดแคลนทุนการผลิต แม้บางครั้งจะได้รับการสนับสนุนเงินทุนในบางช่วงเวลา เช่น การสนับสนุนเบื้องต้นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ สำนักจัดหางานแรงงาน สำนักงานจังหวัด แต่ยังคงเผชิญปัญหาการขาดแคลนทุนหมุนเวียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้กิจกรรมการผลิตไม่สามารถดำเนินต่อเนื่องได้ อีกประการหนึ่ง เมื่อได้รับการสนับสนุนอุปกรณ์พื้นฐานในการผลิตจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่เมื่อทำกิจกรรมไปได้บางส่วนเงินทุนที่มีเริ่มหมดลง และไม่สามารถซื้ออุปกรณ์หรือวัสดุเพิ่มเติมได้ ทำให้กิจกรรมหยุดชะงัก ดังคำกล่าวดังนี้

“ถ้าเป็นสำนักจัดหางานแรงงานก็จะมี ถ้ากลุ่มองค์กรหรือประชาชนรวมกลุ่มได้และเขียนโครงการเสนอ แรงงานจังหวัดจะมึงบลงมาให้ครับ....ประชาชนส่วนมากรากหญ้าไม่ค่อยมีทุน ผมคิดว่าเริ่มแรก ทุนต้องมาก่อน พอมีทุนมา ตรงวิทยากรหรือผู้ให้ความรู้ เราติดต่อหาได้ แต่ที่สำคัญที่สุดคือทุน”¹⁰

⁸ ผู้ร่วมสนทนา A, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

⁹ ผู้ร่วมสนทนา H, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

¹⁰ ผู้ร่วมสนทนา A, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

“อุปสรรคมีบ้างเล็กน้อย เช่น เงินทุน คือได้มาแล้วก็ขายไป คือทำไปซื้อไป เงินทุนเริ่มต้นตอนแรก เรามีเงินทุนมาให้เรา เอาตะกร้ามาให้เรา 2 ใบได้ ม้วนหนึ่ง เราก็ไปต่อยอดของเราเอง หลัง ๆ มา เราก็ซื้อเองบ้าง มีทุนมาบ้าง.... ทุนซื้อตะกร้า ซื้อด้าย”¹¹

“ผมพูดตามความเป็นจริง สานโตะทำไปครึ่งใบแล้ว เงินไม่มี ทุนก็ไม่มา ขายไม่ได้อีกแล้ว แล้วจะเอาอะไรทำต่อ ผมขออนุญาตพูดคำนี้เลยนะครับ ในความคิดของผมที่ติดตามมาตลอดทุกครั้งที่เขาทำในชุมชนหมู่ 11 ...พอทำได้ครึ่งทาง ไม่มีเงินต่อเนื่อง บางคนใช้เงินตัวเองก็ได้ครึ่งทาง ยังไม่เต็มใบเลย”¹²

และยิ่งไปกว่านั้น ยังพบอีกว่า ปัญหาที่สำคัญในการดำเนินงานศิลปหัตถกรรม คือ ความไม่ต่อเนื่องในการทำงานและการขาดแคลนทุนหมุนเวียน โดยเฉพาะชาวบ้านกลุ่มที่สอง (ชาวบ้าน 6 คน จากหมู่ที่ 11 บ้านโคกคราม) เมื่อร่วมกลุ่มทำงานศิลปหัตถกรรมตามโครงการของหน่วยงานภาครัฐที่นำเข้ามาภายในพื้นที่เพื่ออบรมทักษะงานศิลปหัตถกรรมให้แก่ชาวบ้าน พวกเขาสามารถรวมกลุ่มดำเนินงานศิลปหัตถกรรมได้เพียงระยะสั้น (3 วัน) เท่านั้น เพราะประสบปัญหาต่าง ๆ อาทิ การขาดการสนับสนุนทางการเงินที่เพียงพอ การขาดการบริหารจัดการกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ ดังคำกล่าวดังนี้

“ผมมาในทีมงานนี้ ผมเห็นเขาทำแต่ละครั้ง ทำไม่ต่อเนื่อง พอศึกษานอกโรงเรียนมาสอนงานทำ 3 วันจบ ก็หาย มันเลยไม่ต่อเนื่อง มันเหมือนรวมตัวกันไม่ติด แล้วที่ทำไป เงินทุนมันจมนี่ไม่มีตั้งค์ซื้อ ถ้ารวมกลุ่มกันติดอย่างคุณ....บอกว่า มีตลาดส่งให้เราต่อเนื่อง ต้นทุนจะหมุนเวียนได้ และโดยส่วนใหญ่ผู้สูงอายุเงินทุนน้อยอยู่แล้ว มันเลยเป็นการสอนให้ทำถ้า เวลาทำที่ไร ผมคอยไปติดตามทุกครั้ง สุดท้ายมันไม่ต่อเนื่อง อย่างมาวันนี้มาแนะนำให้จัดทำ พอหลังจากทำเสร็จ จะหายไปอีกแล้ว ถ้าทำหมุนเวียนอย่างที่คุณพูดกันหลายคนว่า มีตลาดรองรับทำและจำหน่ายไปด้วย มันจะดี ทำต่อเนื่องได้”¹³

“ผลสำเร็จจะอยู่ที่การรวมกลุ่มแบบนี้ ส่วนใหญ่ที่ทำมาจากกลุ่มที่เขาแนะนำเสนอแนะให้ทำ เขาจะเอาอุปกรณ์มาให้เราทำ จัดซื้อจัดอะไรมาส่งอย่าง ที่ผมเห็น ๆ มา ผมเข้าไปร่วม”¹⁴

¹¹ ผู้ร่วมสนทนา D, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

¹² ผู้ร่วมสนทนา F, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

¹³ ผู้ร่วมสนทนา F, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

¹⁴ ผู้ร่วมสนทนา F, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

“ถ้าเกิดว่ามีทุนมาเป็นกลุ่ม เวลาเมื่อมีออร์เดอร์เข้ามา เราใช้ในนามของกลุ่ม ทุนก็อยู่ในกลุ่ม กำไรก็แบ่งกัน ทุนก็จะคงอยู่ในกลุ่มอย่างนั้น การบริหารจัดการก็จะดีกว่าเท่าที่ในส่วนของผู้นี้ อย่างที่คุณน่าจะบอกว่า ถ้าได้ ออร์เดอร์ ที่เป็น ฟรีออร์เดอร์ สมาชิกในตำบลด้วยกันช่วย support ในการส่งก็จะได้ออร์เดอร์ ตอนนี้พี่หยุดทำ เพราะว่าอย่างที่เรากำลังไปคนละอัน ขนาดเราโพสต์ขาย ยังขายไม่ได้ เราเลยหยุดทำ โครงการเลยไม่ได้ถูกสานต่อ”¹⁵

1.3 การขาดช่องทางการตลาด สำหรับความเห็นเกี่ยวกับช่องทางการตลาด ชาวบ้าน 2 กลุ่ม มีความเห็นไม่สอดคล้องกัน กล่าวคือ ชาวบ้านกลุ่มที่สอง ได้ให้ข้อมูลว่า การตลาดเป็นอีกหนึ่งปัญหาสำคัญที่พวกเขาต้องเผชิญ โดยเฉพาะในเรื่องของช่องทางการจำหน่ายสินค้าที่ผลิตขึ้น ส่งผลให้พวกเขาไม่สามารถสร้างความมั่นคงในการดำเนินกิจกรรมหรือขยายการผลิตให้เติบโตได้อย่างยั่งยืน ดังคำกล่าวดังนี้

“เท่าที่เข้าร่วมโครงการกับกลุ่ม ปัญหาในกลุ่มคือเรื่องการตลาด เพราะว่าทำมาแล้วขายไม่ได้ มันก็เหมือนหยุดอย่างที่คุณ...บอก คือทำเสร็จแล้วขายไม่ได้ มันก็ต้องหยุด มันไปต่อไม่ได้ เพราะเราไม่ได้มีออร์เดอร์ แล้วเราก็ไม่ได้มีฟรีออร์เดอร์ แต่ถามว่า บุคลากรในการทำมีไหม มีพร้อมที่จะทำ แต่ไม่มีออร์เดอร์ เหมือนฝั่งนั้นเขามีออร์เดอร์ตลอด ฝั่งนี้มีบุคลากรจะทำแต่ไม่มีออร์เดอร์ แล้วส่วนเงินทุนอย่างที่คุณบอกก็คือ เงินทุนเป็นของคนที่ทำเอง แล้วเวลาทำไปขายไป ใช้ไป อย่างที่บอกว่า ทุนหายหมดก็เป็นส่วนหนึ่ง เพราะออร์เดอร์ไม่ได้มาต่อเนื่อง”¹⁶

“ปัญหาคือทำมาแล้วไม่มีที่ขาย”¹⁷

แต่ในทางกลับกัน ชาวบ้านกลุ่มที่หนึ่งกลับให้ข้อมูลแตกต่างจากชาวบ้านกลุ่มที่สอง โดยชาวบ้านคนหนึ่งจากกลุ่มที่หนึ่งได้ให้ข้อมูลว่า หน่วยงานภาครัฐโดยเฉพาะสำนักงานจังหวัด สำนักงานอำเภอมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนและส่งเสริมการตลาดของผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมจากชุมชน โดยจัดบูทนำเสนอสินค้าให้แก่ผู้ประกอบการในชุมชน ทั้งนี้เงื่อนไขการจัดบูทแก่ผู้ประกอบการ คือ สินค้าต้องได้รับการทะเบียนเป็นสินค้า OTOP ดังคำกล่าวที่ว่า “การตลาดเท่าที่ผมเคยไปประชุม ศาลากลางจังหวัด ทางจังหวัดสนับสนุน มีบูทให้ไปเปิดร้านค้าหรือจำหน่ายผลิตภัณฑ์ครับ...การตลาดไปได้ครับ เท่าที่ผมไปวางตลาดเมื่อปีก่อน ผมไปวางงานมรดกโลก สินค้าไม่พอวางเมื่อปีที่แล้ว เขาจัดบูทให้ผมไปลง แต่พอดีสินค้าผลิตไม่ทัน เลยไม่ได้ไป...ทางอำเภอก็มีครับ ทางอำเภอประชุมกัน

¹⁵ ผู้ร่วมสนทนา H, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

¹⁶ ผู้ร่วมสนทนา H, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

¹⁷ ผู้ร่วมสนทนา G, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

ผู้ใหญ่บ้านแต่ละเดือน จะมีให้ตลาดชุมชนเรื่อย ๆ ถนนคนเดินมีงานเรื่อย ๆ ตรงนี้เราได้ความอนุเคราะห์จากพัฒนาการอำเภอ ถ้าเรามีผลิตภัณฑ์สินค้า ถ้าเราขึ้นทะเบียน OTOP ตรงนี้ ทางอำเภอจะจัดสถานที่ จัดบูทให้เราไปวางสินค้าครับ”¹⁸

นอกจากนี้ ชาวบ้านอีกคนหนึ่งจากกลุ่มที่หนึ่งได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมสามารถจำหน่ายได้อย่างต่อเนื่อง โดยลูกค้าส่วนใหญ่มักเป็นคนที่รู้จักภายในชุมชนหรือละแวกใกล้เคียง ซึ่งมักมีการสั่งทำล่วงหน้า เช่น การสั่งผลิตของชำร่วยสำหรับงานแต่งงาน ทั้งนี้ลูกค้าไม่จำเป็นต้องวางมัดจำ เพราะมีความไว้วางใจกันภายในชุมชน ยิ่งไปกว่านั้น เขายังได้กล่าวถึงรูปแบบการจำหน่ายที่ไม่เป็นทางการ เช่น การตั้งขายที่บ้าน หรือการนำสินค้าไปแขวนไว้บริเวณสนามฟุตบอลในหมู่บ้านเพื่อให้ผู้คนได้พบเห็นและสั่งซื้อสินค้าได้สะดวก ดังคำกล่าวดังนี้

“อุปสรรคไม่ค่อยมี ขายได้เรื่อย ๆ....แน่นอนเขามาสั่ง เราก็กทำ อย่างเขามาสั่งไปงานแต่ง 20 ใบไว้สำหรับผูกแขน เขาสั่งเราล่วงหน้า เราก็กเตรียมทำให้เขา พอเราได้เงินจากเขา เราก็กไปซื้อมาทำอีก ทำต่อเนื่องเรื่อย ๆ....ไม่ต้องเก็บมัดจำ สั่งแล้วทำเลย เพราะว่ารู้จักกันในหมู่บ้าน และมีที่อื่นบ้างอย่างนี้ แล้วก็ไปกับ....บ้าง.....เรานั่งขายอยู่ที่บ้าน คนมาทานก๋วยเตี๋ยว เขามาทเห็นก็บอกว่าให้สานให้หน่อยสัก 5 ใบ เราจะโยนไปให้...บ้าง แบ่งให้เพื่อนไปช่วยกันทำ แล้วที่บ้านมีสนามบอลใช้ไหม ก็ไปแขวนไว้ที่สนามบอล คนมาเตะบอล เขามากับครอบครัว เขาก็กสั่ง เมื่อเร็ว ๆ นี้เขาสั่ง 20 ใบ เราก็กทำให้”¹⁹

จากข้อค้นพบข้างต้น จะเห็นได้ว่า ชาวบ้าน 2 กลุ่ม ได้ให้ข้อมูลที่แตกต่างกันเกี่ยวกับช่องทางการตลาด กล่าวคือ ชาวบ้านกลุ่มที่สองได้ให้ข้อมูลว่า พวกเขาขาดช่องทางการจำหน่าย จึงไม่สามารถมีทุนหมุนเวียนสำหรับการผลิตอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ชาวบ้านกลุ่มที่หนึ่งได้ให้ข้อมูลว่า พวกเขาสามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมภายในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง และผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมของพวกเขาได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสินค้า OTOP หน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานจังหวัดหรือสำนักงานอำเภอ จึงได้สนับสนุนการจัดบูทสำหรับจำหน่ายในวาระงานต่าง ๆ

คณะผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตต่อข้อค้นพบนี้ว่า เหตุใดชาวบ้านกลุ่มที่สองจึงไม่สามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมได้ เหมือนชาวบ้านกลุ่มที่หนึ่ง คณะผู้วิจัยจึงได้ขอพิจารณาผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมของชาวบ้านกลุ่มที่สอง เพราะวันที่สนทนากลุ่ม พวกเขาถือผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมมาด้วย คณะผู้วิจัยเมื่อพิจารณาด้วยสายตาของบุคคลทั่วไปที่ไม่ได้เป็นผู้เชี่ยวชาญ

¹⁸ ผู้ร่วมสนทนา A, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

¹⁹ ผู้ร่วมสนทนา D, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

พบว่า แม้ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมบางชิ้นจะมีความสวยงาม แต่รายละเอียดในการเก็บงานยังไม่ประณีตเท่าที่ควร ซึ่งอาจเป็นสาเหตุให้ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มนี้ไม่สามารถแข่งขันในตลาดได้กระมัง ?

คณะผู้วิจัยพยายามค้นคว้าหาคำตอบของสาเหตุนี้ จึงได้ติดต่อประสานงานชาวบ้านอีกคน ซึ่งเป็นชาวบ้านกลุ่มที่หนึ่ง (ติดต่อหลังจากสนทนากลุ่มเสร็จราว 2 สัปดาห์) โดยขอความร่วมมือให้เขาถ่ายภาพผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมแล้วส่งภาพผ่านทางแอปพลิเคชันไลน์เพื่อประกอบการพิจารณาเปรียบเทียบ ผลปรากฏว่า ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมของชาวบ้านกลุ่มที่หนึ่งมีความงดงาม ประณีต เก็บรายละเอียดได้อย่างดีเยี่ยม พร้อมกันนั้น คณะผู้วิจัยได้สอบถามชาวบ้านคนนั้นอีกว่า “เหตุใดผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมของชาวบ้านหมู่ที่ 11 บ้านโคกคราม (บ่อแร่) (ชาวบ้านกลุ่มที่สอง) จึงไม่สามารถจำหน่ายได้เหมือนผลิตภัณฑ์ของคุณ” เขาได้ให้คำตอบอย่างตรงไปตรงมาว่า “ของที่หมู่ 11 ทำ มันทำไม่ยาก ใคร ๆ ก็ทำได้ พอใคร ๆ ก็ทำได้ เลยไม่มีใครอยากซื้อครับ”²⁰ คำกล่าวของชาวบ้านจากกลุ่มที่หนึ่งนี้ สอดคล้องกับคำกล่าวของชาวบ้านอีกคนจากกลุ่มที่สอง ซึ่งเล่าว่า พื้นที่ของตนอยู่ในเขตชนบท ทำให้การเข้าถึงโครงการส่งเสริมการพัฒนาทักษะฝีมือได้ล่าช้า เมื่อเทียบกับพื้นที่อื่น ๆ ที่เป็นเขตเมืองหรือมีความเจริญมากกว่า ดังคำกล่าวที่ว่า “เราก็เป็นชนบทนะคะ กว่าจะรู้ บางครั้งอย่างโตก กว่าจะสอนมาถึงเรา ที่อื่นเขาก็มีกันไปทั่วแล้ว เราก็ได้มาเรียนที่หลังเขา เราก็ไม่ค่อยทันเหตุการณ์เขา”²¹ จากคำกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านกลุ่มที่สองรู้สึกกว่าตนเองไม่ได้รับโอกาสอย่างทั่วถึงทั้งในการพัฒนาองค์ความรู้หรือทักษะที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพ ส่งผลให้ไม่สามารถแข่งขันในตลาดได้ และเขายังให้ข้อมูลอีกว่า เขายังไม่สามารถขยายตลาดออกไปได้อย่างกว้างขวาง ส่วนใหญ่ จะทำถวายวัดโดยพระสงฆ์สนับสนุนค่าวัสดุอุปกรณ์ โดยกล่าวเพิ่มเติมว่า “ขายไม่ออก ตอนนี้ต้องอาศัยทำให้พระที่วัดทำไว้ให้ครบ 10 ชุด ทำให้ฟรี ท่านอาจารย์ซื้อของมาให้ เราทำให้ฟรี”²²

จะอย่างไรก็ตาม คณะผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตต่อไปอีกว่า ชาวบ้าน 2 กลุ่มอาศัยอยู่ในตำบลเดียวกัน คือ ตำบลหนองขนก อำเภอกำแพง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชาวบ้านเหล่านี้ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ พัฒนาทักษะฝีมือศิลปหัตถกรรมเดียวกันหรือ ? ดังนั้น เพื่อคลี่คลายประเด็นปัญหานี้ให้ชัดเจน คณะผู้วิจัยจึงสอบถามชาวบ้านคนหนึ่งจากกลุ่มที่หนึ่งว่า “คุณ....ชาวบ้านจากหมู่ที่ 11 (ชาวบ้านกลุ่มที่สอง) เขาไม่ได้เรียนการทำสินค้าศิลปหัตถกรรมเหมือนคุณหรือ” ชาวบ้านคนนั้นตอบว่า “เรียนเหมือนกันหมดครับ เวลามีสอนมาสอน พอเขาต้องการ 20 คน แล้วคนไม่พอ เขาก็ให้

²⁰ ผู้ร่วมสนทนา A, 8 เมษายน พ.ศ. 2568.

²¹ ผู้ร่วมสนทนา E, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

²² ผู้ร่วมสนทนา E, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

ผมเข้าไปร่วมเรียน เพราะเป็นสมาชิก อบต. ส่วนมากที่มาสอน เขาจะสอนพื้นฐาน ผมก็มาดัดแปลงเอง ดูจากยูทูบบ้าง คือ ตะกร้าที่เขามาสอน เขาให้ใช้เชือกเส้นใหญ่ ผมคิดว่า มันน่าจะใช้เส้นงานเล็ก เพราะจะทำให้งานประณีต และอีกอย่างครับ อำเภอน่าเรือ มีทั้งหมด 10 ตำบล โครงการที่มา เขาสอนหมด ดังนั้น ที่หมู่ 11 เขาขายไม่ได้ เพราะใคร ๆ ก็ทำได้ แล้วที่นี้จะไปขายให้ใครละครับ”²³ คำกล่าวของชาวบ้านคนนี้ให้เห็นถึงการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้จากโครงการจึงทำให้ผลิตภัณฑ์ของเขา รวมถึงเพื่อนสมาชิกในกลุ่มสามารถจำหน่ายได้ กล่าวง่าย ๆ ก็คือ ชาวบ้านกลุ่มที่หนึ่ง สามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมได้เพราะพวกเขาพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ให้มีเอกลักษณ์สวยงามเป็นที่ดึงดูดความสนใจของลูกค้า

มาถึงตรงนี้ กล่าวได้ว่า สาเหตุที่ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมของชาวบ้านกลุ่มที่สอง ไม่สามารถจำหน่ายได้เหมือนชาวบ้านกลุ่มที่หนึ่ง คือ ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมของพวกเขา ไม่มีความโดดเด่น และคนในท้องถิ่นสามารถทำได้ด้วยตนเอง เพราะมีโครงการศิลปหัตถกรรมเข้ามาสอนใน 10 ตำบลของอำเภอน่าเรือ ฉะนั้น เมื่อคนโดยส่วนใหญ่สามารถทำได้ ผลิตภัณฑ์ของชาวบ้านกลุ่มที่สองจึงไม่สามารถจำหน่ายได้เช่นเดียวกัน ส่วนประเด็นที่ชาวบ้านกลุ่มที่สอง กล่าวว่า เขาเข้าถึงโครงการล่าช้า อาจจะไม่ใช่สาเหตุของการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมไม่ได้ ทั้งนี้เพราะชาวบ้านกลุ่มที่หนึ่งก็เข้าถึงโครงการพร้อมกับชาวบ้านกลุ่มที่สอง ซึ่งประเด็นนี้จำเป็นต้องตัดออกไป

อย่างไรก็ดี สำหรับประเด็นที่ว่า ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมของชาวบ้านกลุ่มที่สอง เก็บรายละเอียดในงานยังไม่ประณีตเท่าที่ควร คณะผู้วิจัยยังไม่สามารถสรุปว่า ประเด็นนี้เป็นสาเหตุของการจำหน่ายสินค้าไม่ได้ในท้องตลาด เนื่องจากคณะผู้วิจัยไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญในการประเมินผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรม

²³ ผู้ร่วมสนทนา A, 16 เมษายน พ.ศ. 2568.

ภาพที่ 1 ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมของชาวบ้านกลุ่มที่สอง

ภาพที่ 2 ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมของชาวบ้านกลุ่มที่หนึ่ง

2. ความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านบางรายได้ให้ข้อมูลว่า เขาต้องการเรียนรู้และพัฒนาทักษะใหม่ ๆ เรียนรู้ศิลปหัตถกรรมลวดลายใหม่ ๆ มีสีสันทัน นอกจากนี้ ชาวบ้านอีกรายยังได้กล่าวว่า หมู่บ้านของพวกเขาอยู่ในพื้นที่ชนบท ทำให้เข้าถึงโครงการพัฒนาทักษะการผลิตศิลปหัตถกรรมล้ำค่ากว่าพื้นที่อื่น และที่สำคัญโดยเฉพาะชาวบ้านกลุ่มที่สอง ต้องการให้ช่วยค้นหาช่องทางการจำหน่าย เพราะผลิตสินค้าออกมาแล้ว ไม่สามารถจำหน่ายได้เลย ส่งผลทำให้ไม่มีทุนเพื่อการผลิตอย่างต่อเนื่อง ดังคำกล่าวดังนี้

“อยากได้ความรู้ใหม่ ๆ ลายใหม่ ๆ ของตะกร้า นึกไม่ออก รู้แต่ว่าเปื้อนลายเก่า ๆ แล้ว อยากได้ลายใหม่ ๆ สีและวัสดุใหม่ ๆ คืออยากได้ความรู้ จะได้สอนเด็กรุ่นหลัง พวกเราหลานสะใภ้”²⁴

“อยากได้อะไรใหม่ ๆ เราเป็นชนบทนะคะ กว่าจะรู้ บางครั้ง อย่างใดก กว่าจะสอนมาถึงเรา ที่อื่นเขามีกันไปแล้ว เราได้มาเรียนทีหลังเขา เราไม่ค่อยทันเหตุการณ์ คือส่วนใหญ่ เราเป็นแบบนั้น เราจะเป็นทีหลังเขาเหมือนว่าเราอยู่ชนบท”²⁵

“อยากให้หาตลาดให้ แล้วอยากได้อะไรใหม่ ๆ อยากเรียนรู้ใหม่ ๆ แต่ว่ายังนึกไม่ออก”²⁶

นอกจากนี้ ชาวบ้านบางคนยังได้เสนอแนะให้มีการรวมกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการ (จดทะเบียนกับสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอท่าเรือ) บริหารจัดการกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ มีเงินทุนกองกลางภายในกลุ่ม แบ่งปันผลกำไรภายในกลุ่มสมาชิก มีตลาดรองรับชัดเจน การดำเนินการเช่นนี้ จะสามารถทำได้อย่างยั่งยืน ดังคำกล่าวดังนี้

“แต่ถ้าเกิดว่ามีทุนมาเป็นกลุ่ม เวลาเมื่อมีออเดอร์เข้ามา เราใช้ในนามของกลุ่ม ทุนก็อยู่ในกลุ่ม กำไรก็แบ่งกัน ทุนก็จะคงอยู่ในกลุ่มอย่างนั้น การบริหารจัดการก็จะดีกว่า”²⁷

ความต้องการของชาวบ้านดังกล่าวมาข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นความต้องการในการเรียนรู้ศิลปหัตถกรรมลวดลายใหม่ เรียนรู้ทักษะใหม่ ความต้องการในการช่วยค้นหาช่องทางการตลาด ความต้องการในการจัดตั้งกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการ เป็นเพียงข้อเสนอแนะของชาวบ้านบางส่วนเท่านั้น

²⁴ ผู้ร่วมสนทนา B, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

²⁵ ผู้ร่วมสนทนา E, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

²⁶ ผู้ร่วมสนทนา G, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

²⁷ ผู้ร่วมสนทนา H, 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.

คณะผู้วิจัยตระหนักเป็นอย่างดีว่า การทำงานในชุมชน ผู้มีส่วนร่วมจะต้องมีความเห็นสอดคล้องกัน มีทิศทางเดียวกัน มีเป้าหมายเดียวกัน คณะผู้วิจัยจึงได้สอบถามชาวบ้าน 2 กลุ่ม เพื่อยืนยันคำตอบของพวกเขาอีกครั้ง ผลการยืนยันคำตอบสรุปได้ว่า ความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรม มี 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ (1) ความต้องการเรียนรู้ศิลปหัตถกรรมลวดลายใหม่ เรียนรู้ทักษะใหม่ (2) ความต้องการช่องทางการตลาด (3) ความต้องการจัดตั้งกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการ (4) ความต้องการเงินทุนกองกลางเพื่อการผลิตภายในกลุ่มอาชีพ

กล่าวโดยสรุป สภาพปัญหาเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ตำบลหนองขาก อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มี 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ (1) การขาดการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ (2) การขาดแคลนทุนการผลิต (3) การขาดช่องทางการตลาด โดยเฉพาะประเด็นการขาดแคลนช่องทางการตลาดนี้ชาวบ้านกลุ่มที่สองเท่านั้นที่ไม่มีช่องทางจำหน่ายสินค้า ส่วนชาวบ้านกลุ่มที่หนึ่งยังสามารถจำหน่ายสินค้าศิลปหัตถกรรมได้ภายในชุมชนและตามบูทที่จัดโดยสำนักงานจังหวัด สำนักงานอำเภอ ส่วนความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรม มี 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ (1) ความต้องการเรียนรู้ศิลปหัตถกรรมลวดลายใหม่ เรียนรู้ทักษะใหม่ (2) ความต้องการช่องทางการตลาด (3) ความต้องการจัดตั้งกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการ (4) ความต้องการเงินทุนกองกลางเพื่อการผลิตภายในกลุ่มอาชีพ สภาพปัญหาและความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ตำบลหนองขาก อำเภอท่าเรือดังกล่าวนี้จะเป็นข้อมูลสำคัญในการจัดทำแผนการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขาก อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นลำดับสืบต่อไป

ภาพที่ 3 การสนทนากลุ่ม ณ สถานที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลหนองชนาก

อภิปรายผลการวิจัย

สภาพปัญหาเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ตำบลหนองชนาก อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มี 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ (1) การขาดการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ (2) การขาดแคลนทุนการผลิต (3) การขาดช่องทางการตลาด โดยเฉพาะประเด็นการขาดแคลนช่องทางการตลาด นี่ชาวบ้านกลุ่มที่สองเท่านั้นที่ไม่มีช่องทางจำหน่ายสินค้า ส่วนชาวบ้านกลุ่มที่หนึ่งยังสามารถจำหน่ายสินค้าศิลปหัตถกรรมได้ภายในชุมชนและตามบูทที่จัดโดยสำนักงานจังหวัด สำนักงานอำเภอ สำหรับสภาพปัญหาเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ตำบลหนองชนาก คณะผู้วิจัยสามารถอภิปรายได้ว่า (1) ประเด็นการขาดการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ สะท้อนให้เห็นว่า อาชีพด้านศิลปหัตถกรรมไม่สามารถสร้างรายได้จำนวนมากเหมือนการทำงานในเมืองหรือภาคอุตสาหกรรม อีกทั้งคนรุ่นใหม่เติบโตมาในสังคมที่มีเทคโนโลยีก้าวหน้า มีทางเลือกหลากหลายในการประกอบอาชีพและให้ความสำคัญกับความสะดวกสบาย ความรวดเร็ว และผลตอบแทนที่เป็นรูปธรรมชัดเจน ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นเรื่องท้าทายอย่างยิ่งที่จะดึงดูดให้คนรุ่นใหม่หันมาสนใจพัฒนาฝีมือและอนุรักษ์งานศิลปหัตถกรรมที่ต้องใช้ทั้งเวลา ความอดทน และความละเอียดประณีตในการสร้างสรรค์ (2) ประเด็นการขาดแคลนทุนการผลิต สะท้อนให้เห็นว่า การขาดแคลนทุนการผลิตเป็นปัญหาที่เกิดจากการบริหารจัดการเงินทุนที่ยังไม่มีประสิทธิภาพ เช่น ไม่มีระบบบัญชีไม่มีแนวทางการวางแผนการเงินอย่างชัดเจน และ (3) ประเด็นการขาดช่องทางการตลาด สะท้อนให้เห็นว่า การขาดช่องทางการตลาดเป็นปัญหาที่สามารถเกิดขึ้นได้กับ

กลุ่มอาชีพค้าขายขนาดเล็ก หากไม่มีเครือข่ายการจำหน่ายหรือไม่มีความรู้ในการทำการตลาดและสินค้าไม่มีความโดดเด่น ซึ่งผลการวิจัยสภาพปัญหาเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ตำบลหนองขนก อำเภอท่าเรือดังกล่าวมาข้างต้น สอดคล้องกับงานวิจัย ของปริยศรี พรหมจินดา และโสเมฉาย บุญญานันต์ เรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมจักสานไทยร่วมสมัยของวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมสู่ความยั่งยืน กรณีศึกษาหุตะพะพื้นที่” ในประเด็นที่ว่า ปัญหาวิสาหกิจชุมชนที่ดำเนินการผลิตศิลปหัตถกรรมจักสาน มีหลายประการ หนึ่งในนั้น คือ เยาวชนในชุมชนขาดโอกาสในการเรียนรู้และสืบทอดทักษะจักสาน²⁸ แต่ผลการวิจัยของ ปริยศรี พรหมจินดา และโสเมฉาย บุญญานันต์ ก็มีความแตกต่างจากผลการวิจัยของคณะผู้วิจัยในประเด็นที่ว่า วิสาหกิจชุมชน ไม่ได้ประสบปัญหาการขาดแคลนทุนการผลิต และการขาดช่องทางการตลาด และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชุมพล รอดแจ่ม, ปัญญา จันทกิจ, เอกโอฬาร โชติอนุสรณ์, วุฒิพงษ์ จันทรเมืองไทย และจักรวาล สุขไมตรี เรื่อง “การส่งเสริมและพัฒนาขีดความสามารถในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจฐานรากของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดสมุทรสงคราม” ในประเด็นที่ว่า สถานการณ์และปัญหาด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดสมุทรสงคราม คือการแคลนทรัพยากรเงิน²⁹ แต่ผลการวิจัยของชุมพล รอดแจ่ม, ปัญญา จันทกิจ, เอกโอฬาร โชติอนุสรณ์, วุฒิพงษ์ จันทรเมืองไทย และจักรวาล สุขไมตรี มีความแตกต่างจากผลการวิจัยของคณะผู้วิจัยในประเด็นที่ว่า วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดสมุทรสงคราม ไม่ได้ประสบปัญหาเรื่องการตลาด ทั้งนี้เพราะวิสาหกิจชุมชนเป็นสถานที่ท่องเที่ยวอยู่แล้ว

ส่วนความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรม มี 4 ประเด็นหลัก ดังนี้ (1) ความต้องการเรียนรู้ศิลปหัตถกรรมลวดลายใหม่ เรียนรู้ทักษะใหม่ (2) ความต้องการช่องทางการตลาด (3) ความต้องการจัดตั้งกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการ (4) ความต้องการเงินทุนกองกลางเพื่อการผลิตภายในกลุ่มอาชีพ สำหรับความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมดังกล่าวนี้ คณะผู้วิจัยสามารถ

²⁸ ปริยศรี พรหมจินดาและโสเมฉาย บุญญานันต์, “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมจักสานไทยร่วมสมัยของวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมสู่ความยั่งยืน กรณีศึกษาหุตะพะพื้นที่”, วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, ปีที่ 6 ฉบับที่ 12 (ธันวาคม 2564): 576-577.

²⁹ ชุมพล รอดแจ่ม, ปัญญา จันทกิจ, เอกโอฬาร โชติอนุสรณ์, วุฒิพงษ์ จันทรเมืองไทยและ จักรวาล สุขไมตรี, “การส่งเสริมและพัฒนาขีดความสามารถในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจฐานรากของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดสมุทรสงคราม”, วารสารเศรษฐวิทย์ปริทัศน์, ปีที่ 4 ฉบับที่ 3 (2567): 577-578.

อภิปรายได้ว่า (1) ความต้องการเรียนรู้ลวดลายและทักษะใหม่ สะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านต้องการฟื้นฟูและสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมให้มีความหลากหลายและสอดคล้องกับรสนิยมของผู้บริโภคในยุคใหม่ สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ว่าแนวทางการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น มี 4 แนวทาง ได้แก่ การอนุรักษ์ การรื้อฟื้น การปรับปรุงให้เหมาะสม การพัฒนาต่อยอด³⁰ (2) ความต้องการช่องทางการตลาด สะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านต้องการเข้าถึงโอกาสทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเองและครัวเรือน ซึ่งหากได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือเครือข่ายตลาดออนไลน์ พวกเขาจะสามารถขยายตลาดและยกระดับผลิตภัณฑ์จากชุมชนไปสู่ตลาดระดับจังหวัด ระดับประเทศ หรือแม้กระทั่งตลาดสากลได้ (3) ความต้องการจัดตั้งกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการ สะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านต้องการเสริมสร้างพลังและความมั่นคงในการดำเนินงาน การรวมกลุ่มนี้จะช่วยให้เกิดการแบ่งปันทรัพยากร การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ตลอดจนสามารถเป็นฐานข้อมูลในการรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกอย่างเป็นระบบ และ สุดท้าย (4) ความต้องการเงินทุนกองกลางเพื่อการผลิตภายในกลุ่มอาชีพ สะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านประสบปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน หากเขาได้เงินทุนสนับสนุน จะช่วยให้เกิดความต่อเนื่องในการผลิตและการขยายผลในเชิงพาณิชย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมดังกล่าวมานี้ สอดคล้องกับแนวคิดคุณค่าของศิลปหัตถกรรมที่ว่า ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมีคุณค่าในแง่ของการพัฒนาเศรษฐกิจ อารักขาวัฒนธรรม สร้างงานสร้างอาชีพ พัฒนาประเทศ สร้างความมั่นคงของชาติ³¹ หมายความว่า ชาวบ้านต้องการช่องทางการตลาด ต้องการจัดตั้งกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการ และต้องการเงินทุนกองกลางเพื่อการผลิตภายในกลุ่มอาชีพ ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ศิลปหัตถกรรมมีคุณค่าในแง่ของการสร้างงานสร้างอาชีพ มีส่วนสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเฉพาะเศรษฐกิจชุมชน นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมคิด นันตะ, อรพินท์ อินวงศ์ และ สิทธิชัย อุ่นสวน เรื่อง “การยกระดับสินค้าด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา” พบว่า การจัดการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าของศิลปินมีบทบาทสำคัญในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ อย่างไรก็ดี การดำเนินธุรกิจในกลุ่มนี้ต้องคำนึงถึงปัจจัยสำคัญ ได้แก่ ความต้องการของผู้บริโภค และกลุ่มเป้าหมายที่สนใจผลิตภัณฑ์ศิลปะ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 7 ประเด็นหลัก

³⁰ กลุ่มปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรมด้านการเกษตรกองวิจัยและพัฒนาส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร, *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานส่งเสริมการเกษตร*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2562), หน้า 6-7.

³¹ วัณณะ จุฑะวิภาต, *ศิลปะพื้นบ้าน*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552), หน้า 29-31.

ได้แก่ (1) การสร้างภาพลักษณ์ที่ช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับผลงาน (2) การพัฒนาแนวทางการผลิตสินค้าศิลปะเชิงพาณิชย์ (3) การปรับปรุงผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า (4) การวางกลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ (5) การสร้างเครือข่ายเพื่อเชื่อมโยงผลงานศิลปะ (6) การสนับสนุนและส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าของผลงานศิลปะ (7) การอนุรักษ์และสืบสานศิลปะที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัจจัยเหล่านี้มีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จของการจำหน่ายสินค้าและผลงานศิลปะเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา³² แต่ผลการวิจัยของสมคิด นันตะ, อรพินท์ อินวงศ์ และ สิทธิชัย อุ่นสวน มีความแตกต่างจากผลการวิจัยของคณะผู้วิจัยในประเด็นที่ว่า สินค้าด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนาไม่ได้ต้องการจัดตั้งกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการ ไม่ได้ต้องการเงินทุนเพื่อการผลิต และไม่ได้ต้องการช่องทางการตลาด ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่า ธุรกิจสินค้าด้านศิลปะของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา อาจจะดำเนินการมาเป็นระยะเวลานาน จึงทำให้มีความมั่นคงมากกว่า

ข้อเสนอแนะ

จากผลกาวิจัยดังกล่าวข้างต้น สามารถนำมาเขียนข้อเสนอแนะในด้านต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 องค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนกควมมีนโยบายส่งเสริมให้สถานศึกษาและชุมชนจัดการเรียนรู้ และพัฒนาอาชีพด้านศิลปหัตถกรรม

1.2 องค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนกควมมีนโยบายในการจัดตั้ง “แหล่งเรียนรู้ชุมชน” เพื่อเป็นเวทีในการถ่ายทอดองค์ความรู้ท้องถิ่น ทั้งด้านศิลปหัตถกรรม วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง ตลอดจนส่งเสริมการสืบทอดระหว่างรุ่น

1.3 หน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมให้สามารถแข่งขันได้ในเชิงตลาด ควบคู่กับแนวนโยบายเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy)

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบเพื่อให้ทราบความแตกต่างของผลลัพธ์ระหว่างกลุ่มวัย เช่น เยาวชนกับผู้สูงอายุ หรือกลุ่มชุมชนที่มีทุนทางวัฒนธรรมต่างกัน เพื่อให้เห็นบริบทของความสำเร็จหรืออุปสรรค ทั้งนี้เพื่อนำข้อมูลได้จากการวิจัยไปจัดทำแผนการพัฒนาต่อไป

³² สมคิด นันตะ, อรพินท์ อินวงศ์ และ สิทธิชัย อุ่นสวน, “การยกระดับสินค้าด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา”, วารสารปัญญาปณิธาน, ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2564): 99.

2.2 ควรทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยให้ชุมชนมีบทบาทร่วมในทุกขั้นตอน ทั้งการออกแบบกิจกรรม การวางแผน การลงมือทำ และการประเมินผล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและความยั่งยืนของผลการวิจัยในพื้นที่จริง

บรรณานุกรม

- กลุ่มปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรมด้านการเกษตรกองวิจัยและพัฒนาางส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานส่งเสริมการเกษตร**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2562.
- ชุมพล รอดแจ่ม, ปัญญา จันทกิจ, เอกโอฬาร โชติอนุสรณ์, วุฒิพงษ์ จันทรเมืองไทย และจักรวาล สุขไมตรี. “การส่งเสริมและพัฒนาขีดความสามารถในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจฐานรากของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดสมุทรสงคราม”. **วารสารเสถียรวิทย์ปริทัศน์**. ปีที่ 4 ฉบับที่ 3 (2567): 577-588.
- ปรียศรี พรหมจินดา และโสมฉาย บุญญานันต์. “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมจักสานไทยร่วมสมัยของวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมสู่ความยั่งยืน กรณีศึกษาพหุเทศะพื้นที่”. **วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ**. ปีที่ 6 ฉบับที่ 12 (ธันวาคม 2564): 576-590.
- วัฒน์ จูทะวิภาต. **ศิลปะพื้นบ้าน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.
- สมคิด นันตะ อรพินท์ อินวงศ์ และสิทธิชัย อุ่นสวน. “การยกระดับสินค้าด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา”. **วารสารปัญญาปณิธาน**. ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2564): 99-112.
- ผู้ร่วมสนทนา A. 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.
- ผู้ร่วมสนทนา B. 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.
- ผู้ร่วมสนทนา D. 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.
- ผู้ร่วมสนทนา E. 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.
- ผู้ร่วมสนทนา F. 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.
- ผู้ร่วมสนทนา G. 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.
- ผู้ร่วมสนทนา H. 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.
- สัมภาษณ์ นักพัฒนาชุมชนประจำองค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนาก. 25 มีนาคม พ.ศ. 2568.
- องค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนาก. “**ประวัติความเป็นมา**”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://nongkhanak.go.th/public/list/data/index/menu/1142> [30 เมษายน 2568].

John W. Creswell. **Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches**. 3rd ed.. California: SAGE Publication Inc., 2009.

Nyimbili Friday and Nyimbili Leah. “Types of Purposive Sampling Techniques with Their Examples and Application in Qualitative Research Studies” . **British Journal of Multidisciplinary and Advanced Studies: English Lang., Teaching, Literature, Linguistics & Communication**. Volume 5, Issue 2 (2024): 90-99.

Sachdeva Shabina, Tamrakar Kumar Amit, Perwez Eram, Kapoor Pranav and Gupta Deeksha. “ Focus Group Discussion: An Emerging Qualitative Tool for Educational Research” . **International Journal of Research and Review**. Volume 11, Issue 9 (September 2024): 302-308.

ที่ อว ๘๐๖๔.๑(๔)/๑๘๖๒

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตนครสวรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๙๙๙ หมู่ ๖ ตำบลนครสวรรค์ออก
อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ๖๐๐๐๐

๖ สิงหาคม ๒๕๖๘

เรื่อง แจ้งผลการพิจารณาบทความ

เรียน แม่ชีกฤษณา รักษาโหม, คุณอรชร ไกรจักร, คุณกรรณิการ์ ขาวเงิน, พระมหาวรญาณุรักษ์ ศรีชัย
พระปัญญาวัชรบัณฑิต และพระมหาดวงเด่น ตุนิน

ตามที่ท่านได้ส่งบทความ เรื่อง “โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ: การศึกษาเชิงบูรณาการ” เพื่อตีพิมพ์ในวารสารวิจัยวิชาการ วิทยาเขตนครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นั้น

อนึ่ง วารสารวิจัยวิชาการ จัดอยู่ในวารสารกลุ่มที่ ๑ วารสารที่ผ่านการรับรองคุณภาพของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index Centre) ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๘ ไปจนถึง วันที่ ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๗๒ โดยมีการประเมินคุณภาพโดยคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรอง (Peer Review) ในรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double-blind Peer Review) ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย จำนวน ๓ รูป/ท่าน

บัดนี้กองบรรณาธิการผู้ทรงคุณวุฒิได้พิจารณาบทความดังกล่าวแล้ว เห็นควรตีพิมพ์ในวารสารวิจัยวิชาการ ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๖ (พฤศจิกายน-ธันวาคม ๒๕๖๘) กองบรรณาธิการขอขอบคุณที่ท่านได้ให้เกียรติส่งบทความมาเข้าสู่กระบวนการพิจารณา และหวังว่าจะได้รับการอนุเคราะห์เช่นนี้อีกในอนาคต

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัครเดช พรหมกัลป์)

บรรณาธิการวารสารวิจัยวิชาการ

ISSN ๒๕๘๕-๐๐๕๓ (Online)

โทร. ๐๖๒-๓๔๓๔๗๖๘

การเผยแพร่บทความ <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jra>

<https://www.facebook.com/journal.jray>

โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ: การศึกษาเชิงบูรณาการ

A Conceptual Model for the Development of Handicrafts from Local Wisdom to Enhance the Grassroots Economy in the Buddhist Perspective: an Integrative Study

แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม¹ อรชร ไกรจักร² กรรณิการ์ ขาวเงิน³ พระมหาวัชรธรรณ ศรีชัย⁴
พระปัญญาวชิรบัณฑิต⁵ และพระมหาดวงเด่น ตุนิน⁶

Maechee Kritsana Raksachom, Orachon Kraichakr, Kannikar Khaw-ngern,
Pramaha Warantorn Srikhuy, Prapanyawatcharabundit and Pramaha Duangden Tunin

Received: March 19, 2025

Revised: June 16, 2025

Accepted: August 06, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ใช้การวิจัยเชิงเอกสาร เก็บรวบรวมข้อมูลจากตำรา หนังสือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวคิดเศรษฐกิจฐานราก แนวคิดศิลปหัตถกรรม และอริยมรรคมีองค์ 8 แล้ว นำข้อมูลวิเคราะห์ด้วยวิธีบูรณาการคือการปรับพระพุทธศาสนาเข้าหาศาสตร์ตามแนวคิดของพระธรรมโกศาจารย์ ผลการวิจัย พบว่า WISE Model หรือโมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ด้านความรู้ (W-Wisdom) หมายถึง การเรียนรู้เพื่อเข้าใจคุณค่าแท้ของภูมิปัญญาเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์อัตลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่นและรู้เท่าทันบริบททางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ องค์ประกอบที่ 2 ด้านการสร้างสรรค์ (I-Innovation) หมายถึง ความสามารถในการนำ

¹⁻⁶ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: Kritsana.rak@mcu.ac.th, Tel 089-8982862

ความคิดริเริ่มและความคิดสร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมให้มีคุณภาพ มีความประณีตสวยงาม องค์ประกอบที่ 3 ด้านการขายที่ตระหนักถึงสังคม (S- Socially-conscious Selling) หมายถึง ความสามารถในการดำเนินกิจการการผลิตและการจำหน่ายศิลปหัตถกรรมอย่างยั่งยืน มีศักยภาพในการแข่งขันในตลาดปัจจุบัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว องค์ประกอบที่ 4 ด้านจริยธรรม (E-Ethics) หมายถึง การยึดมั่นในหลักคุณธรรมในการผลิตและจำหน่ายศิลปหัตถกรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความเป็นธรรม ไม่ละเมิดคุณค่าทางวัฒนธรรม รวมถึงการใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: ภูมิปัญญาท้องถิ่น, โมเดลเชิงแนวคิด, ศิลปหัตถกรรม, เศรษฐกิจฐานราก, อริยมรรค

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศกำลังพัฒนา ประชากรส่วนใหญ่มีฐานะทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลางถึงยากจน โดยมีเพียงบางกลุ่มเท่านั้นที่มีฐานะร่ำรวย จากข้อมูลของ Thai People Map and Analytics Platform ในปี พ.ศ. 2567 พบว่า จำนวนประชากรที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มเป้าหมายความยากจนมีทั้งสิ้น 813,054 คน จากจำนวนประชากรทั้งหมด 34,770,696 คน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2566 ที่มีจำนวนคนยากจน 211,739 คน จะเห็นได้ว่า อัตราการเพิ่มขึ้นสูงถึง 3.8 เท่า (ฐานเศรษฐกิจ, 2567) นอกจากนี้ผลสำรวจของศูนย์พยากรณ์เศรษฐกิจและธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย ในปี พ.ศ. 2567 พบว่า จากกลุ่มตัวอย่างทั่วประเทศ 1,300 คน ประชาชนเกือบทั้งหมดหรือคิดเป็น 99.7% มีภาระหนี้สิน ขณะที่อีก 0.3% ไม่มีหนี้สิน โดยหนี้สินที่พบมากที่สุดคือ หนี้บัตรเครดิต รองลงมาคือหนี้จากการซื้อยานพาหนะ หนี้ส่วนบุคคลที่ใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน หนี้ที่อยู่อาศัย หนี้เพื่อการประกอบธุรกิจ หนี้การศึกษา โดยเฉพาะหนี้ส่วนบุคคลและหนี้บัตรเครดิตนั้น ส่วนใหญ่ถูกนำไปใช้เพื่อซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค สินค้าคงทน ที่อยู่อาศัย ยานพาหนะ อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงลงทุนในธุรกิจต่าง ๆ และในช่วงปีที่ผ่านมา พบว่า ประชาชนประมาณ 71.1% เคยผิมนัดชำระหนี้ ขณะที่อีก 28.4% ยังคงสามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนด สาเหตุหลักของการผิมนัดชำระหนี้มาจากภาวะเศรษฐกิจไม่ดี รองลงมา คือ รายได้ลดลง ปัญหาสภาพคล่องในธุรกิจ ราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ และค่าครองชีพสูงขึ้น (หอการค้าไทยและสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย, 2567) จากผลการสำรวจข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า หนี้สินได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประชาชน และปัญหาหนี้ครัวเรือนกำลังเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไข คณะรัฐบาลตระหนักเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงได้กระตุ้นเศรษฐกิจครั้งใหญ่ โดยดำเนินการ “โครงการเติมเงินผ่านกระเป๋าเงินดิจิทัล 10,000 บาท” เพื่อให้มีเงินหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจถึง 1.45 แสนล้านบาท การดำเนินโครงการครั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับประชาชน ช่วยบรรเทาความเดือดร้อนของผู้มี

รายได้น้อย ยกกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น มีเกียรติมีศักดิ์ศรีมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีเป้าหมายเพื่อวางรากฐานระบบเศรษฐกิจดิจิทัลเพื่อให้การทำธุรกรรมต่าง ๆ สะดวก โปร่งใส คณะรัฐบาลคาดหวังว่า เงินที่แจกให้กับประชาชนในรอบแรก จะช่วยให้ GDP ขยายตัวร้อยละ 0.35 ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการผลิต การค้า การจ้างงานเพิ่มขึ้น (PRD News, 2567) แม้การเติมเงินผ่านกระเป๋าเงินดิจิทัล 10,000 บาท จะช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจก็ตาม แต่โครงการนี้เป็นเพียงการช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจและบรรเทาความเดือดร้อนในระยะสั้นเท่านั้น ไม่สามารถแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจได้ในระยะยาว อย่างไรก็ตาม มีงานวิจัยหลายชิ้นชี้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ เช่นงานวิจัยของเอนก ไยอินทร์, พระคมสัน เจริญวงศ์ และพระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ กัตติยัง (2023) พบว่า รายได้จากธุรกิจขนาดเล็ก (SME) ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นกำลังสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจของทั้งจังหวัด และมีความเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างใกล้ชิด จึงมีการวางแผนและจัดทำยุทธศาสตร์ เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจในระดับชุมชนให้เติบโตอย่างมั่นคงและยั่งยืน หรืองานวิจัยของพระครูวิรัตนธรรมโชติ, พระครูสิทธิสุตากร สิทธิเมธี, ไพรัตน์ ฉิมหาด, ประสิทธิ์ รักนุ้ย และวนิดา เหมือนจันทร์ (2024) พบว่า การส่งเสริมสมุนไพรในชุมชนบ้านแม่คล้าเริ่มจากวัดปรางแก้วจัดทำแปลงเพาะพันธุ์ แจกต้นกล้า และรับซื้อผลผลิตจากชาวบ้าน ชุมชนร่วมมือกันปลูก สร้างรายได้โดยไม่ต้องออกจากหมู่บ้าน ปลูกเอง ใช้เอง ขายเอง จนเกิดเป็นระบบหมุนเวียนที่ยั่งยืน และส่งต่อความรู้ให้เยาวชนเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า หากหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่นส่งเสริมให้ประชาชนสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะในด้านศิลปหัตถกรรม พร้อมทั้งช่วยผลักดันด้านการตลาดทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่อย่างเป็นระบบ จะก่อให้เกิดรายได้อย่างต่อเนื่องแก่ประชาชน อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการเติบโตของเศรษฐกิจฐานรากหรือเศรษฐกิจชุมชนในระดับท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ดี แม้การพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นจะเป็นแนวทางหนึ่งในการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก ทำให้ประชาชนมีรายได้และสามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น แต่การพัฒนาในลักษณะนี้หากปราศจากหลักจริยธรรมและขาดการพิจารณาผลกระทบต่อทรัพยากรในท้องถิ่น อาจนำไปสู่ปัญหาทรัพยากรเสื่อมโทรม ความไม่เป็นธรรมทางเศรษฐกิจ และความไม่สมดุลในสังคมในระยะยาว ดังนั้นจึงเกิดคำถามว่า จะสามารถบูรณาการแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากเข้ากับอริยมรรคมีองค์ 8 ได้อย่างไร เพื่อสร้างแนวทางหรือโมเดลเชิงแนวคิดที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมให้เกิดความยั่งยืน ด้วยเหตุนี้ จึงนำมาสู่คำถามการวิจัยที่ว่า โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธมรรคมีองค์ประกอบและกลไกอย่างไรจึงสามารถนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค

บทความวิจัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนาท อำเภอนาทม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” โดยในบทความวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาเฉพาะวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คือ เพื่อสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) มีเป้าหมายเพื่อสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ มีขั้นตอนตามลำดับดังนี้ 1) เก็บรวบรวมข้อมูลจากตำรา หนังสือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวคิดเศรษฐกิจฐานราก แนวคิดศิลปหัตถกรรม และอริยมรรคมีองค์ 8 พร้อมกับจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นที่กำหนด 2) ศึกษาแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก พร้อมกับชี้ให้เห็นถึงข้อบกพร่องในมิติเชิงจริยธรรม 3) ศึกษาอริยมรรคมีองค์ 8 พร้อมกับชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของการนำอริยมรรคมีองค์ 8 มาบูรณาการร่วมกับแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก 4) บูรณาการแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากร่วมกับอริยมรรคมีองค์ 8 เพื่อสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ตามวิธีบูรณาการของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) คือการปรับพระพุทธศาสนาเข้าหาศาสตร์ (พระธรรมโกศาจารย์, 2553)

สรุปผลการวิจัย

ผลการสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ พบว่า การสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การศึกษาแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก 2) การศึกษาอริยมรรคมีองค์ 8 ในพระพุทธศาสนา และ 3) การบูรณาการแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากร่วมกับอริยมรรคมีองค์ 8 เพื่อสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ตามลำดับดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก คำว่า เศรษฐกิจฐานราก หมายถึง ระบบเศรษฐกิจของชุมชนที่ขับเคลื่อนภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นการพึ่งพาตนเอง การสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชนมากกว่าการแข่งขันกันระหว่างปัจเจกบุคคล เศรษฐกิจลักษณะนี้มีลักษณะเกื้อกูลต่อการพัฒนาในหลากหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติ (คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก, 2559) อย่างไรก็ตาม การจะขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากให้ดำเนินไปได้อย่างยั่งยืน จำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นฐาน ซึ่งศิลปหัตถกรรมนับเป็นทรัพยากรที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก (วิณะ จุฑะวิภาต, 2552) โดยคำว่าศิลปหัตถกรรม มาจากคำสองคำ คือ ศิลปะที่หมายถึง งานฝีมือที่สะท้อนอารมณ์และความรู้สึกได้อย่างลึกซึ้ง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525) และหัตถกรรม หมายถึง งานที่สร้างขึ้นด้วยมืออย่างประณีตและงดงาม ดังนั้น เมื่อสองคำนี้รวมกันจึงได้คำว่า ศิลปหัตถกรรม ซึ่งหมายถึง ผลงานที่สร้างสรรค์ด้วยมืออย่างพิถีพิถันและงดงาม มีอยู่หลากหลายประเภท เช่นเครื่องปั้นดินเผา เครื่องจักสาน งานแกะสลัก งานฉลุหนัง งานผ้า งานกระดาษ งานโลหะ และงานปูนปั้น (นฤทธิ์ วิฒณภู, 2555) ศิลปหัตถกรรมดังกล่าวถือเป็นหนึ่งในประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น (หทัยรัตน์ บุญโยปษัฎฐ์, 2561) ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมีแนวทางการจัดการ 4 แนวทาง ได้แก่ (1) การอนุรักษ์ (Conservation) คือ การรักษาและส่งเสริมคุณค่าของภูมิปัญญาให้คงอยู่คู่กับชุมชน โดยสร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในท้องถิ่นและนำไปสู่การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (2) การรื้อฟื้น (Recovery) คือ การฟื้นฟูองค์ความรู้ดั้งเดิมที่เริ่มเลือนหาย ให้กลับมาใช้งานได้อีกครั้งในบริบทปัจจุบัน เช่น การนำลวดลายผ้าทอพื้นบ้านมาดัดแปลงใหม่ให้เข้ากับรสนิยมร่วมสมัย (3) การปรับปรุงให้เหมาะสม (Modification) คือ การนำภูมิปัญญาเดิมมาประยุกต์กับทรัพยากรในพื้นที่ เช่น การเปลี่ยนวัสดุจากไม้ไผ่มาใช้ผักตบชวาที่มีอยู่มาก (4) การพัฒนาต่อยอด (Development) คือ การนำองค์ความรู้ดั้งเดิมมาผสมผสานกับเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมสมัยใหม่เพื่อเพิ่มมูลค่าและศักยภาพ เช่น การพัฒนาสมุนไพรท้องถิ่นให้อยู่ในรูปแบบแคปซูลเพื่อความสะดวกในการบริโภค (กลุ่มปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรมด้านการเกษตร กองวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร, 2562) ด้วยแนวคิดข้างต้น สามารถกล่าวได้ว่า ศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมีศักยภาพในการพัฒนาและต่อยอดเพื่อนำไปสู่การยกระดับเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างแท้จริง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ การนำงานจักสานพื้นบ้าน เช่น ตะกร้า ฝาชี หรือของใช้ในครัวเรือน มาปรับรูปแบบการออกแบบใหม่ให้กลายเป็นของตกแต่งบ้าน ของที่ระลึก หรือของขวัญที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น พร้อมทั้งสร้างแบรนด์ท้องถิ่นให้มีความน่าเชื่อถือ และขยายช่องทางการจำหน่ายผ่านตลาดออนไลน์ ซึ่งนอกจากจะเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์แล้ว ยังช่วยสร้างงาน สร้างรายได้ และสร้างแรงจูงใจให้คนรุ่นใหม่หันกลับมาสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างภาคภูมิใจ

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการยกระดับเศรษฐกิจฐานราก เพราะเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชน สร้างงาน และยังช่วยอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าให้ดำรงอยู่ต่อไป อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี คณะผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า กระบวนการพัฒนาเช่นนี้จำเป็นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรม มิใช่เน้นผลทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว ในประเด็นนี้ คณะผู้วิจัยสามารถวิพากษ์ในเชิงจริยธรรมได้ว่า 1) การทำศิลปหัตถกรรมจำเป็นต้องพึ่งพาทรัพยากรจากธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นไม้ ใบไม้ ฝ้าย ไผ่ หรือวัสดุท้องถิ่นอื่น ๆ หากการผลิตศิลปหัตถกรรมถูกผลักดันด้วยความต้องการทางการตลาดหรือเป้าหมายด้านกำไร โดยขาดการตระหนักถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ก็เป็นไปได้ว่าอาจเกิดการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น หรือแม้แต่การทำลายระบบนิเวศในระยะยาว 2) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกระบวนการพัฒนาและต่อยอดศิลปหัตถกรรมร่วมกับแนวคิดร่วมสมัย เช่น การประยุกต์กับแฟชั่น การออกแบบสมัยใหม่ หากขาดการพิจารณาในเชิงคุณค่าทางวัฒนธรรมและศิลปะพื้นถิ่น อาจทำให้ศิลปหัตถกรรมสูญเสียเอกลักษณ์ กลายเป็นเพียงสินค้าเพื่อการบริโภค และในที่สุดก็อาจสูญหายไปจากรากเหง้าทางวัฒนธรรม ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า การนำอริยมรรคมีองค์ 8 มาบูรณาการร่วมกับแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากจะทำให้แนวคิดมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ที่ว่า “ศาสตร์สมัยใหม่ มุ่งแสวงหาความจริงโดยไม่สนใจเรื่องศีลธรรม การนำหลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนาเติมเต็มให้กับศาสตร์เหล่านั้น ย่อมจะช่วยให้เกิดองค์รวมที่สมบูรณ์” (พระธรรมโกศาจารย์, 2553)

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาอริยมรรคมีองค์ 8 ในพระพุทธศาสนา อริยมรรค หมายถึง ข้อปฏิบัติที่เหมาะสมเพื่อนำไปสู่ความหลุดพ้นจากความทุกข์อย่างสิ้นเชิง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559) มี 8 ประการ ได้แก่ 1) สัมมาทิฏฐิ คือ การเข้าใจทุกข์ สาเหตุของทุกข์ การดับทุกข์ แนวทางการดับทุกข์ 2) สัมมาสังกัปปะ คือ การดำริในการละเว้นจากกาม ความพยายาบท การเบียดเบียน 3) สัมมาวาจา คือ การงดเว้นจากการพูดเท็จ พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด พูดเพ้อเจ้อ 4) สัมมากัมมันตะ คือ การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม 5) สัมมาอาชีวะ คือ การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต 6) สัมมาวายามะ คือ การพยายามทำสิ่งดีอย่างสม่ำเสมอและรักษาความดีให้คงอยู่ตลอดไป 7) สัมมาสติ คือ การมีสติตามพิจารณาร่างกาย ความรู้สึก จิตใจและสภาวะธรรมที่เกิดขึ้นร่วมกับจิตใจ และ 8) สัมมาสมาธิ คือ การฝึกจิตใจให้มีสมาธิ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) อย่างไรก็ตาม จุดมุ่งหมายการแสดงอริยมรรคมีองค์ 8 ก็เพื่อเสนอแนวทางการปฏิบัติเพื่อหลุดพ้นจากความทุกข์ ไม่ได้สอนให้คนติดอยู่ในวัฏสงสาร และตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า แนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากมีข้อบกพร่องที่สามารถวิพากษ์ในเชิงจริยธรรมได้ คณะผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า หากบูรณาการอริยมรรคมีองค์ 8

ร่วมกับแนวคิดดังกล่าว จะทำให้เกิดองค์รวมที่สมบูรณ์ เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมประเทศชาติ และทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่รอดได้ในสังคมปัจจุบัน ดังคำกล่าวของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ที่ว่า “พระพุทธศาสนาจะอยู่รอดในสังคมใด ก็ต้องปรับตัวให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงในสังคมนั้น” (พระธรรมโกศาจารย์, 2553)

ขั้นตอนที่ 3 การบูรณาการแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากร่วมกับอริยมรรคมีองค์ 8 เพื่อสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ คณะผู้วิจัย เมื่อได้วิพากษ์เพื่อชี้ให้เห็นถึงข้อบกพร่องในเชิงจริยธรรมของแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของการนำอริยมรรคมีองค์ 8 มาบูรณาการร่วมกับแนวคิดดังกล่าว ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงได้บูรณาการแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากร่วมกับอริยมรรคมีองค์ 8 ตามวิธีบูรณาการของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) คือ การปรับพระพุทธศาสนาเข้าหาศาสตร์ (พระธรรมโกศาจารย์, 2553) เพื่อสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ผลการบูรณาการทำให้ได้ “WISE Model” โดยแต่ละองค์ประกอบมีคำอธิบายดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ด้านความรู้ (W-Wisdom) หมายถึง การเรียนรู้เพื่อเข้าใจคุณค่าแท้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ใช่เพียงในเชิงเศรษฐกิจอย่างเดียว แต่เรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์อัตลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่นรู้เท่าทันบริบททางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการละเมิดคุณค่าดั้งเดิมและไม่สร้างความขัดแย้งภายในชุมชน องค์ประกอบที่ 1 นี้มีรากฐานจากสัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบ สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริชอบ ในอริยมรรคมีองค์ 8 และมีรากฐานจากแนวคิดการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งก็คือ การอนุรักษ์และการฟื้นฟู

องค์ประกอบที่ 2 ด้านการสร้างสรรค์ (I-Innovation) หมายถึง ความสามารถในการนำความคิดริเริ่มและความคิดสร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาศิลปหัตถกรรม เช่น การออกแบบร่วมสมัย การพัฒนาศิลปหัตถกรรมให้มีคุณภาพ มีความประณีตสวยงาม องค์ประกอบที่ 2 นี้มีรากฐานจากสัมมาสมาธิ คือ ความระลึกรู้ชอบ สัมมาสมาธิ คือ ความตั้งใจมั่นชอบ ในอริยมรรคมีองค์ 8 มีรากฐานจากแนวคิดการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งก็คือ การพัฒนาต่อยอดและการปรับปรุงให้เหมาะสม และมีรากฐานจากแนวคิดศิลปหัตถกรรมซึ่งมีหลักการว่า งานศิลปหัตถกรรมเป็นงานที่ต้องสร้างสรรค์ด้วยมืออย่างพิถีพิถัน

องค์ประกอบที่ 3 ด้านการขายที่ตระหนักถึงสังคม (S- Socially-conscious Selling) หมายถึง ความสามารถในการดำเนินกิจการการผลิตและการจำหน่ายศิลปหัตถกรรมอย่างยั่งยืน มีศักยภาพในการแข่งขันในตลาดปัจจุบัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว องค์ประกอบที่

3 นี้มีรากฐานจากสัมมาสัมมัตตะ คือ การงานชอบ สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพชอบ สัมมาวายามะ คือ ความเพียรชอบ ในอริยมรรคมีองค์ 8 และมีรากฐานจากแนวคิดเศรษฐกิจฐานซึ่งมีหลักการว่า ระบบเศรษฐกิจของชุมชนที่ขับเคลื่อนภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการพึ่งพาตนเอง สร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชน

องค์ประกอบที่ 4 ด้านจริยธรรม (E-Ethics) หมายถึง การยึดมั่นในหลักคุณธรรมในการผลิตและจำหน่ายศิลปหัตถกรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความเป็นธรรม ไม่ละเมิดคุณค่าทางวัฒนธรรม รวมถึงการใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม องค์ประกอบที่ 4 นี้มีรากฐานจากสัมมาสัมมัตตะ คือ การงานชอบ สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพชอบ สัมมาวายามะ คือ ความเพียรชอบ ในอริยมรรคมีองค์ 8 และมีรากฐานจากแนวคิดเศรษฐกิจฐานซึ่งมีหลักการว่า เศรษฐกิจของชุมชนขับเคลื่อนภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการพึ่งพาตนเอง สร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

อภิปรายผลการสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ พบว่า WISE Model หรือ โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ด้านความรู้ (W-Wisdom) หมายถึง การเรียนรู้เพื่อเข้าใจคุณค่าแท้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ใช่เพียงในเชิงเศรษฐกิจอย่างเดียว แต่เรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์อัตลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น รู้เท่าทันบริบททางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการละเมิดคุณค่าดั้งเดิมและไม่สร้างความขัดแย้งภายในชุมชน องค์ประกอบที่ 2 ด้านการสร้างสรรค์ (I-Innovation) หมายถึง ความสามารถในการนำความคิดริเริ่มและความคิดสร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาศิลปหัตถกรรม เช่น การออกแบบร่วมสมัย การพัฒนาศิลปหัตถกรรมให้มีคุณภาพ มีความประณีตสวยงาม องค์ประกอบที่ 3 ด้านการขายที่ตระหนักถึงสังคม (S- Socially-conscious Selling) หมายถึง ความสามารถในการดำเนินกิจการการผลิตและการจำหน่ายศิลปหัตถกรรมอย่างยั่งยืน มีศักยภาพในการแข่งขันในตลาดปัจจุบัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว องค์ประกอบที่ 4 ด้านจริยธรรม (E-Ethics) หมายถึง การยึดมั่นในหลักคุณธรรมในการผลิตและจำหน่ายศิลปหัตถกรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความเป็นธรรม ไม่ละเมิดคุณค่าทางวัฒนธรรม รวมถึงการใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ผลการสร้างสรรค์ WISE Model หรือโมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาอย่างแท้จริงไม่อาจพึ่งพาเพียงมิติด้านเศรษฐกิจหรือการผลิตเท่านั้น ต้องอาศัยการบูรณาการระหว่างองค์ความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ จริยธรรม และการดำเนินธุรกิจที่ตระหนักถึงผลกระทบ

ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวม ทั้งนี้เพราะการพัฒนาใด ๆ ที่เน้นเฉพาะการเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยละเลยบริบททางวัฒนธรรมและคุณค่าทางจริยธรรม ย่อมไม่อาจนำไปสู่ความยั่งยืนได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยขออภิปรายรายละเอียดตามลำดับขององค์ประกอบในโมเดล ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ความรู้ (W – Wisdom) องค์ความรู้ถือเป็นฐานสำคัญในการเข้าใจรากเหง้าและคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง ทั้งนี้เพราะหากขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับที่มาและบริบททางวัฒนธรรม การนำภูมิปัญญามาใช้ก็อาจกลายเป็นเพียงเครื่องมือเชิงพาณิชย์ที่ลดทอนคุณค่าทางวัฒนธรรมลง อีกทั้งยังอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งในชุมชนได้ โดยเฉพาะเมื่อเกิดการใช้ประโยชน์อย่างไม่เหมาะสม

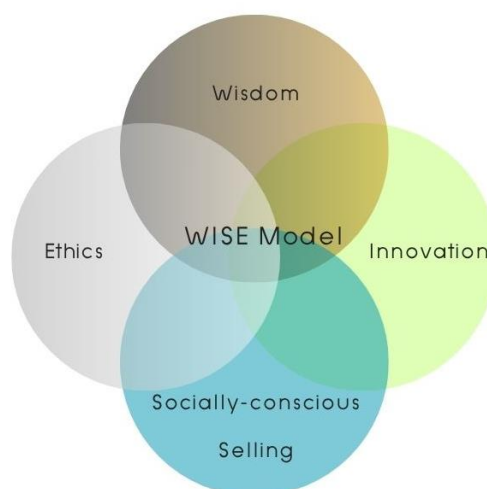
องค์ประกอบที่ 2 การสร้างสรรค์ (I – Innovation) ความคิดสร้างสรรค์เป็นหัวใจสำคัญของการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับบริบทสมัยใหม่ ทั้งนี้เพราะการพัฒนาศิลปหัตถกรรมในยุคปัจจุบันจำเป็นต้องตอบโจทย์ทั้งตลาดและสังคมเพื่อดึงดูดกลุ่มเป้าหมายรุ่นใหม่ หากผลิตภัณฑ์ขาดความแปลกใหม่และสร้างสรรค์ ก็อาจไม่สามารถแข่งขันได้ในตลาด อย่างไรก็ตาม ความแปลกใหม่จะต้องตั้งอยู่บนฐานของความเข้าใจในบริบทดั้งเดิม ทั้งนี้เพราะหากการสร้างสรรค์ละเลยมิติทางวัฒนธรรม ก็อาจนำไปสู่การบิดเบือนหรือลบล้างคุณค่าเดิมของศิลปหัตถกรรมได้

องค์ประกอบที่ 3 การขายที่ตระหนักถึงสังคม (S – Socially-conscious Selling) การขายที่ตระหนักถึงสังคม หมายถึงการคำนึงถึงจริยธรรม ความยุติธรรม และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพราะการพัฒนาศิลปหัตถกรรมที่ยั่งยืนต้องพิจารณาระบบการผลิต การจัดสรรทรัพยากร การตลาด และการจัดการความรู้ในชุมชนอย่างรอบด้าน มิได้อยู่ที่การสร้างยอดขายเพียงอย่างเดียว และหากกิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินไปแบบเฉพาะกิจ หรือพึ่งพาปัจจัยภายนอกมากเกินไป ย่อมไม่อาจสร้างความมั่นคงให้กับผู้ผลิตและชุมชนในระยะยาวได้ การขายจึงควรเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาอาชีพอย่างยั่งยืน และสร้างคุณค่าร่วมระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค

องค์ประกอบที่ 4 จริยธรรม (E – Ethics) จริยธรรมคือหลักยึดที่ทำให้กระบวนการพัฒนายังคงเคารพต่อความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติ วัฒนธรรมและสังคมโดยรวม ทั้งนี้เพราะแม้จะมีองค์ความรู้ มีความสร้างสรรค์ และมีระบบที่ดูยั่งยืน แต่หากปราศจากคุณธรรมแล้ว การพัฒนาอาจกลายเป็นการเอารัดเอาเปรียบ การทำลายทรัพยากร และการละเมิดคุณค่าทางวัฒนธรรมโดยไม่รู้ตัว ฉะนั้น การพัฒนาศิลปหัตถกรรมจึงไม่ควรมุ่งเพียงผลกำไร แต่ควรตั้งอยู่บนฐานแห่งความรับผิดชอบ ความเคารพ และความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ จิตใจ และวัฒนธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “ภูมิปัญญาพุทธบูรณาการ: องค์ความรู้ วิถีปฏิบัติ และการเสริมสร้างคุณค่าทางสังคมในอาเซียน” ของพระครูพิพิธจารุธรรม, สุนทร สุขทรัพย์ ทวีผล และเจริญ มณีจักร (2564) ในประเด็นที่ว่า การพัฒนาภูมิปัญญาพุทธควบคู่กับการเสริมสร้างคุณค่าทางสังคมในอาเซียน จำเป็นต้องใช้หลักธรรมเป็นแกนกลางในการบูรณาการ โดยให้ความสำคัญกับเมตตาธรรม ความกตัญญู ความสามัคคี และทางสายกลาง เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คน และเพื่อส่งเสริมการพัฒนาสังคมอาเซียนอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนา

ศิลปหัตถกรรมจักสานไทยร่วมสมัยของวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมสู่ความยั่งยืน กรณีศึกษาพหุเทศะพื้นที่” ของปริญศรี พรหมจินดา และโสมฉาย บุญญานันต์ (2564) พบว่า วิสาหกิจชุมชนมุ่งพัฒนาศิลปหัตถกรรมร่วมสมัยอย่างยั่งยืน โดยรักษากฎมีปัญญาดั้งเดิมควบคู่กับการปรับปรุงงานศิลปหัตถกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคในปัจจุบัน รักษามาตรฐานการผลิตที่ปลอดภัย เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ใช้เทคโนโลยีช่วยลดระยะเวลาและแรงงาน ส่งเสริมการปลูกวัตถุดิบทดแทนเพื่อรักษาสมดุลของระบบนิเวศ และสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน มีสามมิติหลัก ได้แก่ มิติสิ่งแวดล้อม มุ่งจัดการทรัพยากรอย่างสมดุลส่งเสริมเทคโนโลยีที่ยั่งยืน มิติเศรษฐกิจ เน้นการเติบโตอย่างมั่นคง สร้างงาน พัฒนาระบบการเงินที่เสถียร มิติสังคม มุ่งลดความเหลื่อมล้ำ พัฒนาคุณภาพชีวิต และส่งเสริมโอกาสที่เท่าเทียมในทรัพยากรและบริการพื้นฐาน (Makhtout, S. & Ait Hbib, A., 2023)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 WISE Model

WISE Model หรือ โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ด้านความรู้ (W-Wisdom) หมายถึง การเรียนรู้เพื่อเข้าใจคุณค่าแท้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ใช่เพียงในเชิงเศรษฐกิจอย่างเดียว แต่เรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์อัตลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น รู้เท่าทันบริบททางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการละเมิดคุณค่าดั้งเดิมและไม่สร้างความขัดแย้งภายในชุมชน องค์ประกอบที่ 2 ด้านการสร้างสรรค์ (I-Innovation) หมายถึง ความสามารถในการนำ

ความคิดริเริ่มและความคิดสร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมให้มีคุณภาพ มีความ
 ประณีตสวยงาม องค์ประกอบที่ 3 ด้านการขายที่ตระหนักถึงสังคม (S- Socially-conscious
 Selling) หมายถึง ความสามารถในการดำเนินกิจการการผลิตและการจำหน่ายศิลปหัตถกรรมอย่าง
 ยั่งยืน มีศักยภาพในการแข่งขันในตลาดปัจจุบัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว องค์ประกอบที่
 4 ด้านจริยธรรม (E-Ethics) หมายถึง การยึดมั่นในหลักคุณธรรมในการผลิตและจำหน่าย
 ศิลปหัตถกรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความเป็นธรรม ไม่ละเมิดคุณค่าทางวัฒนธรรม รวมถึงการใช้วัสดุที่
 เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

อย่างไรก็ดี องค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบใน WISE Model มีกลไกสำคัญ คือ
 องค์ประกอบที่ 1 มีกลไกเชิงกระบวนการสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) การจัดกระบวนการเรียนรู้ภูมิ
 ปัญญาท้องถิ่น 2) เวทีพูดคุยภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) การวิเคราะห์คุณค่าทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา
 ท้องถิ่นร่วมกัน องค์ประกอบที่ 2 มีกลไกเชิงกระบวนการสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) กระบวนการ
 ออกแบบร่วม 2) การอบรมความคิดสร้างสรรค์ 3) เวิร์กช็อปนวัตกรรม องค์ประกอบที่ 3 มีกลไกเชิง
 กระบวนการสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) การสร้างเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ 2) การวางแผนธุรกิจชุมชน
 แบบยั่งยืน 3) การพัฒนาระบบตลาดที่เป็นธรรม และ องค์ประกอบที่ 4 มีกลไกเชิงกระบวนการสำคัญ
 3 ประการ ได้แก่ 1) เวทีอภิปรายจริยธรรม 2) สร้างมาตรฐานคุณธรรมร่วมกับชุมชน 3) รณรงค์การ
 ผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้ WISE จะนำไปสู่ผลลัพธ์ 5 ประการ ได้แก่ 1) ชุมชนมีความรู้และเข้าใจคุณค่า
 ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง จนนำไปสู่การอนุรักษ์ การถ่ายทอด และการประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม
 ในยุคสมัยใหม่ 2) เกิดการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมที่มีความร่วมสมัย สะท้อนอัตลักษณ์
 และสามารถแข่งขันในตลาดได้จริง 3) ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว ทั้งในด้านเศรษฐกิจ
 และการจัดการองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ 4) เกิดความความเคารพในคุณธรรมจริยธรรมร่วมกันใน
 ชุมชน ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และรักษาความสามัคคีกลมเกลียว และ 5) เกิดความ
 ภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน สามารถถ่ายทอดคุณค่าให้แก่คนรุ่นใหม่ได้อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ควรกำหนดนโยบายสนับสนุนการ
 ถ่ายทอดและพัฒนาองค์ความรู้ด้านศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เหมาะสมกับบริบททาง
 เศรษฐกิจในปัจจุบัน

2. กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ควรจัดให้มีโครงการสนับสนุนการพัฒนากระบวนการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ร่วมกับศิลปหัตถกรรมเพื่อสร้างความแตกต่างและเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์

3. กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควรมีนโยบายสนับสนุนการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น การสนับสนุนให้ชุมชนใช้วัสดุรีไซเคิลหรือวัสดุท้องถิ่นที่ยั่งยืนในการผลิตสินค้าศิลปหัตถกรรม

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. กรมพัฒนาชุมชนและสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ควรพัฒนาโครงการนำร่องในชุมชนต้นแบบที่มีศักยภาพสูง โดยเน้นการประยุกต์ใช้ WISE Model อย่างครบถ้วน เพื่อเป็นต้นแบบในการขยายผลไปสู่ชุมชนอื่น

2. องค์การบริหารส่วนตำบล โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนาก อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ อาทิ ภาครัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา ในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

3. กลุ่มอาชีพในตำบลหนองขนาก อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ควรใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น E-commerce และ Social Media เพื่อช่วยให้ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมเข้าถึงตลาดที่กว้างขึ้นและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนาก อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” คณะผู้วิจัยขอขอบคุณและอนุโมทนาต่อสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) และสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่อนุมัติให้ทุนวิจัย

เอกสารอ้างอิง

กลุ่มปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรมด้านการเกษตรกองวิจัยและพัฒนาส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร. (2562). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานส่งเสริมการเกษตร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

- คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก. (2559). *คู่มือการส่งเสริมการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานราก*. กรุงเทพฯ: สำนักสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน และสำนักสื่อสารการพัฒนาสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.
- ฐานเศรษฐกิจ. (2567). *จำนวนคนจนประเทศไทย 2567 ต้อนรับรัฐบาล “แพทองธาร” พุ่งเกือบ 4 เท่า*. เข้าถึงได้จาก <https://www.thansettakij.com/business/economy/607307>.
- นฤทธิ วัฒนภู. (2553). *ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไทย*. กรุงเทพฯ : วาดศิลป์.
- ปรียศรี พรหมจินดา และโสมฉาย บุญญานันต์. (2021). การพัฒนาศิลปหัตถกรรมจักสานไทยร่วมสมัยของวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมสู่ความยั่งยืนกรณีศึกษาพหุเทศะพื้นที่. *Journal of Buddhist Anthropology*, 6(12), 576-590.
- พระครูพิพิธธรรม, สุนทร สุขทรัพย์ทวีผล และเจริญ มณีจักร. (2564). ภูมิปัญญาพุทธบูรณาการ: องค์ความรู้ วิถีปฏิบัติ และการเสริมสร้างคุณค่าทางสังคมในอาเซียน. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 4(3), 11-22.
- พระครูวิรัตธรรมโชติ, พระครูสิทธิสุตากร สิทธิเมธี, ไพรัตน์ ฉิมหาด, ประสิทธิ์ รักนุ้ย และ วนิดา เหมือนจันทร์. (2024). รูปแบบการส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากบ้านแม่คล้า ตำบลคลองหอยโข่ง อำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา. *วารสารมหาจุฬานาครทรรค์*, 11(10), 218-229.
- พระธรรมโกศาจารย์. (2553). *วิธีบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่*. เข้าถึงได้จาก <http://www.mcu.ac.th/article/detail/435>
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). *พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน 2525*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- วัฒนะ จุฑะวิภาต. (2552). *ศิลปะพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 34). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา.
- หทัยรัตน์ บุญโยปษุภัมภ์. (2561). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนา*. กรุงเทพฯ : รุ่งเรือง.
- หอการค้าไทยและสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย. (2567). *ผลสำรวจภาวะหนี้ครัวเรือนไทย 2567*. เข้าถึงได้จาก <https://www.thaichamber.org/news/view/>
- เอนก ไยอินทร์ พระคมสัน เจริญวงศ์ และ พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ กัตติยัง. (2023). การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน. *วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา*, 5(1), 309-320.

- Makhtout, S. & Ait Hbib, A. (2023). *Sustainable development: The history and evolution of a concept*. *Revue Internationale de la Recherche Scientifique*, 1(4), 497–509.
- PRD News. (2567). รัฐบาลย้า 1 ส.ค. 67 คิกออฟลงทะเบียน “โครงการเติมเงิน 10,000 บาท ผ่าน Digital Wallet” สำหรับผู้ที่มีสมาร์ทโฟน – คลายข้อสงสัย. เข้าถึงได้จาก <https://www.prd.go.th/th/content/category/detail/id/39/iid/311615>

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ/นามสกุล : รศ. ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโนม
- การศึกษา : ธ.ศ.เอก บ.ศ. 9 (บาลี 9 ประโยค), อภิธรรมบัณฑิต,
ศศ.บ(ภาษาอังกฤษ) ศษ.บ(ภาษาไทย),
พธ.ม (พุทธศาสนา) พธ.ด.(พุทธศาสนา)
- ผลงานทางวิชาการ : หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องจิตใน
คัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ทุนบัณฑิตวิทยาลัย มจร. 2561)
ผู้อำนวยการแผนงานวิจัยชุดโครงการ “นวัตกรรมดิจิทัลเพื่อระบบ
การเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา ”
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
(ทุนอุดหนุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์วิจัยและนวัตกรรม
2564)
หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง แพลตฟอร์มดิจิทัล เพื่อการขับเคลื่อน
ชุมชนปลอดภัยวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน (ทุน
สกว. 2565)
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ 3/3 พระนคร กรุงเทพฯ 10200

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ/นามสกุล : ผศ. ดร. อรชร ไกรจักร์
- การศึกษา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการตลาด มหาวิทยาลัยรามคำแหง
บริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาการตลาด มหาวิทยาลัยเกริก
เกียรตินิยมเหรียญทอง Mini M.B.A. in Marketing Khoo – Khaeng Business School
ประกาศนียบัตรสาขา พระไตรปิฎกศึกษารุ่น 2 มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัย
- ผลงานทางวิชาการ : งานวิจัยเรื่อง “การสร้างระบบการพัฒนาปัญญาผลเพื่อพัฒนา
สหกรณ์แบบยั่งยืน” ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธ
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี พ.ศ. 2560
งานวิจัยเรื่อง “ชุมชนบางวัว : สร้างต้นกล้าจิตสาธารณะเพื่อ
การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน” ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปี พ.ศ. 2561
งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาฐานข้อมูลในรูปแบบดิจิทัลเพื่อการจัดการ
สู่ชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน” ได้รับ
ทุนอุดหนุนวิจัย จากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์
วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ปี พ.ศ. 2565
- ตำแหน่งปัจจุบัน : อาจารย์พิเศษ ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬา
ลกรณราชวิทยาลัย
- ที่อยู่ปัจจุบัน : โรงพยาบาลสำโรงการแพทย์ 1748 สุขุมวิท 78 ถ.สุขุมวิท
ต.สำโรงเหนือ อ.เมือง จ.สมุทรปราการ

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ/สกุล : ดร.กรรณิการ์ ขาวเงิน
- การศึกษา : พ.ศ. 2529 วิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาสถิติ
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- พ.ศ. 2554 พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พ.ศ. 2560 พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ผลงานทางวิชาการ : พ.ศ. 2564 งานวิจัยเรื่อง “นวัตกรรมดิจิทัลเพื่อพัฒนาระบบการเรียนรู้
มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา”
- พ.ศ. 2564 งานวิจัยเรื่อง “พัฒนา Application เพื่อการเรียนรู้มรดก
โลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา”
- พ.ศ. 2565 งานวิจัยเรื่อง “ต้นแบบชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้
แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน: องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านป้อม
อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา”
- Kannikar khaw-ngern et al. “Consumption based on Mindful
Mindset: A Solution to Plastic Pollution”. **PSYCHOLOGY
AND EDUCATION (2021) 58(1): 1393-1398.**
- Kannikar khaw-ngern et al. “A Digital Circular Economy for
SDG 11 and SDG 12”. **PSYCHOLOGY AND EDUCATION
(2021) 58(1): 1380 - 1386.**
- Kannikar khaw-ngern et al. “Sufficiency Economy Philosophy:
An Enabler for Zero Waste City”. **PSYCHOLOGY AND
EDUCATION (2021) 58(1): 3693 - 3699.**
- Kannikar khaw-ngern et al. “The 9Rs Strategies for the
Circular Economy 3.0”. **PSYCHOLOGY AND EDUCATION
(2021) 58(1): 1440 - 1446.**

ตำแหน่งปัจจุบัน : อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย

ที่อยู่ปัจจุบัน : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ(ฉายา)/นามสกุล : พระมหาวรญาณุรักษ์ ศรีขัย
- การศึกษา : เปรียญธรรม 9 ประโยค (ขณะเป็นสามเณร)
รัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ผลงานทางวิชาการ : งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาฐานข้อมูลในรูปแบบดิจิทัลเพื่อ
การจัดการสู่ชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจ
หมุนเวียน” ได้รับทุนอุดหนุนวิจัย จากสำนักงานคณะกรรมการ
ส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สทว.) ปี พ.ศ. 2565
งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสัมมาชีพตามแนวพุทธโดยใช้ขยะรีไซเคิล
ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนเป็นฐานในพื้นที่อำเภอ
พระนครศรีอยุธยา” ได้รับทุนอุดหนุนวิจัย จากสำนักงาน
คณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สทว.)
ปี พ.ศ. 2566
งานวิจัยเรื่อง “การยกระดับการจัดการขยะสู่การสร้างสรรค์
นวัตกรรมวิถีพุทธ” ได้รับทุนอุดหนุนวิจัยจากสำนักงาน
คณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สทว.)
ปี พ.ศ. 2567
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดสร้อยทอง เขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ(ฉายา)/นามสกุล : พระมหาดวงเด่น จิตตญาณ (ตุนิน), ผศ. ดร.
- การศึกษา : เปรียญธรรม 4 ประโยค
 ปริญญาตรี: ศาสนศาสตรบัณฑิต (คณะศึกษาศาสตร์
 เอกภาษาอังกฤษ) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. 2544
 เกียรตินิยมอันดับสอง
 ปริญญาโท: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาปรัชญา)
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2551
 ปริญญาเอก: พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาปรัชญา)
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2556
- ผลงานทางวิชาการ : คุณลักษณะผู้นำท้องถิ่นที่ส่งผลต่อการสร้างสันติสุขในชุมชน.
 วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ ปีที่ 17 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-
 สิงหาคม 2564): 1-15.
 ปรัชญาความขัดแย้ง. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ปีที่ 6
 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มีนาคม 2561): 284-292.
 การบูรณาการองค์ความรู้หลักการ และวิถีปฏิบัติตามแนวทาง
 ศาสนาเพื่อการพัฒนากระบวนการสร้างสันติภาพ, วารสาร
 บัณฑิตศึกษา ปริทรรศน์ มจร. ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (เมษายน – มิถุนายน
 2561): 474-489.
 กัลยาณมิตรในพระพุทธศาสนากับปรัชญาตะวันตก: บูรณาการ
 เพื่อความสมานฉันท์ในสังคมไทย. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์
 มจร ปีที่ 13 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2560): 1-14.
- ตำแหน่งปัจจุบัน : อาจารย์ประจำหลักสูตร ภาควิชาศาสนาและปรัชญา
 คณะพุทธศาสตร์
- ที่อยู่ปัจจุบัน : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัด
 พระนครศรีอยุธยา